ANUL VI. — N. 248

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 6 August 1952

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888—1897, CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Peste Ocean

— JURNAL DE BORD —

Sgârie-norii

Eram gata să intru în ascensor când Americanul, tovarăşul meu de drum, mă opri.

— Hai mai înainte, la celălalt, care coboară direct fără să oprească la fiecare etaj.

Intrai într'o cabină elegantă în care luase loc încă zece persoane. Intr'o clipă am fost jos. Senzaţia căderii în vid era aşa de vie, încât am simţit cum mi se tae respiraţia şi instinctiv am ridicat mâna în dreptul inimii.

— Trebuie să ştii, — îmi spune Americanul, — că aci se face uz de ascensoare în aşa mod încât oamenii de serviciu, cari le manevrează toată ziua, nu trăesc mult. După câţiva ani mor de anevrism sau înebunesc.

Aruncăm o privire în *holul* otelului. Celălalt tovarăş, Belgianul cu care ne dasem întâlnire pentru a merge la Bursă, nu sosise încă.

Holurile aceste din marile hoteluri americane au ajuns un fel de localuri publice pentru distracţie şi întâlnire. Nu sunt rezervate numai călătorilor. Intră şi iese mii de oameni, într'o continuă şi ameţitoare circulaţie. Doamne elegante, foarte multe bătrâne, stau fără nici o treabă ceasuri întregi, îngropate în fotolii comode, privesc la forfotul din sală, fumând sau mestecând bomboane de gumă. Lângă fiecare fotoliu e aşezată o scuipătoare monumentală — vase mari de aramă artistic lucrate.

Intreg etajul de jos e ocupat de restaurante, bar, cazino, săli de lectură, de ceai, de cafea, saloane de recepţii, de dans, birou de bancă, telegraf, telefon, birou de cale ferată, de teatru... Prin colţurile sălilor, aparate telegrafice ţăcănesc continuu filând singure bande de hârtie, pe cari apar imprimate ultimele ştiri din lumea întreagă.

Ne scoborâm în subsol, în sălile de tualetă. După ce sunt întins aproape orizontal, pe un scaun special, — un American, care flueră o arie veselă, mă bărbiereşte, pe când un negru bătrân, buzat, îmi face ghetele, iar o fată blondă, surâzătoare, îmi lustrueşte unghiile.

Belgianul ne aştepta la o masă.

— Noi, — spune Americanul surâzător, — când plecăm la lucru dimineaţa şi ne întoarcem seara, nu prea mâncăm la amează, aşa că ne asigurăm dela început cu 'n *breakfast* cupios: fructe, ouă, şuncă şi cafea.

Plecăm pe jos, pe Broadway, principala arteră care desparte în două New-Yorkul, pe o lungime de treizeci kilometri.

Deoparte şi de alta se încrucişează stradele tăiate în unghiu drept. Sistemul blocurilor şi a numerotaţiei stradedelor e foarte practic, înlesnind orientarea. Peste tot o lipsă de uniformitate şi simetrie. Nu sunt perspective frumoase cari să încânte ochiul. Intr'un lanţ de case mici se ridică din loc în loc nişte clădiri gigantice ca nişte uriaşi între pitici. Nu se văd arbori plantaţi dealungul stradelor, nici faţade înflorite şi nici construcţii de-o arhitectură armonică. Toată lumea pare cuprinsă aci de beţia vitezei. Automobilele aleargă în goană nebună şi fără nici o ordine, se încrucişează cu tramwaele electrice, cari trec fulgerător în toate direcţiile. Unele nici nu opresc la halte; din fugă se sue şi coboară numai cine poate.

Un drum pe jos, cu atenţia încordată, în vârtejul acesta ameţitor, în haosul şi trepidaţia stradei, care-ţi irită nervii, te oboseşte cumplit. La fiecare pas ocolim lucrări, eşafodagii, canale desfundate, noui linii de tramvai subteran, explozii de dinamită şi perforatoare găurind stânca. pentru temeliile clădirilor uriaşe cari se înalţă într'o febrilă activitate.

— De câte ori trec pe aci, — spune Belgianul, — găsesc aceeaş veşnică mişcare de dărâmare şi reconstrucţie. Parcă ar fi un oraş în formaţie, care nu mai ajunge să se termine odată. Intotdeauna New-Yorkul mi-a părut haotic ca un oraş ce se reface în urma unui cataclism.

Americanul îi răspunde râzând:

— Pentrucă în Europa se construeşte pentru eternitate, iar noi construim numai pentru zece ani. O casă cu zece etaje e deja o clădire veche, o dărâmăm şi facem în locul ei alta nouă cu douăzeci de etaje.

Ne oprim în faţa unei dintre cele mai ciudate şi îndrăzneţe clădiri, ridicate de mâna omului pe pământ, — celebra casă *sgârie-nori* a lui Flat Iron.

Niciodată nu mi-am închipuit că în vârtejul Broadwayului mă voi gândi tocmai la vechiul meu prieten din Isaccea: Suliman Memet Regip. Chipul lui grav, cu barba de patriarh, mi-a apărut deodată în minte din cauza pălăriei, care mi-a căzut din cap pe când mă încercam să număr etajele dând capul prea mult pe spate.

Suliman, care fusese odată la Bucureşti într'o delegaţie pentru tutunuri, ca să-mi explice cât de înalte case a văzut el acolo, îmi arăta cum îi cădea fesul din cap decâte ori privea în sus până la coperişul caselor.

Flat Iron, la o încrucişare de străzi, are o formă bizară — un imens fier de călcat — faţada e în unghiu; nu are nici o lărgime; e asemenea unei prore de vapor, de înălţime de o sută de metri; lungimea de şasezeci metri. iar spatele casei lat de douăzeci şi opt de metri.

— Avem altele şi mai înalte, dar asta e foarte interesantă, aşa sveltă şi aquilină. E cea mai ascuţită casă din lume, spune Americanul cu mândrie.

La noi arta de a construi a trecut din mâinile arhitecţilor şi zidarilor, în mâinile inginerilor şi fierarilor. Esenţialul în construcţiile noui e osatura metalică, cuşca aceea rigidă. Totul trebuie calculat matematic. Din moment ce scheletul e gata, umplutura de ciment sau cărămidă refractară, se poate face şi de sus în jos; de aceea vedeţi adesea case la care se lucrează încă etajele de jos pe când cele de sus sunt deja locuite.

Lemnul a fost scos peste tot. Tocurile uşilor şi ferestrelor se fac de metal, parchetele de ciment sau marmură.

— Ori cum, zic eu, urâte construcţii; nici un stil; nişte turnuri făcute toate după acelaş calup. Şi turnul dela Babel trebuie să fi avut aceeaş arhitectură.

— Nici nu căutăm să facem arhitectură sau artă. Construim ca să câştigăm cât mai mulţi bani. Cu tipul acesta de case avem maximum de câştig. Intr'o singură clădire băgăm două, trei mii de oameni. Am rezolvat o problemă grea şi suntem mândri de soluţia găsită. Căci de nevoe am ajuns la acest tip de case. New-Yorkul e aşezat pe-o insulă stâncoasă. Partea cea mai îngustă e tocmai asta pe care-i concentrată toată viaţa comercială. Era natural să mergem în sus, unde nu ajung nici praful nici muştele.

Aţi observat cum se lucrează temeliile acestor case? Se fac găuri sfărâmând stânca cu dinamită şi se aşează coloane de fontă. Acum s'a ajuns şi la construcţii uriaşe, chiar pe teren nisipos, prin puţuri betonate, adânci de treizeci de metri, în cari se bagă coloanele metalice.

Credeţi că noi n'am putea face şi lucrări monumentale de artă? Avem şi oameni şi bani.

Un singur lucru ne lipseşte: timpul.

V'aţi întrebat în câţi ani s'a lucrat Notre Dame sau Sfânta Sofia?

Caracterul epocei noastre e transformarea şi multiplicarea. Veşnica luptă dintre cantitate şi calitate. Noi iudecăm şi lucrăm cantitativ.

***

La Bursă

Vorbind ajungem pe jos în Wall Street. Cartierul băncilor şi trusturilor. Creerul financiar al Americei e chiar pe vechile fortificaţii cari apărau New-Yorkul din spre mare. O stradă îngustă pe care nu sunt decât clădiri masive şi sumbre.

Asurzitorul sgomot metalic, scrâşnirile roţilor pe raiuri, fluerile, clopotele şi sirenele au încetat. Tramvae, automobile, trăsuri nu au voe să treacă pe aci.

In schimb, dela distanţă, glasurile omeneşti din marea de capete cari se mişcă între ziduri, vibrează într'un freamăt neîntrerupt şi vag, asemenea unui imens zumzet ridicat din roirea a mii de stupi de albine.

Trecem pe lângă edificiul tezaurului statului, sucursala celui din Washington. In beciuri e depozitată în permanenţă bogata rezervă metalică în monede, aur şi argint în bare, de-o valoare de câteva miliarde. Construcţia interioară e un fel de fort quirasat, păzit de-o gardă de o sută oameni armaţi.

Ne oprim în dreptul Bursei. O faţadă de templu antic. Gigantice colonade corintiene. Inăuntru, dela primul pas, te opreşti aiurit. Spectacol unic, pe care mintea omenească nu şi-l poate închipui. Iadul agitat de mii de oameni posedaţi, cari se sbat chinuiţi parcă de o suferinţă internă. O nebunie epidemică. O exaltare colectivă. In delirul beţiei de speculaţie, toţi urlă sălbatic, ţipă strident fără să se înţeleagă ceva, aleargă şi se îmbulzesc în grupe cari se fac şi se desfac, îmbrâncindu-se cu pumnii strânşi, cu ochii injectaţi, cu spume la gură.

Ingrozit lupt încordat mişcând coatele ca să ies din tumultul cari îmi strivea coastele ghiontite la fiecare pas. In sfârşit scap şi răsuflu mai liber într'un colţ al sălei. Privesc şi nu pricep nimic. Văd că unii, cari ţipă ca nişte turbaţi fac în acelaş timp semne ca surdo-muţii, repezind degetele crispate în ochii altora cari răspund la fel.

Americanul nostru face haz şi ne lămureşte, că din cauza sgomotului asurzitor, nu se pot auzi vorbele, şi unii întrebuinţează alfabetul cu semne, limbajul surdo-muţilor.

Trecem într'o altă sală. Lume mai potolită. Nişte domni gravi, îngropaţi comod în fotolii, privesc ca la teatru în faţa unor imense panouri cu numere, cari se înscriu automatic în dreptul numelor de oraşe. Se ştie în fiecare minut cursul dela celelalte Burse şi fluctuaţia pieţelor dela Londra, Paris, Berlin...

Americanul îmi arată doi bătrâni într'un colţ. Dormitau cu ochii închişi, cu capele răzămate de spetezele capitonate ale fotoliilor.

— Aceştia nu mai fac afaceri, dar vin regulat numai de plăcerea excitaţiei care le-o dă Bursa, cu mirajul ei de speculaţie.

In fund e un fel de bufet. Toţi stau în picioare, cu pălăriile în cap, mănâncă şi beau pe fugă, servindu-se numai c'o mână, în celelalte ţin nişte liste lungi acoperite de cifre pe cari le controlează mereu.

Am ieşit buimac în stradă. Simt nevoe de câteva minute de linişte. Imi vueşte continuă în minte sgomotul dela Bursă. Şi nu ştiu cum îmi apare iar figura gravă a lui Suliman.

Ce om cuminte şi demn.

Mă forţez să mi-l închipui smuls deodată din viaţa contemplativă dela Isaccea şi transportat în vârtejul asurzitor al Bursei din New-York. Imi aduc bine aminte de el cum făcea morală unui băet ştrengar, odată la umbra geamiei sub ghirlandele de foi de tutun puse la uscat, pe când beam delicioase cafele cu caimac — cinci bani ceaşca şi zece feligeanul — cum era pe vremea aceea.

— Nici nu şade frumos la obraz, zicea el, omul să alerge, să sbiere ca dobitoacele şi să dea din mâni când vorbeşte. Omul trebue totdeauna să se ţină calm, aşezat şi demn.

Masa de seară o luăm la hotel. Americanul trebuia să plece a doua zi la Pittsburg. Ţinea mult să ne întâlnim încăodată cei câţiva tovarăşi de pe vapor care ne găseam la acelaş hotel. Adăugase, cu un aer misterios, că ni se rezervă o surpriză.

Masa era pregătită aparte într'un salonaş mobilat cu eleganţă. Sosise cei doi Spanioli, profesorul belgian şi doctorul italian singur. Il întrebăm de fiul lui care dispăruse din momentul debarcărei. Bătrânul răspunse surâzând radios:

— Trebuie să vie imediat. O să-i scuzaţi întârzierea că-i în febra însurătorei.

— Când? Cum? Aşa de răpede? Când a avut vreme numai în două zile? Pe când aşteptam toţi curioşi răspunsul, uşa se deschise brusc. Apărură două Americane însoţite de tânărul şi oacheşul italian.

Miss Ethel şi sora ei mai mare Miss Esther. Pe cea mai mică o recunoscui îndată. Era fetiţa cu părul roşu care ne atrăsese atenţia la toţi cu fluerăturile ei în timpul balului de pe vapor. Fără nici o umbră de sfială ne strânse mâna voiniceşte la fiecare şi se adresă Americanului voioasă, c'un aer triumfător.

— Ei, vezi!... în patru zile afacerea e terminată. Duminică facem nunta. Am dat o telegramă azi mamei care-i la băi la New-Port.

— Dar tata ce zice?

— Tata nu poate zice decât ce zic eu în materie de căsătorie, ca şi în orice chestie de libertate de acţiune.

— Bravo! interesant caz, isbucni în hohote de râs Americanul.

Traversezi oceanul, stai la Paris o săptămână, ca să-ţi alegi toalete de sezon. Şi când te întorci aduci pe lângă tualete şi-un bărbat.

Iată domnilor ce înseamnă o fată americană. Cele mai multe au pretenţia de a importa din Europa tualetele şi bărbaţii".

Toţi făceam haz de verva Americanului. Singură Miss Esther, sora mai mare, serioasă şi băţoasă, schiţa numai un surâs acru şi enigmatic.

La masă, lângă mine, bătrânul doctor, în surdină, mă puse în curent cu această căsătorie, accelerată cum o numea el.

— Americanele astea sunt nebune. Parcă îşi joacă viaţa. De pe vapor a pus ochiul pe băiat. Ea l-a cerut. Ai observat că aci femeile sunt mai îndrăzneţe, mai ofensive decât bărbaţii. M'a târât şi pe mine la tatul ei. Pare om solid; trebue să învârtească mari afaceri. Nu mi-a făcut impresia că-i tocmai încântat de căsătorie, dar ce poate face dacă fata vrea. Nu-i dă nici un ban zestre; l-a asigurat însă că în câţiva ani ajunge om bogat dacă are calităţi personale. După ce a întrebat cu ce s'a ocupat băiatul până acum. a luat telefonul de pe birou, a vorbit câteva minute şi ne-a comunicat pe loc că i se va încredinţa reprezentanţa generală pentru Italia a unei mari case de automobile.

— Dar sora ei mai mare, pare că nu-i măritată, întreb eu în şoaptă.

— Asta e un fel de misionară, secretară la celebra societate I. W. K. A. — Asociaţia femeilor creştine Americane. Declară net că nu se mărită ca să nu-şi piardă libertatea de acţiune.

Le privesc pe amândouă comparându-le:

Miss Ethel vioae, sglobie, ciripeşte ca o păsărică. Are un cap de copil nebunatic; cu tenul roz, ochi albaştri, nu-i mai tace gura; continuu vorbeşte şi râde c'o adorabilă naturaleţă, fără pic de cochetărie.

Soră-sa, mai coaptă, cu ovalul figurii foarte fin, dar cu tenul pal, cu privire fixă, de oţel; vorbeşte puţin, cu un fel de gravitate monastică; un amestec bizar de candoare şi autoritate.

Nu ştiu cum s'a deschis vorba despre Bursa pe care o vizitasem în timpul zilei. Eu întreb cum se face că mai toate Bursele mari au aceeaş arhitectură. Faţada în stil antic, colonade clasice elene.

— Şi totuş, — întrerupe Belgianul, — origina Bursei nu-i grecească. Monumentul lui Mamon, templul viţelului de aur, ar trebui să aibă un stil fenician, căci e produsul geniului semit, introdus în civilizaţia arieană.

Discuţia s'a aprins pe această temă, dar argumentele erau slabe de ambele părţi. Americanul susţine că Bursa nu-i invenţia Cartaginei sau a Erusalimului. In China e de mii de ani; Roma şi Bizanţul au avut Bursele lor.

Belgianul ca să dovedească origina semită a Bursei porneşte de la legenda biblică:

— A trebuit să ajungă Iosif prietenul doamnei Putifar ca să-l bage pe Faroanul Egiptului într'o speculaţie de grâu. Căci în fond afacerea cu strângerea recoltei în cei şapte ani buni pentru nevoia celor şapte ani de foamete, n'a fost decât o acaparare de grâu, o pură speculaţie de Bursă.

— Specula, domnilor, — reluă Americanul, — este veche ca şi lumea. Toţi o practică şi toţi se plâng de ea. Cu drept cuvânt un economist a comparat specula cu vântul. Bate în toate direcţiile, şi dacă uneori pricinueşte naufragii, mai totdeauna aduce foloase căci umflă pânzele corăbiilor împingându-le pe suprafaţa mărilor.

Specula este creatoare. Fără ea lumea ar fi staţionară, condamnată la imobilitate. Ea este imboldul progresului. Trebue să ne aşteptăm că şi dacă ajunge la societatea colectivistă a lui Marx, lumea încă va specula, măcar asupra bonurilor de lucru.

Miss Esther, care abea deschisese gura până atunci, începu să-şi arăte părerile încălzindu-se pe măsură ce vorba îi ajungea tot mai autoritară.

— Eu nu văd în Bursă decât un imens tripou patronat de stat, unde se pontează ca la orice casă de joc.

Beţia speculaţiei atrage şi pe cei mai tari oameni în vârtejul Bursei. Desfiinţarea ei este o chestie de higienă sosocială. Febra aceasta a riscului lucrează ca un disolvant al societăţii, este un agent de descompunere socială. Setea de joc, viţiul lăcomiei irită nervositatea şi produce un desechilibru mintal, omul nu mai munceşte căci nu mai consideră averea ca produs legitim al muncei zilnice, ci ca un produs al hazardului şi al fraudei. Câte averi se fac şi se desfac în câteva minute, câte escrocherii savante, câte victime şi blesteme nu se aud în fiecare zi sub bolţile şi în jurul acestui locaş sinistru înălţat numai pentru cultul banului.

Americanul, care ascultase cu răbdare întreaga tiradă morală, răspunse zâmbind cu ironie.

— In chestiile financiare, de obiceiu, morala, are o metodă foarte comodă: condamnă sau scuză totul în bloc. In fond ce este Bursa decât un târg, un bâlciu de valori. In societatea noastră, democraţie modernă, Bursa are un rol foarte important, e un organ absolut necesar şi util vieţei publice. Ea animează producţia căci atrage şi pune în circulaţie banii cari înainte vreme se ţineau la ciorap şi sub grinda podului casei.

Nu trebue să-i uităm marile ei calităţi. Bursa e cosmopolită, independentă şi francă. E o forţă care nu poate fi supusă, cenzurată sau linguşită. E mai presus de politică, intrigă şi diplomaţie. Nu-i influenţată nici de suverani, nici de popor, căci nu-i o înjghebare artificială de stat, e un organism viu şi independent.

Bursa e uneori singurul barometru social la care aleargă opinia publică.

JEAN BART

BUCUREŞTII DE AZI

TEATRELE

Căldurile nu s'au potolit, oamenii cu privilegiul odihnei pe timpul verei nu s'au întors încă de la munte sau de la mare, şi toate ziarele zbârnâe de veşti teatrale.

Bucureştiul se pregăteşte să petreacă lungile nopţi de iarnă, făcând de veghe sub lumina rampei, unde se desfăşoară, cu glas de bărbaţi, gesturi de fecioare şi pasiuni de femee, basmul neîntrerupt al vieţii noastre.

Teatrele au lâncezit anul trecut, dar n'au murit. Pasiunea acestui superior fel de a uita viaţa îndurerată sau monotonia ei, a fost mai puternică decât calculul administratorului şi împotrivirea, în familie, a soţului nevoiaş.

Prin intermediul directorului Teatrului Naţional s'a dat un nou impuls teatrelor particulare, care pentru fiecare piesă originală jucată, vor avea drept la o indemnizaţie din partea Ministerului Artelor. La început părea că măsura este luată în beneficiul literaturii dramatice româneşti. Subvenţionarea are însă mai multe păcate. Intâia: Piesele originale care nu vor fi în graţia Ministerului Artelor, — sau a reprezentanţilor săi — nu vor putea fi jucate, întrucât nu se vor bucura de premiul oficial. Şi când ştim ce puţin gust au oficialităţile artistice, suntem aplecaţi să credem că subvenţionarea literaturei dramatice româneşti, va fi de fapt subvenţionarea mediocrităţii. A doua: Nici un teatru nu va juca piesa unui autor care din cine ştie ce pricini, nu va isbuti să aducă, odată cu manuscrisul, şi „ordonanţa de plată" a Ministerului Artelor. Se institue astfel o adevărată dictatură, în paguba adevăratelor creaţii literare, care spre a răzbate, au nevoie de libertate şi gust.

Dar se va juca!... Publicul va umplea sălile de spectacol! Milioanele pe care Statul le va vărsa în mâinile actorilor, pentru delectarea bucureştenilor, sunt un premiu pentru toţi aceia care sufăr murdăria şi dezordinea noastră urbană. Ar fi case de constuit, parcuri de creat, străzi de aliniat şi de pavat, căi ferate de consolidat, funcţionari de ajutat, etc. — dar nu, în primul rând, forul dramatic!... Aşa suntem noi românii: fudui artişti!...

Iată de ce iubim teatrele cu un amor vinovat şi excesiv. Ştim bine cât costă, ne dăm seama câte lipsuri sunt menite să înlocuiască, şi poate — din cine ştie ce eroare istorică! — am putea vedea în zilele noastre şi o mare eflorescenţă dramatică!...

Teatrul Naţional, ca un leu culcat pe labe — cum s'a spus — e construit astfel, că pe dinafară are graţia, simetria şi liniile clasice greceşti, iar pe dinăuntru e numai linie curbă, plafond concav, numai boltă şi rezonanţă gotică. Teatrul Naţional domină, prin zecile de milioane subvenţie, toate celelalte teatre. *Teatrul Regina Maria*, deşi mai cochet, nu izbuteşte, de cinci ani încoace să intereze decât pe snobii bucureşteni. Şi cum teatrul Regina Maria e sărac — şi băneşte şi ca gust original — îţi pare o casă boerească în care stăpânii de-abia mai stau şi în care se vor muta curând vechilii de după războiu. *Teatrul Mic*, mic într'adevăr, trăieşte numai mulţumită micului ei director, d. Puiu Iancovescu. Tot prin domnia-sa va muri. Spiritual, inteligent, talentat şi de gust, d. Iancovescu n'a voit să-şi subjuge temperamentul său temperamentului sălei sale mici — „Kammerspiele" — jucând piese esenţiale pentru spectatori esenţiali: Schaw, Wedekind, Kaiser, Pirandello... L-a jucat şi făgădueşte să-l joace numai pe Louis Verneuil, sprijinitorul artistic al iubitei noastre Elvira Popescu, ba îl va aduce în persoană pe Louis Verneuil, care — mărturisim — nu ştim cum va scăpa cu viaţa din mâinile doamnelor noastre. (Toate vor să plece la Paris s'o concureze pe Elvira Popescu!). *Teatrul Popular* a lâncezit sub razele de foc ale d-lui N. Iorga, şi însuşi d. Iorga — spre a-l reînvia — l-a dat pe mâna d-lui Sân-Georgiu, expert în lirica şi drama expresionistă germană. D. Sân-Georgiu a şi pus în repetiţie o sută de piese de copii, câteva localizări şi piese originale de autori români, încă necunoscuţi, şi admiraţi deocamdată numai în familiile dumnealor. (Concurenţa cabaretului „Moara Roşie" din acelaş local, e deadreptul mortală: oferă piese răpitoare şi fără drept de autor!)

Da, Opera!... Sortită să piară, prin definiţie, această mare balenă muzicală, e dominată de graţia d-lui G. Georgescu care e, poate, singura femee fermecătoare de la Operă! S'au perindat anul trecut — se vor perinda desigur şi anul acesta — diferite stele şi comete de la Operile din Apus. Dar — de ce să nu fiu sincer până la urmă şi, tânăr galant, să am curajul galanteriei? — mi se pare că Opera noastră nu corespunde adevăratei ei meniri: aceia de a furniza palatelor noastre modèle femeeşti, urmate de pasiuni violente şi crime reconfortante. Aceste palate sunt bântuite numai de pasiuni politice, şi arar dacă vre-o Domniţă, care este un spirit eminamente artistic, atrage în cămările ei câte o cântăreaţă, pentru câteva ore. Niciun tunel secret nu leagă subteranele Operei de subteranele Palatelor, pe unde să se strecoare, viteaz şi înfiorat, câte-un puber prinţ, şi să aştepte apariţia din partea cealaltă a unei Violete, a unei Mignon, a unei Carmencitte, într'un ameţitor abur de carne femeiască şi parfum oxidat, alergând emoţionată şi doritoare, învăluită în mantoul de mătase, către odrasla palatină...

Nu, Opera noastră nu ne face educaţia instinctelor!...

A mai rămas vre-un teatru? A! da! *Teatrul evreesc* care se adăposteşte la Central, în apropierea cartierului evreesc. Joacă actori şi actriţe din Rusia. A fost remarcat Bulow. Nimeni n'a remarcat însă pe Orleska, fermecătorul profil, răpitorul glas...

Ii urează anul acesta mai mult noroc,

TANARUL GALANT.

Dialogi, Epistole & Note

„Nu vrem să ne faci popi"

In aceste zile de vară şi de băi de mare, sunt, dimineaţa, două trenuri cu cari poţi să mergi la Constanţa : un tren repede la 6,50 şi altul ordinar la 7,30. Mai toată lumea se sârguieşte să prindă primul tren, cu care traversezi Bărăganul în zbor neîntrerupt de rândunică, şi ajungi la Constanţa înainte de amiază. Aşa se face că trenul 801 e regulat plin de lume, pe când modestul tren 825 e mai puţin împovărat, cel puţin în ce priveşte clasa I. Prefer acest tren, cu clasa I aproape goală, şi în locul simpaticilor tovarăşi de drum cari lipsesc mă mulţumesc cu câte o carte, pusă în geantă la plecare.

Dar socoteala de-acasă nu se potriveşte totdeauna cu cea din trenul 825. Şi alaltăeri nu s'a potrivit. După ce plecase trenul şi mă pregăteam, în compartimentul gol, să reiau firul unei cărţi începute, iată că uşa se deschide şi o jovială apariţie întinde spre mine braţe victorioase:—Ce surpriză !.... Ce despăgubire!.... Mi s'a dus toată supărarea ! Eram foc că pierdusem trenul accelerat.. Şi cu multă obidă mă hotărâsem să-l iau pe acesta. Şi poftim că dau tocmai peste amicul Gala Galaction. Intr'adevăr! „A quelque chose malheur est bon!".

Neaşteptatul călător mi-a strâns mâinile cu căldură şi vorbăreţ ca un ziarist ce este s'a instalat, în faţa mea, în compartimentul pe care mi-l dorisem gol. Adevăr este că această invazie nu mă mâhnea prea mult. Amicul meu Popescu Liber Cugetătorul, cu toate că duce cu mine un războiu de principii — intim şi nepotolit — de ani de zile e un adversar simpatic şi subtil, cu care discuţia nu răguşeşte niciodată. In acea zi, temperată de ploi recente, aş fi fost mai bucuros să citesc ori să privesc vioriile capace de cristal, cari acopereau tipsiile de aur şi de zmarald ale Bărăganului, decât să discut, dar nu trebue să ne lăsăm niciodată covârşiţi de împrejurările vieţei, fie rele, fie bune... „Sustine et abstine !" O singură răzbunare îmi îngăduiesc: să divulg convorbirea cu amicul Popescu Liber Cugetătorul, curăţind'o de câteva diversiuni, cari au lungit-o de la Mogoşoaia până la Feteşti. Ca precauţiune onestă, vă rog să ştiţi că amicul meu se numeşte Popescu, fără nici un fel de amestec din partea mea, iar „Liber Cugetătorul" este supranumele cu care l-am decorat eu, în această „guerilă" în care trăim douăzeci de ani.

POPESCU-LIBER CUGETATORUL. — Voiam să te întâlnesc. Intâmplarea te face prizonierul meu. Lasă cartea la o parte!... Vei citi-o altă dată... „A History of the Protestent Reformation in England & Ireland..." De minune ! Asta însemnează că nu mai e nevoie de nici un preambul... Am învăţat, în şcoală, la istorie, că reformaţii din Scoţia şi din Anglia, în genere, aveau un cuvânt de ordine, o lozincă vijelioasă. No popery !... Nu vrem papistăşie!.... Acest strigăt mi-l însuşesc împotriva cucerniciei tale: No popery! dar cu înţelesul: nu vrem să ne faci popi!

GALACTION. — Iubesc atât de mult sinceritatea şi pe oamenii sinceri încât, negăsindu-i în plug cu mine, mă bucur să-i văd, măcar, la plug împotriva mea....

POPESCU-L. C. — Bine! Atunci află că ultimele lucruri pe cari le-ai tipărit în „Adevărul Literar" m'au răsvrătit, încă odată, împotriva frăţiei tale. Mai lasă-ne, nenişorule, cu atâtea popisme! Inţelege: nu vrem să ne faci popi !..

GAL. — Intâi, dă-mi voe să râd cu discreţiune şi să admir că tu, amicul meu Popescu, îmi strigi, atât de convins: Nu vreau să ne faci popi !

POPESCU-L. C. — Râd şi eu, dar te rog nu ne popi! Numele meu nu e fapta mea şi n'are aface cu convingerile mele.

GAL. — E drept. Dar spune-mi cum motivezi tu această interzicere şi ce înţelegi când îmi spui: „nu ne popi!", fiindcă este evident cum că în Seminar pe tine unul nu te mai pot băga, o dată ce ai putut să scapi din planurile şi din mâinile prea cucernicului tău părinte, acum vreo treizeci de ani.

POP.—L. C. — Mi-e urât să văd că de câtva timp stăruieşti atât de mult pe coarda clericală... Ce vrei, mi-e acru de popi şi de popie !

GAL. — Se vede că ai făcut doi ani de Seminar.. Dar, dragul meu, dă-ţi seama că această antipatie este un sentiment inferior şi necontrolat. Tu, din pricina lui Nicolae, ai ajuns să prigoneşti pe Sf. Nicolae. Din pricina unor impresii urâte şi dureroase, recoltate azi şi altă dată, din mahalaua bisericească, ai ajuns să doreşti exterminarea unei instituţii, pe care nici porţile Iadului nu vor birui-o!

POP.-L. C. — Sunt pentru sublima doctrină a dulgherului din Nazaret, dar sunt împotriva clericalismului....

GAL. — Iţi cunosc ideile de multă vreme şi am căutat mereu să ridic peste ele un pod convenabil. Vrei desfiinţarea Bisericii, în ţara noastră ?

POP.-L. C. — Nu, fiindcă brusca ei desfiinţare ar mări confuziunea şi dezagregarea noastră sufletească.

GAL.— Vrei atunci protestantizarea noastră?

POP.-L. C.—Nu, fiindcă sunt o mie de bisericuţe protestante şi până să ajungem la pacea lor, ar trebui să trecem, prealabil, prin balamucul lor.

GAL. — Atunci, omule, ce vrei? Biserica trebue păstrată (pentru tine, din raţiuni pur utilitare şi naţionale) dar trebue păstrată !... Ce nu-ţi place ? Ce vrei să schimbi ? Servitorii acestei biserici ? De acord ! Ce fac eu, prin tot ce scriu, în zilele din urmă? Lucrez încet, dar neîncetat, la marea transformare în care cred: O preoţime nouă! Ca şoaricele din fabulă, rod fără preget laţul care ţine prizonier pe leu, rod laţul care ne-a robit şi ne-a ticăloşit... Şi sunt nebuneşte încredinţat că într'o zi voi libera pe leul lui Iuda, eroica preoţime de mâine!...

POP.-L. C. —Foarte bine ! Roade până când ţi-oi toci dinţii şi s'o întâmpla minunea în care crezi ! Dar pentru ce ronţăiala asta, în urechile mele? De ce scrii atâtea lucruri popeşti, în revistele mele literare? Ai aâtea publicaţii bisericeşti, începând cu „Biserica Ortodoxă" şi sfîrşind cu cea mai modestă foiţă parohială....

GAL. — A, de ce ?... Intâi, fiindcă porunca are oarecare analogie cu porunca Sf. Pavel: trebue să propovăduiesc între păgâni... Şi al doilea, fiindcă simt că mă aflu pe calea cea mai bună... Ca să îndreptezi pe preoţi trebue să vorbeşti mirenilor. Iată, de pildă acum, dacă scriam ultimele mele lucruri în foile bisericeşti, cum era să te mai atâţ pe tine şi pe alţii ca tine ? Tactica mea e mai presus de discuţie: Când vom izbuti (eu şi cei de o convingere cu mine) să vă inoculăm, vouă laicilor cu carte, interesul şi neastâmpărul teologic, şti-vom atunci prea bine că ataraxia noastră preoţească a încetat.

POP.-L. C. — Galactioane !... O să fie mai mare daraua decât ocaua! Iar să ne întoarcem la monarhismul vostru religios!... Iar la misticismul vostru isondabil! Iar la domnia popilor peste conştiinţe!....

GAL. — Lasă-mă să-ţi spun în franţuzeşte: C'est un vrai cri du coeur ! Dar în acelaş timp, lasă-mă să te cenzurez precum meriţi. De unde aceste sentimente, la tine? Care este justificarea lor, în lumea noastră românească ? Cu ce s'au făcut bieţii noştri popi, fie ei chiar Vlădici, odioşi neamului nostru ? Când au fost la noi o citadelă şi o impilare clericală, ca să poţi tu să justifici pornirile tale anticlericale ? Nu vezi că, fără să-ţi dai seama, te pomeneşti francez şi vorbeşti ca un cititor al lui Anatole France ? Spune-mi tu cari sunt rădăcinile româneşti şi istorice ale anticlericalismului tău ?.. Maimuţoi ce eşti, ca mai toţi compatrioţii tăi cu cravată !....

POP.-L. C. — Dulciter, papa ! Anticleriscalismul meu să zicem că este literar şi de împrumut, dar convingerea mea e convingere.... In fond, dincolo de orice consideraţii utilitare, nu pot să mă entuziasmez de nişte oameni a căror funcţiune mi se pare anachronică, iluzorie, falacioasă..

GAL. — Fiindcă ţi-e lene să te speli de crasa materialistă care e pe tine ! Ce pot să-ţi fac ?.. Să iau totul iar dela început ?... Să ne întoarcem la eternele probleme, pe cari tu nu le înţelegi şi nu le admiţi ?... Azi lucrul mi se pare cu totul nepotrivit. Tot ce pot să fac este să-ţi pun înainte câteva consideraţii utilitare, pe cari le pricepi mai bine.

POP.-L. C. — Să le vedem... Dar la urmă de tot, chiar când îmi vei dovedi că acţiunea şi literatura d-tale clericală au folosul lor momentan, necontestat, eu voi striga cu Galileii. Şi cu toate acestea, nu vrem să ne faci popi!

GAL. — Ascultă şi birueşte ierofobia ta. Eşti unul din aceia cari, din punct de vedere literar şi cultural, simt adeseori lipsa unei Biblii clare, în limba românească. Mi-ai spus de multe ori: Ce faceţi nene !? Când ne daţi o traducere mai bună a Bibliei ?

POP.-L. C. — E adevărat. De multe ori, am scăpat cuvinte oprite în taina mărturisirii împotriva autorităţilor dv. bisericeşti, cari nici până azi n'au putut să scoată luna din fântână şi să ne dea o Biblie lizibilă.

GAL. — Ce fac eu de vreo şapte ani încoace, prin zecimi de articole şi de îndemnuri ? Bat cu zeci de ciocane acelaş piron: Traducerea Sf. Scripturi!... Tu însă, antipopo ce eşti, când vezi un articol al meu, fără să-l cauţi mai de aproape şi să-i cântăreşti intenţiile, începi să te vaeţi: „Poftim! Galaction vrea să ne facă popi cu sila!"

POP.-L. C. — Pe viitor voi fi atent şi voi scoate din cauză această categorie de articole. Mergi mai departe. Aici ai dreptate.

GAL. — Mai am dreptate şi în alte puncte. Eşti ziarist şi „combaţi" pentru patrie, pentru ordine, pentru partid, pentru „marii noştri aliaţi", pentru „veneratul nostru şef" etc., etc.. Uneori, scrii de nevoe, plictisit, cu noduri, din porunca d-lui Director sau a paginatorului... Alte ori scrii cu vioiciune, convins şi convingător.. Eşti un ziarist al ordinei. Eşti un amic al burgheziei care vrea să-şi consolideze situaţia, greu zdruncinată de războiu, şi să mai trăiască.... Eşti un stâlp al statu-quo-ului social. Am văzut unele din articolele tale, în cari, în faţa banderolelor şi a flamurilor roşii, te încordai din toţi muşchii tăi, de stilist viguros şi elastic, şi te năpusteai spre răsărit, cu coarne de oţel, ca un taur în Sevila !...

POP.-L. C. — Foarte măgulit !... Unde vreai să ajungi ?....

GAL. — Iată unde : Educaţi, luminaţi, sporiţi cinstea şi autoritatea clerului românesc şi veţi găsi în el pe adevăratul sprijinitor al politicei voastre de consolidare. Nu-ţi place când mă vezi scriind atâtea lucruri preoţeşti (recte: religioase şi morale) şi mă ocărăşti pe faţă ?... Ar trebui să-ţi răspund cu corbul lui Novac, din balada populară :

„Gruişor, drăguţul meu !
Ce mă blăstemi aşa rău,
Când umblu de rândul tău ?.."

Servind pe Mântuitorul şi pe Impăratul meu Iisus Christos, propoveduind în lume pacea lui şi luptându-mă să ridic şi să reabilitez pe slujitorii altarului lui — eu săvârşesc în fond, opera cea mai binevenită şi mai complimentară, pentru voi partizanii şi apologeţii ordinei stabilite. Tu, în loc să pricepi că lucrăm la consolidarea aceluiaş munte, ameninţat de prăbuşire, tu mă congediezi: „N'avem nevoe de popii tăi!"....

POP.-L. C. — Ei, Galactioane ! Cât aş fi de fericit să văz şi eu, cu ochii d-tale apostoleşti şi extatici, pe preotul român, lucrând la evanghelizarea ţărănimii şi la armonizarea socială! Din nefericire, preotul pe care îl cunosc eu este un simplu funcţionar, ceva mai puţin oneros de cât ceilalţi şi mai inutil.

GAL. — Şi ce vreau eu, amice ? Vreau să fac dintr'o preoţime pusilanimă, ritualistă şi lefegie: o falangă îndrăsneaţă, luminată, de sine stătătoare!

POP.-L. C. — ...Ca să fie un adevărat corp clerical, deosebit de noi ceilalţi şi (inevitabil) în luptă cu noi civilii !

GAL. — Amice, ia-ţi seama şi te disciplinează! Cum slujeşti tu societatea pe care o slujeşti, având aceste convingeri stacojii ?... Dacă regii şi împăraţii acestei lumi au nevoie de armată şi de gardă, în jurul lor, cu atât mai mult împăratul sanctuarelor noastre !... Dar să ne oprim aici. Mă lupt să liberez din robia tăcerii şi a mediocrităţii pe fraţii mei întru Christos. Iar tu şi şefii tăi ar trebui să vă scoateţi pălăria înaintea unor atari năzuinţe !

POP.-L. C. — Cucernice părinte !.... Ar trebui să baţi cu mine anticamerile şi iatacurile miniştrilor şi să te întâlneşti, cum mă întâlnesc eu, toată ziua-bună ziua, cu atâtea şi atâtea feţe bisericeşti... şi apoi să reluăm acest capitol.

GAL. — Scuteşte-mă de această experienţă. S'o considerăm ca făcută. Unde ajunem ? Nu tot acolo că trebue să reformăm această lume care face irespirabilă atmosfera cabinetelor miniştrilor tăi ?

POP.-L. C. — Să zicem că şi aici ai avut dreptate. Ce mai urmăreşti cu literatura d-tale clericală ?

GAL. — Incă un lucru, de o importanţă deosebit de acută. Vreau Biblie şi Teologie în societatea noastră românească, vreau erudiţie şi ideal în preoţimea noastră, pentru întâmpinarea şi temperarea antisemitismului.

POP.-L. C. — Ascultă încoace ! Cum asta, Prea Cucernice prooroace ?

GAL. — Antisemitismul de la noi este, în bună parte, rodul înfricoşatei noastre ignoranţe biblice şi teologice. Inexistenţa în învăţământului catehetic, la copiii noştri, întunericul adânc care acopere, pentru noi, începuturile creştinismului şi toată Evanghelia, analfabetismul cărturarilor noştri, când e vorba de istoria, de menirea şi de durerile poporului evreesc — toate acestea sunt factorii vajnici cari hrănesc şi îndârjesc fenomenul antisemit naţional... Când intelectualul român va citi Biblia, când va înţelege că Biserica Creştină este o ramură crescută odinioară din stejarul lui Abraam, al lui Isaac şi al lui Iacob, şi mai ales când va citi şi va medita epistolele Sf. Apostol Pavel (cel din seminţia lui Beniamin) atunci el va ajunge la un interesant proces de cugetare, sau — admiţând că puterile nu-l vor ajuta până aici — va ajunge măcar imun împotriva turbării antisemite. Amice Popescule, eu susţin că un român, valid şi normal, care ar fi în stare să citească cu pietate şi să adâncească Noul Testament şi cu deosebire Epistola Sf. Pavel către Romani: se lecuieşte de antisemitism !...

POP.-L. C. — De data asta, îmi spui lucruri noi şi interesante !

GAL. — Ai citit vreodată Epistola către Romani ?

POP.-L. C. — Mi se pare că am citit acele câteva capitole, pe cari le-ai tradus şi le-ai publicat în nu ştiu care revistă....

GAL. — E puţin. Nu te mai întreb dacă ai citit vreun comentar la această epistolă... Dar, iată, fiindcă am aşa ceva, aici în geantă, uită-te şi vezi aceste două broşuri : *Epistola către Romani... Introducere şi comentar scurt.... de dr. Vasile Gheorghiu*... excelentul meu fost profesor de Exegeza Noului Testament, la Facultatea Teologică din Cernăuţi. — Poţi să-ţi procuri această lucrare de la libraria Pavel Suru, de unde mi-am procurat-o şi eu... Profesorul meu comentează stihul 11, din capitolul 11 al Epistolei către Romani.

„Deci zic: au nu s'a poticnit (Israel) ca să cdă? „Să nu fie ! Ci prin căderea lor s'a făcut mântuirea popoarelor, ca să-i intărâte pe ei spre gelozie..."

Acum, te rog, citeşte comentarul.

POP.-L. C. — Aşa dar, cu tot protestul meu, tot m'ai adus să beau aghiasmă !... Ia să vedem ce zice profesorul cucernicei tale...

„Dară dacă ar crede cineva că Israilul cel necredincios s'a poticnit ca să cadă şi să nu se mai ridice, atunci să se ştie că o socotinţă ca aceasta ar contrazice înainte de toate faptul incontestabil că Dumnezeu l-a ales odată pre acest popor ca să-I fie purtătorul descoperirii Sale. Drept aceea apostolul crede că trebue să respingă dela sine o atare socotinţă ca hulitoare de Dumnezeu zicând: *Să nu fie!* Nu căderea lor definitivă este efectul poticnirilor, ci din poticnirea lor a rezultat cel mai mare bine pentru celelalte popoare. *Acestea prin căderea Iudeilor au ajuns la mântuire.* Astfel s'au izbândit cuvintele mai sus citate ale prooroculul David. Constatarea aceasta este rezultatul experienţelor de până acum făcute de apostolul nostru pe terenul evangelizării. Căci de câte ori Iudeii refuzau primirea evangeliei lui Hristos, dânsul se adresa cu predica sa către păgâni şi avea satisfacaţia că aceştia o primeau cu bucurie..... Astfel necredinţa Iudeilor i-a forţat pre predicatorii Evangeliei să ofere mai curând, decum se aştepta, mântuirea pe care o vestiau — popoarelor păgâne. Drept că s'ar fi aşteptat ca mai întâi Iudeii, cari aveau pregătirea necesară, să primească credinţa creştină şi după ce ar fi intrat ei cu toţii în biserica lui Hristos, Evangelia să se predice şi celorlalte popoare. Acesta ar fi fost mersul normal al evangelizării. Dară faptul că Iudeii au luat atât de curând o atitudine hotărât ostilă contra Domnului Hristos, a adus cu sine urmarea că păgânii au fost primiţi în sânul bisericii creştine mai curând decum se aştepta. Dară se va întreba cineva: ce se va întâmpla de acum înainte cu poporul Israil ? Va rămânea el pentru totdeauna pe lângă această atitudine ostilă faţă de biserica lui Hristos ? Nu ! Ei se vor reîntoarce din calea lor greşită. Şi pentru că între timp a intervenit primirea popoarelor păgâne în sânul bisericii creştine, apostolul crede, potrivit cu cele revelate şi mai sus.. că chiar primirea păgânilor s'a făcut cu scopul ca Iudeii să devină, în cele din urmă, geloşi asupra popoalor păgâne, geloşi pentru binecuvântările mari creştine, de de care beneficiază aceştia, şi gelozia aceasta să-i facă în cele din urmă, ca să se arunce şi dânşii plini de căinţă, de asemeni în bratele lui Hristos...."

GAL. — Opreşte-te. Pentru tine, deocamdată, e destul... Acum stăi şi te gândeşte : Câtă îngăduială, câtă pace, câte nobile speranţe ar înviora sufletele româneşti, când —premenite şi fortificate prin Evangelie — ar ajunge să întrevadă măcar o rază din misterioasa aureolă a lui Israel !

POP.-L. C. — Prea Cucernice, aici m'ai înfundat de tot !.. Noroc că am ajuns la Feteşti ! Mă duc la restaurant să mănânc ceva şi să mai prind curaj... Dar te avizez: De aci înainte, una din două: ori mă dau definitiv bătut, ori: şi mai vehement ca până acum—îţi voi striga: No popery !

G. GALACTION

Titu Maiorescu şi soţia sa

Titu Maiorescu a fost, cred, personalitatea intelectuală despre care am cele mai bogate aduceri aminte. De aceia, cu toate că am scris în mai multe rânduri despre dânsul, n'am istovit încă stocul de amintiri şi impresii ce mi-au rămas dela acest proeminent cugetător, care, fără să fi fost un maestru al gândirii mondiale, a fost maestrul gândirei *care ne trebuia nouă,* la un moment de confuzie, rătăcire şi primejdie a vieţii noastre culturale.

In rândurile ce urmează voi consemna unele amintiri referitoare la Titu Maiorescu în legătură cu tovarăşa lui, Ana Maiorescu (cea de-a doua soţie a marelui profesor, împreună cu care înfăţişa — după cum se exprimă un fost elev şi intim al magistrului — o privelişte „de superioară armonie", aducând aminte unele împrejurări din viaţa lui Stuart Mill).

* * *

Ana Maiorescu venea regulat la toate lecţiunile universitare ale bărbatului ei. Că asista la manifestările mai excepţionale ale acestuia, cum erau de pildă discursurile lui în parlament, lucrul nu are nimica uimitor. Dar să asculţi de ani întregi prelegere cu prelegere, acelaş curs, care cu toate silinţele de înoire ale magistrului, se repeta identic într'o bunăparte, aceasta reprezintă un record, chiar când era vorba de a-l auzi pe Maiorescu, a cărui elocvenţă cuceritoare încânta ca o muzică.

Cu un sfert de oră mai înainte ca Maiorescu să-şi facă apariţia în sală, moş Marin, străvechiul pedel al Universităţii, purtând un scaun pe de-asupra capului, striga cu glasul lui de bariton: „Loc, Domnilor, loc!"

Puţin în urma lui păşea Ana Maiorescu, foarte bucuroasă văzând că se menţine statornic, la lecţiile soţului ei, aceiaşi înghesuială teribilă a unui auditoriu des ca peria. Se aşeza la poalele băncilor amfiteatrului, în scaunul ce i se adusese, înconjurată de regulă de studente, care fără a îndrăzni să-i vorbească, erau fericite de-a se afla vecine cu dânsa, măcar ceasul acela de curs. Ana Maiorescu nu le prea adresa nici ea cuvântul, fiindcă fără să fi fost propriu vorbind mândră, păstra totuş o rezervă de persoană căreia nu-i plac călcarea hotarelor.

Intr'o zi Maiorescu urma să facă o lecţiune despre noţiunea „timpului". Aglomeraţia obişnuită pare că încă mai sporise cu un procent perceptibil. Când să pătrundă în sală, spaţiul ce-l avea de străbătut până la catedră era atâta de tixit de lume în picioare, că i-a trebuit pentru a ajunge eforturile unui înotător voinic pe care mereu îl scufundă valurile.

In ziua aceia Maiorescu era deosebit de bine dispus. Fluenţa însufleţită pe care de obiceiu n'o avea chiar de la prima frază, acum părea s'o aibă dela început. Altă dată îţi făcea impresia, pe la jumătatea lecţiunii, a unuia care îşi schimbă calul, trecând de pe unul tot mai bun, dar mai domol, pe altul splendid şi înaripat. Acum de-acapul pusese parcă şeaua pe acesta din urmă. Cadenţa lecţiunii se făcea într'un tempo mai viu şi toată desfăşurareea nu era numai purtată de talent, ci mai era colorată şi de ceiace se chiamă vervă. Exemplele pe care le aducea ca aplicaţiune apăreau nu numai ca podoabe foarte cu gust aşezate, ci ţâşneau luminoase din prisosul sufletului. Avea în sfârşit, o dispoziţie din acelea când persoana aceluia care vorbeşte nu se mai divide în două, lăsând de-oparte de firul expunerii, ca pe un străin, pe omul particular, cu tainele şi intimităţile sale. Acum întreaga lui fiinţă părea angajată în valul frazelor şi te puteai aştepta oricând la sărituri de barieră din adâncul secret al sufletului, în albia expunerii filosofice.

Stăpânea, poate şi mai mult ca alte dăţi, în chip suveran sala, cu care putea să se joace oricum, şi îşi rotea circular privirea, abătând-o din când în când afectuos asupra soţiei sale iubite, căreia îi jertfise fără ezitare prima lui căsnicie.

Filosofia „timpului" se depăna într'o captivantă gradaţie. Magistrul voia să ne arate că forma timpului este indisolubil legată de conştiinţa noastră şi din această cauză tot ceiace percepem şi tot ceiace trăim se desfăşură cu necesitate ca o *succesiune.* „Ce bine ar fi fost, domnilor, adăugă Maiorescu, să nu fi fost aşa! Să putem avea o cunoaştere simultană a lucrurilor, să nu aibă cunoştinţa noastră forma de trecut, prezent şi viitor! Să cunoaştem dintr'o dată tot ce avem de cunoscut!" După o enumerare dibace a câtorva consecinţe mai banale care ar fi decurs din cunoaşterea simultană, Maiorescu, făcând o pauză care trebuia parcă să sublinieze importanţa celor ce vor urma, continuă mai departe, evitând ochii soţiei sale: „Dac'ai putea să cunoşti de-acapul toate fǎpturile cu care te vei încrucişa în viaţă, ai putea să alegi de la început, fiinţa care îţi convine şi care îţi este cea mai potrivită. Dar, aşa, cu forma succesivă a timpului, cu cunoaşterea pe rând, rişti să te înşeli şi să constaţi mai târziu că nu acea care crezuseşi, era făptura ce se armoniza mai bine cu chemările sufletului tău!"

Majoritatea auditoriului din sală, care cunoştea biografia ilustrului profesor, a priceput aluzia, însă cei mai mulţi au luat-o ca o scuză pentru repudiarea primei soţii. Eu am avut altă impresie, mai ales că evenimentul acesta era vechiu de cincisprezece ani, aş putea zice prescris. Eu l-am interpretat ca un cald omagiu adus aceleia care era de faţă, şi care, ca orişice femeie, e bucuroasă să i se facă astfel de mărturisiri, de faţă cu toată lumea.

O altă împrejurare în care a isbucnit la Maiorescu, dorinţa de-aşi înălţa soţia cât mai sus, a fost următoarea. Scrisesem, în preajma licenţei, un mic studiu filosofic, pe care îl rugasem să mi-l citească. Cu acea bunăvoinţă exemplară şi cu acel interes mişcător de care dânsul dădea veşnic dovadă când era vorba de lucrările elevilor săi, Maiorescu mi-a luat manuscrisul, l-a cercetat şi mi-a dat întâlnire la dânsul acasă pentru a-mi comunica observările lui. Fără a se amesteca prea mult în ce priveşte conceptiunea — dânsul înţelegea poate chiar exagerat să respecte independenţa cugetării — s'a ocupat, în ziua aceia, mai mult de consecvenţa logică a ideilor, neadmiţând aci nici o fisură, şi de stilul lucrării pe care îl voia cât mai limpede şi mai adequat. In timp ce îmi pieptăna unele fraze, îmi spuse: „Mie îmi place în genere cum scrii d-ta, ai comparaţii frumoase... O! aci te deosebeşti mult de mine, care n'am dispoziţii pentru scris". Trebuie să fi avut o privire complect aiurită, fiindcă dânsul reveni: „Da, da, *moi je suis un mauvais écrivain.* Eu *vorbesc* cu foarte multă plăcere, însă îmi este foarte greu să scriu".

— Totuş, adăogaiu eu cu sfiiciune, stilul d-voastră este clasic.

— A! până la urmă, când dau la tipar, se mai îndreaptă; dar eu am un mare ajutor, în nevastă-mea...

Fireşte n'am cutezat să-i spun cu voce tare observaţia care mi-a trecut prin minte şi care se silea să mi se desprindă de pe buze, ca o replică decisivă. Anume că stilul lui Titu Maiorescu a rămas neschimbat de la douăzeci de ani, atingând din primul moment perfecţiunea cu care s'a afirmat până la urmă, iar pe actuala lui soţie a cunoscut-o după patruzeci de ani şi s'a căsătorit cu dânsa la patruzeci şi opt.

Şi-am plecat cu convingerea că marele meu maestru, din motive care în ochii mei n'aveau nici o cătare, îmi spusese un *neadevăr...*

I. PETROVICI.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor :

In ţară :

Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate :

Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Jupâneasa Clara

In partea asta de oraş se 'ndeasă una 'ntr'alta casele vechi, sure, mohorîte, înegrite de vremi, cu zidurile groase ca de cetate, cu ferestile sus în perete, zăbrelite, cu coperişele înalte, grele, cu două rânduri. Porţile puternice sunt toate prinse subt boltituri de zid; au fereráia veche, parcă e scoasă de prin muzeele de anticităţi. Curţile sunt abea cuiburi, împrejmuite de zidurile înalte ale caselor vecine, ziduri umede şi întunecoase, de care se razimă de jur împrejur, coteţe pentru paseri, lemnării înegrite, putrede de ploi şi de anii îndelungaţi.

In partea asta de oraş uliţele sunt strâmbe, înguste, pline de cotituri cari urcă şi coboară arătând enorme măsele stricate din pardoseala de altădată. Un miros acru de vechime, de mucegai pătrunde de pretutindenea, parcă se desprinde din înşişi păreţii mohorîţi, din coperişele de ţiglă bătucite cu negei de muşchi cenuşii.

Şi tot aşa, când prin ferestile deschise se zăreşte un cap de jupâneasă bătrână, pare o arătare din vremuri de mult trecute, cu căiţa neagră pe părul sur, cu obrajii sbârciţi lemnos, cu ochelarii lăbălaţi peste nasul ascuţit, învălită în şal până sub urechile mari şi uscate.

Dar la o cotitură de uliţă intri pe sub o largă boltitură de zid într'o curte mare, în formă de paralelogram, ştirb pietruită cu bolovani din râuleţul de munte, ce curge învolburat pe la marginea oraşului, — odată cetate întărită cu ziduri groase.

Pe sub boltitura cu răsunet adânc, şi care sprijină pe umeri două caturi, trec adeseori căruţe din satele româneşti din împrejurimi, hurducându-se de pietriş, şi lăsând în urmă miros de fân proaspăt cosit, de otavă, de lucernă verde. Vr'un bulgăraş de copil, cu obrajii roşii, cu cămaşe şi iţari albi, cu pălărioară rotundă, neagră, se saltă pe fân şi priveşte mirat, cu capul răsturnat pe spate, boltitura sură de de-asupra. Alţii, cari au mai trecut pe aici, sunt cu ochii la cai: să nu se sperie de răsunetul gangului.

Vin oamenii în zilele de târg, de două ori pe săptămână, dar nu-i zi să nu intre în curte şase-zece căruţe: câte necazuri nu-i aduce pe oameni la oraş? Iar aici e vestita crâşmă a lui Iohan Rot, cu vinuri ca uleiul, cu rachiuri cum îi cătranul, dar mai ales cu curtea largă cu esle sub acoperiş pentru cai, cu fântână în curte.

Oricând intri în curtea birtului, de dimineaţă şi până seara, dai de căruţe, de cai cari ronţăne nutreţul, plini de coamă lungă şi aspră, fâşiind din cozile mari. Sunt tot căluţi de munte, ai românaşilor din satele din jur.

In căruţe, cuibăriţi în fân, ori şezând pe lădiţele de lemn, nu arareori vezi lângă băeţaşii cari au rămas de pază, vr'un fecioraş mai răsărit, îmbrăcat nemţeşte, în cap cu şapcă de şcolar. Se hârjonesc şi râd, în vreme ce dinţii lor albi muşcă din merele aurii scoase din traista adusă de acasă.

Curtea asta e căutată de căruţele românaşilor dela sate, nu numai pentru hodina bună a cailor, pentru rachiul tare şi vinul de foc al crâşmarului Iohan Rot, ci şi pentrucă la etaj locueşte Jupâneasa Clara, vestită gazdă de elevi de şcoală. La etaj are două camere largi, pline de paturi ca un spital, toate înflorite cu scoarţe româneşti, şi cari fac o continuă variaţie dela an la an, după cum unii dintre elevi pleacă, ori vin alţii noi. Şi veniau în fiecare an, fiindcă dela clasa a cincea în sus, nu ţinea elevi.

Etajul e tivit de-alungul de-un gang deschis, podit cu scânduri mâncate, subţiate, de atâta umblet. Şi când şcolarii sunt acasă şi se aude răsunetul boltiturii, băeţii năvălesc în gang, se uită înfriguraţi în curte: nu cumva a venit cineva de-ai lor, sau dela ei din sat?

Jupâneasa Clara e văduvă de treizeci şi cinci de ani, şi tot de atunci ţine şcolari în gazdă. E, de peste trei decenii, cel mai ieftin cvartier în întreg oraşul. Şi cum ţăranii noştri aleargă după ieftinătate, jupâneasa Clara nu s'a pomenit cu altă naţie la ea în gazdă.

Dar nu numai plata în bani era mică. Jupâneasa Clara aducea şi altă înlesnire părinţilor şi copiilor: pentru nimica toată le făcea fierturi şi zămuri, le frigea cartaboşii şi cârnaţii. Părinţii îi aduceau făină, fasole, carne de porc afumată, iar jupâneasa era meşteră în gătitul bucatelor. Aşa, nu prea era nevoită nici ea ca să cumpere din piaţă.

Jupâneasa Clara a rămas numai cu un copil, dar l-a crescut tot prin ţara nemţească. Pe-acolo s'a şi aşezat, însurându-se cu fata unui fabricant de bere, a cărei „poză", ca şi a băiatului, jupâneasa o arăta oricărui nou venit la ea în gazdă.

Să fie trecută de şaizeci de ani, după anii văduviei, dar o vârstă nu-i puteai da. De ani de zile, toată lumea o cunoştea aşa cum era acum: cu căiţă neagră în cap, c'o haină sură, mohorîtă, fefernițită pe la poale, c'un obraz mic, vecinic aprins, cu ochii de-o cicoare ştearsă, cu privirea blândă, cu mâinile roşii de spălatul cel mult, de dereticatul prin casă.

Vecinic după trebi şi iute ca piperul, mică de statură şi uscată ca o scândură.

Numai un ceas de hodină avea pe zi: seara, după ce băeţii cinaţi şedeau cu cărţile deschise în jurul meselor, după ce aşternea paturile, jupâneasa Clara îşi lua gazeta nemţească la care era abonată, îşi petrecea ochelarii pe după urechi, şi, ţinând tiparul departe, se cufunda în citit, începând cu primul articol până la informaţii.

Şcolarii, de obiceiu, erau liniştiţi în ceasul acesta de după cină. Dar chiar dacă dintr'o vorbă a vr'unuia se spărgea râsul, se aprindea lărmălaia, jupâneasa Clara nu-i auzia. Era adâncită în citit, şi dacă ridica uneori ochii, se vedea din ei bine că ea nu 'nţelege ce se petrece în jurul său.

Rar, în câte-o după-amiază de Duminecă, scobora scările de lemn şi stătea de poveşti cu crâşmăriţa. Nu se împăcau. Nevasta burtosului Iohan Rot, era o femeie veninoasă, care nu mai încăpea de băeţii jupânesei Clara. Nu intrau odată în vorbă să nu-i spună: „Mânzii dumitale". Se plângea de răul lor, de larma ce arde sus pe coridor, de alergările lor prin curte, speriindu-i găinile şi mai ales puii proaspăt cumpăraţi.

— Nu-ţi ţii în frâu de loc pe mânzii dumitale. Ruinează casa. O să vezi dumneata că într'o bună zi proprietarul te va pune în uliţă cu ei cu tot.

Şi birtaşul era chiriaş. Altfel, dacă atârna de crâşmăriţă, de mult ar fi dat-o afară pe jupâneasa Clara.

Dar mai ştii! Judecând după vecinicul răspuns al jupânesei, s'ar părea că nu. Clara îi răspundea totdeauna cu blândeţe:

— Mai iartă-i şi dumneata! Parcă numai eu câştig de pe urma lor? Dar părinţii lor când vin aici, din crâşma mea beau?

Se scula şi pleca.

Nici ea nu mai putea socoti câte rânduri de elevi s'au perindat în casa ei până la clasa a patra. Mai mult nu-i ţinea. Aşa se începuse de când a rămas văduvă tânără cu gândul la răposatul, iar mai târziu s'a obicinuit cu lumea asta măruntă. Când părinţii stăruiau să le mai ţină odrasla, deşi trecea în clasa a cincea, jupâneasa Clara, care vorbea şi acum stricat româneşte, zicea:

— No, ie, nu se poate! Nu mai răzbim cu el!

— Cum să nu răzbeşti, jupâneasă? E băiatul bun şi ascultător, stăruia omul.

— Ie che-i bun! Dar de-acum chintă cocoşeşte, răspundea jupâneasa, făcând aluzie la schimbarea vocii băiatului.

— Dau mai mult! Plătesc mai mult, jupâneasă Claro. Se şi cuvine, căci băiatul e mai mărişor.

— Nu! Nu se poate. Nu pot răzbi cu el. Sue în cap acum! Şi ea arăta cu degetul sus la căiţa neagră. Omul trebuia să-şi vadă de altă gazdă. Dar numai la început se petrecea schimbul acesta de vorbe între părinţi şi între jupâneasă. De-un şir întreg de ani toţi românaşii cu copii de şcoală cunoştea legea: când „studenţii" lor terminau clasa a patra, ştiau că trebuie să le caute alt adăpost.

Şi chiar era vremea, dacă voiau să înveţe nemţeşte. Aici, deşi jupâneasa Clara vorbea cu ei nemţeşte, tot mai mult o rupea pe româneşte, iar copiii, între ei, în casă, pe gang, în curte, nici pomină de nemţească!

Părinţii nu prea se întristau din partea asta. Erau prea mici, ca să se chinue de-acum cu limbă străină? Ba mulţi dintre ei, glumeau cu jupâneasa Clara.

— Tot între pui de român, te vei trezi odată şi dumneata româncă, jupâneaso!

— No, ie, ce să fac eu rumună!

— Şi o preoteasă nu ţi-ar sta rău!

— Bine-i aşa cum sunt.

— Bine, nu zic ba, dar tot parcă ţi-ar sta mai bine să fii una de-ale noastre.

— Aveţi voi destule! zicea jupâneasa, gata să se supere. Nu prea ştia de glumă.

De multe ori, drăcuşorii dintr'a treia, dintr'a patra liceală, o scoteau din sărite.

— Dumneata de ce nu-ţi faci cruce, jupâneasă Claro, o întreba vr'unul când femeia tândălea prin casă, isprăvindu-şi lucrul.

— Iac'aşa! Nu facem! răspundea dumneaei ridicând din umerii ascuţiţi.

— D'apoi, bine, saşii nu sunt creştini?

— Ba creştini!

— Dar tot creştinu-şi face cruce. De pe ce semn cunoşti pe jidov?

Jupâneasa se oprea locului şi-l privea cu cicorile ei spălăcite.

— Il cunoşti, răspundea băiatul, că nu-şi face cruce. Cum puteţi fi creştini dumneavoastră?

— Iaca, bine! răspundea gazda, pornind din nou prin odae. Când se întorcea cu faţa spre ştrengari, îi vedea pe toţi făcându-şi cruci largi.

— Iată, noi suntem creştini!

Gazda se oprea oţărîtă.

— Creştini! Şi sunteţi tot cu draci în gură, şi suduiţi. Asta creştin?

Jupâneasa Clara îi înfunda de obiceiu cu răspunsul acesta. Intr'adevăr băeţii se drăcuiau, ba unii suduiau şi de lucruri sfinte, obiceiu adus de-acasă, din cele mai multe sate, unde sudalma e semn de om mare. Şi când copilaşul poate asvârli bâta după bou, ştia sudui ca şi un om mare.

Dar alteori ştrengarii nu se dădeau bătuţi.

— Păcatele le iartă popa 'n spovedanie, jupâneasă Clara. Dar dumneavoastră n'aveţi nici spovedanie.

— Nu avem. Nu trebue!

— Cum? Saşii nu-s păcătoşi?

— Iartă Dumnezeu, un om.

— Dar până la Dumnezeu ajungeţi pe mâna necuratului. Poate nici botez n'aveţi!

Gazda lua mătura, dintr'un ungheţ şi se avânta cu paşii largi după ştrengar. Toţi fugeau roată, tropotind în jurul mesii. Când vedea că nu-i poate ajunge, se opria, răsufla din adânc şi striga:

— La carte, mişeilor. Unu, doi, trei!

Dar conversaţia obicinuită între gazdă şi băeţi, era felul mâncărilor de fiecare zi. Ce să le fiarbă ziua următoare? Jupâneasa era bună de inimă, îi erau dragi copiii, dar mai ales îi plăcea să-i vadă că mănâncă cu poftă.

Sfătuia cât de îndelungat cu ei, şi nu-i părea că e o pierdere de vreme. Nu se supăra nici când vr'un ştrengar de copil propunea o mâncare, despre care nici el nici gazda nu mai auzise până 'n clipa aceea.

— Cum ai zis? Nu ştiu, nu cunosc! zicea gazda cu seriozitate.

— Cum nu jupâneaso, la noi toată lumea o mănâncă.

— Se poate, da eu nu cunosc!

— Şi ştii ce bună e? Iţi lingi buzele, spunea băiatul.

— Dar cum se face? întreba Clara.

Şcolarul începea să înşire nume de felurite burueni. punea făină, unsoare, oţăt şi tot ce-i trecea prin cap, până când întreagă ceata copiilor izbucnea într'un râs argintiu.

Gazda nu se supăra, nu-i mai întreba ce să le facă de mâncare, şi a doua zi fierbea ce credea ea că-i bine.

Discuţii mai înfocate între elevi şi jupâneasa Clara începuseră numai după izbucnirea războiului. Nu avea acum prea mulţi. Două paturi de fier le scosese din casă. Dar cari erau se nimeriseră nişte băeţi drăcoşi, cari îi făceau zile fripte.

Jupâneasa Clara îşi citea cu patimă tot mai mare gazeta nemţească. Cumpărase o pereche nouă de ochelari: cu cei vechi nu mai vedea bine. Şi, după ce citea ştirile de pe front, cu biruinţele nemţilor şi ale austriecilor, nu se putea răbda să nu le spună şi copiilor, aplecaţi de-asupra cărţilor de şcoală, sau scârţâind în caete.

— Iară bătut la Franţa, iară bătut la Ruşi.

— Cine, jupâneaso Claro? întreba vr'unul, ridicând ochii din carte.

— Cine? Germania bătut. Hindenburg bătut. Ala general.

— Dar cum i-a bătut pe Ruşi şi ei au trecut Carpaţii? zicea altul.

Jupâneasa nu era tare în geografie.

— Nu trecut! Ala înecat! Toţi s'au înecat. Pe muscal l-a băgat Hindenburg în mocirle.

— Da, răspundea repede altul, — însă a venit un mare general rus şi în fruntea altei armate a trecut prin Galiţia şi a intrat în Ungaria. Gazeta dumitale nu spune nimic?

— Nu! clătina gazda din cap.

— A noastră spune! Vezi că a dumitale nu aduce decât minciuni?

Bătrânica se oţărea, era gata să plângă şi nu se liniştea până nu se cobora la crâşmăriţă s'o întrebe. Uneori nici aceasta nu putea descurca lucrurile. Frontul de luptă cu ţările prin care trecea, depăşea cunoştinţele lor de geografie. Dar uneori, după sfat îndelungat, se lămureau. Baeţii îi spuneau uneori lucruri adevărate, dar cari s'au petrecut c'o jumătate de an, cu un an mai înainte.

Dela începutul războiului, din pricina încurcăturilor în care o aduceau elevii în gazdă, venea tot mai des la crâşmăriţă, se împrieteni cu ea, şi vorbeau aprinse despre biruinţele germanilor.

Intrase şi România în război şi jupâneasa nu-şi dădea seama de răul ce li-l face puilor de românaş, spunându-le în toate sările biruinţele germanilor în ţară. Impreună cu crâşmăriţa, erau acum şi mai aprinse: crâşmăriţa fugi cu domnul Iohan Rot la apropierea armatei române, şi gazdă de casă o lăsase pe jupâneasa Clara, care nu voi să-şi părăsească cele două odăi şi paturile de fier.

Jupâneasa venea şi mai înflăcărată după ce vorbea cu crâşmăriţa. Aceasta ştia mereu veşti nouă de pe frontul românesc. In birtul ei veneau soldaţi, ofiţeri germani care îşi povesteau isprăvile.

Iar jupâneasa se ducea în locuinţa ei şi le dădea drumul între copii ca pe nişte alice reci care îi nimereau drept în inimă.

Copiii nu se lăsau nerăzbunaţi. Zi de zi veneau dela şcoală cu traistele pline de ştiri fantastice despre prăpădul armatelor germane şi austriace. Aduceau ziare româneşti câte mai puteau găsi, de multe ori citeau ştirile ce îngrozeau pe jupâneasa, săptămâni de-arândul din aceleaşi gazete.

Gazda înlemnea, cu ochii în care avea priviri de buhă, ţintă la copii. Apoi cobora, alergând pe scările de lemn, la crâşmăriţa.

Intr'o zi, prin toamna lui 1918, copiii veniră dela şcoală c'o ştire grozavă.

— E gata cu nemţii dumitale, jupâneaso! zise unul cu seriozitate şi încruntat. E gata cu Hindenburg!

Jupâneasa nălbi din ochi!

— A murit? Nu se poate! Ala nu moare.

— N'a murit, dar e ceva şi mai rău, — zise alt băiat desfăşurând o gazetă. Uite aici!" Degetul lui apăsă pe nişte litere mari.

Gazda se aplecă îngrozită. Citi, silabisând mereu: Mississippi.

— Ei ce-i asta, Misipi?

— Mississippi, jupâneaso dragă, nu Misipi.

— Şi ce-i asta?

— Asta-i un general român care s'a ridicat de-asupra lui Hindenburg, pe cât se ridică turnul dela biserica săsească de-asupra bisericii româneşti.

Gazda nălbi din ochi.

— Toate gazetele-s pline cu isprăvile lui. Il bate pe Hindenburg de-l zvântă şi fug din naintea lui nemţii din ţara românească, claie peste grămadă, mâncând pământul

— La noi nu scrie! şueră jupâneasa.

— Vezi bine că nu. Dar ia să întrebi pe orice român care citeşte gazete româneşti.

Moartă de spaimă jupâneasa se năpusti pe scări la crâşmăriţa: nu ştia nici ea nimic de generalul cel mare care-l bate pe Hindenburg. Jupâneasa Clara îşi aduse aminte că cunoaşte pe unul din preoţii români ai oraşului. El trebuia să ştie! Nu mai putea rămânea cu moartea în suflet: se duse aţă la el.

Preotul râse cu lacrimi.

— Ştrengarii de băieţi! zise el. E un râu în America, doamnă, nu-i general. Bată-i pustia de copii! Dar ce te potriveşti dumneata copiilor?

Bătrâna se întoarse mai liniştită. Dar se frământă multă vreme până să adoarmă în noaptea aceea. Işi zicea. Dar dacă popa e cuminte şi nu vrea să spună?

Iar când, peste trei luni, armatele germane erau în retragere prin Ardeal, şi căruţele din curtea birtului erau împodobite toate cu steaguri tricolore româneşti, jupâneasa Clara ar fi jurat că copiii avuseră dreptate şi că preotul i-a ascuns adevărul.

Supărarea însă îi trecu curând. Indată ce se sfârşi războiul şi se potoliră vremurile, ea reintră în ogaşa vieţii de muncă dinainte de război. Ţine şi acum şcolari români în gazdă, tot băeţi până la a cincea, le face de mâncare, aşterne paturile, iar sara îşi citeşte liniştită gazeta nemţească la care e abonată, dela primul articol până la ultima informaţie.

Iar cu crâşmăriţa a stricat de mult prietenia.

I. AGARBICEANU

Pădurea

Atâta mi-e de dragă viaţa,
Pădurea mea,
Când în şirag de cupe aurii
Sorbi din neanturi dimineaţa
Pe vârfurile tale!

Fii binevucântată, dar, că-mi vii
In cale,

Tu, mânăstire, plină de chilii,
La poarta căreia îmi smulg
Veştmântul meu de jale
Şi pocăinţi târzii.

Vin de departe...
Vin obosit,
Neînţelegând pe care drum s'apuc
Şi sufletului tău îi cer să-mi dea
Misterele cărărilor deşarte, —
Fâşii de linişte, ce duc
Spre-un tăinuit necunoscut,
Către coliba 'n care zace
Uitarea,
Ca un pustnic mut.

Copacii tăi, împăturaţi în umbră,
Destramă gândurile grele
Şi umbra, înfrăţindu-se cu ele,
Le risipeşte pe alei..

Le văd,
Le calc cu paşii mei,
Dar eu mă simt atât de calm şi bine
Că-n suflet nu te am
Decât pe tine...

Dar ştiu că, în curând,
Tu vei muri, pădurea mea!
In urmă vine în zbor, cutreerând
Prin toamna grea,
Păcatul,

Cu ochi păgâni,
Purtând o faclă-aprinsă 'n mâini,
Va năvăli de-asupra ta, de-odată,
Şi după ce-ţi va pune foc,
Spre-a-şi lumina cu flacăra-ţi curată.
Netrebnicul noroc,
Vei arde-aşa
Precum au ars atâtea 'n urma ta...

Dar poate că, asemeni lor,
Vei răsări din nou
In goana mea încrezătoare,
Ispititor
Ca un castel clătinător
Pe stâlpi sculptaţi de vremea gânditoare.

Şi rând pe rând,
Veni-vor alte şiruri de păduri
Si toate vor muri arzând...

Ci eu, într'un târziu,
In ultima pădure voi rămâne
Şi-asemeni unui pom pustiu,
Impăturat în umbrele bătrâne
Voi asculta cu gânduri reci
Foşnind eternitatea pe poteci....

EMIL DORIAN

Parisul la băi

Nu mai pot de căldură. E sufocant în casa aceasta mare, cu cinci etaje. E înăbuşitor şi gol. Locatarii s'au împrăştiat, au plecat, lăsând în urma lor, miros de naftalină, tablouri înfăşurate în hârtie, pe portăreasa cea grasă — o sursă inepuisabilă de năduşeală, fixată lângă ferestruica ei — şi viaţa nouă, de vară, a acestei case mari, atât de puţin asemănătoare zarvei obicinuite în alte anotimpuri.

Dacă doriţi să pătrundeţi în tainele acestei vieţi, — să vă puneţi bine cu portăreasa, să-i oferiţi amabil un pahar cu bere rece şi, în genere, să-i arătaţi tot respectul, care se cuvine unei doamne distinse.

Luna plină vă va surâde, picăturile de sudoare vor curge şi mai repede pe obrajii ei ca nişte baloane şi va ţâşni un torent de vorbărie, reţinut atât de mult. Atunci veţi auzi nişte lucruri extrem de interesante despre casa aceia.

Credeţi că-i goală? Haide de! Asta-i numai de formă, aşa: — „Toţi îs la băi!" — Iar casa e mai plină ca oricând. Să mă credeţi pe mine.

Să luăm etajul întâiu. Contesa dela Roche cu câinii şi cu subretele ei e, bineînţeles, la Dinar pe plajă. Se zvoneşte că a doua ei cameristă, Silvia, are un succes monstru. Contesa are accese de gelozie... Iar în apartamentele contesei... Vedeţi, fetiţa mea (e şireată, bestia!) a ajuns să obţină premiul al doilea pentru canto de la conservator. Toţi portarii, bucătarii, vecinii, etc., nu o lasă în pace, o roagă să nu fie fudulă şi să le arate arta ei premiată. Insă, putem noi s'o arătăm în camera noastră? Aşa că m'am hotărît să mă folosesc de apartamentele contesei, şi facem acolo muzică, în fiecare seară. Ne distrăm de minune. Petrec serile în cel mai mare fotoliu, lângă piano, şi aproape crăp de mândrie văzând cu ochii mei ce talent am adus pe lumea asta în tinereţele mele. E clar, că ea nu-mi va moşteni nici postul, nici cariera. Chiar de pe acuma un domn, care face ceva la bursă, vine regulat la noi şi o acompaniază la pian. Mă tem însă uneori ca fata să nu facă vre-o prostie!...

— La etajul al doilea... Să râzi de şi te prăpădeşti. N'ai să mă crezi: Madame Saint-Esther, care-i cunoscută prin toaletele ei după ultima modă, şi bărbatul ei au zvonit pretutindeni că pleacă la Biarritz. Au dat şi adresa: Hotel Regina. Dar ei stau acasă, ca nişte stridii, nici nasul nu şi-l arată în stradă. Iar mie mi s'a ordonat să spun că am primit de la dânşii o carte poştală şi că ei se întorc în Septembrie. Dealtfel ei nu se prea plictisesc în dosul obloanelor trase. Zilnic vine la madame Saint Esther un tânăr brunet, frumos. Nu ştiu dacă e pictor sau baletist... Eu le pun şampanie la ghiaţă şi le prepar un „cocktail". Servitorii lor sunt concediaţi, ca nimeni să nu afle, iar în mine ei au o încredere absolută: sunt mută ca mormântul. Dar nici bărbatu-său nu se plictiseşte: nu poate suferi căldura, doarme toată ziua şi n'are când să-i fie urît.

— La al treilea sunt apartamentele proprietarilor. Familia a plecat într'adevăr la Dieppe. Dar să nu credeţi că casa a rămas goală. Fiul proprietarului, un licean care are o corigenţă la toamnă, trebue să se prepare cu un profesor. Cheile sunt la el. Inchipuiţi-vă numai: în fiecare seară vin la dânsul prieteni cu fete, şi Doamne, ce tămbălău mai e acolo! Parcă petrec adevărate „nopţi atheniene", dracu să-i ia! N'am cui să mă plâng, sunt şi bună din fire, nici nu vreau să mă pun rău cu fiul proprietarului, care-i incomparabil mai darnic decât mă-sa, un adevărat Harpagon.

— La al patrulea stau, ştiţi, nişte pictori. Mare comedie cu dânşii! S'au hotărât să plece la băi, cică au primit comenzi mari: să picteze pe plajă femei goale. Neruşinaţii! Când-colo, peste două zile, văd că s'au şi întors: — E prea scump, zice, şi muşte prea multe; noi avem să ne isprăvim tablourile acasă. Iar la ei, sub acoperiş, apa fierbe în garafă. Pictează, săracii de ei, în faţa modelelor goale îmbrăcate în costume de bae. Nişte fete neruşinate, de stradă. Şi mai toarnă din când în când apă peste ele, ca să semene cu scăldatul de pe plajă.

— Vai, cât m'am întins la vorbă cu dumneata! Pardon. E timp să plec. Mai am de măturat salonul contesei. Avem concert şi astăzi. Vine acela, dela bursă. Să-i dea Dumnezeu noroc fetiţei mele. Poate că anul viitor va pleca şi ea la plajă...

Paris.

UN RAPIN.

LITERATURA STRAINA

JOHANNES V. JENSEN

Fata lui Potowatomis

Era într'o primăvară, la Pistakee Bay în Illinois. Pistakee Bay este numele indian al unui golf la Lacul Fox, unul din nenumăratele lacuri ale Americei cea bogată în ape, și o lărgire a râului Fox, acolo unde se varsă în Lacul Michigan, după ce s'a făcut adânc și tulbure, în cursul lui prin multe heleștee și mlaștini. De aici, un om cu luntrea poate ieși prin Marile Lacuri la Țărmul St. Lawrence și la Oceanul Atlantic. Poate să lopăteze spre nord peste mlaștini către Winnipeg sau la Golful Hudson, sau poate să-și aleagă unul din afluenții lui Mississippi și să plutească în jos mii de mile către New-Orleans și Golful Mexic.

In fiecare primăvară vin rațele din sud, peste imensele prerii ale Texasului și Arkansasului, odihnindu-se pe lacuri și țărmuri de râu, apoi pornind din nou să cutreere și să înoate, să se ascundă și să măcăiască în tot lungul drumului prin văzduh și pe apă, până la granița Canadei, păstrând mereu acelaș pas cu soarele și primăvara. Ele călătoresc în stoluri care desemnează pe cer linii negre nesfârșit de lungi. Se apropie în pâlcuri dese ca niște nouri încărcați cu furtună—soli grăbiți ai primăverei. Se răspândesc ca o veste de bucurie peste America cea umedă, unde ploile îngheață la orice clipă și se prefac în grindină sau zăpadă, și pământul și cerul par atât de întinse, atât de tăcute, de o răceală și depărtare atât de majestoasă; și aduc cu ele salutul vieții care înmugurește și se sbate în inima vânătorului. Am stat la Pistakee Bay să văd sosirea rațelor. Și acolo am întâlnit pe fata lui Potowatomis.

Nebănuit, ea se furișă printre vânătorile mele, mă înrâuri și-mi prinse gândurile aproape fără să bag de seamă. Puțin câte puțin îmi cuprinse o parte din zi, și în cele din urmă viața mea întreagă; ajunse singurul motiv pentru care rămâneam și pentru care fiece seară mă găsea stând pe malul râpos cu pușca alături de mine pe iarba înghețată.

La început m'am devotat rațelor, și lopătam în fiecare dimineață către îngusta peninsulă înverzită care pătrundea în lac la locul unde îmi pusesem rațele-cursă — douăsprezece păsări de lemn, drăgălaș sculptate și vopsite, pe care le așezam pe apă chiar la vârful limbei de pământ. Ele erau ancorate cu o greutate de plumb și se clătinau încoace și încolo odată cu unda liniștită a apei. Mergeau ca o flotă de vase de războiu, cu ochii lor ficși de sticlă privind ciudat în spațiu. Fusese făcute să pară foarte naturale, corecte în cel mai mic amănunt,—căci dacă vrei să înșeli rațele, trebue să le înșeli deplin. Erau tot felul de exemplare, de la rața americană grasă în piept și cu aripi ca oglinda, până la mica rață albastră care sărea așa de vesel pe valuri că aproape ședea numai în coadă și privea spre cer ca și cum ar fi vrut să sboare.

Era o glumă cam crudă să pândești atracția fatală și înșelătoarea cunoștință care se lega întotdeauna între cârdurile de rațe de sus din văzduh și acea mulțime amăgitoare ce plutea în fața trestiilor, îndărătul cărora eu stăteam la pândă. Abia soseau călătoarele dimineții, și le vedeam oprindu-și pe dată sborul, făcând cercuri în jur, și scoborând într'un arc larg ca să cerceteze cine erau tovarășele acelea care s'au statornicit pe peninsulă, și dacă acolo nu se găsea un prisos de bunătăți.

Și îndată ce veneau aproape, fără grijă, cu un măcăit prietenos, pornea o împușcătură. O rață cădea cu capul în jos în lac, și toate celelalte, înțepenite de groază, cu picioarele spânzurând, ședeau perpendicular în văzduh, ca și cum ar fi fost țintuite pe cer. O a doua împușcătură lovea unul din piepturile fără apărare și un moment după aceia întreaga ceată se risipea în toate părțile, împrăștiindu-se ca un mănunchiu de săgeți. Apoi în tăcerea care urma după împușcătură, se putea auzi murmurul apei în jurul luntrei. Era așa de mare tăcerea, că cel mai mic zgomot de lopeți răsuna ca o alarmă brutală.

Ori decâteori călătoarele dimineții erau sau prea bine hrănite sau în sbor prea grăbit ca să ia aminte la pasările mele artificiale, obicinuiam să fluer o melodie ademenitoare, din ascunzișul dintre trestii, unde ședeam cu cismele de cauciuc în apa aproape înghețată, printre sloiurile care crăpau. Cântecul meu, cu ajutorul unui flueraș și al podului palmei, îngâna graiul rațelor—strigătul raței, „Rarap!" Cântam „lark, oark, oarkoark!" —un sunet încântător. Mă sfredelea dintr'o parte în alta a trupului pe cînd vegheam singur în dimineața tăcută,—înainte de răsăritul soarelui și scoteam cu perfidie această chemare de sirenă. Mă simțeam ca o rață din iad care execută acest urât solo al morții în mijlocul naturii fără prefăcătorie... Oark, oark, oarkoark!

Când veneau rațele, glasul meu era așa de fermecător în cât ele credeau că o rață fericită le trimetea o salutare de dimineață. Le vedeam cum își întindeau gâturile în sus în văzduh și cum ascultau, cum își schimbau sborul și pândeau, și apoi descriau înapoi cercul acela larg și grațios care încântă pe vânător,—până când una sau două din ele cădeau în glonțul omorâtor. Știam să scot mai multe tonuri din fluer, și totdeauna izbuteam să le potrivesc cu felul în care se arăta dimineața. Măcăiam și iar măcăiam în sus către ele, cu sunete de veselie, ca și cum aici jos ar fi fost belșug de hrană. Suspinam trist, rugător, ca să le atrag prin milă. Plângeam în fluer; scoteam strigăte aprige către cer, le vrăjeam cu blândul „mac-mac" al unei rațe fermecate. Cântam foarte bine.

Am învățat meșteșul acesta dela un vânător bătrân din Arkansas, pe care-l chema Low. El n'avea nevoe de fluer. Știa limba rațelor pe dinafară. Obișnuia să le cânte așa de mișcător, așa de dulce din gâtlejul lui bătrân, că le îngreuia aripile și le făcea să-și încetinească sborul ca să asculte mai bine. El putea să le vorbească pe când eu nici nu le puteam zări măcar,— le înșela și se ruga, le vrăjea și mințea cu drăgălășenii fără noimă, stând ca o bucată de lemn pe trunchiul unui copac doborât în pădurea inundată, cu cismele de cauciuc ridicate până peste genunchi în apa rece ca ghiața. Ce minunat știa să ademenească, pe când ochii lui bătrâni priveau sus în cer și zăreau rațele acolo unde alți ochi nu puteau să ajungă.

Când îl vedeai stând așa, cu o picătură rigidă sub nasul lui vînăt, îți venea să crezi că i-o făptură de acum o mie de ani, care nu poate să moară. Uitându-te la el, vedeai că inima acestui bătrân bătea în aceeași măsură cu glasurile înghețate ale pădurii. Privirea lui veștejită se potrivea cu zorile care pătrundeau albastre printre copaci. Ce rece, în ce tăcere de ghiață se trezea ziua. Dar inima bătrânului Low păstra o căldură nestinsă: dragostea de vânat. Striga și se ruga până ce pasările veneau și el le împușca. Și cârdurile îl ascultau. Ele veneau de departe, atrase mai aproape, tot mai aproape până ce siluetele cu gâturi lungi, ascuțite ale pasărilor se puteau vedea prin ceața dimineții deasupra vârfurilor copacilor; bătaia aripilor se auzea tot mai tare, ca o suflare grăbită și fierbinte — și atunci Low trăgea! Câteodată îl vedeam ademenind rațe care mergeau pe sus de tot deasupra pădurii și păreau că au o țintă hotărîtă. El le făcea să șovăe și să se oprească din zbor, să se întoarcă înapoi până ce ajungeau mai aproape, și încercau să afle a cui era chemarea care se ridica din pădurea inundată. „Vino jos, tu, drăguță rață afurisită!" zicea Low cu o mângâere drăgăstoasă și cu o voce de cristal, în timp ce ținea gata pușca lui grea în mânile care-i tremurau ușor de frig. „Rrong-rrong!... Vino jos... rățușcă... oarkoarkoaark..."

Apoi, când rața se apropia coborând într'un arc larg și prudent, Low, aproape în aceiași clipă cu focul puștii lui mari, bombănea:

„Am s'o încălzesc pentru tine!"

Da, Low m'a învățat un meșteșug frumos. O săptămână și mai bine l-am îndeplinit cu folos și fără nici o șovăire. Dar după acest timp am început să am momente de uitare cu totul nepotrivite unui vânător. Uneori împușcam în vânt, alteori nu împușcam de loc. Gândurile erau în altă parte. Erau cu ea, cu Zâna Lacului.

Lucrul s'a început cum încep întotdeauna asemenea lucruri — cu o întâlnire întâmplătoare pe care ași fi uitat-o dacă nu s'ar fi repetat.

La Pistakee Bay este un han, și obișnuiam să-mi iau de-acolo de mâncare; iar cu locuința ședeam singur într'o casă la zece minute depărtare. In fiecare seară veneam acasă de-alungul țărmului râpos, prin pădure. Serile se făcuse mai luminoase și negurile nopții veneau târziu. După ce apunea soarele, apele lacului, îngălbenite, stăteau în nemișcare câteva minute, ca o lume vrăjită. Era ora la care obișnuiam să mă duc acasă dela han. Și într'o seară, pe când priveam gânditor la acea câmpie ca o imensă oglindă de aramă, am văzut ceva pierind în grabă de pe luciul de vis.

A lăsat numai o urmă aproape nebănuită, mai mult o scufundare, decât o mișcare sau niște unde, nimic mai mult decât picurul unui strop de apă. Dar la o mică depărtare, apa făcea o cupolă lungăreață și turtită, cași cum un corp mare ar fi plutit dedesupt.

In seara următoare am văzut iarăși, în acelaș chip, dar ceva mai aproape de țărm, și am avut atunci o senzație ciudată, ca și cum ași fi fost pândit de acel **ceva**, care se scufundă chiar în clipa când l-am văzut. M'am hotărât să fiu cu băgare de seamă. A treia seară m'am apropiat cu precauție prin pădure...

Și am fost martor la o scenă ciudată: un cap întunecat se mișca liniștit, paralel cu țărmul, și la o distanță de douăzeci și cinci de yarzi. De fiecare parte a lui, pe oglinda apei, valurile închipuiau linii subțiri și drepte peste galbena strălucire a apusului. Era târziu, lumina aproape se veștejise pe lac, și cât am pândit capul cel misterios, întunericul s'a lăsat tare. Apa se înegură și se făcu fără culoare, dar capul înota mereu de-alungul țărmului cași cum ar fi venit drept la mine. Corpul care înota nu făcea nici un fel de sgomot. Fără nici un sunet, capul mergea printre valuri cu o moliciune nefirească în mișcări.

Pe apă plutea un cap brun, ducând încetișor o trenă de fire ca niște plete de păr lung și resfirat.

Trebue să fi mișcat sau să fi răsuflat prea tare, sau capul de-acolo a simțit privirea mea, căci deodată se făcu nevăzut. Nu s'a auzit plescăitul apei, nici nu s'a deslușit vre-o tresărire... Doar atât: nu mai era acolo. N'am văzut niciodată un lucru viu și mare dispărând așa fără urmă de pe oglinda apei. Nu rămânea în urmă un cerc, un inel, nimic. Dar puțin mai târziu, la o depărtare oarecare, apa se umflă ca un balon mare și neted, apoi se lăsă numaidecât în jos, cași cum pieptul lacului ar fi scos un suspin.

Acestea s'au repetat trei seri de-arândul. Mă ascundeam printre trestii ori între copaci. Imi țineam suflarea când se apropia capul cel brun, dar făptura aceia știa întotdeauna că eram acolo, și se cufunda înainte ca eu s'o pot ochi.

Intr'o seară m'am dus departe de țărm și am pândit dela distanță cum înoată capul cel brun de-alungul golfului întreg, trecând pe la casa în care locuiam, și urmând mai departe către locul unde lacul mort se varsă în Lacul Michigan. Acolo pieri în întunecime.

„O, acum știu" gândii eu. „E zâna Lacului. E tânăra fată a lui Potowatomis, cea nemuritoare. Ce caută ea în Pistakee Bay? De ce-a venit cu pletele ei plutitoare din lacurile cele mari și libere, pe lângă țărmuri? Ce caută aici, apus după apus? Este pe drum spre Mississippi, înotând de-alungul nopților reci ca să se întâlnească cu primăvara? Dar atunci de ce s'a orit la Pistakee Bay? Are ceva să-mi spună mie Zâna Lacului, și ce poate însemna acel ceva pentru mine și singurătatea mea? Dorești să-mi aduci acea primăvară care nu se mai întoarce niciodată, și vrei s'o împarți cu mine, tu fiică a lui Potowatomis, cu care s'au jucat soarele preriei, și dulcii zefiri ai pădurii și ai lacului? Te vei înălța într'o seară în întuneric, la marginea pădurii? Te vei strecura prin desișuri ca să mă strigi, și să mă târăști cu tine în inima pădurii, tu, tovarășa mea de vis, soția mea? Pe fața Marelui Spirit, pe scăfârliile dușmanilor mei... am să mă arăt demn de tine!"

Seara următoare am stat acasă și m'am așezat îndărătul ferestrei de la pod, înarmat cu un binoclu. Curând se veșteji cea din urmă licărire a apusului. Am văzut-o trecând și eram aproape să azvârl binoclul, cu o spaimă de nestăpânit, o spaimă așa cum trebue să simtă omul în pădure când atinge ceeace i se pare că-i creanga unui copac și se 'ntâmplă să fie o ființă vie, — așa eram de mișcat când m'am uitat drept în cei doi ochi negri și umezi, cu văluri de păr strălucitor în jur. Imagina sărise din câmpul de vedere al binoclului și când izbutii să o găsesc din nou, se făcuse așa de întuneric că nu putui lămuri decât un mușuroi negru care luneca peste valurile palide. Curând apoi, fata lui Potowatomis se scufundă. Dar de astă dată îndărătul ei se ridică un vârtej puternic, și la o mică depărtare fața apei fierbea și se umfla într'un balon de spumă, ca și cum, pe când înota, ea s'a lăsat deodată la fund. Da, a intrat în noaptea apelor cu trupul ușor și sprinten, cu dulcea tărie a trupului ei fecioresc.

Poate era tristă sau era speriată, căci părea că în jurul spatelui său tânăr, ca în jurul unui sfredel, toate valurile se rupeau de atingerea mușchilor viguroși. Părea că a întărit apa ca piatra în jur și că-și sprijinea pe ea piciorul subțire de Indiană ca și cum ar fi fost o scândură. Și părul lung părea că desemnează figuri de spumă în urma ei, dela fața apei spre adânc.

„He-He... Acum te duci să împarți noaptea întunecată acolo, în fund, tu cea cu sprâncenele negre. Iți scuturi apa de pe tine. Iți întinzi mădularele tale tinere și aluneci ca o săgeată peste florile de apă! Te apleci și-ți deschizi brațele la un nou șuvoi viteaz. Te întorci și alergi încă odată tremurând în adâncurile reci — tu minunată fiică a lui Potowatomis — o, tu, care nu poți muri niciodată!"

In zilele acelea, primăvara se apropie de Pistakee Bay. Venise un sol după altul. Gâștele sălbatice sburase către nord cu lungile lor aripi albe și strălucitoare, ce păreau niște harpe cântând deasupra castelelor pe care primăvara le clădește din nouri în văzduhul albastru.

Au sosit prihorul și pasărea albastră, micul vestitor al primăverei care sboară peste pădurea desgolită ca un safir cu aripi. In bălțile și gropile inundate, pe care soarele capricios le prefăcea în minuni de limpezime cristalină cu frumuseți pe fundul lor, plante și munți de mușchi se umbreau tainic în văluri sumbre ce parcă acopereau o altă lume... In apele stătătoare sau curgătoare căldura soarelui chema la lumină toate acele animale care pot să respire așa de superb prin bronhii și pot să înoate așa de splendid și să se înmulțească în apă.

Țestoase mari, strălucind ca aurul, se mișcau încet prin semi-întunecime, totdeauna părechi, și oglindeau soarele în scuturile lor cu multe fețișoare.

Din fundul mlaștinilor se ridicau beșici. Pretutindeni se auzeau un murmur și un zumzet stăpânit: încolțeau plantele. In locul negurii albastre care acoperise celalt mal în fiecare dimineață, acum atârnau umbre subțiri și verzi deasupra povârnișurilor și mugurii care fermentau colorau pădurile cu o nuanță roșietică. Pământul nu mai semăna cu un scut de metal iernatic pe care gerul l-a zugrăvit cu albastru.... el se întindea în sus, ca niște catarguri verzi, și se bucura cu voluptate de ropotele calde ale ploii. In înverzirea pământului este un înțeles mult mai adânc decât în roșeața de pe obrazul unei ființi omenești.

Deși serile se făcuseră mai luminoase, bruna arătare zăbovea puțin. Cam zece minute, nu mai mult, puteam să văd acum, capul întunecat al fetei, când pornea îndată după apusul soarelui să înoate pe ascuns și cu băgare de seamă de-alungul țărmului. Era așa de fricoasă, așa de ageră la vedere, așa de trează că n'am izbutit să mă apropii de ea la o depărtare mai mică de o sută treizeci de yarzi. Parcă simțea cea mai ușoară suflare de vânt cu fiecare fir din părul ei; parcă o mirosea. Auzul îi era din cale-afară de ascuțit căci însuși mersul ei nu se auzea nici odată, așa era de ușoară, delicată și mlădioasă. Era ascultătoare către lac ca unul din copiii lui, lipită blând ca o femee, când se cufunda într'însul fără să lase o urmă sau măcar o gropiță pe fața netedă. Delicată și ușoară... da, delicată, dar și vînjoasă, tot așa de vânjoasă ca un rechin, și sprintenă ca arcul unui ceasornic, oridecâte ori se apuca să-și împlânte vâslele netede — mâinile și picioarele — în păreții de apă, lăsând ruini de spumă biciuită și sfărâmată.

Era grațioasă și dulce, și să n'o poți prinde cu nici o șiretenie. Am încercat orice viclenie, m'am ascuns în toate chipurile dar ea m'a găsit întotdeauna. Acelaș joc mut s'a repetat seară după seară.

Dar în cele din urmă am prins-o. Intr'o zi caldă, cu soare, după o ploaie, într'una din acele zile de primăvară care face ca lumea întreagă să pară o odae în cel mai albastru din toate cerurile, mi-am făcut o gaură în povârnișul malului și am înfipt smocuri de salcie cu mâțișori în fața intrării.

Atunci a fost să fie.

Am putut-o privi destulă vreme. Mult înaintea serii șezusem în gaura mea, ascuns în întregime după smocurile de salcie, și cu pușca în așteptare. Alesesem locul acesta pe care nu-l putea zări decât după ce înconjura peninsula ce înainta din țărmurile prăpăstioase. In clipa când nu va mai fi decât la douăzeci și cinci de yarzi de mine, era să se aleagă, care din doi are să fie mai dibaciu.

Când veni, apa era gălbue și nemișcată, și tocmai cum prevăzusem, ea era iute, iute ca un pește. Abia se arătă capul cel negru în partea peninsulei dinspre mine și dispăru din nou— totuși am avut timp să trag două focuri.

Amândouă în acelaș timp... Ele au spart oglinda apei pe o lungime de un yard în locul unde capul se făcuse nevăzut.

Pe când întunericul creștea, am sărit într'o barcă și am vâslit către locul acela. Apa avea cinci yarzi adâncime și mi-a trebuit un ceas ca s'o găsesc. Ea nu se cufundase drept în jos, cu toate că murise cu adevărat. Zăcea ceva mai departe. Pe când lopătam spre casă cu corpul mort, se făcuse întuneric — o blândă întunecime de primăvară — și tresărirea valurilor suna ca și cum o adunare de ființe alese, ar fi strigat în cor: mulțumesc, mulțumesc, de mii de ori, mulțumesc.

Ucisesem un castor!

Fata nemuritoare a lui Potowatomis, care putea să se facă nevăzută, să piară oridecâteori și oriunde dorea, care putea să sape adâncurile în vârtejuri sălbatice, — făcea parte din familia rozătoarelor și nu era mai mare ca o veveriță.

Era cel mai drăgălaș animal pe care l-am văzut vre-odată înnotând. Ea a prefăcut primăvara aceia dela Pistakee Bay într'o vreme tainică și fermecătoare.

Avea un cap frumos, cu ochi umezi întunecați și cu mustăți, care simțeau orice mișcare a apei sau a aerului, peste puterea înțelegerii noastre — într'o așa măsură că o parte din hrana ei trebue să fi fost mirosul și respirarea naturii, a lacurilor, a râurilor și a ploii.

Avea o coadă superbă, lată cât o vâslă, tare și înarmată cu solzi; aceasta prefăcea apa în spumă, când fata lui Potowatomis pedepsea valurile. Avea picioare cu pieliță între degete și cea mai moale piele din lume. Pieptul ei era acoperit cu o piele mătăsoasă cum nu mai poate fi. Fata lui Potowatomis putea să lunece printre plantele de apă ca o suveică. Cei patru dinți lungi, peste care nu se închideau buzele, erau galbeni-roșietici — o culoare ciudată, ca de chihlimbar. I-am păstrat ca amintire.

(Din englezește de *Stejar Ionescu*)

CH. BAUDELAIRE

Cugetări și Paradoxe

IUBIREA

1

A adora înseamnă a se sacrifica și a se prostitua. Astfel, orice iubire e o prostituție.

2

Biserica, neputând să suprime amorul, a voit cel puțin să-l dezinfecteze și a creat căsătoria.

3

Ceeace e plicticos în iubire e că este o crimă în care nu te poți lipsi de un complice.

4

Dintr'un concubinaj aprins poți ghici plăcerile unei tinere căsnicii.

5

Iubirea vrea să sfărâme hotarele proprii, să se topească cu victima precum învingătorul cu învinsul și cu toate acestea să păstreze drepturi de cuceritor.

6

In iubire, ca și aproape în toate afacerile omenești, înțelegerea prietenească se datorește unui cuvânt cu două înțelesuri. Acest cuvânt e plăcerea. Bărbatul strigă: O, îngerul meu! Femeia suspină: Mamă, mamă! Și acești doi imbecili sunt încredințați că dau acelaș concert.

7

Iubirea se aseamănă cu o tortură sau cu o operație chirurgicală. Dar această idee poate fi adâncită până la durerea cea mai amară. Chiar atunci când cei doi amanți ar fi foarte îndrăgostiți și plini de dorinți reciproce, unul din ei va fi mai liniștit sau mai puțin entuziast. Acela sau aceea este chirurgul sau călăul; celălalt: subiectul, victima. Ați auzit acele suspine — preludiile unei tragedii dezonorante — acele gemete, acele țipete, acele sughițuri? Cine nu le-a rostit, cine ni le-au smuls fără să ne putem împotrivi? Acei ochi de somnambul, acele membre ai căror mușchi se umflă și se încordează ca sub acțiunea unei pile galvanice — ca fenomene, de sigur că sunt mai grave, mai stranii decât exemplele pe care ni le dă beția, delirul, opiul în cele mai funeste rezultate. Și iată că pe chipul omenesc — pe care Ovidiu îl credea anume făcut să oglindească stelele — nu mai poți citi decât expresiunea unei cruzimi nebune, care se stinge într'un fel de moarte. Căci, de sigur, aș săvârși un sacrilegiu numind extaz, acest fel de nimicire.

— Spăimântător joc, în care unul din jucători trebuie să piardă conducerea regatului său.

Odată, în fața mea, s'a întrebat în ce constă cea mai mare plăcere a iubirii. Cineva răspunse: a poseda; și altul: a te da. Cel dintâiu, cu alte cuvinte, spunea: voluptatea mândriei, și celălalt: voluptatea umilirii. In sfârșit, se găsi un nerușinat utopist care răspunse că cea mai mare plăcere a iubirii e să creezi cetățeni pentru patrie.

Eu vă spun: singura și suprema voluptate a iubirii zace în siguranța de a face răul. Și bărbatul și femeia știu, de când se nasc, că în durere e toată voluptatea.

8

Iubirea poate să izvorască dintr'un sentiment generos: plăcerea de-a se prostitua, dar peste puțin e falsificat de dorința de-a stăpâni.

9

In sufletul fiecăruia există plăcerea nestrămutată de a se prostitua, ceeace ne dovedește că omul are groază de singurătate. Vrea să fie doi. Omul de geniu vrea să fie unul, deci singur. Gloria înseamnă a rămâne unul.

Această groază de singurătate, nevoia de a-ți uita eul în brațele unei femei, o numim într'un mod nobil: nevoia de a iubi.

10

Mișcat de acele voluptăți care se aseamănă cu amintirile, înduioșat de gândul unui trecut netrăit, de atâtea greșeli, de atâtea certuri, de atâtea nimicuri pe care trebuie să și le ascundă unul altuia, începu să plângă și caldele lacrimi picurară în întunericul nopții, pe umărul gol al scumpei și veșnicei lui iubite încântătoare.

Ea tresări, și la rândul ei se simți înduioșată și învinsă. Intunericul ațipi orgoliul și cochetăria ei de femeie rece, și astfel aceste două ființe scăpătate, dar suferind încă prin cele câteva fibre de noblețe ce le mai rămăseseră, se înlănțuiră deodată, topind — în ploaia lacrimilor și a sărutărilor — tristețele trecutului cu îndoelnicele speranțe ale viitorului. De sigur că ei niciodată n'au sorbit voluptatea cu o mai nebunească înfrigurare ca în această noapte de melancolie și de înfrângere: voluptate hrănită din durere și din remușcări.

Culese și traduse de AL. T. STAMATIAD

Puterea întunericului

In gara unui oraş mare din Moldova trenul e gata de plecare. Lumea se îmbulzeşte la scările vagoanelor şi fiecare se sileşte să se urce mai înainte, ţinând în dreapta, ca un scut, bagajul pe care îl izbeşte cu furie de al altuia. Soldaţii cu lăzi, trăiste, saci, geamantane mici se luptă eroic la uşile vagoanelor de clasa treia, încredinţaţi că îşi îndeplinesc datoria către ţară şi către superiori. Răcnete şi înjurături de circumstanţă curg din belşug. In sfârşit, se aude semnalul de plecare. E ceva plăcut şi emoţionant în acelaşi timp în semnalul de plecare, e ca un titlu cu litere capitale, care anunţă tuturora şi fiecărui în parte un capitol nou în viaţă, evenimente senzaţionale. Prin inimile tuturor trece un fior: trenul se pune în mişcare cu zgomotul unui monstru care se luptă cu nişte valuri nevăzute ca să iasă la ţărm. Gara rămâne îndărăt cu larma şi lumina ei. A înnoptat de mult şi trenul fuge ca printr'un tunel enorm, în zgomot ritmat şi în miros greu de cărbune şi de petrol.

In vagoanele de clasa întâia e lumină. Pasagerii, privilegiaţi şi ai soartei şi ai statului, nu dorm încă, ci fac cunoştinţă, se tratează cu ţigări şi cu bomboane, discută politică ori îşi spun anecdote picante spre disperarea persoanelor hursuze, pudice şi somnoroase. In celelalte vagoane e întuneric, căci lămpile defecte, aprinse în staţia de plecare cu toată seriozitatea cuvenită, s'au stins la primele clătinături ale trenului. De aceia cine are — îşi aprinde o lumânare pentru siguranţa vieţii, a onoarei şi a bagajului, — cine nu are, aprinde din când în când câte o ţigară, ţinând chibritul cât mai mult între degete şi spionând figurile străine dimprejur. In clasa doua fiind mare aglomeraţie şi pasagerii fiind din cele mai egoiste pături sociale, toţi dorm, ori se prefac că dorm, luând pe cât e posibil şi poziţii de oameni trudiţi, care dorm profund. Cu chipul acesta se economiseşte spaţiu şi se evită manifestări de curaj. In clasa treia mai toţi mănâncă şi aruncă resturile sub banca vecinului. Pasagerii acestei clase, oameni din popor, cu modestia omului care şi-a plătit un bilet întreg, îşi păzesc bagajele, bănuitori şi ameninţători. Totuşi ochi vicleni pândesc în întuneric şi gânduri rele dospesc în capete obscure. Clasa treia e căruţa de poştă a vremii noastre...

Trenul îşi duce cu indiferenţă pasagerii împărţiţi în clase după ranguri şi după avere, rezervându-şi deplina libertate de a-i răsturna pe toţi în prăpastie sau de a-i duce pe toţi la peron, fără de nici o alegere. Trenul are ceva din obiectivitatea desăvârşită a fenomenelor naturale.

La o staţie mai mare trenul se opreşte şi alţi pasageri năvălesc în vagoane, unde sunt întâmpinaţi de complecta indiferenţă şi linişte a celor aşezaţi comod în compartimente. Aceştia nu pot pricepe dela locul lor, cum poate să fie cineva aşa de rău crescut şi să deranjeze pe cei ce dorm trudiţi de munca zilei. Intr'un compartiment de clasa doua, cu multă anevoinţă, reuşeşte să vâre capul pe uşă o femee.

— Nu e vre-un loc liber şi pentru mine? — întreabă ea cu o voce plăcută, alintându-se puţin în intonarea ultimelor două cuvinte.

O umbră se agită în fund ca un duh invocat de un glas magic.

— Poftiţi, duduie; e un loc acilea.

E o voce sonoră bărbătească, timbrul ei denotă energie, tinereţă şi politeţă.

Duduia, a cărei vârstă, naţionalitate, condiţie socială şi, mai ales, înfăţişare sunt învăluite de misterul întunericului se aşează la locul numai deabia vizibil în faţa umbrei vorbitoare. In scurtul drum dela uşă până la locul ei, femeia a simţit cum fiecare şi-a tras picioarele îndărăt şi s'a silit să ia o poziţie corectă şi cuviincioasă: a trecut o femee. O păreche tânără care şedea de mult cu picioarele împletite găsi prilejul fericit de a profita de împrejurare şi de a se săruta.

Când trenul şi-a reluat mersul spre îndepărtatele peroane, o rază fină de lumină licări o clipă şi lumină pe călătorii de la geam, din fundul compartimentului. Abia putură să constate: ea — că are în faţă un ofiţer, el — că are în faţă o femee tânără cu ochii lucitori. Ca o rază x raza slabă de lumină acţionă asupra închipuirii celor doi pasageri de sex opus şi aprinse în sufletul lor un focuşor.

Ea vedea lămurit înainte ei un căpitan de cavalerie cu pieptul strunit de fireturi, svelt, frumos şi crescut în hainele-i luxoase şi în cizmele de lac, ca un bob într'o păstaie. Ce păcat că e întuneric! Ce ştrengar simpatic e căpitanul!...

El vedea înaintea lui o fată frumoasă, fiica unor comersanţi din centrul unui oraş mare, crescută în pension. Cântă la pian şi are un gât, şi nişte sânuri, şi picioarele... Ah, ce picioare!...

Trenul confirma par'că gândurile amândurora prin zgomotele lui ritmate.

Ea îşi scoase batista parfumată şi o duse la nas: mirosea rău în compartiment. El simţi o pişcătură supărătoare într'o parte a spinării, unde nu putea ajunge cu degetele să se scarpine. Profită de întuneric şi, săltându-se puţin, îşi frecă spinarea de spătarul fotoliului. Actul acesta îi procură o rară satisfacţie; căci într'adevăr mare plăcere simte cineva când îl mănâncă pielea şi reuşeşte să se scarpine.

Ea băgă de seamă că ofiţerul se agită.

„E emoţionat — îşi zise ea. Ar vrea să-mi facă curte, bietul băiat. Ce întuneric e!"

„Are picioare, nişte picioare faine"—îşi zise ofiţerul deosebind prin întuneric un picior gol până la genunchi cocoţat deasupra tovarăşului său, de asemenea gol. Şi el, la o zdruncinătură a trenului, îşi mută tocurile cizmelor ceva mai înainte; ea îşi legănă puţin piciorul atârnat.

„Trebue să danseze admirabil — continuă să gândească femeia deosebind prin întuneric cizmele elegante, simboluri ale îndrăznelii sprintene şi ale bărbăţiei, căreia o femee cu greu îi rezistă. — Ce voinic e!"... Şi deodată i se înfăţişă în închipuire o sală de bal, unde ofiţeri ştrengari şi frumoşi dansează cu femei imorale. Picioarele ii se împletesc în tactul muzicei, pe când ei încrucişează priviri neruşinate. Ea oftează şi simte că urăşte cu tot focul pe toate femeile imorale din lume.

„Trebue să meargă le vre-o întâlnire cu vre-un avocat ori vre-un student"—îşi zise el încreţind mânios din sprâncene. In mintea lui şi apăru un tablou, cum într'un parc retras un tânăr elegant ţine strâns la braţ o fată frumoasă, care pleacă ochii în jos ruşinată de propunerile îndrăzneţe în fond şi vesele în formă ale civilului. Acesta aruncă din când în când ofiţerului priviri dispreţuitoare de om liber şi superior. Mare ciudă are el acum pe civili. Dacă l-ar atinge cât de încet cu cotul un civil, i-ar trage douăzeci de părechi de palme şi i-ar vârî şi sabia pe gât.

Enervat puţin, ofiţerul simte că-l strânge gulerul, îşi suceşte capul la dreapta şi la stânga şi mută călcâele puţin mai înainte. Femeea simte apropierea cizmelor, şi de aceia piciorul de sus se scoboară jos şi se alătură de cellalt, ieşind oarecum întru întâmpinarea celor două cizme amice.

Ca la o poruncă a unui zeu păgân amândoi închid ochii: ceva trebue să se întâmple.

La o zguduitură a trenului vârful cizmei din dreapta a ofiţerului a ciocnit vârful pantofului din stânga al femeei. Amândoi simt „un ce necunoscut" şi inimile lor îşi întăresc bătăile.

— Ah, ce frumosu-i! — suspină ea.

— Ah, ce drăguţă-i — oftează el.

Trenul merge acum lin şi clătinăturile lui aproape nu se simţesc, totuşi cizma din dreapta şi pantoful din stânga sunt atât de sensibili la mişcare în cât se ating mereu, mai mult prin puterea de atracţie care o au în ei.

Amândoi sunt legănaţi de cele mai frumoase, de cele mai perverse şi de cele mai vinovate visuri de iubire.

— Ah, cum aş mai... — suspină ea.

— Ah, ce aş mai... — oftează el.

Astfel dorinţa-i gata.

Nu ştiu cum se face că podeaua compartimentului e lunecoasă ca ghiaţa: călcâele alunecă mereu. Acum au trecut cu mult peste linia de demarcaţiune. La o zguduitură uşoară a trenului, femeia simte pe pulpele ambelor picioare atingerea cizmelor tari, reci şi netede, iar ofiţerul simte piciorul cărnos şi molcuţ, acoperit de un ciorap aspru de mătase.

„Ce om bun trebue să fie"— îşi zise ea cu sufletul plin de recunoştinţă. — Şi în închipuirea ei vede un ofiţer tânăr şi frumos venind de la cazarmă, legănându-şi spetele cu gravitatea unui feld-mareşal; de mânerul săbiei atârnă un pachet de şocolată ori o cutie de bomboane fondante.—„Ce bunu-i, ah!"—suspină ea apăsându-şi fericită pulpele de cizmele lui.

„— Ce femeie serioasă trebue să fie!"— îşi zise el transportat. — In închipuirea lui se vede venind de la cazarmă şi aude de depart esunetele plăcute de pian: e nevastă-sa care face exerciţii. Cum îl zăreşte, venind ea întrerupe brusc melodia începută şi intonează un marş tunător, celebru, după o partitură cu note foarte încâlcite.—„Ce drăgălaşă e, ah!"—oftează cu note foarte încâlse stăpâneşte să nu se răpadă s'o cuprindă în braţe.

Un pasager prozaic tuşeşte zgomotos cu scârţâituri şi horcăte oribile, sfârşitul cu un scuipat energic. Toţi din compartiment se agită nervoşi, însoţindu-şi mişcările lor de bolborosiri somnoroase, cu sfârcâituri din nas.

El şi ea se freacă la ochi şi îşi trag picioarele la o distanţă cuviincioasă unele de altele. Tocmai atunci trenul se opreşte într'o staţie mică pentru vre-o două-trei minute. Un pasager cască, altul aprinde un chibrit şi se uită la ceas, iar vecinul său vrea să afle şi el rezultatul. Lumina chibritului, închisă în pumnul proprietarului, de abia însureşte negrul întunericului, fără a descoperi figurile omeneşti ascunse în vestminte diforme. Trenul porneşte din nou.

Cele două perechi de picioare nu mai repetă jocul lor de mai înainte, ci îşi reiau dintr'odată poziţia la care ajunseseră. El şi ea sunt beţi de amor. El întinde amândouă mânile, şi apucând de marginea turetcii din dreapta trage cu putere şi întinde piciorul mai înainte şi mai sus. Apoi face tot aşa şi cu cealaltă tureatcă. Ea are acum o măsură mai precisă a bărbăţiei lui şi e mai fericită. Clătinăturile vagonului, ca şi somnul simulat, le apropie acum genunchii, până se întâlnesc. Rozeta de la cizma lui se strânge tot mai mult de genunchiul din faţă. El întinde mâna la tureatcă şi atinge, ca din greşeală, o jaretieră. Ea întinde mâna cu intenţia să se apere, de formă. Mânile lor se întâlnesc şi se opresc în loc una pe alta.

La geam albăstreşte puţin, dar tot mai e întuneric. El cuprinde mâna ei într'a sa. Ea nu şi-o retrage, ci se preface că doarme şi îşi scapătă capul într'o parte.

— Scumpa mea! — declară el în gând.

— Puiule! — suspină ea prin somn, cu locrimi de duloşie în ochi.

Mâna ei începe să manifeste începuturi de voinţă, se întăreşte şi strânge din ce în ce mai apăsat, răspunzând la strângerea lui.

Se iubesc la nebunie.

Geamul se colorează cu un albastru din ce în ce mai deschis şi mai viu. Pasagerul prozaic îşi repetă tusa lui uricioasă, care pune din nou în mişcare tot compartimentul. Toate picioarele se retrag în poziţii corecte. Pasagerii încep să-şi pună speriaţi întrebări nefolositoare:

— Unde am ajuns? — Câtu-i ceasul? — Mai avem până la P.? — Ai dormit vre-o leacă? — Te mai doare măseaua? — Răspunsurile diferă prea puţin de întrebări.

Lumina alungă încet-încet întunericul, şi făpturile omeneşti se desemnează tot mai lămurit. El vede în faţa lui o fată înaltă şi corpolentă. Ea vede în faţa ei un ofiţer zdravăn şi cu toate părţile capului întoarse în sus: şi părul, şi mustăţile, şi nasul şi buzele. Acum se vede bine că ea nu-i frumoasă de loc, iar el e foarte bocciu. Ea are, ce-i drept, picioare frumoase şi ispititoare (marca unei rase orăşeneşti), iar el are cizme de lac scumpe şi fasonate, care îi asigură o fracţie însemnată de simpatie. Ea se uită deziluzionată la cizme, el se uită desamăgit la pantofi. Ea îşi scoate oglinda să-şi îndrepte părul pe la tâmple, el îşi scoate tabachera să fumeze o ţigară.

— Ce mutră de mitocan!—îşi zice ea simţind răceala privirii lui şi văzându-i bine tresele de pe umăr. Apoi îşi pune o pălărie mică pe un cap prea mare; acum arată şi mai urâtă.

— Urâtă-i, mamă-tată! — zice el cu răutatea omului de clasă inferioară socială. Apoi îşi aprinde ţigara şi trage cu putere din ea, ca dintr'un robinet care curge prost, strâmbând din nasul care nu vrea să-şi îndoaie vârful în jos.

— Dacă nu vă supăraţi..., vă rog să nu mai fumaţi — zice ea zâmbind fals — fumul îmi face rău".

— Pardon, duduie. N'am ştiut că vă supără..."—răspunde el ţifnos în locul înjurăturii care îi venise pe limbă mai înainte. — Şi ridicându-şi corpul lui scurt şi gros pe nişte picioare lungi şi subţiri el seamănă cu un om, zugrăvit cu cărbune pe păreţi de un copil analfabet. Ofiţerul (un elev de administraţie), iese nervos pe culuar de unde nu se mai întoarce, iar domnişoara cea urâtă (o profesoară) scoate din geamantan, cu multă ordine şi tact, vre-o cinci feluri de bucate, fructe şi bomboane şi mănâncă, împărţind cu mărinimie la toţi câţi vor să primească din masa ei. Aceasta e un carton răzemat pe aceiaşi genunchi, pe care se mai simt încă contururile rozetelor militare.

T. HOTNOG

CRONICA FEMININA

Pe marginea unei prefeţe

HENRI BORDEAUX (de l'Académie Francaise): *Le roman d'une honnête femme* (cu două prefeţe de autor).

„Le roman d'une honnête femme" e un roman de o banalitate zdrobitoare al unui autor tot atât de cunoscut şi de preţuit de marele public francez ca şi, pe vremuri, George Ohnet. Titlurile lor de glorie sunt cam aceleaşi. George Ohnet a avut nenorocul să întâlnească la timp, bariera pe care i-a ridicat-o în cale Jules Lemaître. „Lovitura" lui Lemaître a fost o lovitură de maestru. George Ohnet nu s'a mai putut ridica. S'a răzbunat, doar, scoţându-şi romanele în numeroase ediţii repede epuizate şi făcând avere cu „marfa" lui dispreţuită de toţi oamenii de gust, dar preţuită de marele public pe care a ştiut să-l măgulească. Marele public nu se lasă intimidat de glasul, oricât de violent, al unui critic, — fie el însuş Lemaître. Marele public îşi are simpatiile lui şi fidelităţile lui, uneori inexplicabile, — foarte explicabile însă în cazul lui Ohnet.

Henri Bordeaux *(„de l'Académie Française")* nu şi-a găsit încă „Lemaître"-ul său. Colecţia „Le livre de demain", care tipăreşte foarte frumos şi îngrijit pe hârtie aleasă, în condiţii de tipar neobişnuit de bune, cărţi ieftine, — ne oferă, la 20 de volume apărute, două romane de Henri Bordeaux. Procentul e respectabil

Despre romanul „Une honnête femme" nu vom spune multe. Henri Bordeaux are, şi la noi, foarte mulţi admiratori. El e autorul favorit al micei burghezii franceze şi, în special, al femeilor. Cazul de psihologie feminină pe care încearcă să-l disece, cu cuţitul de bucătărie, în romanul de faţă, e foarte „interesant" pentru că e şi comun şi extrem de sentimental. De altfel, Henri Bordeaux e abil. El se fereşte să coboare în sufletul eroinei. Nu ne spune ce se petrece acolo. Insistă numai asupra cearcănelor din jurul ochilor femeii, asupra palorii ei transparente. Iar când eroina e mai-mai să cadă din picioare de slabă ce-i din cauza suferinţelor morale, autorul îi serveşte, în loc de picături de arsenic ori de injecţii cu cacodilat, — împăcarea cu soţul infidel.

Ceeace ne interesează sunt prefeţele cărţii, în care autorul se simte obligat — nu prea înţelegem de ce — să explice o mulţime de lucruri cu privire la romanul lui. Din întâia prefaţă, datată din 1914, aflăm că romanul a fost publicat în Figaro, în 1903. Şi, cu modestie, autorul mărturiseşte că nu a fost mulţumit de această primă versiune a romanului. Vorbeşte, pe urmă, de alte romane cu acelaş titlu sau cu titlu asemănător, în special de romanul lui Louis Veuillot, „L'honnête femme", pe care-l analizează din treacăt şi-l compară cu propria lui producţie.

O atât de lungă disertaţie cu privire la geneza romanului, dăunează lecturii romanului însuş. Ai crede, după importanţa pe care i-o dă autorul pe 7 pagini mari de prefaţă, că ai de-aface cu o capo-d'operă. Henri Bordeaux ştie că există un anumit public cititor pe care-l impresionează, cu deosebire, gravitatea şi proporţiile prefeţelor. Şi el, *acelui* public i-se adresează.

Henri Bordeaux are gustul comparaţiilor ilustre. Aşa, printre altele, aminteşte că şi François de Curel a aşteptat mai mult de zece ani până ce a făcut din *L'Amour brode*,— *La Danse devant le Miroir*. Nu ştim ce a fost *L'Amour brode*, nici ce a fost, în prima versiune, romanul lui Henri Bordeaux. Ştim însă ce e azi *La Danse devant le Miroir* şi ce e *Une honnâte femme*. Modestia lui Henri Bordeaux e o falsă modestie. D-sale îi lipseşte sentimentul proporţiilor.

A doua prefaţă a cărţii datează din 1919. Romanul lui Henri Bordeaux a aşteptat cuminte, în saltar, să treacă războiul. Autorul îl priveşte acum cu o uşoară nuanţă de dispreţ, mărturisind că e „atât de departe de preocupările lui de azi şi de marea dramă colectivă ,încât îl uimeşte puţin". Il dă, totuş, publicităţii, deoarece *„le coeur des hommes est si changeant que la guerre n'a pu le changer"*...

Ca să dăm un „pendant" acestei savuroase şi pretenţioase banalităţi, puse ca o piatră scumpă la sfârşitul prefeţii, alegem din bogata colecţie o soră a ei — numai una, dar reprezentativă pentru fineţa spiritului d-lui H. Bordeaux *(„de l'Académie Française": „...son compagnon continuait à l'examiner elle-même, de face dans le miroir et de dos en chair et en os, surtout en chair"*...

* * *

Prefata lui Henri Bordeaux, sau, cum îi zice el, *Avertissement*, e totuşi interesantă. Nu însă prin datele relative la etapele succesive ale realizării unui roman nerealizat.

Romanul e dedicat lui Gaston Calmette, în amintirea celui dintâiu articol publicat de Henri Bordeaux în *Figaro*, pe vremea când Calmette era secretar al ziarului. Henri Bordeaux ne povesteşte — fără nici o necesitate de altfel, ci numai din plăcerea de a vorbi despre sine, — subiectul acelui articol şi împrejurările în care l-a scris. Din aceste indiscreţii retrospective, aflăm biografia ciudată a unei femei care a trăit cu adevărat „en chair en os — *surtout en os*", cum ar zice, spiritual, Henri Bordeaux. Această parte din prefata romanului, e cu mult mai impresionantă decât romanul. Iată despre ce e vorba în prefaţă:

Domnişoara *Thérèse Chupin* a avut o viaţă cu totul neobisnuită. S'a născut la Nantes, în 1813. Cât era mică, auzea vorbindu-se în casă de eroismul misionarilor cari plecau în ţinuturi necunoscute să convertească pe necredinciosi. Mica Tereza s'a hotărît să se facă şi ea misionar. Intr'o zi a plecat de acasă şi a început să întrebe pe trecătorii de pe stradă care-i drumul ce duce spre... India. Un cunoscut a luat-o de mână şi a adus-o acasă, unde părinţii începuseră să se alarmeze de dispariţia fetiţei.

La douăzeci de ani, Tereza, credincioasă idealului ei din copilărie, refuză să se mărite şi pleacă la Paris. Acolo o parohie îi încredinţează direcţia unui azil în care erau adunate fetele fără lucru şi întreţinute până la majorat. Ignoranţa directoarei era atât de desăvârşită, încât medicul casei s'a văzut silit s'o instruiască, discret, şi să-i deschidă ochii asupra dezordinelor şi corupţiei din Institutul sub paza ei. Tereza Chupin nu s'a descurajat. In curând, intră în conflict cu Prefectura de poliţie, căreia-i dispută o fată care făcuse scandal. Pe această fată, Tereza o ia sub ocrotirea ei şi face dintr'însa, în scurtă vreme, o femeie cumsecade.

Prefectul de poliţie, surprins de energia Terezei Chupin, caută s'o cunoască şi-i oferă postul de inspectoare a închisorii de femei din Saint-Lazare. La Saint-Lazare erau închise, la un loc, delicventele în prevenţie, osânditele şi femeile de stradă. In 1836, închisoarea dela Saint-Lazare se transformase, datorită complezenţii şi complicităţii păzitorilor, într'un local de desfrâu. Şi ca să puie capăt acestei stări de lucruri, prefectul de poliţie se adresează unei fete de 23 de ani.

Tereza Chupin a ezitat un an. La urmă, a primit. Cel dintâi lucru pe care l-a făcut ca inspectoare la Saint-Lazare, a fost să ceară şi să obţie graţierea a două femei osândite la moarte. Una îşi ucisese copilul, cealaltă amantul.

Pensionarele ei încep s'o respecte şi s'o iubească. Tereza începe să cunoască mizeriile fără leac şi pocăinţele fără folos, şi înţelege că împrejurările şi inconştienta sunt, de multe ori, singurii mari vinovaţi. Osânditele acestea, chiar când ies din închisoare, tot osândite rămân. Desgustate de viata pe care au dus-o, ele vor trebui să ducă mai departe aceeaş viaţă. Ca să-şi hrănească trupul trebuie să şi-l vândă.

Tereza înţelege că nu poate face nimic pentru ele. Şi începe să se gândească la un mijloc de a le pune la adăpost după eliberarea din Saint-Lazare.

Câştigă sprijinul doamnelor de Lamartine şi de Billacourt. Adună ceva bani şi deschide un azil în strada Vaugirard. Incercarea ei n'are succes. Directoarea azilului, impusă de doamnele din comitet, transformă în curând casa de reculegere într'o casă de toleranţă.

Revoluţia din Februar sfarmă porţile închisorii şi pune în libertate pe osândite. Insurgenţii vor să masacreze pe inspectoare. Fostele ei pensionare se opun, o apără cu trupurile lor. Sara, o îmbracă la fel cu ele şi o scot pe furiş din închisoarea lor care era acum închisoarea ei.

Tereza Chupin se retrage la Vaugirard. Fostele ei pensionare vin uneori s'o vadă, să-i ceară sfaturi. Intr'o sară, la uşa ei bat două necunoscute, două fete de 18 şi 15 ani, pline de noroi şi ude de ninsoare. Tereza le deschide. Fetele încep să plângă. Erau două surori orfane. Cea mai mare câştiga hrana amândurora — se înţelege cum. Cealaltă vroia cu orice preţ s'o ajute. O camaradă de-a lor, care trecuse prin Saint Lazare, le-a sfătuit să vie la Tereza Chupin să ceară sprijin. Femeea aceea le-a adus până la uşa Terezei. Pe urmă, s'a întors singură, prin ninsoare şi noroi. Pentru ea, era prea târziu ca să-şi mai schimbe viaţa.

Tereza Chupin a oprit în casa ei pe cele două nenorocite. Le-a cedat odaia ei caldă, le-a mângâiat. Acesta a fost primul ei pas spre înfiinţarea refugiului Sfintei-Ana, la Châtillon-sur-Banneux.

In acest azil au fost primite şi ajutate mii de nenorocite. Tereza Chupin nu-şi alegea pensionarele. Primea, şi căuta chiar, pe cele mai mizerabile, vicioase, criminale. Cu blândeţa ei severă, cu devotament şi cu răbdare, ştia să desfacă. din crusta murdară, bietul lor suflet omenesc închircit. A murit la 84 de ani, în azilul ei.

Această femee, extrem de severă pentru ea şi extrem de îngăduitoare pentru alţii, a fost, după cum a spus despre ea marchizul de Beauregard, *une sublime chiffonière*, — care a căutat şi a descoperit în gunoaiele Parisului nenumărate suflete omeneşti. Ca să fie misionară, Tereza Chupin n'a avut nevoie să se ducă tocmai în India.

* * *

Am avut un moment tentaţia să ne exprimăm regretul că, în loc să scrie povestea fadă a adulterului lui Paul Ferrière, Henri Bordeaux n'a scris romanul viu al vieţii Terezei Chupin — viaţă care ascunde, poate, o adâncă desamăgire ori o cumplită remuşcare. Titlul romanului ar fi rămas acelaş.

Dar e mai bine aşa. Făcând din viaţa Terezei Chupin un „roman", Henri Bordeaux ar fi scris o carte diluată, sentimentală şi dulceagă. Aşa cum e „spusă" în prefaţă povestea Terezei Chupin, — din treacăt, fără pretenţii şi fără să aibă aerul că-l interesează pe autor altfel decât ca un fapt secundar — e partea cea mai interesantă din cartea lui Henri Bordeaux, e singura parte vie.

Ceea ce însamnă că Henri Bordeaux poate să povestească simplu şi pregnant — când *nu* vrea.

Şi mai însamnă că prefeţele nu sunt totdeauna atât de inutile pe cât se pare.

OTILIA CAZIMIR

In muzica sălbatecă de jazz...

In muzica sălbatecă de jazz ţi-am intâlnit privirea
Mai pătimaşă decât toată armonia strigătoare.
Mai pătimaşă decât ritmul dansului... era iubirea.
Ce travestită 'n haina morţei apărea la sărbătoare.

In sunete stridente când doar vioara în agonii se plânge.
Eu de departe am răspuns chemării tale 'nfrigurată,
Şi am uitat, privindu-te mereu, paharul plin de sânge
Că parcă se scurgea încet din rana tâmplei sfâşiată.

Şi-atuncia ne-am iubit ca doi duşmani cu sete şi cu ură,
Cu sufletele mpinse oro ca 'ntr'un vârtej de ape.
Cu focul nebuniei în ochii şi ţintuit pe gură
In negrul tainei înfăşuraţi când ne-am venit aproape

MIA FROLLO

Catarina Doamna Noastră

După o jumătate de veac

de VICTOR ARADI

Trecu mai bine de o jumătate de veac, în care timp, pe urmele Catarinei Varga şi ale lui Avram Iancu, păşiră multe personalităţi cu suflete înflăcărate, dar totuş slabe.

La început veniră utopiştii, cari vroiau să deslege problema cu ajutorul Vienei. Credeau că pot elibera poporul contând pe sprijinul cercurilor domnitoare. Lucrau din răsputeri, jertfeau în luptă totul, şi o bună parte din interesele poporului, ca apoi să capete în schimb, nimica toată.

Nenorociţii... voiau să fie mai curtezani ca ciocoii... Energiile se măcinau zadarnic şi utopiştii fură nevoiţi să se dea deoparte, lăsând soarta poporului neschimbată sau mai bine zis, schimbată nefavorabil. Din desorganizarea economică izvorî pauperismul maselor. Şi poporul şi boerimea sărăcită, începură să pustiească pădurile. Din dealurile pleşuve, şuvoaele de apă tăiau râpe adânci, inundând cu pietriş şesul. Minele se dărâmau şi mălaiul ţăranului român sărac, se făcea mai puţin, mai uscat. In ţinuturile muntoase se ivi tuberculoza şi tifosul.

Veniră apoi alţi visători. Aceştia voiau să schimbe structura statului, fără să se gândească, că printr'un divorţ şi printr'o nouă căsătorie, boala socială nu putea fi remediată. Inchisorile se umplură din nou cu oamenii revoluţiei. Poporul rămânea mereu părăsit. Nu se însufleţea pentru apostolii aceştia, de oarece nu avea timp de însufleţire. Sărăcia devenea înspăimântătoare, iar jertfele tifosului, tuberculozei, sifilisului şi altor epidemii, creşteau din zi în zi.

Câţiva oameni cu hotărâre întocmiră vestitul memorand, prin care atrăgea atenţia ţării şi chiar a opiniei europene asupra chestiunii româneşti. In ţară nu a avut nici un răsunet, de oarece ţara în starea în care se afla, nu avea simţ pentru nici o problemă, iar din străinătate, nu se putu căpăta decât succes moral. Epilogul acestui memorand fu un proces, după care temniţele primiră în adăpostul lor pe memorandişti, iar poporul rămase iarăşi părăsit. Sărăcia creştea încontinuu, încât mamele slăbite nu mai puteau să-şi crească copiii, aşa că mortalitatea copiilor în ţinuturile româneşti întrecea normalul din ţară. Câţiva şarlatani fondară societăţi miniere, numai pentru a specula soarta ţăranului român, care devenise cu totul nesuferită.

Veniră aderenţii politicei reale. Prin lupte grele şi îndelungate, înfiinţară bănci naţionale româneşti. Scopul lor era să asigure independenţa materială a poporului, şi să scape de cămătari. Acţiunea lor dădu rezultate bune, totuş era prea slabă pentru a deslega problema progresului economic a românimii din Transilvania. La început acţiunea aceasta avu o înrâurire favorabilă, dar cu încetul deveni o piedică a progresului. Pe când alte popoare învecinate, împinse de mizerie, emigrau în Lumea Nouă, ca acolo să-şi facă şcoala vieţii şi să se întoarcă îmbogăţite în cultură şi cunoştinţe, ţărănimea română chiar prin aceste instituţii era legată de glie şi înlănţuită în necultură şi mizerie.

Băncile româneşti erau prea slabe pentru a împăduri coastele pietroase, pentru a face să dispară râpele, pentru a desvolta mineritul. Acţiunea lor avea numai rezultatul că conserva sărăcia. Presa maghiară în articolele de fond, plângea nenorocirea, că proprietăţile de pământ ale românilor se măreau din an în an, pe contul proprietăţilor maghiare, dar nu accentua, — ceeace poate nici nu ştia, — că procesul acesta avea la bază un fapt cu mult mai trist decât s'ar fi putut crede la prima vedere. Starea asta de fapt nu era decât un progres al mizeriei. Din marea massă a populaţiei româneşti ungurimea fugea, fiind incapabilă să vegeteze într'o stare atât de deplorabilă. Numai românimea trecută prin şcoala sărăciei de veacuri putea exista cu minimul de traiu.

In şirul experienţelor comitetul naţional şi partidul naţional român avură un rol însemnat. Din activitate treceau în pasivitate, iar mai târziu din pasivitate în activitate. In pasivitatea lor erau cam activi şi în activitatea lor cam pasivi... Incercară toate armele arsenalului politic: intrigi, pacte, convingeri şi ameninţări. Nu avură nici un succes. Se tocmea cu guvernul, pentru a se putea apropia de opoziţie. Nereuşindu-le, cochetau cu opoziţia, pentru a primi avantaje din partea guvernului. Dar guvernele nu le dădură multă însemnătate, de oarece ştiau foarte bine, că prin terorizarea alegătorilor îşi pot asigura cadrele necesare. Iar opoziţia era sub influenţa opiniei publice şoviniste şi era rezervată în faţa elementelor „neolorite". Atât partidele guvernamentale cât şi cele din opoziţie priveau chestia românească numai ca o chestie politică şi nu-i dădură importanţa cuvenită. Nu observarăm că chestia aceasta se transformase într'o chestiune gravă şi de o însemnătate generală. Partea economică a chestiei române era pericol pentru toată ţara, dar ele vedeau numai pericolul „valah", despre care „Budapest Hirlap" scria atâtea naivităţi.

Să privim chestiunea mai de aproape. Toate valurile revoluţiei române de o sută de ani izvorau din pricinele economice şi studiarea acestora ne arată, că revoltele nu se năşteau din sentimentul naţional ci din contră: sentimentul naţional se născu din revoluţiile zădărnicite. Revoltele românimei transilvănene aveau pricini economice, erau reacţiunea firească a acestei subjugări şi intensitatea lor era proporţională cu exploatarea.

Cu cât exploatarea era mai fără milă, cu atât mai sângeroasă devenea revoluţia. Şoviniştii de felul lui Benedek Iancso, în naivitatea lor, nu-şi închipuiau că redactând acte de acuzare în contra „barbariei valahilor", caracterizau tocmai subjugarea lor barbară şi exploatarea lor cruntă.

Ca dovadă, menţionez numai câteva cazuri caracteristice. In Munţii Apuseni, încă din evul mediu, trăiau o mulţime de colonişti saşi. Principii transilvăneni Gavril Béthlen şi G. Rakoczy I, înfiinţară o mulţime de colonii sase în judeţele Hunedoara, Zarand şi Alba Inferioară [1]). Intr'un document de al lui Mihai Apaffy din 1669 citim, că boerii au persecutat atât de mult pe minierii de mercur privilegiaţi din Zlatna, încât nenorociţii îşi părăsiră minele şi privilegiile, fugind la Almaşul apropiat şi acolo deveniră valahi, iobagi. Le convenea mai bine soarta iobagilor într'un sat mai depărtat, decât soarta minierilor privilegiaţi din apropierea boerilor subjugători. Pe timpul revoluţiei lui Horia, conducătorii vărsărilor de sânge erau saşii romanizaţi din Almaş. Ei deveniră şampionii „luptei naţionale". Să nu credem că ne aflăm în faţa unui fapt izolat. Intre conducătorii revoluţiei naţionale române găsim pe Buciumani, şi ştim foarte bine, că Buciumul era o colonie săsească, iar între Buciumani găsim şi astăzi încă, urme de origine săsească. Dintr'o mulţime de scrisori de ale lui Ştefan Apor şi Gavril Bethlen, ştim că minerii saşi subjugaţi se refugiau în sate româneşti, unde se romanizau. Români curaţi nu erau nici moţii, între cari găsim multe urme de origine săcuiască. Totuşi scriitorii şovinişti maghiari, ne desenau tablouri vii despre elanul lor revoluţionar.

Revoluţiile române din Transilvania nefiind născute din sentimentul naţional ci din considerente de ordin economic, creiară o unitate în massele heterogene, dând naştere sentimentului naţional, care şi azi e bazat pe ura contra subjugării, iar duşmănia contra maghiarilor e numai rezultatul transformării acestei uri. In revoluţiile române populaţia românească şi cea maghiară nu se despărţeau în două tabere duşmane. In tabăra românilor găsim toate elementele subjugate ale poporului maghiar, iar românii nesubjugaţi luptau împreună cu ungurii subjugători. Revoluţiile locuitorilor Munţilor Apuseni n'au fost numai revoluţiile româneşti, ci revoluţiile tuturor subjugaţilor în contra tuturor subjugătorilor. După înăbuşirea revoluţiilor, când în ţinutul udat cu sânge se începea din nou exploatarea, subjugaţii tovarăşi de luptă de ieri se apropiau laolaltă şi grupele subjugate ale ungurilor se contopeau în românime. Aşa se explică faptul, că într'un timp relativ scurt s'a romanizat ungurimea din ţinuturi întregi.

Cunoaştem numai câteva cazuri, în care lupta a rămas în cadrele ei originale. Aşa de pildă la Trăscău, revoltele nu luară niciodată un colorit naţional, dar rezultatul a fost acelaş: pustiirea. Ungurimea din Trăscău se prăpădeşte din an în an, iar locul ei îl ia românimea, obicinuită cu mizeria. Subjugarea naţionalităţilor în toate împrejurările are acelaş rezultat. Tocmai din această subjugare rezultă întărirea lor şi dezorganizarea economică, mai ales la românii din Transilvania şi în special la românii din Munţii Apuseni.

Munţii Apuseni este un ţinut curios, cu o individualitate economică aparte. In ţinutul acesta progresul e în strânsă legătură cu mineritul. Stagnarea acestei industrii aduce cu sine paralizarea complectă a vieţii economice. Faptul cunoscut pretutindeni e, că mineritul progresează numai în locurile, unde minerii se bucură de libertate complectă. In toată Europa găsim faptul curios, că în mijlocul subjugării generale minerii se bucură de o stare privilegiată. Chiar în evul mediu, epoca cea mai întunecată, înşişi briganzii oligarhiei înţelegeau că subjugarea şi jefuirea minerilor are ca rezultat decăderea mineritului şi mizeria generală. De aceea, în toată Europa, minerii aveau privilegii însemnate. Numai în Ardeal, în ţara aceasta oropsită de Dumnezeu, stăpânitorii nu voiau să ştie nimic despre adevărul acesta şi se năpustiră tocmai asupra minerilor, împiedecându-le desvoltarea. Răsturnară chiar bazele economice ale ţării, numai pentru a-şi face interesele lor. Desorganizarea economică rezultată din jefuire, turbură viaţa locuitorilor şi provocă revoluţie. Centrele de acţiune a lui Horia, Cloşca, Crişan, Catarina Varga şi Avram Iancu erau tocmai ţinuturile miniere.

După ce activitatea nefastă a stăpânitorilor nimici bazele economice miniere, atenţiunea lor se îndreptă asupra pădurilor. In codrii seculari Transilvania avea o bogăţie naturală, din care putea scoate încă energii noui, pentru a înlătura criza ameninţătoare. Proporţional cu decăderea mineritului, exploatarea pădurilor devenea mai intensivă, iar când importanţa mineritului deveni minimală, se începu pustiirea sălbatică a pădurilor. Populaţia devastă pădurile, fiindcă nu avea alte mijloace de trai, iar ciocoii, fiindcă populaţia sărăcită nu-i mai putea susţine. In urma acestei nenorocite întreceri de prădare, ţinuturile cele mai fertile deveniră pustii. Masse mari de nisip şi pietriş umpleau albiile râurilor. Aceasta e cauza, că regularea râurilor cerea cheltueli însemnate. Nenorocirea venea din munţi, aducând cu sine sărăcia populaţiei, care era nevoită să scoboare la şes. Când starea economică ajunsă într'o asemenea decădere, că populaţia cu cerinţi mai desvoltate nu-şi mai găsea minimul de trai, această emigrează şi în locul ei vin românii, cari erau obicinuiţi cu sărăcia. Azi teritoriul locuit de români e centrul sărăciei, care se desvoltă în cercuri din ce în ce mai largi, deşi acest teritoriu ar avea o importanţă destul de mare în viaţa economică a ţării. Minerurile bogate din sânul pământului, căderile de apă şi gazul metan îl predestinaseră pentru a fi un centru important de desvoltare industrială. Industria însă se desvoltă numai în sânul unui popor liber. Unde activitatea administrativă e bazată pe persecutarea „agitatorilor", unde legile miniere nu dau nici cea mai mică garanţie legală, unde politica agrară se face pe baza devizei: „respingerea românilor în munţi", unde chestiile de comunicaţie sunt bazate pe interesele oligarhiei locale, iar toate celelalte chestiuni de interes comun sunt numai o mască pentru cel mai mizerabil egoism, acolo nici nu poate fi vorba despre desvoltare economică.

Ţara are nevoie de puterile Transilvaniei. E un interes unguresc, — e chiar o chestiune vitală, — ca să se satisfacă cerinţele seculare ale românimei, primindu-se în schimb ajutorul acesteia în lupta pentru desvoltarea economico-culturală, pentru progresul democraţiei în general. Neapărat, trebue să ne întrebăm dacă un popor care trăeşte într'o complectă desorganizare economică, poate să dea vreun ajutor? Un popor al cărui progres cultural e înăbuşit prin legea şcolară a lui Apponyi şi a cărui mentalitate e pervertită prin alegerile lui Khuen-Hédesvary, lui Luhacs şi prin procedura juridică a Curiei?

Da, chestia naţionalităţilor a ajuns un pericol pentru desvoltarea statului.

Când guvernul şi parlamentul se va alcătui din oameni, cari nu vor privi drept crimă faptul, că fiecare popor vrea să vorbească în limba-i maternă, cari nu vor lăsa să piară o parte a ţării numai din cauză că-i locuită de „străini", — care vor recunoaşte pericolul dezorganizării ţării, — atunci vor dispărea fantomele pericolului naţional şi pe „trădătorii de patrie", — luptătorii Catarinei Varga, îi vom

— Sfârşit —

1) Vezi scrisoarea lui Mihail Apaffy din 1679

Cugetări

Acel lucru pe care bărbatul îl cumpără cu-o sută de mii dela o femeie ce-şi vinde corpul: frumuseţea, nu-l preţueşte nici zece mii la femeia cu care se căsătoreşte şi care i-o dărueşte.

Dacă unui speculant nu-i reuşeşte lovitura, lumea zice: „e-un om de nimica, un mitocan", iar dacă reuşeşte, care de care se grăbeşte să-i ceară fata în căsătorie.

Despre un om care învăţase mult dar ale cărui cunoştinţe erau obscure: e-o bibliotecă cu fundul în sus.

Spunea un Gascon: „Glodul din Paris e neplăcut din două puncte de vedere: mai întâi că-ţi pune stropi negri pe ciorapii albi şi al doilea că-ţi pune stropi albi pe ciorapii negri.

Intre scriitori

Molière a avut o viaţă foarte tristă: melancolia nu-l părăsea mai niciodată. Afară de plăcerile intelectuale pe care ocupaţiile sale de actor şi autor dramatic i-le procura, întreaga lui existenţă a fost lipsită aproape de orice altă multămire. Muncind enorm în întreita lui calitate de actor, director de teatru şi autor dramatic, îşi compromise sănătatea—destul de şubredă şi altfel—aşa că tuberculoza sau poate o boală de inimă îl chinuia adesea. Necăjit de soţia sa, **Armande Béjart,** care nu fără motiv îi aţâţa gelozia, punându-l în situaţia echivocă ca el, care de atâtea ori râsese de cei geloşi, să fie victima patimii aceştia; atacat şi clevetit de toţi acei care se vedeau ridiculizaţi în comediile sale, preţioşi şi preţioase înfumurate, medici ignoranţi, făţarnici perfizi, nobili aroganţi; — calomniat că trăeşte cu fiică-sa, fiindcă mama soţiei sale, **Madeleine Béjart,** făcea parte din trupa lui Molière; închis pentru datoriile făcute cu **„l'Illustre Théâtre"** (teatrul său, actuala **Comedie Franceză),** împiedicându-i-se uneori piesele ca să fie reprezentate, cum a fost cu **Tartuffe,** care multă vreme n'a putut fi jucată din pricina scandalurilor, până când a intervenit Ludovic XIV personal; criticat prin scris şi satirizat prin lucrări dramatice de către rivalii săi — viaţa celui mai mare geniu al secolului Regelui-Soare a fost un şir nesfârşit de chinuri şi suferinţe. **Le Misanthrope** este răsunetul nedreptăţilor şi al ofenselor pe care acest strălucit artist le îndurase. Iar versurile

Trahi de toutes parts, accablé d'injustices,
Je vais sortir d'un gouffre où triomphent les vices
Et chercher sur la terre un endroit écarté
Où d'être homme d'honneur on ait la liberté

pot fi considerate ca o mărturisire personală.

Dar dacă Molière în viaţă a avut atâtea decepţii şi dureri, moartea trebuia să-i aducă cea mai mare injurie pe care astăzi chiar cu greu putem s'o înţelegem.

Pentrucă „Comedianul" era în genere desconsiderat, socotindu-se ca un **cabotin,** şi fiindcă Molière murise fără preot, Biserica i-a refuzat înmormântarea. Arhiepiscopul **Harley de Chanvalon,** figură bisericească cunoscută mai mult prin intrigile şi scandalurile sale amoroase decât prin activitatea sa pastorală, nu dădu voie ca Molière să fie îngropat creştineşte — refuzându-i mormântul. Atunci văduva lui, M-elle Molière (apelativul **Madame** era nobil) imploră cu lacrămi pe rege care, la rândul său, rugă pe vajnicul arhiepiscop să fie mai îngăduitor cu „fostul său servitor". Se hotărî atunci ca „actorul" să fie îngropat nu în cimitirul obştesc, ci la vreo biserică. Dar preotul dela **Saint-Eustache** — parohia unde trăise Molière — refuză şi el să primească trupul pentru veşnica odihnă. Numai cu mare greutate şi fiind bine plătiţi, preoţii dela cimitirul **Saint-Joséph** — un cimitir al celor umiliţi — consimţiră să-i primească trupul. In ziua înmormântării însă o mulţime de oameni se adună la porţile casei lui Molière şi cu urlete sinistre voiau să împiedice convoiul mortuar, unii din ei furnizându-se chiar cu pietre, ouă clocite, etc. Atunci văduva poetului — bine inspirată —aruncă pe geam câtiva pumni de bani care domoliră furia manifestanţilor împotriva „cabotinului". Numai aşa s'a putut transporta noaptea, în goana cailor şi fără nici o pompă, cadavrul aceluia care mai mult decât oricine făcuse gloria Franţei. Iar la cimitir preoţii fuseseră convinşi să-i prohodească trupul. Dela Saint-Joséph rămăşiţele lui au fost mutate în 1817 la **Père-Lachaise,** unde se găsesc şi astăzi.

Bine înţeles, Molière n'a făcut parte din Academia Franceză, căci cum erau să bage „nemuritorii" un astfel de om într'o societate atât de aleasă? Mai târziu însă i s'a pus bustul în incinta acestei instituţii — un bust frumos de marmură scumpă — cu următoarea inscripţie ca o recunoaştere de vinovăţie:

„Rien ne manque à sa gloire; il manquait à la nôtre".

Se mai înşeală şi... „naţiunea" câteodată...

Căsătoria legitimă

(Poemă în proză)

Pe ţărm se agita un grup...

M'am apropiat şi am văzut în centrul grupului o femeie întinsă, slabă, udă, în costum de baie, cu ochii închişi şi buzele subţiri strânse.

— Ce este? — am întrebat eu.

— Făcea baie şi s'a înecat. Deabia am scos-o.

— Trebuie s'o fricţionăm, am sfătuit eu.

Pe o piatră sta un om gras, gâfâind. El dădu din mână şi spuse:

— Nu face. In orice caz nu va ajuta la nimic.

— Dar... cum aşa... Incercaţi să-i faceţi respiraţie artificială... Poate va sluji la ceva.

— Nu... nu cred. Nu face să încerci, — spuse omul cel gras, uitându-se la femeie.

— Dar nu se poate aşa... să stăm fără rost. Trimeteţi după doctor!

— Face? — spuse grasul. — Până la doctor sunt trei kilometri; poate nici nu e acasă...

— Dar... se poate încerca?!

— Nu trebuie nici să încercăm, — replică el. — Zău că nu face.

— Mă mir... Atunci împrumută-ne cearceaful d-tale: să încercăm s'o balansăm.

— Ce s'o balansăm, — spuse grasul. — Iese ceva? Tot aia e... Vom considera-o ca înecată... Zău de ce să vă deranjaţi?

— D-ta eşti un egoist nemernic şi stupid! — am strigat eu supărat. — Dacă ar fi ea pentru d-ta, nu o străină, ci soţia...

El mă privi posomorît.

— Dar cine ţi-a spus că nu-mi e nevastă? Asta-i nevasta mea cu cununie...

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Edit. „Cartea Românească"
PREŢUL 60 Lei

Elanul Desnădejdei

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Intr'o zi a intrat în schimnicia mamei, o faţă galbenă încercuită de linia păcurie a barişului călugăresc. Doi ochi elipsoidali îşi roteau oglingioarele luminilor în bolta plină de o tristeţă visătoare a orbitelor pătate de plâns. Prin obrajii pârguiţi de o tinereţe irosită trecea umbra unei frăgezimi fanate. Vorbirea îi era înlăcrămată. Un zâmbet veşted îi săpa în încrucişarea smeadă a buzelor, un accent de înviorare obosită, amară, silită. Tăinuiau şoşotind între dulapuri — mama şi cucoana cea îndurerată. Sindrofia a contenit între două suspine trudite umplând odaia de mâhnire:

— „Atât îmi mai rămăsese din toată sărăcia lui tat-su. Acum s'a dus şi el, sufletul mamii!

— „Are să vie, are să vie, măre cucoană Băleşico, mai semeţ şi mai împodobit, ca un călifar!

— „N'au să mă mai ajungă zilele alea, cucoană Ifrosino!"

Şi barişul mosafirei şi broboada mamei s'au înălţat în dreptul ochilor pentru a aduna în cleştele pumnilor, lacrimile oropsirii dintr'o parte, ale căinţii din altă parte.

— „Să-mi dai flăcăul d-tale să-i ţie locul şi să-mi citească scrisorile lui până o isprăvi el cu şcoala, că dacă l-oi vedea şi i-oi auzi vorba, par'că l-aşi vedea şi l-aşi auzi pe el — Mereuţă al mamii — şi atunci mă mai iau cu parigoria şi mai îmi trece focu, aşa ca o momeală!

— „Da dă ce l-aţi trimisără peste nouă mări şi peste nouă ţări?

— „De, a lăsat tat-su cu limbă de moarte să iasă ofiţer!

— „Să iasă cocoană Bălăşico, dacă ăsta e gustul omului în tistament!"

Şi capul plâns de icoană îndurerată al cucoanei Bălăşica a eşit în tindă. Văicăreala mamei l-a petrecut până în pâlcurile troscotului şi printre zăbrelele îngrădirii a lucit mai târziu obrajii înveseliţi de nădejde ai aceleia ce venise să cerşească înviorarea consolării.

Intre mlădiţe fine de nalbe gândiţoare ale căror flori aristocratice puneau în lumina curţii pete parfumate de mărgean, jeleam împreună cu cucoana Bălăşica urmele odorului plecat în lume să se întoarcă învingător, la picioare pintenog, şi cu spadă încins la coapsă. Lacrimi pline tremurau o vreme în genele încărcate, apoi cădeau în poala în care suspinau scrisorile îndepărtării.

— „Citeşte, citeşte, dragul mamii!

Apele roşii ale nalbelor îşi îndreptau tremurarea viorie în hrisoavele prididite de cerneală ale lui Mereuţă. Ochii aprinşi de dor ai cucoanei Bălăşica, cuprindeau dintr'odată în înlăcrămarea lor nepotolită, toată scrisoarea. Cuvintele se rostogoleau obosite în picurarea domoală a suferinţii aşternută pe hârtie. Mereuţă aducea des vorba despre mine. Ne iubeam. Ochii cucoanei Bălăşica se ridicau spre cer într'o implorare surdă rămânând multă vreme adânciţi în undele liliachii ale văzduhului, pentru a se reîntoarce apoi mai plânşi în hârtia scrisorilor. O altă epistolă mai înegrită de văicăreli, trecea din palmele înfierbântate de plâns ale cucoanei Bălăşica în dreptul privirilor mele şi nostalgia lui Mereuţă ducea mai departe alarma dorului de casă. Intr'alta Mereuţă ajungea printr'o mistificare bizară a senzaţiunilor lui de oropsit, la o asemănare *„stranie"* între mine şi el! Cucoana Bălăşica a tresărit şi scrisoarea a căzut în vraful din poală.

— „Ba nu zău, Dumnezeu să mă ierte, da uite vezi, bea acum bag eu de seamă bucuria asta!"

Plecarea lui Mereuţă la academia de ofiţeri care ne separase pentru totdeauna de făuririle atâtor himere *„neînfăptuite"*, în băncile lui *„Cantemir-Vodă"*, firimiţise amintirile şi evocarea lor cu ajutorul scrisorii în care se vorbea de asemănarea noastră neaşteptată, abea dacă mi-l mai contura palid în memoria mea vizuală. Cât despre vre-o asemănare a noastră, al cărui sens Mereuţă nu-l determină în epistola lui mohorîtă, plină de îndurări, de tânguiri şi de ameninţări, aducerea-mea-aminte, se scumpea şi în jalba lui cotropită de cerneala indignării, fără îndoială, nu putea fi vorba decât de aceiaşi nestrămutată dorinţă de a împuţina suferinţa, a înviora speranţele şi a curma lacrimile. Dar fiorul care pironise ochii cucoanei Bălăşica în smalţul albastru al cerului, a pornit mai îndârjit şi icoana galbenă a chipului ei înrămat în doliul barişului, s'a întors întreagă cu faţa la cer. Citania mea şi-a curmat avântul şi slovele bombăneau acum în gura mea uimită într'o încetineală precaută, de respect pentru aceia ce aflase în mine pe îndepărtatul ei Mereuţă. Şi o bucurie de mândrie mi se opri în piept. Nalbele râdeau în soare proslăvind în mine urmele fiului pierdut. Barişul cucoanei Bălăşica s'a întors la loc spre teancul cu scrisori şi gura care păstra în linia nobilă a buzelor smerenia sufletului ei de martiră, s'a îndreptat spre o slăbiciune:

— „Mai vorbeşte-mi încă de asemănarea voastră!"

Am înălţat din nou în mâini hârtia ponosită de cuneiformele disperării şi din încâlceala lor am repetat amărăciunea îmbărbătării. Dar asemănarea nu o vedeam. In schimb la umbra nalbelor, în ochii cucoanei Bălăşica se ivi mulţumirea unei izbăviri. Privirile ei domoale mă cuprinseră în strâmtoarea unei nedumeriri apăsătoare. Inlăcrămarea lor, poetizată de o fixitate stranie, îmi înflăcără obrajii. Buzele ei prelinse şopteau silabe frânte pe cari apoi întremarea ei sufletească le contropea într'un imn de prea-mărire!

Asemănarea lui Mereuţă se înfiripa!

Multă vreme am stat aşa, cu ochii în ochii cucoanei Bălăşica. Extazul ei mă înăbuşea. Luminile privirilor ei se înmulţeau în nesfârşite fire de raze cari se loveau de ale mele, orbindu-le. O înduioşare sufocantă se opri în mlădierea lor visătoare. Şi tânji multă vreme în stângăcia inimilor amuţite. Era privirea mamei pe care n'o mai întâlnisem de când pierise pentru totdeauna de deasupra leagănului meu calic. Mrejele învăluirei ei sacre, aminteau duşmănia privirilor de mai târziu ale văduviei Vameşului Tacke, îndobitocite de asprimea unei ursite hidoase. In ochii ei sterşi de plâns şi scurşi de văicăreală, nu am găsit niciodată căldura bunătăţii din ochii cucoanei Bălăşica! Mama niciodată nu s'a uitat la mine *„aşa"* cum s'a uitat cucoana Bălăşica în după amiaza aceea a apusului tinereţei mele trudite, sub umbreluţele roz ale nalbelor surâzătoare. Frenezia privirilor cucoanei Bălăşica reconstituia tragic de neaşteptat, spectrul amărăciunii din ochii mamii. Flacăra din privirile cucoanei Bălăşica mistuia fără cruţare pe aceia din privirile îndoelnice ale mamei.

Şi într'un târziu, când asfinţitul a închis la loc rochiţele nalbelor adormite gură în gură, prăbuşit pe ruinele făgăduinţelor viitorului meu nelămurit, acolo jos, rostogolit printre erburi, flori şi plicuri, cu ochii în ochii cucoanei Bălăşica, într'un suprem *elan de desnădejde,* am putut să îngân: „Eu nu am avut pe lume mamă!"

ŞARMANUL KLOPŞTOCK

CARȚI ȘI REVISTE

EUGEN RELGIS și LOTAR RADACEANU: Umanitarism și Socialism. — Polemici
Editura I. Brănișteanu, București, Prețul 25 lei

Lucrarea d-lui Eugen Relgis: „Umanitarismul și Internaționala Intelectualilor", a dat prilej d-lui Lotar Rădăceanu să scrie într'un ziar din Cernăuți câteva foiletoane asupra ideilor cuprinse în această carte. De aici a urmat un schimb de scrisori polemice între cei doi talentați publiciști, scrisori care acum au fost adunate în volum.

D-l Eugen Relgis este umanitarist, d. Lotar Rădăceanu, socialist. Fiecare își susține cu competință și căldură, punctul său de vedere. Treptat însă se stabilise câteva puncte de înțelegere, care fac ca scrisorile să se închee cu aceiași curtoazie prietenească cu care au început.

Epoca socialistă, scrie d. Rădăceanu, e un rezultat firesc al epocii capitaliste. Umanitarismul nu e epocal: el e permanent, începând cu primele progrese omenești și va stărui cât și omenirea.

Intelectualii, dacă vor în adevăr umanizarea omului, trebuie să devină socialiști și să propage socialismul în sfera culturii, — iar în sfera proletariatului să propage cunoștințele lor superioare. Căci a fi umanitarist înseamnă a lucra în aceiași direcție, dar pe o cale care, deși nu e greșită, nu poate fi urmată cu folos pentrucă nu duce la massele omenirii nici nu pornește dela ele.

Umanitarismul — scrie d. Relgis — e în esență o lentă desintoxicare de Stat, — e curățirea organismului omenirii de otrăvurile sociale și politice, de viciile transmise de generații, ținute în sclavie, — e reîntoarcerea omului la omenia lui pașnică și solidară dela început, dar îmbogățită cu toate progresele spirituale, artistice și tehnice datorite făuritorilor culturii.

Discuția continuă, până se ajunge la stabilirea exactă a raporturilor dintre socialism și umanitarism.

Expunerea e limpede, deși cam abstractă. Lectura cărții se face totuși ușor, mulțumită împărțirii în scrisori, care alternează ritmul în mod agreabil.

S. I.

GABRIELLE RÉVAL: LA NINON D'AUJOUR d'HUI (Flammarion)

D-na Gabrille Réval, autoarea volumului, este dintr'o familie de militari din Lorena a cărui strămoși se pare că s'ar fi înrudit cu Jeanne d'Arc. Elevă a școalei normale și apoi a facultății din Nancy, ea și-a continuat studiile la Licée Fénelon la Paris, de unde s'a inspirat când a scris *Lycéennes*. A intrat apoi la Sèvres (1890—93) de unde și-a scos celebrul roman „Les Sévriennes" cu care și-a început celebritatea. A fost apoi 18 luni profesoară la Niort de unde și-a luat materia pentru Lycée de jeunes filles, complectând astfel romanele sale din viața fetelor studioase—scrie apoi *Notre Dame des Ardents, Le jolie fille d'Arras, La Cruche cassée, Ruban de Vénus, Camps-Volants de la Riviera, La Bachelière en Pologne*, apoi *Royaume du printemps*, iar după războiu *Fontaine des amours, Le Dompteur Coeur Volant, L'Infante à la Rose* și în fine *Ninon d'aujird'hui* care-i ceeace ce se cheamă un roman cu chee, căci în eroină și în amanții săi se pot recunoaște multe personagii marcante din lumea pariziană din acești din urmă 50 de ani.

Eroina este o curtezană cu sufletul și trupul foarte asemenea vestitei Ninon din secolul al XVIII-leo. O creolă născută dintr'o mamă braziliană și un tată englez care a întors capetele și a supt banii bărbaților din toate clasele sociale din timpul imperiului până la Republica a treia și care la vârsta de 80 de ani dansa goală și inspira pasiuni. — Ba la această vârstă ea inspiră o pasiune nebună unui tinerel ce abia trecuse adolescența. Dar curtezana are un gest nobil și frumos: ea refuză iubirea acestui Cherubin și-l trimite la iubirea fragedă a tinereții. Gabrille Réval e bine cunoscută publicului nostru, puține femei vor fi fiind printre acele ce n'au citit cel puțin *Sévriennes*.

Mai puțin o cunoaștem ca [illegible] activitate tot atât de bogată ca în literatură. A colaborat la „Echo de Paris", „Gil-blas", „Fémina", „Vie heureuse" și mai ales la „Eclair" unde a scris șirul de portrete feminime ce a fost apoi scris în volumul: *Cluîne de Dames*.

ȚARA NOASTRĂ (30 August). — Revista d-lui Goga continuă opera de ațâțare, de delațiune și de întărîtare a Siguranței Generale, a Parchetelor, a Curților Marțiale, împotriva presei democratice.

In polemica dintre „Adevărul" și „Viitorul", „Țara Noastră" se simte instinctiv atrasă. Luând drept serioase unele amenințări ale oficiosului guvernamental, publicația d-lui Goga se teme ca lucrurile să nu rămână baltă. De aceea, ca acei care-i asmută pe câini împotriva trecătorilor, sau pe copii între dânșii — „Țara Noastră" îi întărâtă pe liberal: Să nu se lase! Să aplice sancțiuni! Să ducă lupta până la capăt.

Dar să dăm cu generozitate cuvântul „Țării Noastre", pentru ca să nu mai fim acuzați de meșteșugire a citațiilor:

„*Viitorul* nu e decât un organ de publicitate al partidului liberal. Dar acest partid, întâmplător, se găsește tocmai acum la cârma țării. El are, prin urmare, la îndemână și mijlocul de a surprinde toate mișcările îndreptate împotriva Siguranței noastre interioare, cași pe acela de a determina reprimarea lor. In momentul de față, credem noi, demascarea acțiunilor primejdioase, adică luminarea opiniei publice, nu rezolvă decât pe jumătate problema. Apărarea, da, e mai ușoară în fața unei primejdii cunoscute. Această apărare trebuie însă, în cele din urmă, să înceapă. Căci aci nu mai avem de-aface cu un simplu delict de opinie, pe care să-l lăsăm la aprecierea cititorilor de gazete. Suntem în fața șarpelui care a scos capul la drum, și șarpele trebuie lovit, scurt și îndesat, la cap.

„Altminteri, ne vom învenina cu toții de mușcătura lui".

N'am avut dreptate când am spus că redacția „Țării Noastre" e plină de *moucharzi*? — *M. Sv.*

LES MARGES (No. 143). — Teatrul englezului **George Bernard Shaw** a ajuns astăzi o modă. Toate teatrele — oficiale sau particulare — din lumea întreagă își înscriu în repertoriul lor anual una sau mai multe piese ale autorului. Contagiunea aceasta am încercat-o și noi; nu știu dacă succesul a fost tot atât de strălucit, pe cât a părut la început ideea adoptării lui pe scenele noastre. In tot cazul simpatia publică pentru teatrul lui Bernard Shaw este încă prezentă și cândva, mai curând sau mai târziu, va trebui să se facă bilanțul succesului.

Intr'un număr trecut al revistei de care ne ocupăm, **Pierre Lièvre** a discutat, într'un articol scris cu finețe și pătrundere, opera teatrală a lui Shaw, pentru care a manifestat afecțiunea respectuoasă, de care autorul se bucura în Franța, în perioada de timp: 1900—1910. **Denis Saurat** continuă, în numărul acesta, discuția începută de Pierre Lièvre, arătând mai întâi că Bernard Shaw a cunoscut două mari succese: unul francez și altul german; dar pe când cel dintâi a văzut în opera lui numai amuzament, deci comedie pură, germanii, „cu formidabila lor naivitate, l'au salutat ca pe cel mai mare cugetător modern". Au considerat „Man and Superman" ca o nouă și largă vedere asupra evoluțiunii; critica atât de superficială adusă poporului englez an privit-o cu tot interesul și l-au preferat lui Nietzsche, care criticase deasemenea, cu multă violență, acțiunile sociale ale poporului german.

Mai înainte de a scrie pentru scenă, Shaw a avut o lungă carieră de critic și propagandist socialist. Foarte susceptibil la admirație, Shaw și-a avut cel dintâi și mare succes în Germania, și nu în Anglia sau în Franța, care l-a privit cu aceeaș seriozitate și opera-i teatrală, în care a căutat deasemenea idei. In umbra tuturor finețelor lui Shaw există o nemăsurată naivitate (iată cum se explică succesul lui în Germania!); el pare că nu a trăit niciodată, că n'a avut experiențe reale. A trăit într'adevăr într'o lume aparte, construită din idei socialiste și din amintiri de lecturi amestecate cu date statistice.

Discuția lui Denis Saurat se oprește insistent asupra celei mai noui lucrări: **„Jeanne d'Arc"**, — în care, după propria-i expresie, Shaw manifestă, ca în altele, o naivitate accentuată. Cât contrast între ceeace este adaptare a cuvintelor istorice și acelea ale imaginațiunii lui! Tot ce este al lui Shaw este de o sălbatică vulgaritate a cugetării și sentimentului. Dacă piesa a cunoscut succesul pe scenele franceze, aceasta se datorește numai personalității artistei care a ținut rolul și care a știut să pară o personalitate supra-normală, de o forță iresistibilă, și să mărturisească o psihologie alta decât aceea pe care o practicăm în acțiunile noastre de toate zilele. Nicăiri în piesa lui Shaw nu există cea mai mică strălucire a acestei personalități mistice și suverane. Denis Saurat recunoaște că singurele piese în care teza lui Shaw, teza comică, a comicului de situație, isbutește să dea adevărate opere de artă sunt: „Pygmalion", „Cezar și Cleopatra", și „Doctorul în dilemă"; „Jeanne d'Arc" are o teză serioasă pe care autorul nu se sfiește s'o trateze cu mijloacele ce-i stau la îndemână: comice. Saurat precizează: întreg actul întâi, cu nesfârșita serie de calambururi ale Jeannei.

Rămânând ca un mare dramaturg englez, Saurat vede în persoana lui Shaw un om de spirit, nu unul de idei. Și astfel, gloriei lui îi ajunge această unică și mare caracteristică.

LES AMITIÉS CATHOLIQUES FRANÇAISES (No. 4). — Este o revistă de propagandă catolică, ce apare la Paris, sub direcțiunea d-lui **Alfred Baudrilart** dela Academia franceză. Publică adeseori și literatură, fie chiar sub denumirea de cronici sau articole literare. Ceeace ni se pare demn de relevat din acest număr este articolul lui H. de Vismes despre poezia unei poete belgiene, **Maria Biermé**, a cărei culegere de versuri „Rayons d'âme" a fost anul acesta premiată de către Academia franceză, cu premiul „Dodo" care „recompensează acte de virtute și de curaj, sau opere utile religiei, moralei și bunelor obiceiuri". Prin urmare un premiu special, în care nu se cere atâta literatură, cât virtute, curaj, etc.

Maria Biermé a scris proză și versuri, acestea din urmă sub directa influențare a lui Verhaeren, dela care a luat mai întâi versul liber, cu toate că poemele cele mai reușite sunt tot acele scrise în metru clasic. Fără să urmărim prea atent cercetarea tendențioasă a lui de Vismes, dăm mai jos un fragment de poezie, în care calitățile autoarei se întâlnesc cu prisosință

Il faut choyer la joie qui franchit notre seuil
Et rire de son rire, et chanter avec elle,
Et baiser de ses yeux les allègres prunnelles,
Pour que jamais un pleur ne les ombre de deuil

Este poezia, prin excelență feminină, așa cum o scrie la noi d-ra Otilia Cazimir.

Il faut la caresser tel un enfant qu'on aime,
L'asseoir à son foyer, l'enlacer dans ses bras,
Et puis... fermer la porte afin que sur ses pas
Le malheur n'entre point...

Ceeace arată că premiile se dau mai pretutindeni alandala: în loc de o carte de morală uneia de poezie. Literatura, în tot cazul, e în câștig.

CANDIDE (No. 74). — Despre literatura irlandeză contimporană, se știu la noi prea puține lucruri. De aceea articolele care amintesc de această literatură sunt foarte prețioase. **André Maurois** schițează în numărul acesta din „Candide" câteva din siluetele literare irlandeze.

Cel mai mare poet irlandez contimporan, **Yeats**, este un vizionar; cel mai puțin cunoscut însă, la noi aproape de loc, dar și cel mai caracteristic este **George Russel**, scriitor și poet mistic. Tema frecventă a scrierilor sale este aceea prin care arată că sufletul nostru trăește pe această lume, ca un prinț în exil. In fiecare noapte, în timpul somnului adânc, sufletul părăsește creerul și se reîntoarce în nemurire. „In fiecare noapte, spune el, revenim în noi înși-ne, ca un scafandrier la suprafața apei. Toți suntem niște pescuitori de perle". Ca și Yeats, Russel crede că visurile, în special visurile poetice, sunt singura realitate. „Ceeace ne închipuim azi, se va întâmpla mâine; universul întreg este în cugetarea noastră".

Synge, celebrul autor al operei „Baladin du monde occidental" n'are calitățile serafice și imateriale ale lui Yeats sau Russel. E o figură sumbră, mai tragică, mai ciudată, mai plină de realism. „Le chevauchée de la mer", care este poate cea mai bună operă a lui, aduce povestea unei femei de pescar, căreia marea îi ia, rând pe rând, bărbatul și pe cei șapte feciori. Sdrobită de durere, de neliniște, apoi de certitudinea nenorocirii totale, ajunge într'o ciudată stare sufletească, am putea zice patologică, simțindu-se, acum după ce a pierdut totul, invulnerabilă. E o luptă tragică toată bucata, una din cele mai puternice și mai sguduitoare.

Articolul lui André Maurois amintește mai departe figura lui Yoyce, a lui James Stephens, a lui George Moore. Scris ca o completare a cărței d-rei Téry despre „Literatura irlandeză contimporană", articolul lui Maurois își arată nedumerirea că autoarea nu vorbește nimic despre **Oscar Wilde** care, deși nu aparține generației actuale, este însă singurul care rezumă atitudinea literaturii irlandeze și la umbra căreia s'au desvoltat toate valorile contimporane. — *George Baiculescu.*

SCIENCES ET VOYAGES. — In Statele-Unite există o profeteasă de care căpitanul Harry se ocupă într'un articol din această revistă.

Profeteasă se numește prințesa Wahletka, și face parte din marele trib al Cherochilor. Tatăl său era șeful ereditar al tribului și se numea „Mărul Roșu".

Când Europenii au invadat America de Nord, Cherokii atinseră un grad de civilizație mult superior celorlalți autochtoni. In afară de vânătoare ei se pricepeau să cultive pământul, semănând în special porumb.

Starea lor socială era destul de înaintată.

Ei ascultau de un șef suprem, a cărui putere era hotărîtă de legi și ei știau să se impună celorlalte triburi vecine prin organizația lor militară puternică. Ținuturile lor se întindeau pe locurile unde azi sunt statele: Carolina, Georgia, Tennesee și Alabama. Insă dela 1730, ei începură să fie împinși spre Vest de coloni, și statul american le luă pe rând toate pământurile. Astăzi, ei locuesc în Indian Teritory, unde formează una din cele cinci națiuni indiene.

Cherokii au școli și știu să scrie în limba maternă, mulțumită unui alfabet de 78 caractere, inventat de Sequoyah, unul din șefii lor.

Inteligența lor e foarte desvoltată. Prin fizicul lor se deosebesc de celelalte rase indiene având culoarea pielii mai deschisă și ovalul feții mai lung. Când sunt îmbrăcați europenește se confundă ușor cu Americanii. La aceștia din urmă s'a observat chiar, că au dela a cincea generație, tendința să se asemene cu Cherokii, ceeace s'ar explica științificește prin influența mediului ambiant.

Dar să revenim la prințesa Wahletka.

Aceasta e o tânără foarte instruită, care vorbește și scrie englezește, tot atât de bine ca limba indiană, și care a colaborat la mai multe reviste americane.

Ea a atras pentru prima oară atenția publicului în August 1914.

Cu șase luni mai înainte, ea publicase într'o revistă din New-York o lungă poezie, în care prezicea în termeni preciși, un conflict uriaș care va însângera Lumea-Veche, și în care va fi amestecată și America.

Când Germania deslănțui războiul, se reaminti de poezie, și marile cotidiane o reproduseră. Mai multe fraze exprimau preziceri cari se realizau.

„Vulturul sălbatic, zicea una din ele, a sfâșiat Leul pașnic și a năvălit asupra Cocoșului adormit. Deșteaptă-te, sărmane Cocoș!

Așează-te lângă undele sacre ale Râului liniștit și luptă cu ciocul și cu ghiarele!

Apele sale limpezi, niciodată trecute de dușmani, au sete de sângele Vulturului blestemat!"

Vulturul german năvălitor, Leul Flandrei sfâșiat, Cocoșul galic dormind în liniște, nu este situația dela începutul războiului?

O lună mai târziu era deșteptarea cocoșului, era Marna.

Dintr'odată profeteasa indiană deveni celebră prin darul ei de profeție.

Printre alte calități se crede că are și pe acela de a vindeca unele boale. — *Trotuș.*

IVAN SMELEV

Garçon

Toată literatura străină ne este impusă de selecțiunea făcută de editura franceză, fiindcă aproape toată nu poate fi cunoscută de marea majoritate a cetitorilor români decât din traduceri în limba franceză. Excepțiune la această constatare fac, pentru foarte puțini, literatura engleză și cea germană. Iar din cauză că literatura germană este foarte puțin tradusă în franțuzește, această literatură este de sigur cea mai puțin cunoscută cititorilor români. Acei puțini care cunosc doi-trei scriitori germani mai reprezentativi, apar ca niște oameni savanți, de par'că ar fi vorba de literatura sanscrită. Astfel se explică, după cum spunea d. G. Ibrăileanu, că noi cunoaștem până la familiaritate o serie de scriitori francezi mediocri, și nu am „descoperit" decât acum vre-o trei ani operele marelui scriitor englez Thomas Hardy, deși sunt scrise de 50 de ani. Aceasta se datorește faptului, că abia acum au fost traduse în limba franceză.

Suntem deci necontestat din acest punct de vedere sub o vasalitate pedagogic-literară.

Literatura rusească ne-a fost adusă la cunoștință bineînțeles tot pe această cale.

Traducerile vechi însă ne-au dat opere trunchiate din Tolstoi și Dostoevski, — aproape rezumate. După războiu editura Bossard a luat inițiativa unei traduceri integrale și îngrijite a întregei literaturi rusești. Recunoștința noastră trebuie să fie infinită. Operele „Frații Karamazov", și acum în urmă „Les posedées" au fost aproape niște descoperiri, niste adevărate revelații. Traducerile anterioare parcă erau simple adaptări.

Editura Bossard a tradus pentru prima oară și autori necunoscuți până acum: Grebenșcicov, Sologub, Bunin, Kuprin, Smelev.

Ivan Smelev nu este desigur un scriitor rus de mâna întâi. In ce privește însă scriitorii ruși, aceștia se pot ceti cu reală plăcere si interes, până la cei de mâna a cincea. Realitățile și fondul sufletesc al vieții rusești este așa de variat încât o privire chiar mai superficială în plus, scoate la lumină foarte interesante lucruri și fapte.

Șmelev este însă desigur unul dintre bunii scriitori ruși, dintre acei care ar veni imediat după marea pleiadă de romancieri, devenită clasică.

Fiu și nepot al unor constructori de poduri, și armatori umblați cu plutele pe ape, Șmelev, de-alungul nesfârșitelor fluvii rusești, a cunoscut o lume întreagă de oameni de toate categoriile și profesiile cele mai variate.

Pentru cei umili mai ales, Șmelev are toată simpatia, și prin iubire ajunge să-i înțeleagă până la identificare.

„Garçon" este povestirea vieții unui chelner de restaurant, și e scrisă cu atâta pătrundere și adevăr încât mulți au crezut că Șmelev a fost în viața lui și chelner.

Chelnerul din romanul lui Șmelev este instrumentul optic de observație, așa după cum fata din casă în „Journal d'une femme de chambre" este un pretext și un ochian prin care Mirbeau se uită veninos la lumea pe care vrea s'o observe.

Pe Șmelev ca și pe Mirbeau nu îl interesează lumea ascunsă după măștile de diferite forme și culori, sub care apare în viața de toate zilele. Convenientele sociale, prejudecățile, educația și morala curentă fac necontenit ca oamenii să apară, în raporturile dintre ei, drapați de aceleași și aceleași costume. Egoismul, falșitatea, atitudinea de luptă a omului în viață, sunt în deobște costumate în haina celor mai blânde și mai nevinovate sentimente.

Omul „social" apare astfel ca un tip de mare serie, aproape ca un număr dintr'o mulțime puțin variată și monotonă.

Omul rămas singur, scăpat de sub obiectivul care-i impune o atitudine căutată și un fel de a fi artificial, devine asa cum este—real.

Individualitatea lui se marchează violent, viața interioară, concepția morală intimă și organică se manifestă fără frâu.

Barbusse în „Infernul" său, surprinde omul singur prin procedeul simplu și direct de a-l observa printr'o gaură în zid, atunci când cel vizat se credea departe de orice privire omenească. (Ce mult s'ar schimba fondul nostru sufletesc, dacă nu am avea nici odată posibilitatea de a fi singuri, și ne-am ști veșnic pândiți de un ochiu străin!).

Prin orice indiscreție facem în viața unui om, îl cunoaștem mai bine. Teama de această cunoaștere a creiat indiscreției o faimă rea. Faptul de a te uita pe gaura cheii sau pe-o crăpătură de stor a fost decretat imoral și condamnabil din nevoia omului de a avea măcar uneori posibilitatea de a fi singur, el cu el, de a-și scoate masca sub care cu timpul simte că se înăbușă.

Smelev și Mirbeau au adoptat un procedeu mai puțin direct ca Barbusse pentru a surprinde pe om.

Oamenii superiori în gesturile lor intime, în singurătatea lor, sunt jenați și de prezența unui animal. Sunt oameni care nu pot face, atunci când se știu priviți de-o pisică sau de-un câne, tot ceeace ar face nestânjeniți atunci când ar fi cu totul singuri.

Sunt alții însă care nu simt această jenă și se comportă ca și cum ar fi singuri chiar în fața oamenilor de o condiție socială mai inferioară. Concepția acestora și respectul lor de om merge până acolo încât pe cei „inferiori" îi consideră la fel cu lucrurile. Și aceasta nu fiindcă convenționalismul și prejudecata lor ar fi mai puțin pronunțate. Aceștia în deobște nu sunt cinicii și „revoluționarii" ci înșiși stâlpii scenei pe care se joacă mascat, luptătorii pentru conservarea ordinei, moralității, educației și prejudecății sociale.

Pudoarea și discreția personală este un semn de respect pentru toți ceilalți oameni.

In ochii fetei din casa din Mirbeau, stăpânii și stăpânele apar așa cum sunt, fiindcă acești oameni fac abstracție de prezența ei, și astfel observația poate fi sigură. In ochii chelnerului lui Șmelev, oamenii în deobște gravi și „sus-puși", apar după un pahar de vin, sau și mai înainte, în toată realitatea lor.

Bine-înțeles că Șmelev cași Mirbeau este un pesimist. Aspectul intim al omului îl dezolează.

„Memoriile unui chelner" cuprind o povestire simplă, în care bucuriile vieței mici cu iluzii mari, alternează cu nenorociri cari vin cu fatalitate si parcă logică naturaleță și care se uită tot astfel. Iluzia chelnerului că-și va putea agonisi bani pentru a-și cumpăra o căsuță, și împrejurarea că copilul lui este aruncat în pușcărie și în-ajun de-a fi spânzurat ca socialist, sunt cele două limite între care oscilează bucuriile și nefericirile mărunte ce compun viața. Chelnerul lui Șmelev este un om c'un bun simț remarcabil, și de-o onestitate puțin comună. Viața lui e suportată cu resemnare și parcă cu o filozofică împăcare.

Alături de chelner și tot așa de puternic reliefat apare fiul lui, Koliușka, — elev de liceu, care sufere de umilințele suportate de tatăl lui, pentru care uneori, pueril, are dispreț, iar alte ori milă, și înfine o emoționantă iubire. Koliușka este poate prototipul revoltatului rus, ros de nedreptate și de umilință, în care spiritul de demnitate merge până la sacrificiu. Koliușka, fiul unui chelner „intelectual", sărac și romantic, om care refuză compromisuri cu viața, nici nu se putea să ajungă în Rusia decât aproape un mistic apostol pentru mai bine, și să sfârșească prin pușcării, la umbra spânzurătorilor și apoi, evadând din păduri, cu iubirea lui surdă și mută pentru nevasta unui „tovarăș" în care se amestecă romantismul primei lui iubiri, cu iubirea de oameni și romantismul luptei pentru dreptate.... iată atâtea pagini frumoase în acest roman.

Tipul unui chior, agent de siguranță, care se sinucide, tipul fiicei chelnerului care trece prin depravare din dorința de lux, care-și disprețuește părinții „pentrucă n'o înțeleg" ca apoi, părăsită, să revie la ei, tipul directorului școalei unde învață Koliușka, sunt tipuri creiate de Șmelev cu o mare putere și o mare pătrundere psihologică.

Dar solidarizarea tuturor, rară excepție, într'o coaliție fără defecțiune în contra nenorocitului chelner care are un băiat „socialist", scoaterea părintelui din serviciu, exterminarea lui prin izolare, ce tragedie adevărată!

Smelov a scris acest roman cu o simplitate fermecătoare care dă iluzia desăvârșită a unei mărturisiri spontane.

DEMOSTENE BOTEZ

INSEMNĂRI

Subvenţii teatrelor !

Am pomenit, în numărul trecut, despre sistemul guvernamental de subvenţionare a teatrelor. Statul acordă o primă de 20.000 lei de spectacol teatrelor particulare pentru piesele originale.

Ne-am fi aşteptat ca teatrele particulare să facă alegerea pieselor şi, după fiecare spectacol, să înainteze o factură d-lui Lapedatu. Lucrurile însă nu se petrec astfel. Autorii dramatici au îndatorirea să se prezinte la secretariatul teatrelor, odată cu piesa, şi cu ordonanţa de plată. Cu chipul acesta, parcă Ministerul Artelor îşi ia şi rolul de critic dramatic: alegând o piesă, respingând alta.

Noi cunoaştem moravurile de aici. Deaceia ştim dinainte cui se vor acorda subvenţii. Guvernamentali necazaţi, cucoane, generali la pensie, etc. — toţi care au puţină protecţie, se vor pune la scris piese de teatru. Autorii vor tinde la reducerea numărului personagiilor: pentruca cheltuelile serale să fie cât mai mici posibil. Şi, contând pe un număr de spectatori provinciali şi pe biletele vândute cu poliţia, autorii şi direcţiile teatrelor îşi vor împărţi pe din două subvenţia aproape intactă.

Piesele bine făcute răzbat şi fără subvenţii. Cazuri avem nenumărate. In ultimii ani s'au ridicat câţiva autori dramatici, care au repurtat mari succese pe scenele Teatrelor Naţionale şi particulare.

Subvenţiile vor încuraja piesele proaste. Cu alte cuvinte Ministerul Artelor acordă un fel de primă mediocrităţii....

Teatrele la urma urmei pot fi subvenţionate, dar fără nici o condiţie. Direcţiile lor trebuie să aibă mână liberă.

Scenele fac educaţia publicului şi încurajează dramaturgia autohtonă, nu reprezentând piese stupide originale, ci cât mai multe traduceri. Sunt domenii teatrale aproape neexplorate. E destul să pomenim numai de teatrul rusesc, care aduce pe scenă adânci probleme sufleteşti. Dela fiecare reprezentaţie a unei piese bune ruseşti eşi transformat. Şi nu poţi uita, toată viaţa, seara aceia.

Astfel de piese educă şi publicul, şi-i pun pe gânduri şi pe autorii dramatici in spe de aici. Ei se vor deprinde cu meşteşugul scenic, se vor scobori în ei înşişi ca într'o mină, de unde — numai după îndelungate şi grele explorări — vor năvăli la lumină cu pumnii plini de grăunţe de aur.

Sistemul subvenţiilor teatrale este rău şi din alt punct de vedere. De ce să împartă banii statului numai autorii şi directorii de teatru? Dacă-i vorba de-o subvenţie teatrală, la distribuirea ei ar trebui să ia parte şi actorii — mai ales că aceştia în timpul verii, când teatrele sunt închise, nu primesc nici un salar.

Şi... dacă se pune chestia pe „pleaşcă", de ce să fie subvenţionaţi numai autorii de piese, şi nu şi cei de romane, nuvele, poezii, cugetări, etc.? Nu-i doar tot literatură şi bucata neîmpărţită în acte şi în scene?

Presa se miră pentruce guvernanţii se îngrijesc numai de teatru.

Explicaţia este foarte simplă. Ei nu citesc cărţi. Un volum cere câteva ceasuri de concentrare. Când se poate găsi atâta timp liber printre discursuri, alegeri, aperitive şi chemin-de-fer?...

Guvernanţii la teatru însă se duc. Trebuie să facă ei unele concesii şi nevestelor, amantelor care vor să-şi arate o toaletă.... sau care doresc să se întâlnească prin culoar cu un alt amant.

Teatrul nu cere nici o sforţare — decât doar să n'adormi.

Cortina se ridică dela sine, actorii intră şi iese din scenă dela sine, lămpile, aparatele de ploaie şi de tunete funcţionează dela sine. Chiar suflerul, ca o păpuşă de gumă spartă, fâsâie strâns de mijloc de-o mână nevăzută.

Teatrul este singura literatură care se ridică până la priceperea şi gustul guvernanţilor. O poezie e greu de simţit. Pentru o nuvelă trebuie imaginaţie. Pentru teatru nu se cere mai nimic: să te faci tot numai ochi şi urechi... Căci personagiile vin îmbrăcate de-a gata, fac gesturi, se sărută, mănâncă, beau, se culcă 'n pat — tot operaţii reale, arhi-cunoscute....

Iată de ce guvernanţii nu pot subvenţiona decât teatrul.

Un-doi-trei

După publicarea câtorva caracterizări: „în doi timpi şi trei mişcări", am fost acuzaţi că am prădat pe un autor român.

Iată însă că ni se atrage atenţia asupra unui lucru nostim. Nu numai noi l-am prădat pe autorul român, ci şi câţiva diplomaţi europeni care, distrându-se pe socoteala lumii, la Societatea Naţiunilor dela Geneva, au „inventat" acelaş joc.

Dăm, iarăşi, trei exemple:

Un Allemand: un pédant.
Deux Allemands: une brasser...
Trois Allemands: la guerre.

Un Russe: génie.
Deux Russes: désordre.
Trois Russes: chaos.

Un Anglais: un niais.
Deux Anglais: un match.
Trois Anglais: grande puissance maritime.
(Vezi „Les Annales" 19 April 1925).

Cu ultima caracterizare, situaţia colaboratorului nostru se înrăutăţeşte puţin.

Intr'adevăr, d. Streaja Boeru a scris:

Un Englez: un tâmpit.
Doi Englezi: un match.
Trei Englezi: o mare putere mondială.

Cam samănă.

Nu cumva se ocupă şi d. Streaja Boeru cu diplomaţia?

Cum chestia a luat o întorsătură oarecum penală, suntem siliţi să facem o indiscreţie redacţională.

La caracterizarea făcută de d. Streaja Boeru poporului român — am colaborat şi noi.

In manuscrisul d-sale am găsit:

Un Român: un artist.
Doi Români: o înjurătură.
Trei Români: o excrocherie.

Noi, dintr'un patriotism lesne de înţeles — combinat cu oarecare teamă de „Viitorul" şi „Universul" — am făcut următoarele schimbări:

Un Român: un poet.
Doi Români: o înjurătură.
Trei Români: o „lovitură".

„Lovitură"... adică acelaş lucru, dar spus pe departe — cu diplomaţie...

Chiar dacă celelalte caracterizări ale d-lui Streaja Boeru ar semăna nu numai ca sistem, dar şi ca compunere, cu jocurile dela Societatea Naţiunilor, — credem că, în ceeace ne priveşte ca popor, caracterizarea din urmă este opera d-sale originală.

Căci nu putem crede ca vre-un diplomat dela Geneva să ne fi putut spune, cum ne-a spus... colaboratorul nostru.

Vlaicu-Vodă

Stagiunea Teatrului Naţional din Bucureşti s'a deschis cu piesa „Vlaicu-Vodă" de d. Al. Davila.

Nu vom vorbi despre această remarcabilă operă de teatru, care a încântat generaţii de spectatori, şi încântă încă. Presa, de altfel, s'a făcut ecoul elogiilor unanime.

Vom spune numai câteva cuvinte despre felul cum au rostit actorii versurile d-lui Davilla.

Mai întâiu — o mulţime de greşeli de accent. Sunt cuvinte care, prin eliziunea dintre ele, pierd în vers o silabă. Actorul n'are drept să bage între cuvinte sunetul care lipseşte. Autorul a scris de pildă: *frate 'nţelept*, — actorul trebuie să rostească: *frate 'nţelept* (patru silabe), şi nu *frate înţelept* (cinci silabe). Actorii Teatrului Naţional, aproape toţi, au lungit versurile — ca pe-o praştie de gumilastic.

In al doilea rând, actorii nu ştiu cum să accentueze un cuvânt: de exemplu — „asftel", care se pretează la două acente: pe prima silabă şi pe a doua. Actorii, punând halandala accentul, strică ritmul versului. Apoi, într'un vers sunt mai multe cuvinte monosilabe. Fiecare din ele poate fi accentuat, dar accentul ritmic trebhie de pus acolo unde cere versul — nu înţelesul frazei. Altfel se transformă versul în proză.

Şi aici am vrut s'ajungem: Actorii îşi dau toată osteneala să rostească versurile aşa, încât ele să pară că-s scrise în proză. Ne mirăm că aceşti actori nu-şi fac o socoteală foarte simplă. Dacă-i vorba de proză, autorul însuş ar fi putut să-şi compună piesa în proză — ceeace-i mult mai uşor. Cum însă autorul s'a trudit să-şi versifice piesa, actorii sunt datori să-i spună piesa în versuri, nu în proză.

După cum proza are ritmul ei, au şi versurile ritmul lor — au o muzică aparte, care trebuieşte redată cu toată melodia şi armonia ei .

Altfel răpim unei piese, mai ales romantice, 50 la sută — ca să ne exprimăm pe înţelesul interpreţilor — din poezia dozată de autor! — *M. Sevastos.*

Frank Wedekind

Noi nu-l cunoaştem de cât dintr'o piesă jucată la teatrul Marioarei Voiculescu.

De sigur, marea majoritate a publicului nu-l cunoaşte de cât tot din teatrul său straniu care adesea l-a scandalizat prin sexualismul său neînfrânat şi totodată mistic.

Prietenii săi au scos acum câtva timp, un volum de aşa zise „Balade". Aceste balade au fost compuse şi „zise" de Wedekind pe scena unui teatru din Münich, unde a figurat câtva timp înaintea morţii sale. Dealtfel toată viaţa a avut o adevărată slăbiciune să cânte canzonete satirice de o ironie, de o îndrăzneală, de o putere de satirizare care i-au adus şi altceva decât succese nebune în cabarete. Intr'un timp s'a văzut nevoit să fugă la Zürich ca să scape de închisoarea cu care era ameninţat în urma unei crime de lés-majestate în *Simplicissimus*. Balada sa cea mai gustată a fost balada zoologului din Berlin, care fără să vrea, ajunge să descopere câteva din trăsăturile comune împăratului Wilhelm, porcului, măgarului şi cămilei.

In urma acestei descoperiri, savantul e condamnat la un an închisoare. Moralitatea este următoarea:

Păzeşte-te când n'ai etate
De studiul zoologiei
Că 'n fiecare animal, pândeşte
O crimă de lés majestate.

In timpul războiului, a compus faimosul „Lied" al diplomaţilor, pe care-l debită într'un cenaclu restrâns, cu faţa sa imobilă, gura într'un rictus de o ironie teribilă, cu dicţiunea lui clară şi căzând ritmat ca în lovituri de ciocan. Era o probă de curaj de care numai acest vechiu bavarez, pasionat de independenţă, era capabil în acele momente. Dealtfel toată viaţa lui este o dovadă neîntreruptă de curaj şi humor. Intr'un restaurant din Zürich, câţiva studenţi prusieni discutau la o masă alături de el, despre literatura germană. La un moment dat, unul din ei afirmă tare şi cu un ton autoritar şi provocator:

— Nu e de cât un adevărat poet german Spielhagen!

Wedekind se scoală, se apropie de masa studentului şi-i zise cu blândeţe:

„Ascultă domnule, n'ai cumva vre-o ţară prin ereditate?"

„Ce vrei să zici? exclamă studentul cu asprime".

„Oh! numai atât: că bunicul d-tale trebuie să fi fost un cretin, iar tatăl d-tale un idiot!"

Studentul luă cana de bere şi-i sparse capul. Pe când un medic îi pansa rana, Wedekind făcu următoarea reflecţie, pe gânduri:

— Curios! In vremea de azi nu mai ai răgaz să-ţi exprimi o opinie literară.

Personalitatea literară a lui Thomas Mann

Die neue Rundschau publică un studiu de Fritz Strich asupra lui Thomas Mann, care şi-a sărbătorit de curând a cincizecea aniversare.

Thomas Mann este una din personalităţile cele mai eminente ale romanului german contemporan.

Principalele opere: *Der Zauberberg, Buddenbrooks, Der Tod in Venedig,* sunt reflexe fidele ale mentalităţii şi idealurilor germane contemporane şi în acelaş timp, mici schiţe de sisteme semi-filozofice. Din ultimul punct de vedere, şi prin marea cultură şi simţul artistic foarte fin al autorului, ele capătă însemnătatea unor adevărate poeme simbolice.

Totuşi, lipsa de care pot fi învinuite cărţile lui Mann, este că sunt prea germane, că restrâng câmpul viziunii numai la literatura germană, la arta şi evoluţia societăţii şi a gândirii germane. Fireşte, secole au văzut coloşi cerebrali ca Nietzsche, Schopenhauer şi Wagner, au primit dela ei o urmă adânc imprimată şi o transmit ca o bază nezdruncinată. Dar Germania nu este singură în lume şi caracteristica scriitorului genial nu este înainte de orice să fie universal, mondial?

Cu toate acestea, Mann rămâne un spirit extrem de original şi profund şi în acelaş timp un creator literar care poate lua loc printre scriitorii de avantgardă din generaţia ridicată la sfârşitul secolului trecut.

Una din ideile pe care Mann le apără cu căldură în toate cărţile lui, este necesitatea pentru scriitor, poet, artist, intelectual în general, să trăiască, să aibă sentimente cât mai omeneşti, şi nu să-şi cultive calităţile spirituale la o parte şi în afara vieţii.

E sigur că în epoca noastră şi în toate ţările, romancierii buni sunt acei care exprimă cel mai bine timpul şi idealul actual al rasei lor. Din acest punct de vedere, operele lui Mann se clasează fără îndoială printre cele mai bune producţii literare şi, s'ar putea adăoga, poetice, psihologice şi filozofice, căci un roman de valoare trebue să posede toate calităţile divergenţelor literare.

Grazia Deledda

Alături de Matilda Serao, e cea mai de seamă personalitate femenină în literatura modernă italiană. Romanele şi nuvelele ei toate, tratează subiecte numai din Sardinia, patria ei. Restrângându-şi astfel cadrul observaţiunilor, a putut să le dea cu atât mai multă intensitate. Descrierile ei sunt aşa de fragede şi adevărate, ca natura însăşi. Pasiuni tari, neînfrânate, ură şi dragoste, înrădăcinate vrajbe locale, moravuri primitive şi simple, datini şi superstiţii străvechi, tablouri de un romantism sălbatic, măreţ, — iată motive cărora ştie să le dea viaţă şi formă de artă.

S'a născut în 1875, la Nuoro, mic orăşel pe coasta Sardiniei, ca fiică a unui moşier. A dus acolo o viaţă retrasă, în lecturi şi observarea mediului natural şi social. Abia la 15 ani a avut prilej să vadă un oraş: Cagliari, frumoasa capitală a Sardiniei. La 25 de ani s'a mai dus odată la Cagliari, ca să se mai odihnească din încordata ei muncă de scriitoare şi... ca să vază — pentru întâia oară în viaţa ei — o reprezentaţie de operă. Cu toate astea, ajunsese o scriitoare cunoscută şi fu sărbătorită atunci cu deosebită cinste în Cagliari. Tot atunci fu cerută şi în căsătorie de secretarul general al ministerului de Războí şi se mută la Roma.

Primul ei roman „Fior di Sardegna" l-a tipărit la şaptesprezece ani (1892). Urmară apoi repede romanele: „Anime oneste", „Giustizia", „Il tresoro", „Il vecchio della Montagna", „Dopo il divorzio", „Elias Portalu", „I giuochi dela vita", „Cenere", „L'edera", etc., precum şi mai multe volume de nuvele.

MARUNTE :

– A apărut No. 5 din **Ateneul literar** cu articole şi bucăţi literare de: Gr. Tabacaru, V. G. Bacovia, I. Sergiu, Ciprian Doicescu, Al. Şendrea şi Ion Amaru.

— La 1 Octombrie a. c. va apărea primul No. din revista **„Ideea Română"**. Revista va apărea la Cluj şi va fi condusă de d. G. Bogdan-Duică. Colaboratorii anunţaţi sunt d-nii : Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, M. Beza, Zaharia Bârsan, Ştefan Bezdechi, Eugen Boureanul, Ion Buzdugan, Alex. Ciura, Nichifor Crainic, Al. Cazaban, Const. Diculescu, Silviu Dragomir, Radu Dragnea, Elena Farago, Octavian Goga, V. Goldiş, P. Grimm, Vl. Ghidionescu, N. Ghiulea, George Gregorian, Gh. Leon, G. Murnu, Şt. Meteş, Cassiu Maniu, A. A. Naum, Teodor A. Naum, Ion Pillat, Zenovie Pâclişanu, Cezar Petrescu, Em. Panaitescu, Ecaterina Pitiş, I. U. Soricu, C. Sudeţeanu, G. Vâlsan. — Adresa : Cluj ; str. Kogălniceanu No. 6.

— „Cri de Paris", fondând un premiu de 1000 fr. destinat să recompenseze cel mai bun roman umoristic, a atribuit premiul d-rei Genevièvre Duhamelet, autoarea romanului „Rue du Chien qui pêche".

— A apărut No. 20 din **„Arhivele Olteniei"** cu următorul sumar : N. Iorga, Oraşele oltene în pragul vremilor nouă; C. I. Karadja, Câteva tipuri din ţara noastră; C. V. Obedeanu, Ceva despre neamul Jienilor ; T. G. Bulat, Diviziunea proprietăţii rurale în Oltenia la 1837. Cronica lucrată de d. C. D. Fortunescu.

— Se vorbeşte despre reapariţia revistei „Flacăra".

Bibliografii

Henry Marcus : **Sonete de Shakespeare** (Traduceri). Preţul 15 lei.

Edouard Schuré: **Isus** (în româneşte de P. Muşoiu), Bibl. Revista Ideii. Preţul 30 lei.

M. Delbande : **Catechism de morală naţionalistă.** Trad. de Olga Ionescu. Bibl. Revista Ideii. Preţul 10 lei.

Dr. George D. Ionăşescu: **Femeia goală.** Bucureşti, 1925. Preţul 100 lei.

Dr. George D. Ionăşescu: **Cum să ne ferim de boli lumeşti.** Preţul 5 lei.

Dr. Onisifor Ghibu: **Evoluţia secţiilor literare şi ştiinţifice ale „Astrei"**

Curiozităţi

Proprietar şi chiriaş

Un biet chiriaş, în goană nebună după locuinţă, nimereşte în fine o casă pentru care proprietarul îi ceruse una sută de mii de lei pe an.

Convenind între ei, proprietarul primeşte un aconto de zece mii de lei, iar restul urmează să se achite peste zece zile, adică la întocmirea contractului.

In acest interval însă chiriaşul găseşte o locuinţă mai bună, mai confortabilă şi mult mai ieftină.

Bine înţeles că se hotărăşte pentru aceasta din urmă.

— Ar fi însă păcat, îşi zise chiriaşul, să pierd arvuna de zece mii de lei.

In ziua facerei contractului chiriaşul se prezintă la primul proprietar.

Când ajung, scriind la art. 5, chiriaşul citeşte condiţiunea care urmează să se stipuleze, în gura mare:

— Felinarul roşu îl voi fixa în aripa dreaptă a casei..

— Cum ? !... Ce ? !.. exclamă proprietarul. Ce fel de felinar ?

— Felinarul roşu !

— Dar ce ai de gând să faci ?

— O casă de rendez-vous !

— Proprietarul, fierbând de mânie, scoate banii primiţi şi, aruncându-i pe masă, se răsteşte la chiriaş:

— Du-te dracului cu bani cu tot, eu n'am nevoie de astfel de chiriaş !

Şi astfel arvuna a fost salvată.

Voltaire inventatorul tankului ?

Se pare că Voltaire, pe care nimic nu-l lăsa nepăsător, a presimţit rolul ce trebuiau să-l aibă într'o zi carele de luptă.

In 1756, Voltaire declară că, cu carele asiriene inventate de el, armatele lui Frederic ar fi repede sfărâmate. Dar scriitorul nu întâlneşte decât sceptici şi nu izbuteşte ca invenţia lui să fie adoptată de mareşalul Richelieu.

Mai târziu, Voltaire oferă descoperirea sa Caterinei II-a a Rusiei, pe atunci în luptă cu Turcii. Impărăteasa se arătă mai binevoitoare. „Am comandat, îi scrie ea, în Maiu 1770, două care după desenurile şi descrierea pe care ai binevoit să mi le trimeţi. Voiu ordona să se facă proba lor în prezenţa mea". Caterina adăugă însă că aceste care n'ar putea sluji decât în contra trupelor în formaţie strânsă de luptă. Ea nu se folosi de ele, dar câştigă războiul contra Turcilor...

După o sută cincizeci de ani, carele de războiu se bucură de o favoare neaşteptată.

Câte cinematografe sunt în lume

După o statistică recentă, numărul cinematografelor din lume trece de 500.000. Numărul spectatorilor cari se îngrămădesc zilnic în aceste 500.000 săli e de 100 milioane. Cum populaţia globului e de 2 miliarde suflete, se vede dar că 5 la sută din populaţia Pământului asistă zilnic la rularea filmelor. *Zigoto,* celebrul artist comic, e cunoscut de aproape *1 miliard* de oameni, cari îl admiră pe ecran.

Toalete elefanţilor

Până şi elefanţii îşi fac toaleta şi, Doamne, ce mai toaletă! Nu există animale murdare. Chiar şi porcii sunt amatori de curăţenie. Astfel nu de mult într'o fermă din apropierea Parisului s'au îngrijit vreo 100 de porci, făcându-le câte o baie de săpun negru şi o pieptănare serioasă. După cteva zile bieţii porci veneau singuri la îngrijitorii lor, oferindu-se pentru toaletă!

Raţele sunt şi ele calomniate că se bălăcesc în toate băltoacele murdare. N'aveţi decât să le oferiţi bazinuri curate şi nu vor mai face băi de nămol. Elefanţii dela grădina zoologică din Cincinatti, fac băi zilnice. Elefanţii în stare de captivitate au nevoie de băi pentru a nu căpăta *boli de piele.*

Aceste băi sunt însoţite de fricţiuni cu ulei şi cum un elefant are o piele de mai mulţi metri pătraţi, îşi poate oricine face socoteala câţi dolari trebuie să coste o singură baie. In schimb un elefant la New-York poate câştiga în fiecare seară câte 100—150 dolari, prin acrobaţiile sale.

10.000 pietricele într'un rinichiu

Chirurgul francez dr. Cathelin a operat pe un bolnav căruia i-a scos din rinichiul drept 10183 calcule (pietricele), vindecându-l în 15 zile. De notat că bolnavul făcuse patru ani serviciul militar şi nu s'a plâns de dureri sau oboseală deşi piatra la rinichi produce mari dureri.

COMPILATOR

Cereţi
LECTURA No. 30
„Floarea literaturilor străine"
GRAZIA DELEDDA
— Marea romancieră italiană —
SORA
In româneşte de GH. COSTESCU
Numai 3 lei — scrierea completă
La toţi chioşcarii şi librarii

ANUL VI. — N. 249

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 13 Septembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Aierul lui Isus

Escadronul căpitanului Morgunov se apropia de târgușorul Nemirovet, înfruntând cu greu razele soarelui de Iulie. Era spre seară. Șase sute de copite răsturnau ca un pârâit aspru, ierburile și paiele uscate ale lanurilor secerate, dealungul șleahului poștal, galben și nemișcat.

O apariție de alamă sclipitoare atinse silueta clopotniței și se frânse, în mănunchiuri lungi de săgeți, deasupra zigzagului dințat al acoperișurilor. Târgușorul părea un uriaș decor negru, răsărit din pâcla colbului, în care șleahul intra pe subt barieră.

Escadronul mergea în tăcere. Se știa că roșii și bandele de hoți evacuaseră de mult locurile acestea în fața albilor, cari înaintau aproape nesupărați. Însă cugetele celor o sută cincizeci de oameni, înrăiți și moleșiți sub razele de foc, roiau reținut și lacom spre ceia ce vor face ei peste câteva minute în acest târgușor din zare.

Locul trebuia curățit îndată de bolșevici și de banditii ascunși. Adică, mai pe scurt, fiecare cavalerist, descălecat, era să devie pe loc — detectiv; apoi chiar călău... după ce șefii și subșefii vor judeca, condamna și rechiziționa.

Din acești o sută și cincizeci de oameni, unora — puțini — le surâdea rolul de judecător; altora — de călăi; și celor mai mulți — de rechizitori, care scotocesc totul în mod autoritar, dând sentințe definitive ca o Curte de Casație. Cele câteva suflete miloase și sentimentale din escadron nu mai contau în fața obiceiului practicat zi cu zi, de trei luni, de când aripa de vest a armatei voluntare pornise spre nord.

Buimăciți de arșiță, ei nu visau decât băutură sau cocaină, ascunse de negustori și de farmaciști, îngropate, poate, undeva prin livezi. De unsprezece zile marșul trecea numai prin sate sărăcite, unde abia găsești de mâncare... Și, mai toți cei o sută și cincizeci erau turburați: atâtea femei, fete și fetițe trebue să fie în târgușor!

Ordinele severe ale comandamentelor erau încă observate. De aceia țăranilor și târgoveților creștini, în acest războiu intern, nu le era frică decât de silniciile roșilor și ale banditilor. Însă, într'un târgușor pe jumătate evreesc, deci bolșevic, ordinele erau ușor uitate, iar crucea bisericei devenea un îndemn puternic pentru ca voluntarii să-și îngădue multe...

Căpitanul Morgunov se legăna ușor în șea, cufundat in pâcla gândurilor... fugare, tocite... Ceva numai îi rămânea deslușit și viu în minte: cocaina, praful alb, înlocuitorul credincios al atâtor lucruri fățarnice și mincinoase ale lumii acesteia...

Trecuseră patru zile de când căpitanul își cheltuise cea din urmă porție, păstrată cu mare zgârcenie. Luase cu el, din Crimeia, o însemnată cantitate scump plătită. Și în drum nu mai găsise decât câteva prafuri, pe la droghiștii devastați. La douăzeci și patru de ani, căpitanul Morgunov nu mai putea trăi fără de cocaina lui cea de toate zilele.

Războiul, revoluția, anarhia, bolșevismul îl prefăcuseră în vagabond: militar-nomad. Licean în clasa a șaptea, el se pomenise prins în vârtejul războiului și, în loc de bacalaureat, eșise în 1915 sublocotenent. Toate visurile tineretei fuseseră întrerupte brusc, brutal.

Tâmpenia, monotonia, fatalismul vieții din tranșee îi înăbușiseră primele pipăiri și doruri de frumusețe, de muzică... îi schilodiseră pornirile spre cunoștințe, teatru, amor, probleme mari și mici, oameni și lucruri!... Totuși era prea tânăr, prea curat, ca zarva războiului și a revoluției să-l prefacă ca pe ceilalți într'un animal bețiv și voluptos.

Scârbit de noroiul amorului, cumpărat de ofițeri pe leafa lor întreagă, când erau concediați în dosul frontului, locotenentul Morgunov rămăsese, în mijlocul revoluției și al derutei generale, rece, retras în sine... Injuru-i moartea, groaza războiului, apoi măreția și gălăgia evenimentelor revoluționare, scobiseră parcă un pustiu infinit... Iar în fundul sufletului său naiv, dorul de mamă și de cei doi frați mai mici stăruia ca un ultim punct de reazăm...

Apoi pârjolul bolșevismului îi arsese casa părintească dintr'un orășel din nordul Rusiei. Soarta mamei și a fraților îi rămăsese necunoscută. Era însă sigur că ei pieriseră...

Orășelul construit din lemn, în mijlocul unei regiuni păduroase, arsese, după ce poliția, inchiziția și miliția revoluționară, cu judecăți și execuții sumare, departe de controlul Moscovei sovietelor — prădase toate întreprinderile și casele forestiere. Tot nordul Rusiei era înfometat de trei ani. Pânea nu mai venea din Ucraina și de la Don...

Pe când alții luau parte la distracții mărunte și ordinare, în mijlocul prăbușirei generale, căpitanul Morgunov își găsise refugiul în cocaina, ca multe victime ale războiului, oameni instinctiv neîncrezători în făgăduințele revoluției, legați abstract cu trecutul, incapabili de un entuziasm — măcar trecător...

Pustiul se lărgea înaintea-i neîncetat, cu cât armata voluntară înainta întâmpinând rezistența atât de slabă a roșilor. Aci, la o aripă a frontului nu se știa că în dreptul Moscovei, la centru se va hotărî soarta campaniei. Căpitanului Morgunov îi era indiferentă soarta aceasta. Sufletu-i bănuia prăbușirea expediției; însă el mergea cu escadronul înainte, ducând pustiul cu dânsul și simțindu-l drept în față.

* * *

Marșul escadronului trecea prin târgușorul Nemirovet spre granița Galiției. Cu fiecare târgușor, șansele de a se găsi cocaină, erau tot mai multe. Galiția e oarecum Europa. Cu cât se apropiau de Galiția, cu atât se găseau mai multe drogherii nedevastate, care aveau cocaină.

Căpitanul Morgunov privia scrutător decorul negru al târgușorului. Nările i se dilatară, buzele i se mișcară ca'ntr'un sărut, ochii i-se închiseră pe jumătate; și respirația, reținută pentru o clipă de voluptoasă presimțire a deliciului, se eliberă într'un suspin adânc. Par'că vedea: un borcănaș alb de faianță... atât de simplu și scump!...

Soarele se lăsă după silueta neagră a clopotniței. Cupola în formă de ceapă ascuțită, îi schimbă deodată fuga gândurilor: ea semăna cu clopotnița bisericii dela liceul din orășelul lui natal. A mai rămas oare acolo biserica? Tocmai când își părăsise liceul, casa, mama și frații, și plecase la școala militară,—picturile bisericii dela liceu nu erau încă isprăvite....

Avea și el talent de desenator, de pictor. I se spunea cu seriozitate că avea un frumos viitor. Il ajuta pe pictorul invitat din Moscova pentru pictura icoanelor bisericii dela liceu... Il isprăvise pictorul pe Isus Hristos după răstignire—gol, chinuit, cu pieptul purtând rănile și vânătăile și totuși atât de frumos, atât de tânăr?...

Un suflu păgân era în stilul lucrărilor acelui pictor. Cei dela liceu nu erau tocmai mulțumiți, și nici preotul,— însă toți spuneau că picturile sunt într'adevăr de o rară frumusețe. Trupurile și figurile erau partea centrală a tablourilor...

— Ce-i?

Plutonierul de avangardă se apropie în trap de comandantul escadronului.

— Domnule căpitan, la barieră s'a adunat lumea din

Alexis Nour

târgușor. Pare că nu-s înarmați. Ne pregătesc o primire. Cu preotul în frunte.

— Da? — Mitralierele înainte, pentru orice împrejurare...

Precauțiunea era însă de prisos. Se știa din informațiile culese de cartierul brigăzii și aduse de un curier special căpitanului Morgunov cu vre-o două ceasuri înainte, că Nemirovet era în acalmie, prins între două regimuri opuse. De trei zile inamicul se retrăsese și numai un singur zvon ajunsese până la escadronul de cavalerie: eri un alt târgușor așezat la vre-o douăzeci și cinci kilometri spre nord de Nemirovet, fusese devastat și pogromit complect de numeroasa bandă a lui Tutunic, rivalul lui Mahno.

Lumea dela barieră se distingea acuma foarte lămurit: oamenii eșiseră în întâmpinare, cu pâne și sare, cu flori... Cum de aflaseră de apropierea voluntarilor? Doar pe timpurile acelea, între două regimuri, șleahul rămânea de obiceiu galben și nemișcat, căci nimeni nu pleca, nici nu venea în târgușor...

Insfârșit, se rupse tăcerea printre soldații escadronului. Incepură vorbe, întrebări... Soarele se ascunse dincolo de decorul cel negru, și escadronul înainta frenetic spre barieră, cași cum ar fi învins dintr'odată rezistența săgeților de foc. Iată și bariera.

— Binecuvântat să fie cel ce vine în numele Domnului, — ajunseră până la escadron cuvintele imnului bisericesc, cântat în cor la barieră de lume și de școlari. Preotul, îmbrăcat în odăjdii luminoase de Paște, stătea înainte ridicând sus o cruce mare de argint.

O grimasă de nemulțumire trecu pe fața căpitanului Morgunov. Pretutindeni aceiași ceremonie stereotipă pentru liberatori. Numai să nu înceapă un Te-Deum special! Atunci are să treacă un ceas sau două, până când va da peste borcanul de faianță albă.

Escadronul ajunse la barieră. Ca într'un film cețos se înváluiră primele momente ale întâmpinării, copleșite de strigăte, hohote de plâns, de bucurie nervoasă... întrebări, exclamațiuni, sărutări... „Hristos a înviat" și „Adevărat a înviat"... Bine că lipsește muzica. Căpitanul Morgunov ascultă distrat ceea ce-i spunea preotul, primi pânea și sarea, fu acoperit cu flori, se închină crucei și o sărută...

Te-Deum nu se făcu. Solemnitatea clipei se mărgini la agitația tuturora. Insă primarul cel vechiu, de dinaintea regimului bolșevic, începu o cuvântare. Rugă, ceru, ca populația evreească a târgușorului să nu sufere, fiindcă nici un bolșevic și nici bandit nu era ascuns în localitate, iar Evreii erau greu loviți de pogromul făcut de Tutunic la vecini, de unde abia câțiva fugari putură să ajungă la Nemirovet.

— Măsurile contra bolșevicilor și a prietenilor lor, care s'au ascuns la evrei, se vor lua conform instrucțiilor primite dela comandament, — îi răspunse sec căpitanul Morgunov, începând să simtă nerăbdarea. — Să vă înțelegeți cu domnul ștabs-căpitan Sinițin, care va conduce anchetele...

* * *

Insfârșit, liber... Escadronul intră în strada centrală a târgușorului. — Unde-i farmacia? Sunt și droghiști?

Maxim, ordonanța, știa ce vroia mai întâi de toate comandantul escadronului. Știa și contele Turovsky, un tinerel fin, reprezentant al lumii prăbușite, fost paj al Curței, astăzi voluntar-nomad și el, cocainist cași Morgunov. O, el nu-l părăsește pe acesta, când „ancheta" ajunge până la o farmacie sau drogherie încă necercetată personal de comandant. Băutură — să descopere alții! Are să ajungă și pentru dânsul...

Și Maxim și Turovsky prevăd cum au să se desfășoare lucrurile. Căpitanul dacă dă peste cocaină multă, au și ei șanse mai dintâi să primească câteva prafuri mari. La băutură vor pleca pe urmă. Atunci căpitanul va rămânea în gazdă chiar la farmacist, păzit de două santinele, și nu se va ocupa de mersul anchetelor decât mâine dimineață, ursuz și rigid, alb și tras la față. Până atunci însă ștabs-căpitanul Sinițin cu ajutoarele lui va face ce va vrea...

Dacă farmacistul n'are decât foarte puțină cocaină, atunci câteva ceasuri se fac percheziții furioase la dânsul și la droghiști, până când se descopere cocaină. Uneori căpitanul Morgunov cedează ispitei imediate și, dela început, se retrage singur, cu tezaurul lui, la vre-o gazdă.

Luminile încă nu erau aprinse în prăvălii. Farmacia era larg deschisă. Farmacistul stătea în ușă. Căpitanul Morgunov descălecă, lăsă calul pe mâna lui Maxim și-i aruncă lui Turovsky cuvintele:

— Așteaptă-mă aici!

Intră împreună cu farmacistul. Acesta — nici mort, nici viu.

— Cheile dela **narcotica** și **venina**! Și nu numai cheile din prăvălie, dar și din cabinetul dumitale, — zise Morgunov farmacistului într'un ton sec, oficial...

Acesta, un om de vre-o patruzeci de ani, pleșuv, ras, roșcat și cu mică burtă, fără să răspundă un cuvânt, îi întinse cheile. — Oare ce vrea acest ofițer?

Cu un aer de cunoscător, care merge drept la țintă, căpitanul deschise dulăpașul cu narcoticele; căută puțin în umbra amurgului lăsat prin colțurile farmaciei, și scoase un borcănaș alb. Il arătă farmacistului.

— Mai ai? Unde?

— Nu mai am, domnule căpitan.

— Să nu minți!

— Dacă aveți nevoie de asta, droghistul Rosenstein poate să vă servească mai bine. Eu de mult n'am putut să mă aprovizionez cu cocaină. Rosenstein...

— Care Rosenstein? Unde-i?

— In colț. Alături de poștă.

— Mergi cu mine până acolo, — zise Morgunov, încuind dulapul și luând cheile cu el. — Nu, nu se poate, — adăogă el, văzând că farmacistul se îndreaptă spre ușa care ducea în interiorul casei.

— Numai pălăria....

— Hai fără pălărie.

— Vai de mine, domnule căpitan. Are să râdă lumea de mine. N'am eșit fără pălărie de când sunt, — zise, ducându-și mâna la chelia.

— Ai să mergi așa. Nici un cuvânt celor de acasă!

— Vai de mine, domnule căpitan. Numai să le strig, să-mi dea pălăria.

— Strigă-le.

Cu toate împrejurările tragice, farmacistul nu eși în stradă nici de data asta fără pălărie.

Turovsky se uită întrebător la căpitanul Morgunov. Nemulțumirea acestuia arăta clar și lui, și lui Maxim, că de-acum încep percheziții îndelungate pe la droghiști. In vremea asta alții, desigur, au și băut... — Așa iesă totdeauna, când pentru cocaină lași băutura și rămâi cu căpitanul...

Trei cavaleriști, escortându-l pe farmacist, se apropiară de drogheria lui Rosenstein, însoțiți de privirile curioase ale oamenilor, care staționau și gesticulau pe stradă. Cineva recunoscu pe comandantul detașamentului și strigă un „ura!" nesigur și înăbușit, nesusținut de nimeni. — Farmacistul târgușorului condus de însuși comandantul? Ce-o fi și cu asta?

La poarta curții lui Rosenstein era adunat un grup de curioși și stăteau două santinele păzind vre-o zece cai din escadron. Câțiva indivizi se uitau prin gard în curte. — Sinițin e aci, — se gândi Turovsky, — face anchetă; a dat peste bolșevici ascunși...

Căpitanul Morgunov se opri la ușa cea mare a drogheriei, nedând nici o atenție agitației de la poarta casei.

— Așteaptă-mă aici, — zise el scurt lui Maxim, și intră în prăvălie împreună cu farmacistul și cu Turovsky.

Amurgul se lăsase înăuntrul drogheriei, deși dinspre apus mai venea încă lumina trandafirie a nourilor spoiți cu foc.

— Domnule Rosenstein! — strigă farmacistul.

Nici un răspuns. Insă după ușa care ducea în interiorul casei, se auzea un zgomot surd, voci înăbușite, mișcări grăbite, dar reținute.

Și deodată un țipăt fioros de agonie răsună dincolo de ușă, poate în a doua sau a treia cameră.

Căpitanul lovi ușa cu piciorul și intră.

* * *

Intr'o cameră întunecoasă, fără ferestri, câteva figuri de femei și copii se zbăteau, se ghemuiau de groază, în șoapte, suspine și plânsete înăbușite. Un bărbat înalt, stând la ușa opusă, cu amândouă mânele ridicate, aplecat spre copii, le poruncea tăcere cu pumnii agitați.

— Tsss... !...

— Domnule Rosenstein, — îi zise farmacistul, intrând în cameră după căpitan, pe când Rosenstein, — când intră căpitanul, lăsă jos mânile și-și îndreptă statura. Două femei, scoțând oftări de spaimă, căutară să pună mâna la gura copiilor, care țipau înăbușit și se zbăteau în convulsiuni, de surpriză și de groază.

— Domnule Rosenstein, — repetă farmacistul. — Vino aci la domnul căpitan.

Dincolo de ușă, în a doua cameră, se auzi umbletul câtorva oameni, o târâitură bruscă de scaun, o pocnitură, o lovitură cu mâna și o voce de bărbat spunând:

— Se preface. Dă-i mai bine!...

Toate acestea se petrecură în două-trei clipe.

— Nu te-a tăiat bine nici Tutunic, nici hahamul la naștere, — zbieră din nou aceiași voce, și se auzi încă o plesnitură. — Stai că te ajustăm noi!...

Un nou țipăt sfredelitor, vibrant, gutural și neobișnuit...

Cu toată indiferența și obicinuința-i pentru asemenea lucruri, căpitanul Morgunov simți un fior încă neîncercat, care-i stinse într'o clipă preocupările cocainomane. Intr'o săritură, trecu pe lângă Rosenstein care rămase buimăcit, dădu o lovitură în ușă și năvăli în a doua cameră.

Acolo era sufrageria droghistului. Trei subalterni ai lui Morgunov stăteau în picioare lângă masă. Stabs-căpitanul Sinițin nu era printre ei. Iar al patrulea cu o mână ridicată, întors cu spatele spre ușa prin care intrase căpitanul, se șovăi o clipă, apoi se întoarse spre căpitan. In mână avea un clește mic, ascuțit, de tâmplărie. Mâna îi căzu.

Statura lui întoarsă descoperi în fund, lăbărțat pe un scaun, un trup alb de tânăr, gol, cuprins în întregime de lumina trandafirie a apusului de soare. Răni și vânătăi pe piept... Capul cu ochii pe jumătate închiși. Mustața castanie, mică... Respirația grea... Mâna dreaptă dusă convulsiv jos pentru a-și acoperi goliciunea...

Un fulger străpunse creerul căpitanului Morgunov.

— Acelaș trup! Aceiași poză! — îi trecu prin minte. Parcă era imaginea lui Isus, întipărită în sufletu-i acum șase ani. O durere, o duioșie, un val de iubire îi opriră răsuflarea. O crampă de mânie îi prinse limba.

— Bestii! — tună Morgunov în aceiași clipă, apucând revolverul. — In genunchi! — și lovi în cap, cu mânerul revolverului, pe călăul improvizat.

Acesta se lăsă jos. Cleștele căzu din mână pe dușumea, cu un zăngănit.

— Afară! Afară de aici, — urlă căpitanul către cei trei inchizitori, lovind cu cizma pe soldatul de jos.

Fața lui Morgunov era vânătă, ochii îi scăpărau ca focul. Avea spume la gură, și tot trupu-i era un singur avânt de năprasnica mânie și durere.

Soldatul se ridică în patru labe și fugi spre ușa de eșire. Ceilalți trei se zmunciră ca în fața unui spectru, și se înghesuiră de-avalma spre ușă, străpungând-o cu trupurile lor aruncate afară parcă de o putere supranaturală.

Căpitanul se întoarse și-i văzu intrând în cameră pe Turovsky, pe farmacist și pe Rosenstein cu ochii încă bulbucați și cu fața deformată de groază.

Căpitanul făcu un pas, se aplecă deasupra tânărului mucenic, îi atinse cu mâna capul, apoi pieptul. Işi trecu cu duioșie mâna pe umărul nefericitului; apoi și-o duse la frunte. Morgunov se întoarse.

— Dați-i ajutoare, domnilor, — zise el răgușit.

Tânărul stătea nemișcat, prăvălit cu spatele pe scaun, pe jumătate inconștient de cele ce se petrecuseră. Turovsky, cuprins de o stranie emoție, farmacistul și Rosenstein se aplecară asupra lui.

* * *

Peste o oră Maxim și Turovsky fură lăsați să se ducă unde doreau, după ce primiră două pachete mici cu praf alb. Farmacistul avusese dreptate: Rosenstein avea o cantitate însemnată de cocaină.

Căpitanul Morgunov liniștit și bine dispus, încă nu respiră narcoticul. Era găzduit la Rosenstein. Surpriza și viziunea, care i se arătase, îi zdruncinaseră nervii, făcând deocamdată cocaina de prisos.

In cele două camere puse la dispoziția lui era liniște și semi-întuneric. Lumina slab o candelă: petrolul și lumânările lipseau din casele locuitorilor de trei ani. Morgunov, desbrăcat, se lăsă în fundul unui fotoliu, și privirea-i era îndreptată spre capul și gâtul tânărului scăpat de dânsul dela torturi absurde. Aflase istoria lui de-o desăvârșită simplitate.

Era fiul rabinului dintr'un târgușor vecin, pogromit cu o zi înainte de Tutunic. Și el rabin, absolvent al eșibotului, școalei rabinice superioare din Vilna. Acum rămăsese singur pe lume, la douăzeci de ani, fiindcă și târgușorul acela mic fusese ras de pogrom și de incendiu; iar tatăl lui fusese ucis de bandiți. Se refugiase rănit și bătut la Rosenstein.Insă se găsi un amator, care atrase asupră-i atenția agenților lui Sinițin, născocind o poveste: că ar fi agent bolșevic... se preface... nu suferise de pogrom, ci venise la Nemirovet cu gândul să facă spionaj în favoarea roșilor... într'adevăr căzuse în mânile lui Tutunic, dar tocmai ca agent bolșevic, fusese chinuit, rănit... și nu scăpase decât printr'o întâmplare... Pe jumătate înebunit, tânărul se zăpăci cu totul, când încăpu pe mâna celor patru voluntari detectivi, cari nu

Continuarea în pagina-II a

vrură să audă nimica din explicațiile lui Rosenstein. Acum o liniște îl cuprinse, cum stătea așa culcat, primind ajutoare dela căpitan și Rosenstein...

. . . .

Morgunov șade în fotoliu. Privește. Cocaina e amânată. Inchide ochii. Viziunea lui Isus, chinuit și gol, frumos, dulce i-se arată iarăși în semi-visul odihnei. Nu dormitează. E prea treaz încă și emoționat. Par'că găsise celace căutase dela plecarea din liceu — dela biserica cu picturile păgâne. Se uită din nou lung la capul și la gâtul alb al tânărului rabin. Se minunează de trăsăturile-i frumoase și chinuite. Işi scoboară ochii spre pieptul celui torturat. Simte un fior de duioșie și de evlavie cu care odinioară săruta locurile rănilor pe aierul lui Isus Hristos, în Vinerea Mare... Surescitat, cuprins de un dor straniu, neobicinuit, el se apleacă asupra tânărului și-l sărută pe frunte, apoi rămâne să vegheze în fotoliul său...

E pustiu în fața și îndărătul căpitanului Morgunov. Şi nu-i nimeni și nimica în lume, care să-i umple acest pustiu. Nu-i același lucru cu tânărul acesta? Are să-i vorbească mâne... N'o să-l priceapă? E evreu: diferență de mentalitate, educație?—Prostii. In mijlocul pogromului general, în toiul prăpădului comun, toate mentalitățile și educațiile ajung la aceleași concluzii, la aceleași doruri...

Ce simte, ce cugetă acest nefericit, lovit atât de crud? Are să sufere mereu? N'are să-și găsească uitare? E așa de tânăr... Ah, el nu știe că atunci, când toate lucrurile devin plictisitoare, goale, când nostalgia și dorurile te biruesc și-ți transformă viața într'un chin neîntrerupt,—atunci sorbi din borcănașul de faianță și afli ce-i fericirea...

Tânărul se mișcă, tresări de o durere sufletească sau trupească, și-și deschise ochii. Căpitanul se aplecă asupră-i cu un surâs dulos. Un zâmbet slab de prietenie și de recunoștință îi răspunse.

— Ce ai?

— Ah, mă doare capul și-mi tremură toți nervii. Nu știu ce-i cu mine. Apă, dacă sunteți bun.

Căpitanul îi dădu un pahar.

— Ți-i rău?

Nu, lăsați-l pe Rosenstein să doarmă. După atâta spaimă...

Căpitanul Morgunov simți deodată că-l trebue un desnodământ, o eșire din această stare de surescitare. — Tot cocaina... A! Cocaina... S'o dea și tânărului. Are să se simtă bine, ușurat, îndată... Are să adoarmă. Apoi va lua și el o porție. A venit timpul. — Să adorm, să mă liniștesc...

Căpitanul Morgunov se sculă, căută printre lucrurile lui, scoase borcanul alb și se apropie de tânăr.

— Tragi de aici pe nas, încet, câteva secunde și au să-ți treacă toate durerile, — zise el, luând cu degetele un pic de praf și ridicând puțin cu mâna stângă capul tânărului. — Trage!

Fără vre-o împotrivire, tânărul se supuse poruncii, însă după câteva respirații se opri și zise:

— Mi-e mai rău acuma. Mi se strânge gâtul și gura. Ceva tare și rece...

— Nu-i nimic. Trage mai tare. Trece acuși.

Tânărul urmă ascultător să tragă și se simți într'adevăr parcă schimbat, din ce în ce mai beat și ușurat. Căpitanul îi lăsă capul pe pernă și-i mai duse la nas ultimul pic de praf. Trăsăturile tânărului se descrețiră deodată cu totul. O simțire fericită, neîncercată încă îl cuprinse. Se uită extaziat în ochii căpitanului și-i găsi fața aplecată — așa de atrăgătoare, de frumoasă și plină de prietenie. Căpitanul își luă mâna dela nasul lui; dar tânărul o apucă și o sărută cu pasiune.

— Mi-i bine, bine. Mulțumesc.

Căpitanul fără voie se aplecă și-l sărută pe buze. Un sărut slab îi răspunse, și în aceiași clipă tânărul începător căzu în primu-i semi-leșin dulce.

Căpitanul Morgunov începu să tragă cocaină cu o mână, iar cu alta să desmierde mâna tânărului; apoi o duse la buze, o acoperi cu sărutări... și în aburii cocainei, cuprins de-o emoție cu totul nouă, simți venirea fericirii și a uitării. Lumea imaginilor și a ideilor pământești obicinuite încetă să existe pentru amândoi.

* * *

Când se deșteptă, tânărul atribui durerea-i de cap, greutatea și nostalgia — împrejurărilor și loviturilor. Rămase sub impresia salvării printr'o minune, sub privirile unor ochi prietenoși, plini de duioșie, cu amintirea unui deliciu produs de un praf alb. Iar căpitanul Morgunov era un cocainist prea rutinat ca să dea atenție urmărilor trecătoare ale beției de aseară. Amândoi însă simțiseră că în pustiul, care-i înconjura, dăduseră peste ceva nelămurit, neghicit dar palpabil, care face viața interesantă: contactul mutual desăvârșit de praful cel alb. Căpitanul Morgunov vedea acum ceva mai mult decât un tablou. Amândoi își zâmbeau unul altuia.

Escadronul petrecu ziua în repaos. Aseară, vestea despre fapta comandantului se răspândi iute și agenții lui Sinițin se mărginiră la percheziții și anchete mai mult formale. Primarul dinainte izbutise să-l convingă pe Sinițin. Maxim bău mult și-și vându porția de cocaină pe preț foarte bun. Rosenstein făcu și el afaceri bune cu restul cocainei, rămasă în drogheria lui. Turovsky bău mult și a doua zi se ameți complect, cu porția-i de praf alb.

Căpitanul Morgunov nu eși din casa lui Rosenstein și nici nu-l lăsă pe tânăr singur, pentruca acesta să nu afle dela cineva secretul prafului. Aici primi toate rapoartele, dădu ordine și interzise orice silnicie. Isus veghie de astădată asupra oamenilor pacinici și nu admise batjocorirea lor, deci se dovedi puternic și logic, ca un adevărat Dumnezeu ce este...

Ziua, în repetate rânduri, căpitanul Morgunov și tânărul rabin își spuneau vorbe multe, uneori haotice, dar toate zmulse din suflet. Amândoi au atins în vidul care îi înconjura, ceva pentru care face par'că să trăiască omul... Erau două inimi singure și învățate cu lumea groazei. In pustiul acesta, tânărul rabin simți un dor de a merge tot înainte: spre Vilna, unde—în eșibotul superior—își petrecuse anii adolescenței. Armata voluntară mergea către nord, spre Vilna. Va merge și el acolo cu escadronul căpitanului Morgunov. Ce va face apoi?—Nu știa. Va vedea pe urmă... Deocamdată vocea căpitanului îi era scumpă, ochii îi erau dragi... Praful alb aducea atâta fericire... Durerile dispăreau și visuri de frumusețe cerească coborau un farmec pe sufletul lui.— O, tocmai acest farmec căutase el până acuma, dar zadarnic. Către farmecul acesta năzuiau dorurile sale trăite ani după ani în eșibot, unde a fost singur, zguduit de atâtea cutremure, avânturi, pofte și pasiuni neînțelese, de doruri mistice și dureroase, când singurătatea îi aducea, după avânturi de voluptate, prăbușiri și deprimări acute...

In a doua seară harul deliciului și al uitării se revărsă asupra prieteniei lor din praful alb, tras pe nas cu lăcomie și voință. Tânărul rabin la început se minună de cele dintâi sărutări ale căpitanului, care îi aprindeau foc în sânge și răsunau în durerea rănilor și a vânătăilor, cu împunsături fulgerătoare de fericire. Amețeala însă și cufundarea într'o lume nouă, fantastică a simțurilor, erau atât de plăcute încât minunarea se preschimbă în sete...

Adouazi escadronul porni în marș spre nord. Tânărul rabin se clătina în șea, pe un cal bun, în rând cu căpitanul Morgunov. Crescut la țară, călărea atât de bine încât cei mai pretențioși călăreți din escadron nu aveau nici un pretext de glume. Imbrăcat în uniformă de voluntar, înscris în registrul escadronului, amicul căpitanului Morgunov, căzut ca din senin, nu se interesa decât de popasuri și încartiruiri, ca antracte bine-cuvântate în cursul marșului, aducătoare de fericire și de uitare.

In aspectul lui Morgunov nu se schimbase nimic. Numai ochii îi deveniseră vii, neîmpăianjeniți. Maxim era foarte mulțumit, Turovsky deasemenea: ei mai primiseră o cantitate însemnată de cocaină dela căpitan și o întrebuințaseră cu beneficii.

Numai soldatul-călău și cei trei inchizitori, loviți și bruscați în seara aceia de căpitan, se uitau chioriș la tânărul rabin răsărit în rândurile escadronului. Acesta însă nu-i recunoștea: era absorbit de alte gânduri și de alte năzuinți. Indiferența pentru trecut se manifestă intens în sufletul lui: a doua zi după plecarea din Nemirovet, nici aspectul ruinilor târgușorului său natal nu-i deșteptă de cât dorința de a nu le mai vedea. Apoi deveni insensibil față de eșirile antisemite și pogromiste ale voluntarilor, la trecerea prin alte târgușoare... Mergea spre Vilna, însă lumea întreagă se concentra în privirea-i pe care o oprea pe fața căpitanului, stăpânul și salvatorul lui, mânuitorul fantastic al prafului alb.

Sub această privire, căpitanul Morgunov mergea și el înainte ne mai simțind pustiul în juru-i...,

* * *

Inaintarea escadronului nu dură însă decât vreo două săptămâni, spre nord-vest, tot mai aproape de Galiția și de Polonia. Cocaină se găsea din ce în ce mai multă, și căpitanul făcuse o rezervă însemnată.

Intr'o zi veniră primele vești despre înfrângerea suferită de grosul armatelor voluntare, sub Moscova. Apoi îi ajunse vestea debandadei, a fugei spre sud, a capturării sau predării prin trădare a regimente întregi. Bandele ucrainiene și detașamentele bolșevice din dreptul aripei voluntare de vest prinseră un nou curaj și începură să împresoare escadronul căpitanului Morgunov și celelalte unități voluntare vecine, pe linia subțire a frontului. Urmă retragerea sub presiunea inamicilor. Vestea loviturii din flanc date lui Denikin de Mahno, transformă retragerea în panică și fugă spre Odesa. Escadronul căpitanului Morgunov începu să se topească. Numărul dezertorilor creștea în fiecare zi...

In zarvă și panică, doi oameni păreau calmi și indiferenți: căpitanul Morgunov și tânărul rabin. Ca și cum ar fi cunoscut totul, ca și cum ar fi luat totul dela viață, ca și cum s'ar fi săturat până la refuz. Iar prăbușirea, moartea însăși venită să le schimbe pustiul de dinainte, nici nu-i impresiona. Vilna dispăruse și ca pretext. Puținele clipe petrecute împreună la fiecare popas neliniștit, în aburii cocainei, era pentru dânșii un act în plus, de suprasaturare... Ca și pustiul de dinainte, prăbușirea de acum îi apropia repede de eternitate.... Pe măsura împresurării resturilor armatei voluntare de către bandele lui Mahno, deznodământul—unic posibil—devenise de neînlăturat....

Intr'o zi, după o luptă inegală, căpitanul Morgunov, tânărul rabin, Maxim, Turovsky și încă șapte căzură în mânile lui Bazavluc, subalternul lui Mahno, în urma trădării celorlalți, câteva zeci de voluntari rămași în escadron.

. . . .

Mi-a povestit însuși Mahno, în Martie 1922, în București, ultimele momente ale acestui roman cocainist.

Bazavluc, un bandit fioros, aflase dela soldații transfugi, între cari erau și cei patru inchizitori din Nemirovet, toate amănuntele prieteniei dintre căpitan și rabin, așa cum o pricepeau soldații. Maxim, chemat la interogator, depuse că într'adevăr, i-a văzut pe căpitan și pe rabin dormind la popasuri împreună, după ce trăgeau cocaină. Iar până atunci îi văzuse sărutându-și prelung mânile—unul altuia. Indicii mai precise, cu toate amenințările lui Bazavluc, Maxim nu fusese în stare să dea. Nici interogatorul lui Turovsky nu-i dăduse decât câte-va aluzii vagi și neînțelese la estetica căpitanului, cu privire la picturile bisericești și la frumusețea rabinului.

Banditul se arătă rafinat: amenințându-i cu tortura prin foc, ceru celor doi captivi să reprezinte în fața lui ședința lor de amor cocainist.

— Cu cocaină?— întrebă căpitanul Morgunov.

— Sigur, — răspunse Bazavluc, curios să vadă cu ochii ceea ce auzise că practică boerii stricați...

Atunci amândoi se apropiară, calmi și rigizi. Căpitanul spuse ceva foarte încet rabinului.

— Sărutați-vă, și mai tare,—porunci Bazavluc.

Liniștiți și încrezători, ca automați, amândoi se sărutară lung. Işi sărutară mâinele—unul altuia.

— Tt... pfu—i! — scuipă Bazavluc. — Isprăviți mai repede!...

Se așezară unul lângă altul. Căpitanul Morgunov luă cocaină multă, și o servi rabinului. Acesta o trase mereu, mereu. Căpitanul îi umplu nările. O cantitate îi căzu rabinului pe buze, alta îi trecu în gâtlej. Tânărul se cutremură, înghiți cocaina și căzu pentru câteva clipe în delirul fericirei. Căpitanul îl sărută. Ultimul sărut îi fu răspunsul. Căpitanul începu și el să tragă cocaina. Apoi începură deodată primele semne de agonie. Atunci căpitanul înghiți o cantitate mare de cocaină, brusc, neașteptat...

O tăcere adâncă domnea în cursul acestei distracții a „hatmanului" Bazavluc, înconjurat de vre-o patru prieteni. Sălbatecii pricepură deodată gestul căpitanului. Turovsky stătea la o parte, legat, înlemnit de teroare....

Bandiții săriră asupra căpitanului Morgunov. Tânărul rabin începu să se svârcolească în convulsiunile puternice ale agoniei.

— Câne! Ce-ai făcut? —urlă Bazavluc, lovindu-l pe Morgunov cu sabia-i strâmbă, ascuțită. Căpitanul căzu pe trupul rabinului. Mai primi trei lovituri în ceafă și intră în agonie—pe aierul lui Isus înecat în sânge...

Cu aceiași mână, cu aceiași sabie, Bazavluc tăie și ceafa lui Turovsky. Anarhia n'are nevoie de conți, nici ca prizonieri.

ALEXIS NOUR

PARERI LIBERE

Puritatea limbii

Chestia unificării limbei, adică a cuceririi provinciilor alipite la vocabularul celor 2—3000 de cuvinte cari fac circulația noastră linguistică, e mereu la ordinea zilei. S'a propus Academiei să institue o comisie care să stabilească lista oficială a vorbelor cari au drept la circulația literară. Firește, și aci ca și în alte împrejurări, se dă exemplul Franței.

Priviți, ni se zice, cât de impunătoare e așezarea și precizia de geometrie a limbei franceze! Pentru apărarea ei, e garda glorioasei companii întemeiată de Richelieu. Academia franceză socoate ca primă datorie a ei, privegherea grădinei limbei franceze, pentru a o plivi de toată sămânța rea pe care ar arunca-o vânturile.

Să facem ca Franța.

Au fost, însă, oameni cari au susținut că limba românească, e din punct de vedere literar, în plină formație. Academia noastră înainte de a apăra un patrimoniu, e îndatorită să ajute la constituirea unui tezaur. S'a îndrăznit a se spune fără ocoliri patriotice: e necesar să creștem capitalul nostru lexic. Două sunt sursele de îmbogățire: contribuția dialectală a provinciilor liberate și îmblânzirea regimului prea sever de protecționism la vămile dicționarului național....

Aceste pretenții, ale unora, au ridicat mânia celor cari cred că valoarea creațiunei literare românești o va face într'una puritatea limbei.

„Puritatea limbei" este mărginirea silită și definitivă la stocul celor 2—3000 de cuvinte cari au pecetea autenticității românești. S'a putut întâmpina acestor paznici ai unei sărăcii îndărătnice, că măreția realizărilor de înaltă artă pe cari le credem în puterile virtuale ale inteligenții românești, pentru a ne așeza în rândul patriilor culturii europene, nu va consta în ceeace se chiamă puritatea limbei, ci în posibilitatea de a spune curiozitâții universale *ceva nou*. Așteptând deci pe acel artist în stare să prindă rodul de frumusețe pe care îl bănuim în clocotul spiritului românesc, — legiunile mărunte de preparație ce trăiesc azi, au o singură datorie: să-i pregătească, să-i înlesnească mijloacele de făptuire.

Ori, limba nu e decât *un mijloc*. Ea nu poate fi un scop în sine. Arta scrisului tinde către cu totul alte ținte decât la jocul celor câteva cuvinte pecetluite de tradiția totdeauna sărăcitoare. E o erezie — una din multele erezii ale patriarhulismului, ce face mediocritatea societăților întârziate — să se creadă că talentul literar începe dela groaza pentru cuvinte ce pot spune mai mult decât cele înregisrtate la serviciul de măsuri și greutăți al dicționarului „neaoș".

Valoarea, măreția unei opere de artă, în afară de limbă, — fiindcă limba nu rămâne în exercițiul puterii adevărat creatoare decât *materialul* tehnic, aproape de neluat în seamă, în săvârșirea minunilor... Minunea aceea — dacă este — interesează exclusiv...

Probă: câți din milioanele de europeni cari se închină înaintea vastității operei lui Dostoiewsky, se interesează de corectitudinea limbii în care scrie uriașul explorator al pustiilor sufletului uman?

Mai departe: e nevoie să vedem cât de *pură* e limba lui Shakespeare pentru a respira eternitatea pe care a închis-o el în tragediile și *comediile* lui! Fiindcă, negreșit, comedia e mai strâns legată de îngrădirile, capriciile și specificitățile limbei, decât celelalte genuri literare. Ei bine, geniul lui Will a știut să adune din oceanul ridicolului uman acele exemplare și acele situații ce trec peste vremuri, peste hotare și peste graiuri...

Două pilde numai, ca să se învedereze ce rol auxiliar are limba în suveranitatea capo-d'operilor ce fac patrimoniul frumuseții acumulate a omului.

Potrivnic acestor învederări peremtorii de adevăr artistic, ar fi desigur simțământul deosebit de grije și de apărare pe care îl arată literatura franceză pentru limba zeiască ce-i stă la îndemână.

Iată, însă, că și în Franța s'a produs acum de curând un fapt care arată că și-acolo e o mișcare împotriva anchilozării vocabularului. Un sindicat de rectori provinciali s'a adresat d-lui de Monzie, ministrul instrucțiunii publice, cu cererea de a se îngădui oficial utilizarea *idiomurilor regionale în învățământul școlar al limbei franceze*.

D-l de Monzie a respins cererea rectorilor. Dar, ea nu e lipsită de apărările cele mai strălucite.

Intre altele, ne place că cităm întâmpinarea pe care o face finețea spirituală a d-lui de la Fouchardière, care scrie:

„Ce eroare în a considera limba franceză ca un pur instrument, intangibil în viitor și neavând să sufere în trecut nici-o degradațiune!... Limba franceză e un fluviu viu, al cărui element se înnoește fără încetare; desigur, acest fluviu admirabil cară uneori câini morți, dar el îi elimină dela sine. Iar apa nu se poate fixa decât dacă e înghețată; eroarea academică stă în 'a vroi să congeleze limba franceză.

„Dialectele sunt isvoarele al căror aport alimentează fluviul... E mereu aceiaș apă, în sus ca și în vale; nu e niciodată aceiași apă în acelaș loc.

„Unde se vorbește limba franceză?

„E ea dialectul care se vorbește la Paris? Este jargonul saloanelor sau al foburgului? E cel pe care-l vorbesc medicii, sau cel pa care-l vorbesc notarii, sau cel pe care-l întrebuințează parlamentarii?"

Și de la Fouchardière sfârșește cerând libertate absolută pentru prepararea limbei franceze, mereu fluidă fiindcă e doar mijlocirea francezilor de a spune mereu mai multe și mai mult. El ia în considerare chiar problema prea numeroaselor nelogisme de curând venite între granițele vocabularului francez, și zice cu curaj: să nu ne speriem de ele! Vor rămâne în limbă în măsura în care spiritul, creația și înțelegerea francezului va simți nevoia lor.

Credem a găsi în această inteligentă socotire a problemei, un bun îndreptar pentru uzul discuțiilor noastre asupra aceleiași probleme.

Conștienți de capacitatea virtuală a inspirației românești de-a da tezaurului universal o colaborare ce va sparge tiparele tehnicei lexice de azi, să lăsăm liberă contribuția idiomurilor regionale și chiar a neologismelor utile. Literatura românească trebuie sa lasă din era patriarhală, — din toate punctele de vedere. Să-i deschidem căile revoluției perpetue.....

DEM. THEODORESCU

Caragiale și natura

Cu ce emoție și azi mă scobor din tren în gara Ploești. Inainte de a se opri bine trenul în stație, noi tinerii din vremea aceea, ne și răpezeam croindu-ne drum printre cufere și geamandane, în goană nebună străbăteam prin forfotul mulțimii de pe peron, până la ușa restaurantului, ca să privim măcar câteva clipe, în fund după tejghea, blânda figură de apostol a lui Gherea Dobrogeanu.

Nu pot uita seara ceea în care am văzut acolo pentru ultima dată pe Caragiale. Pleca la Berlin. Vlăhuță îl avusese în gazdă câteva zile și-l petrecuse până la Ploești.

— Iată om fericit băetul ăsta care pleacă peste câteva zile în America, zise Vlăhuță bătându-mă cu blândeță pe umăr.

Gherea mângâindu-și visător barba în fața obișnuitului pahar de ceai rusesc, mă întrebă dacă am văzut fiordurile Norvegiei pe care le cunoscuse în tinerețe, în fuga lui din nordul Rusiei, când navigase cu barca pe Oceanul Inghețat.

Vlăhuță îmi ceru lămuriri asupra curselor vapoarelor românești în Eghipet, căci era hotărît, cu orice preț, să facă o călătorie în Orient.

Caragiale, care-și sorbea tăcut halba de bere, ridică de-odată capul săgetându-ne cu o privire tăioasă.

— Mă! cum vă puteți hotărî să mergeți în Orient? Nu pot înțelege cum vă atrage barbaria de-acolo.

— Cum? Pe d-voastră nu vă atrage Orientul? îl întrebai mirat.

— Eu în Orient? să mă ferească D-zeu. Nu m'aș duce pentru nimic în lume. Acolo n'ai nici măcar siguranța vieței. Eu când plec din ordinea și civilizația Berlinului meu încep a simți mirosul supărător al Orientului din gara Vienei. Și mirosul ăla acru, special de Orient, mă supără tot mai tare cu cât scobor la vale: Buda-Pesta, București, Constanța și tot mai acru trebue să fie înainte: Stambul, Pireu, Alexandria, Cairo. Trebue să ai o fire de primitiv ca să-ți placă să te întorci de bună voe înapoi la barbarie.

— Dar frumusețile naturii, farmecul călătoriilor nu te atrag? întrerupse Vlahuță ațintindu-și de-odată ochii lui mari, întunecați.

— Nu, răspunse răstit Caragiale, natura mă lasă rece, nu mă impresionează, nu mă atrage și de-aceea nici n'o descriu.

Gherea, sorbind ultima picătură de ceai, interveni cu zâmbetu-i blajin, împăciuitor:

— Iubirea pentru natură e un sentiment complex și variabil. In mii de feluri se iubește natura. Fiecare o simte în felul său, după însușiri și circumstanțe. Ieșirea din viața artificială, urbană, care ne înăbușă și ne comprimă, e un fel de repauz delicios, o plăcere de ordin vital.

E un fel de reacțiune, căci orășenii și mai cu seamă firile sensibile, artiștii, ajung la un fel de oboseală socială, la un surmenaj moral. O suferință surdă îi face să caute scăpare și să guste aceeaș plăcere în fața unui peisagiu ca și în fața scenei, la o reprezentație de teatru.

— Foarte bine. Dar ce vreți, dacă pe mine natura nu mă impresionează, nu mă atrage și nu-mi produce nici o emoție estetică! De câte ori v'am spus că eu sunt om de cafenea. Nu mă atrage decât mecanismul omenesc și simt o plăcere să-i demontez resoartele.

Natura moartă nu mă interesează. N'o contemplez și n'o zugrăvesc. Asta-i treaba pictorului, nu a mea.

Eu mă mulțumesc cu litografii și cărți poștale ilustrate admirabil. Când am citit prima dată *Satira a patra*, mi-am adus aminte că l-am văzut pe Eminescu stând perdut, ceasuri întregi, cu ochii țintă pe un album nemțesc cu fotografiile castelurilor medievale rămase pe malurile Rinului. Castelul singuratic oglindindu-se în fundul apei clare... luna bălae străbate prin ferestrele arcate și durează o cărare de văpae dela un țărm la altul... lebedele albe domnitoare peste ape... cavalerul singur suspinând privea balconul pe când dulce seara picura ghitara...

Mă rog eu am credința că Eminescu a scris *satira a patra* cu albumul nemțesc dinainte.

Și cu verva lui scânteitoare Caragiale începu să-și desfășoare teoriile lui originale asupra artei și a genurilor de compoziție, luându-le pe rând: descripția, portretul, narația și dialogul.

Numai dialogul, spunea el, este singura formă literară comodă care permite cea mai mare lărgime de spirit și desvoltarea celor mai complexe idei. De aceea dialogul a servit în antichitate și pentru filosofie. Dar e și cel mai periculos gen de compoziție, căci e mare meșteșug să găsești tonul potrivit ca să te poți ține la egală distanță între realitate și abstracție.

Târziu, după ce ne-am ridicat din jurul mesei, pe când îmi luam rămas-bun, Caragiale mă sgâlțâi cu putere de umeri:

— Mă, băete! dacă te duci în America n'ai să caști gura la nici un monument de artă. Că n'ai ce vedea acolo. Aia sunt copii, n'au ajuns încă la artă. In loc de frumuseți ai să întâlnești curiosități. Caută de vezi miraculosul în natura americană.

Mie să-mi trimiți o carte poștală ilustrată dela Niagara și să-mi aduci o bucată de lemn petrificat dela Yellowstone. Dar acolo să te duci numaidecât. Regiunea asta vulcanică, a gheizerilor, cu isvoare care țâșnesc clocotind în mijlocul pădurilor petrificate, este cea mai ciudată bucată din coaja pământului.

M'am ținut de cuvânt. Din fiecare oraș scriam câte o carte poștală ilustrată lui Caragiale la Berlin. La întoarcerea din America aduceam în fundul cufărului un bulgăre de lemn petrificat, ca un drob de sare cenușie.

Mă oprii la Berlin. In gară mă întâmpină fratele meu cu dureroasa veste: Se împlinise o lună de când închisese ochii pentru totdeauna marele nostru Caragiale.

JEAN BART

Amintiri

— PARTEA A DOUA —

M'am născut în noaptea după Ziua Crucii a anului 1853, in Iesi, în casa tatei, pe Podul Roșu, unde se află astăzi gimnaziul Alexandru cel Bun. Mama a încercat să mă hrănească cu laptele ei, dar eram din cale afară mâncăcios, a trebuit să renunțe după puține zile și mi s'a luat o mancă foarte de treabă, soția unui birjar din Iesi numit Neculai Roșu, unul din cei mai vajnici bețivi din capitala Moldovei.

Cele dintâi rugăciuni după naștere mi-au fost cetite de vlădica Racoviță dela Sfântul Spiridon. Părinții mei pierduse inainte de mine doi copii, o fată și un băiet, cu toate că eram un copil foarte voinic, mintea mamei fiind impresionată de pierderea celorlalți doi, deși nu era de loc superstițioasă, se temea să fie ursită a nu avea parte la copiii ce-i năștea. Vlădica Racoviță dela Sfântul Spiridon, un urmaș direct al familiei Racoviță celei adevarate, care dăduse doi domni Moldovei, era un bărbat mic la stat, slăbănog, ghebos și aproape cu desăvârșire spân. Numai cu mare greu consimțise mitropolitul depe vreme să-l hirotonească, căci darul preuției se refuza de obicei acelor barbați al căror fizic era din cale afară ingrat și de natură să stârnească râsul. Și vlădica Racoviță avea mai mult înfățoșare de momiță decât de om. Dar era în schimb un adevarat sfânt; de o curățenie de viață care nu lasa nimica de dorit și de o desinteresare fără mărgini, blând, simplu, dând nevoieșilor până la cel din urmă ban, veșnic gata să mângâie durerile, să dee ajutor la împacarea vrăjbilor și a dihoniilor ce-i ajungeau la cunoștință și să insufle nădejde celor desnădăjduiți : era idolul sărăcimii. Singura slăbăciune ce i se cunoștea era o adevărată patimă pentru tutunul cel bun. După ce a isprăvit molitvele ce mi le-a cetit, a zis mamei:

— Să știi, domniță, că băietul aista are să-ți trăiască doară vlădica cel ghebos i-o cetit rugăciunile și ghebul lui are noroc la copii.

Părinții mei duceau atunci traiu foarte pe mare. slugi, trăsuri și cai erau o mulțime și știu că aveam o trăsură, doi cai și un vezeteu înadins pentru mine. Dar acel vezeteu era un țigan negru la față ca fundul ciaunului, îmbracat cu straie curate, dar de rând, pe când Sava, vezeteul mamei, era moldovan, alb la față, purta numai favoriți și avea o livrea din cele mai elegante, de culoare albastru deschis, împodobită cu galoane de argint. Și eu, după cât îmi istorisea mai târziu mama, suparat să tot fiu condus de țiganul urât și neelegant, făceam niște scene cumplite de câte ori era să ies la plimbare la Copou. Când mama era singură acasă, poroncea să se suie Sava pe capra trăsurii mele, dar când era și tata de față mă astâmparam și nu mai făceam nici o scenă, știam doar că corecțiunea este gata.

Intâia amintire precisă ce o am, datează din toamna anului 1856, dela nașterea surorii mele Maria: eram atunci de trei ani și o lună; din acel moment șirul amintirilor mele devine din ce în ce mai complect.

Țin bine minte de ghidușiile lui Neculai Cozadin, vatavul nostru de ogradă, când voia să mă facă să râd. El era un văr primar al lui Cuza (Domnitorul) și al lui Dumitrache și al lui Grigore Cozadin, doi mari bogatași de pe vreme, fiind copil din flori al unei surori a tatălui Cozadineștilor și a mamei lui Cuza. Intrase în miliția moldovenească la înființarea ei, urmase cursul de instrucție la care fusese supuși recruții moldoveni, de Ruși, la Odessa și slujise șaisprezece ani în escadronul de cavalerie, retrăgându-se cu gradul de îndirofițer (unterofițer) cum se zicea atunci subofițerilor. Era un bărbat de o cinste exemplară și de un devotament absolut către tata, pentru slujba căruia ar fi fost oricând gata să-și expue zilele. Soția lui, mama Anghelina, era o grecoaică renumită pentru meșteria la facerea dulcețelor, a vutceior, a murăturilor și a tuturor preparațiunilor care alcătuiau cel mai mare merit al unei cămărășițe, slujbă ce o îndeplinea în casa noastră. De *corăbiele* ei îmi aduc aminte cu jind și acuma, de atunci n'am mai mâncat așa de bune. Bunica vorbea de Anghelina în termenii cei mai elogioși, recunoscându-i superioritatea în facerea corăbielilor și a rahatului. Femeie de o cinste exemplară, era cumplit de temută de slugile de jos: bucatarii, băieții la bufet și fetele din casă aparținând neamului țigănesc, ei și ele mi-au povestit pe urmă într'un glas că umbla cu harapnicul sub pestelcă și nu stătea la îndoială pentru a-i *croi* cu el.

Cât au trăit la Iesi, părinții ne trimeteau pe noi, copiii, vara la Bohotin, la moșu-meu Mitică sau la Răducăneni, la moșu-meu Lascar, unde ne însoția uneori și mama.

Moșia Bohoținul, fără Hilița care fusese vândută și Colțul Cornei, dat de zestre mătușii Profirei, la căsătoria ei cu Alecu Moruzi Zvorășteanul, fusese dintâiu căutată de frați în devălmășie, apoi, după câtiva ani, s'a împărțit în patru părți: Bohoținul cu Gura Bohoținului, Răducănenii, Bazga și Cozia, care s'au tras la sorți între cei patru frați. Bohoținutul a căzut în partea moșului Mitică, Răducănenii în partea moșului Lascar, Bazga în acea a tatei, iar Cozia în acea moșului Alecu. Tata operase tragerea la sorți cu mânile lui. Cunoscând dorințele fiecăruia în parte, a ajutat soarta pentru ca fiecare să se aleagă cu partea dorită de dânsul. El se desinteresa de Bohotin căci, precum am arătat în întâiul volum al acestor *Amintiri*, cumparase dela frați Căiuțul, cu bani din moștenirea rămasă lui dela soția sa cea dintâiu. A pus deci Bazga la dispoziția fraților pentru ușurarea plății părților lor din datoriile părintești, având ei a restitui prisosul prețului de vânzare peste partea lui de datorii, când vor vinde Bazga. Au și vândut-o cu 32.000 de galbeni, dar i-au restituit banii numai la 1856, socotindu-i „ca între frați", adică cu o dobândă de cinci la sută. Pe tata această socoteală l'a atins rău, căci în urma traiului nemăsurat și bizuindu-se pe acei bani, făcuse datorii pentru care plătea dobânzile obișnuite atunci, de cincisprezece și chiar optsprezece la sută pe an. Diferența a fost simțitoare, dar ei fiind foarte uniți între dânșii, tata n'a zis nimica, însă s'a hotărît, pentru a scăpa de datoriile ce-i rămăsese, să se mute îndată la țară1).

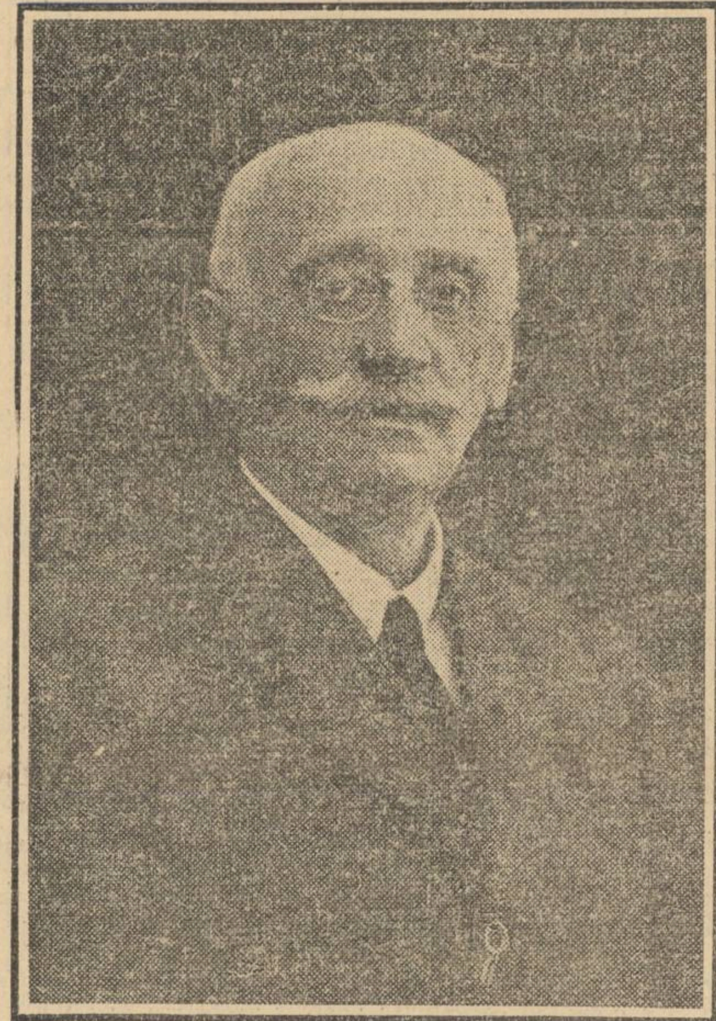
La Căiuți, curtea era terminată de ani și frumusețea de grădină plantată, dar tata pretextând că nu voiește să intre în casă înainte ca aceasta să fie cu desăvârșire gata și trebuie să schimbe coloanele la zidărie ale balconului de sus, despre grădină, prin altele, de fontă, ce aveau să fie aduse din străinătate, a mers să s'așeze cu mama și cu noi, la Pralea.

Pralea era un sat pe moșia Căiuți, la unsprezece kilometri de curtea și târgușorul cu acest nume, care fusese întemeiet încă sub Ioniță Sturdza de bunul meu, hatmanul. Acești unsprezece kilometri trebuiau făcuți pe niște rătăcănii cumplite, de nestrăbătut pe vreme rea. Aici s'a apucat să clădească o casă de vălătuci, iar, până când această casă s'a gătit, ne-am înghezuit cum am putut și noi, în trei odăițe mici ale vatavalui nostru de acolo, medelnicerul Iancu Popovici. Mama nu s'a opus la această combinație ciudată, dar îmi aduc bine aminte s'o fi văzut plângând pe când privea la clădirea viitoarei noastre case și doară tata iubea pe mama la nebunie.

Iaca planul acelei clădiri care purta numele pompos de *curte*.

In păreții dela miazănoapte și dela apus a unei mari încăperi, luminată prin două uși cu geamuri și două nalte și largi ferestre *à guillotine*, se deschideau ușile a cinci odăi, din care una slujea de ietac părinților mei, două ne adăpostiau pe noi, copiii, una servia tatei de biurou, iar a cincea era odaie de musafiri. La caz de gloată se mai întrebuințau pentru găzduirea musafirilor, biuroul tatei și una din odăile noastre. Bine înțeles că la întâmplare, se făcea uz larg de sistemul saltelelor întinse pe jos. Mai erau două odăiți dând în iatacul părinților, din care una servia de locuință cameristei mamei, iar cealaltă de odaie de baie și de toaletă. Incăperea cea mare slujia de salon, iar iarna și în caz de vreme rea, și de sofragerie.

In ogradă mai erau, aproape de această clădire, două rânduri de odăi, care se tăiau în unghiu drept și în care locuiau vătavul dela Pralea, Iancu Popovici cu soția lui, o droaie de slugi precum și unii musafiri, becheri sau per-

Radu Rosetti

soane mai puțin însemnate. In mijlocul ogrăzii de din față, amenajată în chip de grădină cu flori, era un pavilion octogon de lemn, în care ședeam la masă de câte ori nu era frig sau nu ploua prea tare. Bucătăria era așazată într'o clădire separată în fundul ogrăzii, nu departe de grajdiu. Aveam doi băcatari pentru masa de sus și unul pentru masa de jos, adică cei dintâi pentru noi, celalt pentru slugi, bine înțeles toți țiganii. Domiciliul statornic al celor dintâi era la Căiuți. Făceau serviciul cu rândul, schimbându-se în fiecare săptămână. Asemenea și vezeteii, având fiecare să îngrijască de câte patru cai, făceau serviciul tot cu rândul, numai o păreche de cai, *de dârvală*, rămâneau la Pralea în permanență. Curtea și ograda erau înconjurate cu un zaplaz de latunoaie, din afară de care se vedeau razamate grămezi de dranițǎ și de șindilă.

Spălătoria era la Căiuți, de unde se aduceau albiturile de două ori pe săptămână; la Pralea era numai una rudimentară. Asemenea și camara era la Căiuți, unde ședea cămărășița, *mama Marghioala*, o fostă domnișoară de onoare, de altădată a bunicăi, căsătorită acum cu vatavul de ogradă, Iorgu Iordăchescu, un om de treabă, neboierit, dar unul din cei mai mari minciunoși ce i-am cunoscut în viața mea. La Pralea era numai o camară fragmentată, de care îngrijia soția vatavului de acolo, *mama Tasiica*.

Dacă exteriorul casei noastre dela Pralea era destul de primitiv, mobilierul îi era departe de a fi mai ales. Afară de *crivaturile* tatei și a mamei, de lemn de nuc lustruit, fără nici un ornament, de vr'o două dulapuri de mahon, aduse aceste, din mobilierul tatei, dela Căiuți, foarte sumar și acela, de un foarte frumos clavir Pleyel, cu coadă, al mamei, de un dulap de mahon, cu ușă brodată și de vr'o două mesuțe, absolut tot: paturi, scrinuri, dulapuri, mese, mesuțe, lavabouri, scaune și scăunașe ieșise din mânile îndemânatece ale stoleriului nostru neamț, Mathes și era făcut din lemn din pădurile noastre. Nu cred să fi existat mai mult de trei jilțuri în toată casa, iar canapelele erau înlocuite prin paturi moldovenești, peste care erau așezate mindire de paie și saltele de lână, acoperite cu macaturi de cit, însoțite de perine de părete și de cap, acoperite tot cu cit, cum erau și toate perdelile. Locuința și mobilierul înfățoșau o icoană destul de exactă a stării unei așăzări de colon din Canada sau din Statele-Unite în veacul al optsprezecelea.

Satul Pralea fusese întemeiat în vremea lui Ioniță Sturdza, de bunul meu, hatmanul, cu oameni adunați, pentru o a treia parte din regiunea muntoasă a ținutului Putnei, iar pentru două părți din Unguri secui aduși de peste graniță, din comitatul Trei Scaune. Cei dintâi ocupau partea din sus a satului, numită din această pricină: *la Moldoveni*, cei de ai doilea partea de jos, numită *la Ungureni*. Aproape toți sătenii vorbiau amândouă limbile, mulți erau, cum mai sînt și astăzi, gușați.

Niște ființe care jucau un rol însemnat în viața dela Pralea erau urșii. Din pricina defrișării unor întinse întinderi de păduri, samanate pe urmă cu păpușoi, unele de tata și altele de țarani și a tăierii altor întinderi pe care crescuse acuma niște țihle impenetrabile, aceste dihănii găsiau acolo, cu începere dela sfârșitul lui Iulie, o camară bine aprovizionată lângă culcușuri ce le puteau crede tefere. Păpușoii și vitele locuitorilor satelor de pe împrejur aveau prin urmare foarte mult de suferit din pricina acelor fiare, mai cu samă acele ale bieților Prăleni.

Țin bine minte cum, într'o seară dela începutul toamnei anului 1857, după căderea nopții, eram adunați, cu mic cu mare, pe cerdacul dând în spre ograda din față, culcați pe niște saltele așazate pe scândurile acelui cerdac, iar în fața noastră, în ogradă, ardeau focuri de baligă pentru a ne apara de țânțari. Pe lângă tata și mama mai erau cu noi moșii noștri, Lascar și Mitică, precum și musafiri veniți pentru vânat. Deodată auzim, par'că veniau din a doua ogradă, niște strigăte de :

— Săriți, oameni buni, săriți că mă mănâncă ursu ! Nu mă lasați ! Nu mă lasați !

Tata, moșii mei, musafirii, vatavul Iancu, au pus mâna pe puști și au alergat înspre locul de unde porniau strigătele. Dar Iozef, despre care voiu vorbi acuși mai pe larg, a cărui casă era megieșă cu ograda în care se auziau strigătele, a apucat înaintea lor, căci a avut numai să sară peste gard. Ajuns acolo, a văzut un om ferindu-se de un urs voinic, de-ale cărui îmbrățișeri scapa numai mulțumită prezenței de spirit a socru-său, un moșneag olog, care arunca într'una în urs cu tăciuni aprinși ce-i lua dintr'un foc mare, arzând dinaintea lui. Ursul mai era foarte stingherit în mișcările lui de un cățeluș care necontenit îl apuca de labele de dinapoi. Dihania se apropiese foarte încet și, când l'a auzit mâncând și mormăind, stăpânul ogorului a avut imprudența să arunce într'însul cu o bucată grea de lemn aprins. Se vede că lovitura astfel primită de urs l'a durut, căci îndată s'a răpezit la om, iar acesta a început să fugă și să strige. Cum a auzit glasurile acelor care veniau, fiara a dat dosul și a luat-o la sănătoasa prin păpușoi, dar Iozef a avut vreme să aprindă într'însul nimerindu-l drept în inimă.

Altădată, în acelaș an, erau la noi un număr de musafiri cu care mersesem, în mai multe trăsuri, să prindem pastrăvi în părăul Căiuțul Mare și în niște helesteie din pădure, la câțiva kilometri de sat și ne-am întors pe când era încă ziuă. Deodată vezeteul trăsurii din cap, în care se găsiau mama și cu o vară a ei, iar eu eram pe capră, oprește caii și, arătând cu biciul peste pârău, zice întorcându-se către mama :

— Ursu !

Ne uitām cu toții în direcția aratată și vedem, peste pârău, pe o ridicătură de stâncă lată, în formă de podiș, la vr'o șasezeci sau optzeci de pași de noi, o căruță desjugată, plină de păpușoi culeși dintr'o curătură de mai la deal și, pe dânsa, un urs mâncând păpușoi fără ca prezența noastră să-l fi îngrijit. Numai după ce toate trăsurile s'au oprit și ocupanții lor au început să-și comunice părerile cu glas din ce în ce mai ridicat, văzut-am că Martin se dă jos încet din căruță, apucă, cu pas liniștit la deal și dispare în pădurea care se întindea până la acea stâncă.

Iozef Gnadt despre care am vorbit mai sus, era un neamț născut în anul 1818, la Luisenthal, în Bucovina. El venise în țară cu tată-său, bătrânul Fritz Gnadt, de care nu țin minte, cu trei frați și cu două surori, în însușire de lucrători speciali la *Hutta*, adică la fabrica de steclărie înființată pe moșia Grozeștii de cneazul Dumitru Cantacuzino, acel care, ceva mai târziu, a păcălit atât de groaznic pe Lascar Bogdan, cu prilejul vânzării acelei moșii. Nu știu pentru ce anume temeiu acea familie de Nemți, nefiind mulțămită la Grozești, a venit la tata și i-a propus să se angajeze la el pentru a fabrica potaș, dranițǎ și șindilă, în schimbul unui preț convenit pentru fiecare *majă* (cântar de 44 oca) de potaș și de fiecare mie de dranițǎ sau de șindilă. Tata a primit și ei au clădit îndată, în satul Pralea, alături de locul pe care s'a ridicat mai pe urmă curtea de care am vorbit, o casă mare de vălătuci, după modelul celor nemțești din Bucovina și s'au pus pe lucru cu hărnicie.

Bătrânul Fritz și trei din băieții lui erau niște vânători de frunte și pătimași Fiul cel mai mare, care se numia tot Fritz, pe lângă că era împodobit cu o gușă uriesă, mai avea și un ochiu plin de albeață, totuși era un pușcaș minunat și nu puțin fost-au urșii ce i-a ucis cu pușca lui cu o țeavă. Dar cel mai pătimaș și cel mai meșter era al doilea fiu, Iozef. In cei doi ani cât a stat mama la Pralea, ea a numarat douăzeci și șase de urși uciși de Iozef, dar el împușcase mai mulți înainte de venirea noastră în Pralea, a tot urmat să mai împuște până în cei de pe urmă ani ai vieții, și a murit tocmai la sfârșitul anului 1907. Se lăuda atunci că a împușcat peste tot mai bine de o sută și nu cred că trecea peste adevăr. Mama îl supranumise *Jules Gérard dela Pralea*. De multe ori scăpat-a el numai ca printre urechile acului de ghiarele și de dinții fiarei, dar niciodată n'a fost în stare dihania să-l încolțească sau să-l pieptene. Avea un sânge rece admirabil. Era un barbat înalt și zdravăn, dar supus la accese de epilepsie; nici odată nu l'a apucat cumplita boală la vânat.

La Pralea venea să ne vadă, vara și toamna, număroase rude și cunoștinți dela Iesi și din toată țara; vânătorile de urși atrăgeau, mai cu seamă toamna, pe cei mai de frunte vânători ai țării.

In Iunie 1857, am petrecut o lună la Slănic, dar întâmplările acelui sezon de băi sînt cam șterse din memoria mea sau se confundă cu acele ale sezonului petrecut acolo în anul următor și despre care voiu vorbi pe larg ceva mai jos.

In August al acelui an am găsit odată pe mama în salon, răsturnată pe divan și plângând cu hohot. Am întrebat-o, îngrijit, ce are, dar deși am repetat întrebarea ea nu mi-a răspuns, urmând să plângă tot atât de tare. Am luat-o de gât și am sărutat-o, dar ea s'a mărginit să mă mângâie ușor pe cap, făcând semn cameristei sale, care-i aducea o basma, să mă iee din odaie.

— O murit Vodă, răspuns-a Anica la întrebarea mea

Primise vestea pe neașteptate, pe când tata era la câmp, printr'o depeșă adresată lui, trimasă prin înadins curier dela Târgul Ocnei sau dela Bacău și pe care ea, izbită de o presimțire subită, o deschisese.

Iubia mult pe părintele ei, care-i ținuse loc și de mamă. De mai bine de un an de când era despărțită de el, gândul ei rămăsese nedeslipit de părintele iubitor și înțelept care veghiase asupra copilăriei sale, de sufletul bun și nobil pe care nimeni nu-l putea cunoaște fără a-l iubi, de Domnul blând, generos și patriot de care cu drept cuvânt era mândră. Și multă vreme s'a mai trădat durerea ei prin crize de lacrimi, când era sau se credea singură și prin expresiunea de jale a privirii sale.

Printre musafirii noștri două figuri originale erau alcătuite de *Maestro* Galle și Silvestru Pascual. Cel dintâi, era un italian din Malta, și *maestro di canto* bărbat în vârstă, căsătorit cu o femeie italiancă și cumplit de rea. Pentru ca să scape de dânsa, culegea peste an, pentru timpul verii, cât mai multe invitații prin casele boierești de la țară, în care stăpânele sau fiicele lor cultivau cantul, le acompania pe clavir și le dădea povețe în exercițiul ce-l făceau, achitându-se astfel de ospitalitatea de care se bucura. Bine înțeles că, în cele mai multe case, la plecare, elevele lui îi puneau în buzunari un fișic de galbeni pe care îl primia cu o mulțămire discretă. Era un om foarte de treabă și foarte bine crescut, înzestrat cu un apetit formidabil, dar fricos ca un iepure. Cu prilejul unui accident la trăsura în care maestrul se afla cu mama și cu altă doamnă, aceia bătrână, tata, care era călare alături de trăsură, dându-se jos pentru a ajuta vezeteul să lege răzorul ce se rupsese, rugându-se de maestro Gallea să-i ție calul, viteazul copil al Maltei a răspuns că nu știe și se teme, calul fiind foarte vioiu, să nu-l lovească cu piciorul. Și mama care ținea hățurile celor patru cai înhamați înaintași ai trăsurii, a trebuit să mai ție, tot ea, și acest al cincilea cal. In mine care stăteam pe capră, nu avea nimeni încredere, ceia ce țin minte că m'a umilit cumplit.

Silvestru Pascual era un Spaniol dela Valencia pe care mama îl bănuia că este evreu. Era și el profesor de canto, dar mai ales vânător pătimaș. A avut norocul să împuște, la Onești, în aceiași bataie, o ursoaică cu amândoi puii ei. S'a lasat de muzică pentru a se ocupa de agricultură, intrând în calitate de vechil la principele Wittgenstein, la Fântânele 1). Relațiunile lor s'au stricat răpede, principele a acuzat pe Pascual de necinste, iar Pașcual îl numia : *Neamț cărpănos* și zicea că i-ar fi reținut pe nedrept leafa ce i se cuvinea pentru vremea cât slujise, trăsura și caii. Pe urmă, fiind lipsit de adăpost, a stat o iarnă întreagă la noi, la Căiuți.

RADU ROSETTI

1) Erau chiar atât de uniți între dânșii și unirea lor era atât de cunoscută în țară, încât în fața tribunalelor oricare din frați semna pentru tus-patru și aceste semnături erau primite de une de tribunale și n'au fost contestate niciodată.

1) Principele Emil de Wittgenstein-Berleburg, din familia germană, care poartă acest nume, fusese de tânăr crescut ca paj la curtea împărătească a Rusiei și intrase în serviciul militar rus, unde înaintase repede până la gradul de general. A făcut campanie în Caucaz împotriva Cerchezilor și, în anul 1863, în Polonia împotriva răsculaților lui Langiewicz.

Era căsătorit cu Pulheria Cantacuzino Pașcanu. Bărbat frumos, cu forme elegante, de curte, avea obiceiuri de corp de gardă.

Soția lui, moldovancă de neam-mare, fire nobilă, deosebit de frumoasă, de cultă și de distinsă a fost din această cauză cât se poate de nenorocită. A suferit în tăcere urmările căsătoriei pripite care o legase de un bărbat atât de nevrednic de ea, dar o boală, incurabilă atunci, însoțită de supărarea ce i-o pricinuia purtarea soțului, au dus-o în mormânt. A avut o fiică căsătorită cu principele de Schonburg-Waldenburg care la rândul ei a dat naștere la doi fii și o fată căsătorită cu principele de Wied, fostul rege al Albaniei.

Dela principele Emil de Wittgestein avem un volum de scrisori interesante în limba franceză publicate de fiică-sa.

Cârtița

Din umedă și sumbră vizuina,
Au scos-o azi, cu sapa, copiii la lumină...

Cu trupul neted, rece ca pământul,
Cu luciu stâns ca părul morților, —
Ea a rămas pierdută 'n fața lor:
N'a slobozit nici țipăt, nici privire,
Ci doar, de frică,
S'a ghemuit și s'a făcut mai mică.
Si căutând să fugă în neștire,
Stângace și ridicolă și oarbă,
Se 'mpiedica de firele de iarbă
Târîndu-și, printre flori de tufănele,
Picioarele — ca patru lopățele.

* * *

Din labirintul de sub negre mușuroaie,
Ea n'a văzut, când bate vântul,
Cum lanurile galbene se 'ndoaie,
Nici cum, din nouri, soarele trimite
Mănunchiuri lungi de raze ascuțite
Să poleiască picăturile de ploaie...
Nici cântec nu cunoaste, nici culoare, —
Ci scormonind necontenit țărâna,
In bezna și 'n răcoarea ei ocrotitoare,
Isi sapă răsucite subterane
In care singură-i și roaba și stăpâna, —
La adăpost de soare...
Si scurmă-așa, mereu, — și nici un gând
N'o 'ntreabă: pentru ce? și până când?..

* * *

Băteau din palme și râdeau copiii
Cu râsul crud al nevinovăției.
Ea, dibuindu-și printre bulgări rostul,
Isi căuta, năucă, adăpostul, —
Si transparența dimineții clare
I se părea vrăjmașă și amenințătoare.

Cu trup cilindric, greu, — disgrațioasă
S'a strecurat acum, sfioasă,
Ca 'ntr'un tunel, în adăpostul dărâmat.
Copiii-au râs, apoi s'au depărtat:
N'au îndrăznit s'atingă luciul blănii moarte
Cu mânile lor vii, călduțe, moi.

Iar mâne, prin livadă, mai deoparte,
Va creste, din pământ un mușuroi...
Si când vor sta cu fruntile plecate
Deasupra țărnii proaspăt afânate,
Copiii vor simți 'n adâncul ei
Un zgomot surd de muncă și de luptă
Obscură... monotonă... ne 'ntreruptă...

OTILIA CAZIMIR

Despre femei

Femeile un singur secret păstrează: secretul vârstei
(Fontenelle)

In cele dintâiu pasiuni, femeille iubesc pe amant, dar după primele transporturi iubesc numai dragostea.
(La Rochefoucauld)

Cel mai neînsemnat defect al femeii este galanteria a zis La Rochefoucauld

Femeile sunt cași giruetele, a zis un om cu experiență: nu se liniștesc decât după ce-au ruginit.

Cele mai multe dintre femei preferă să li se atace virtutea mai degrabă decât spiritul sau frumusețea lor.
(Fontenelle)

Acel care-și arată prea mult nevasta și punga, e în pericol să i le împrumute oricine, zicea Franklin.

LITERATURA STRAINA

COLETTE

Vindecarea

Pisica mea e încântată când joc la teatru. Teatru sau music-hall, n'are o preferință anume. Ceeace-i important, este să dispar în toate serile, îndată după friptură, ca să reapar pe la miezul nopții și să ne punem din nou la masă dinaintea piciorului de pui și a șuncei fragede.... Trei mese pe zi în loc de două! Nici nu mai încearcă să-și ascundă bucuria îndată ce a trecut miezul nopții. Suită pe fața de masă, surâde fără prefăcătorie, cu colțurile gurii ridicate, iar ochii ei punctați cu boabe sclipitoare se îndreaptă larg deschiși și încrezători asupra mea. A așteptat toată seara ceasul acesta prețios, acum îl savurează cu o bucurie victorioasă și egoistă care o apropie de mine...,

O! pisicuță în haină de cenușă! Pentru profani, tu ești la fel cu toate pisicile cenușii de pe pământ, leneșă, distrată, posacă, molatecă, nepăsătoare, plictisită....

Dar eu te știu sălbatec de duioasă și ciudată, geloasă până a-ți pierde pofta de mâncare, vorbăreață, paradoxal de stângace și brutală uneori ca un dulău mic....

Suntem în Iunie și eu nu mai joc în *Pielea* și am sfârșit de jucat în *Clodina*... S'au sfârșit și supeurile noastre în patru ochi!... Regreți ceasul de odinioară când, flămândă și puțin aiurită, scărpinam cu vârful unghiei micul tău creștet turtit de animal feroce, gândind nelămurit: „A mers bine astă seară"....

Iată-ne din nou singure, stând mereu acasă, nesociabile, străine aproape la tot, indiferente aproape pentru toți. Vom revedea azi pe amica noastră Valentina, „cunoștința noastră din societate", și o vom auzi vorbind despre o lume străină, prost cunoscută de noi, plină de curse, de datorii, de interdicții, lume de temut, după spusa ei, dar atât de departe de mine că abia mi-o închipuesc...

In timpul stagiilor mele de pantomimă sau comedie prietena mea Valentina dispare din viața mea, discretă, speriată, pudică. E modul ei, politicos, de a blama felul meu de viață. Eu nu mă supăr. Imi zic că ea are un bărbat care se ocupă cu automobilele, un amant pictor monden, un salon de primit, ceaiuri săptămânale și mese bilunare. Nu mă vedeți, nu-i așa, jucând *Pielea* sau *Faunul* în serată la Valentina sau dansând *Șarpele albastru* dinaintea invitațilot săi?... Imi fac o judecată, — și apoi puțin îmi pasă! Aștept. Știu că prietena mea convenabilă o să vie iar, drăguță, încurcată, într'una din zile... Mai puțin sau mai mult, ea ține la mine și-mi dă dovada, și-i deajuns ca să rămân obligata ei...

. . . .

Iat-o. Am recunoscut-o după felul cum sună, scurt și precis, cum se sună în lumea bună...

— Insfârșit, Valentino! Cât timp a trecut...

Ceva în privirea ei, în toată figura, mă oprește. N'aș putea spune sigur întrucât e schimbată prietena mea. Arată rău? Nu, nici odată ea n'arată rău sub stratul egal de pudră și rozul de fard al pometelor. Are tot înfățișarea ei de manechin elegant, cu talie subțire, cu șoldurile strânse sub fusta de olandă deschisă. Are tot ochii ei albaștrii-cenușii-verzi-căprii proaspăt înfloriți sub dublul șirag de gene înegrite, și o grămadă, o grămadă de păr blond-suedez...

Atunci ce e? O lipsă de lustru în totul, o fixitate nouă în privire, o decolorare morală, aș putea zice, care îmi zădărește, îmi oprește pe buze banalitățile de bună sosire. In răstimp ea s'a așezat rotindu-se dibaci în rochia lungă, a turtit cu palma volanul dela piept, și surâde, și vorbește, vorbește până când, fără ocoluri, o întrerup:

— Valentino, dar ce ai?

Ea nu se miră și răspunde simplu:

— Nimic. Aproape nimic. El nu mă mai iubește. M'a părăsit.

— Cum? Henri? A — Amantul dumitale te-a părăsit?

— Da, zice ea. Azi tocmai s'au împlinit trei săptămâni. Glasul ei e atât de slab, de rece, încât mă liniștește:

— A! Ai..... ai suferit?

— Nu, zice ea cu aceeaș blândețe. N'am suferit, sufăr.

Ochii deodată i se fac mari, mari, întreabă pe ai mei cu o asprime neașteptată:

— Da, sufăr. O! sufăr... Spune-mi, o să ție mult așa? Cât am să sufăr? Nu cunoști vreun mijloc.... Nu pot să mă obișnuesc..... Ce să fac?

Biată copilă! Se miră că sufere, căci nu se credea în stare.....

— Bărbatul dumitale, Valentino.... n'a aflat nimic?

— Nu, zice ea enervată, n'a aflat nimic. Nu-i vorba de asta. Ce-aș putea să fac eu? N'ai vreo ideie dumneata? De cincisprezece zile stau și mă întreb ce-i de făcut....

— Il iubești încă?

Ea șovăiește:

— Nu știu.... Mi-i ciudă grozav pe el, pentrucă nu mă mai iubește și pentrucă m'a părăsit..... Nu știu.... Știu atât că e nesuferit, de nesuferit, singurătatea aceasta, lipsa a tot ce iubeai, golul acesta, și....

Spunând „de nesuferit" ea s'a sculat și merge prin odaie ca și cum o arsură o obligă să fugă, să caute un loc rece......

— Pari a nu mă înțelege. Dumneata nu știi ce înseamnă asta....

Imi plec pleoapele, reținându-mi un zâmbet de milă dinaintea nevinovatei ei vanități de a suferi, de a suferi mai bine, și mai mult ca alții....

— Drăguța mea, te enervezi. Nu mai merge așa. Stai jos..... Nu vrei să-ți scoți pălăria și să plângi în liniște?

Scuturând din cap revoltată, ea face să-i danseze pe creștet toate penele fumurii.

— De sigur că nu, că n'am să mă distrez plângând! Mulțumesc! Ca să-mi stric fața și să câștig ce, te întreb? N'am nici o poftă de plâns, scumpa mea. Imi fac sânge rău, asta-i tot....

Se așează din nou, aruncă umbrela pe masă. Micul ei chip înăsprit nu-i lipsit în momentul acesta de frumusețe adevărată. Mă gândesc că de trei săptămâni ea se gătește în fiecare zi ca de obicei, că își clădește cu migăleală turnul ei șubred de păr costisitor... De trei săptămâni — douăzeci și una de zile! ea se apără împotriva lacrimilor denunțătoare, își negrește cu o mână sigură genele blonde, iese, primește, conversează, mănâncă..... Eroism de păpușă, dar oricum, eroism.....

Ar trebui poate cu o largă îmbrățișare frățească să o cuprind, să o înlănțui, să înmoi sub strânsoarea mea caldă pe mica ființă rigidă, încordată, înfuriată în contra propriei sale dureri.... S'ar prăbuși în hohote de plâns, și-ar destinde nervii care de trei săptămâni n'au slăbit odată.... Nu îndrăznesc. Nu sunt destul de intimă cu Valentina, iar brusca ei mărturisire nu ajunge să umple două luni de despărțire.

Și apoi ce nevoie să înmoi cu cocoliri de doică, forța mândră care susține pe prietena mea? „Lacrimile binefăcătoare"..... da, da, cunosc clișeul! Cunosc și pericolul, bețiа lacrimilor singuratice și fără sfârșit; — plângi pentrucă ai plâns și reîncepi; — continui, târâtă astfel, până la sufocare, până la urletul nervos, până la somnul de bețiv din care te trezești cu obrazul umflat, vrâstat, și te simți aiurit, rușinat și mai trist ca înainte..... Nu lacrimi, nu lacrimi! Imi vine să aplaud, să felicit pe prietena care stă dinaintea mea cu ochii mari și uscați, cu coroana ei de păr și de pene, cu grația rigidă a tinerilor femei care poartă corsetul prea larg....

— Ai dreptate, scumpa mea spun eu în sfârșit.

Imi dau silința să vorbesc fără căldură, ca și cum i-aș face complimente pentru pălăria de pe cap.

— Ai dreptate. Rămâi cum ești dacă nu-i nici un mijloc de împăcare.

— Nici unul, zice ea rece, ca și mine.

— Nu? Atunci trebuie să aștepți.

— Să aștept? Ce să aștept?

Ce deșteptare deodată, ce speranță nebună!... Clatin din cap:

— Să aștepți vindecarea, sfârșitul dragostei. Suferi mult acum, dar este ceva mai rău. Este momentul — peste o lună, peste trei luni, nu știu — când vei începe a suferi cu intermitente. Vei cunoaște răgazurile, momentele de uitare animală care vin, fără să știi pentru ce, fiindcă e timp frumos, fiindcă ai dormit bine sau fiindcă ești puțin bolnavă.... O! fetița mea! cât sunt de teribile revenirile durerii! Se abate asupră-ți fără veste, fără să te crute.... Intr'o clipă nevinovată și ușoară, în mijlocul unui gest, al unui hohot de râs, *ideia*, fulgerătoarea amintire a îngrozitoarei pierderi îți curmă râsul, îți oprește mâna care ducea la buze ceașca de ceai și iată-te înspăimântată, dorind moartea cu convingerea naivă că nu se poate suferi atât fără să mori... Dar nu vei muri!.... — nici dumneata nu vei muri. Răstimpurile de liniște vor reveni neregulate, neprevăzute, capricioase..... Va fi, va fi într'adevăr teribil.... Dar...

— Dar?

Prietena mea mă ascultă, mai puțin bănuitoare acum, mai puțin ostilă....

— Dar este și mai rău!

Nu mi-am supraveghiat destul vocea.... Prietena mea tresare și eu scobor vocea:

— Este și mai rău. E momentul când aproape nu vei mai suferi. Da! Aproape vindecată, vei fi atunci bietul suflet chinuit care rătăcește, care caută nici el nu știe ce, și nici nu vrea să-și spuie ce....

In răstimpul acesta, revenirile durerii sunt blânde și printr'o stranie compensație, timpurile de liniște devin abominabile, de un vid vertiginos și searbăd care-ți întoarce pe dos inima.... E perioada de stupiditate, de dezechilibru... Iți simți o inimă golită, înbătrânită, plutind în pieptul ridicat de suspine tremurătoare care nici nu sunt triste. Eși fără scop, mergi fără nevoie, te oprești fără să fii obosită. Scormonești cu o lăcomie prostească rana suferinței recente, fără să parvii a extrage picătura de sânge proaspăt, — te înverșunezi pe o cicatrice aproape lecuită, regreți, — îți jur — regreți arsura teribilă, deslușită.

E perioada aridă, rătăcitoare pe care o mai înăsprește și scrupulul... Desigur, scrupulul! Scrupulul de a fi perdut mândra disperare pasionată, fremătândă, despotică... Te simți micșorat, veștejit, inferior celor mai de rând făpturi... Iți vei spune și dumneata: „Cum? nu eram, nu sunt decât atâta? nici măcar cât fetița de prăvălie îndrăgostită care se aruncă în Sena?" O Valentino! vei roși în taină de ceeace ești, până la.

— Până la ?..

Doamne, cum speră! Niciodată n'am să-i văd ochii atât de frumoși, pupilele atât de lari, o gură atât de neliniștită...

— Până la vindecare, draga mea, până la adevărata vindecare. Asta vine.... în mod tainic. N'o simți numai decât Dar vine ca o răsplată crescândă a atâtor suferinți... Crede-mă! va veni și asta. Când? Nu știu. Intr'o zi blândă de primăvară, sau într'o dimineață umedă de toamnă, poate într'o noapte cu lună, vei simți cum în inimă se întinde voluptos ceva inexprimabil și viu, — un șarpe fericit care se lungește, se lungește, o omidă de catifea desfășurată, — o destindere, o destrămare mătăsoasă și binefăcătoare ca aceea a stânjenelului când se deschide. Fără să știi de ce, în clipa aceea, îți vei înoda mâinile la ceafă, cu un zâmbet nelămurit... Vei descoperi, cu o naivitate recăpătată, că e trandafirie lumina când străbate dantela perdelelor, și moale covorul sub picioarele desculțe, — că mirosul florilor și al fructelor coapte exaltează în loc să te apese... Vei gusta o fericire sfioasă, liberă de orice dorință, delicată, rușinoasă puțin, egoistă și îngrijată de ea însăși...

Prietena mea îmi apucă mâinile:

— Incă! încă! spune încă!

A! dar ce speră ea? nu i-am făgăduit destul făgăduindu-i vindecarea? Zâmbind, îi mângâi mânuțele calde:

— Incă? dar s'a sfârșit, copila mea. Ce mai vrei?

— Ce mai vreau? dar... despre dragoste nu-mi spui nimic, despre dragoste?

Ii las mâinile dintr'ale mele:

— A! da.. Altă dragoste... Dumneata vrei o altă dragoste...

E drept.... nu mă gândisem la o altă dragoste... Privesc de aproape micul chip neliniștit, grațiosul corp gătit, meșteșugit, fruntea îngustă, încăpățânată și banală... Deja ea speră o altă dragoste, mai bună sau mai rea, sau la fel cu aceea care i-a fost ucisă... Fără ironie dar și fără înduioșare, o mângâi:

— Da, copila mea, da, Dumneata vei avea o altă dragoste. Iți făgăduesc.

Trad. de ALICE GABRIELESCU

FRANK WEDEKIND

Asupra Eroticei

— Prefață la câteva povestiri —

Oamenii împart deobicei pe ceilalți oameni în două mari clase: în prieteni și dușmani, în aceia de care-i leagă aceeaș limbă și în aceia cu cari nu se pot de loc înțelege, în aceia cari contribuie la propășirea lor și în aceia cari împiedică propășirea lor.

Voi împărți și eu oamenii în două mari grupe. O grupă ține, de când s'a pomenit gând de om, la deviza:

„Materia e materie — spre deosebire de spirit".

Se înțelege de la sine că spiritul e apoi elementul superior, stăpânitorul absolut care răzbună și pedepsește neînduplecat orice expresie independentă, revoluționară a materiei.

Dar materia n'a îngăduit multă vreme să fie astfel deprețuită și înjosită. Materia a jucat totdeauna, fără întrerupere, câte o farsă năstrușnică adepților devizei: „Materia e materie — spre deosebire de spirit.

Ca urmare a acestor eterne farse s'a întemeiat o altă grupă, care după mature experiențe și-a ales deviza: „Materia materie — spre deosebire de spirit".

In înțelesul adepților acestei devize, am scris câteva povestiri. Problemele lor se învârtesc în jurul spiritului cărnei, pe care în genere îl numim *erotică*. Această erotică, până mai acum câtiva ani, era socotită ca un tărâm rău format. Imi iau libertatea să cercetez, cu totul nepărtinitor, în câteva cuvinte această faimă rea.

Din pricina a tot soiul de nenorociri, precum sinucideri, etc., de câtăva vreme ni se pune arzător problema lămuririi sexualității față de tineri.

Tineretul nostru însă, după părerea mea, n'are nevoe în primul rând să fie lămurit asupra sexualității. Lămuriri exacte asupra faptului și pericolelor sexualității, în orice caz nu din casă, ci din școală trebuiesc propagate. Casa, familia, trebuie să spue doar tineretului că în natură nu există fapte necuviincioase, ci numai fapte păgubitoare sau folositoare, raționale sau neraționale. Că există însă în natură oameni necuviincioși, care nu vorbesc așa cum se cuvine de aceste fapte, sau care, în asemenea cazuri, nu știu să se poarte cum se cuvine.

De ce? Pentrucă n'au educație, n'au libertate de spirit.

Tinerii nu cresc în prostie și orbire înăscută. Din potrivă, e o criminală nebunie să faci educația tinerimei sistematic în sensul prostiei și orbirei, să o porți sistematic pe drumuri greșite.

Această crimă a avut loc în ultimul veac pretutindeni, în școală și acasă. Și pe ce temei s'a făptuit această crimă? Din teama că discuții serioase asupra eroticei și sexualității ar putea dăuna desvoltării tinerilor.

Această teamă e fructul unei mari auto-înșelări. Părinții evită astfel de discuții nu, precum își spun, din teama să nu dăuneze copiilor lor, dar pentru că ei înșiși între ei nu pot vorbi asupra problemelor erotice, pentru că n'au învățat să vorbească serios asupra acestor lucruri.

Și de ce n'au putut părinții, atâta vreme, să vorbească liber și deschis asupra problemelor sexuale? De ce a fost exclusă din familii cercetarea acestor probleme, ca fiind necuviincioase?

Pentru că astfel de discuții duc adesea și în chip cu totul neprevăzut, la animozitățile cele mai penibile. O astfel de discuție se mișcă pe un teren de simțiri pe care oamenii, bărbați sau femei, mai cu seamă când trăiesc la olaltă, se jignesc extrem de lesne, se insultă sau se simt despoiați în chip nesuferit, pe un teren de simțire unde nu se îngădue nimănui, cu atât mai mult propriului soț, să aibă dreptul să stea. Voi aminti o singură pildă de atare simțimânt: Farmecile trupești ale femeii. Sănătatea trupească a bărbatului.

Să presupunem cazul că un bărbat vorbește odată pe neprevăzute despre o întâmplare sexuală oarecare care a avut loc în Spania sau în Maroc. Prima întâmpinare a femeii sună: Cum, eu nu-ți mai sunt de ajuns?... Să presupunem celălalt caz, femeia vorbeste despre o întâmplare sexuală oarecare, care a avut loc în Scandinavia sau Groenlanda. Prima întâmpinare a bărbatului sună: Cum, eu nu-ți mai sunt de ajuns? Prin aceste întâmpinări s'a deschis animozitatea și e exclusă astfel o cercetare fructoasă a cazurilor poate cu totul instructive.

E oare îndreptățită printre adulți această sensibilitate de mimoză pe astfel de tărâm?

Desigur!

In anii de creștere, factorii amintiți mai sus țin în foarte multe cazuri de cele mai de seamă elemente ale ființei omenești. Sunt factorii prin care o familie e coherentă, conservată în structura ei, în multe cazuri desmembrată și distrusă.

Familia e un legământ în care din teamă de a nu-l strica, numai atunci se vorbește pe față de pericolele care îl amenință, după ce l-a stricat.

Acest fapt e cel mai puternic argument, nu împotriva ci pentru trăinicia familiei. E o dovadă remarcabilă pentru valoarea și stima proprie a oamenilor care în fața pericolelor amenințându-i fericirea, vâră mai curând capul în nisip, decât să privească în față, limpede și fără teamă condițiile pe care se întemeiază fericirea lor.

Pe nici un alt tărâm însă nu mișună atâtea superstiții, pe nici un alt tărâm nu sunt atâtea „Adevăruri" fundamental false în curs, spre a ne duce la cele mai mari nerozii, ca pe tărâmul eroticei și al sexualității.

Cunoaștem mașinăria unui motor de gaz, a unui aparat de zburat. Dar nu cunoaștem mașinăria unei căsătorii. Acest mecanism nu e descris în nici o carte pe lume, dar apar pe fiecare an sute de cărți cu cele mai năstrușnice istorii de bandiți.

Mii de oameni culți cred că ceeace conservă căsătoria lor, e că sunt însurați. Nici nu se ține socoteală de adevăratele temelii ale viețuirii laolaltă. Ce e de mirare dacă o atare eroare duce ușor la despărțire! Alții se cred legați prin comunitatea de avere. Acest sofism face din cei doi părtași neapărat doi sclavi ai avutului lor. Ceeace e și mai rău e atunci când părinții își închipuie că trăiesc laolaltă din pricina copiilor. Bieții copii primesc atunci toate loviturile pe care și le-ar da bucuros părinții reciproc.

Printr'un sincer examen al problemelor sexuale, o seamă de creații, în afară de ordinea socială, precum prostituția luxoasă, vor fi cu totul desbrăcate de romantismul lor fals, legendar și neîndreptățit. Ele apar în lumina unor atari cercetări, ca surogate orbitoare, un moment, dar foarte puțin viabile, în parte cu totul incomode, în parte cu totul nerentabile, a ordinei firești de viață.

Cum pot fi însă evitate animozitățile care nasc din astfel de discuții?

Prin superioritate, prevedere, înțelepciune, cu alte cuvinte printr'o superioară activitate spirituală.

Astfel examenul sexualității poate deveni, nu arena cruzimei omenești, ca până acum, ci o școală spirituală, o gimnastică a spiritului, precum e pentru tineretul nostru gramatica latină.

In societatea de azi se vorbește cu mai multă prevedere despre politică decât despre religie. Pe vremea Reformei era desigur altfel. Tot astfel trebue să vorbim azi cu și mai multă prevedere asupra sexualității decât asupra politicei. Dar atunci când noțiunile din acest domeniu vor fi fost luminate, poate va fi și aci altfel.

Ce e obscenitatea? Obscenitatea este umilirea, desprețuirea, insulta adusă sexualității. E preferată de acei oameni, cari sunt sclavii orbi ai instinctelor, oameni cari își perd într'o îmbrățișare puterea de gândire. In dispreț și insultă e astfel un fel de revoltă neputincioasă, un protest împotriva unei puteri tiranice. Obscenitatea e o apariție identică pe tărâmul sexual cu injuria pe cel religios.

Când poliția interzice examenul serios și artistic al problemelor sexuale în public, în timp ce îngădue tot în public glume și zeflemele asupra acelorаș probleme, poliția se face vinovată de o purtare imorală, de o imoralitate care atârnă mult mai greu decât fapta rea a unui om, pe jumătate conștient. Căci atitudinea ei îngăduie haosul sexual, sub influența și la adăpostul căreia se comit atâtea fapte rele.

Să ne învățăm deci, noi între noi, să privim aceste probleme serios, amănunțit, fără patimă. Nu e nevoe de humor. Dimpotrivă.

Primul rezultat al lămuririi sexuale a tineretului se va cunoaște în faptul că părinții își vor da însfârșit seama, oricât ar suna de comic, de raporturile sexuale, că nu vom mai socoti ca necuviincios ceeace, alături de grija pâinii, e poate cel mai de seamă element al vieței noastre pământești.

Trad. de F. A.

Fabule africane

Ci-c'a fost odată, într'un ținut îndepărtat o fetiță. Și cum spăla rufe pe malul unui părău, iată că paneru'i scapă din mâini, și curentu'l duse până la celălalt țărm, unde se opri. Cu inima împovărată de jale copilul isbucni în plâns și căută o luntre pentru a trece râul, căci apele erau adânci și pline de crocodili, cari forfoteau cercuri-cercuri gata să înghită orice ar fi întâlnit.

Deodată, fetița zări înaintea-i o femelă de crocodil culcată care tocmai ouă. Copilul se sperie și se puse pe fugă, când crocodilul o chemă cu vorbe dulci și o întrebă zicând:

„Ei, fetițo, un' te duci?" Pedată îi trecu fetiței frica, se opri și povesti crocodilului, carele o privia cu ochi plânși.

Crocodilul îi răspunse zicând: — „Ce-mi dai să te duc eu acolo?" Copilul îi zise: — „Știi că n'am nimic asupră-mi, dar am să-ți dăruiesc purcelul care mi-i la păscut". Crocodilul nu mai zise nimic, ci o duse pe fetiță, pe spatele său, până în locul unde se oprise panerul.

Dar crocodilul, prefăcându-se că vrea să plece, fetița îl chemă blestemându-l cu mânie.

Crocodilul o privi pieziș și-i grăi astfel: — „Ce-mi dai să te duc și înapoi". Fetița îi zise.

— Ah! șiretule — nu ne fu vorba numai de un purcel, ce mai vrei?" Și crocodilul o șterse zicând:

„Nu vrei? rămâi dar! să ne vedem pe mâine."

In acea clipă iată că un lamantin [1]) trecu pe acolo și auzi pe crocodil vorbind fetei. Ii se făcu milă și o duse pe fetiță pe celălalt țărm. Copilul scăpat din ghiarele crocodilului răutăcios stătu pe malul părăului, cu inima liniștită, privind la lupta încăpățânată dintre crocodil și lamantin.

Fetița luă ouăle crocodilului și le puse în paner, alergă acasă și strigă: Păziți-vă ca să vă mai duceți la râu să-i duceți crocodilului purcelul pe care-l așteaptă. Bătrânii au zis că nu se cuvine să te ții cuvânt față de cei cari nu îndeplinesc ceiace au făgăduit.

* * *

Puiul de hienă găsind odată un ciolan alergă să-l arate și mamei. Hiena bătrână zise: — L-a văzut tatăl tău? Puiul răspunse: — L-a văzut! Atunci mama zise din nou: — Dacă l-a văzut tatăl tău, poți să-l asvârli: nu mai e nimic de ros.

Glume

In Germania, după răsboiu:

— Chelner, dă-mi o masă și adă-mi o bere.

— Poftim la masa ceia, este un loc liber.

— Domnule, eu sunt conte!

— Așa? Atunci așezați-vă pe două scaune.

Un englez, plin de finețe, zicea că nu-i biserică pe lume în care să nu-și aibă dracul altar.

„Casti?! — zicea o femeie către bărbatul său

— Dragă prietenă, bărbatul cu femeia fac una și aceeași ființă și eu când sunt singur, mă plictisesc".

1) Un fel de crustaceu ierbivor.

Limba Legii

— Pe unde?
— Pe aci conașule!
O bătrână îmi ia legăturile.
— Doamne Dumnezeule, măiculiță maică, leit poleit Tilică al nostru!
Și bocceaua trecu în tufișurile curții.

Până să dau *p'apatra, p'acincea, p'așeasea* și *p'așaptea* in particular la Novian, am intrat scriitor în cancelaria Ocolului Olteniții. Bilanțul aiurărilor l'am încheiat îndurerat în camera tutelară a judecătoriei — o văgăună abătută și ursuză, când și când înviorată de apusurile îngândurate ale Turtucaii. In linia ferestrelor fulgera pântecul tăbluit al Dunării. Intre sobă cameristul citea memoriile lui Georgescu-Vitriol. Din bătătura curții se abătea în încăperea tihnită și gălbue a judecătoriei, larma împricinaților prăbușiți pe vine. Aprodul târguia din ușe soluțiunile eventuale ale pricinilor. Justițiabilii se înălțau din gluga puhoiului în care se îngrămădiseră, chestionând pe *„omul legii"*. O pâlnie cârciumărească lăsase urme răcoroase de apă în pretoriul sălii de judecată. Prin ierburi se prelingea dinspre țărm, nemulțumirea fluviului sculat din somn. Ciripitul unui clopoțel i-a înăbușit într'o vreme suspinele și ușa camerei de ședințe s'a dat în lături. Pâlcul din curte s'a înghesuit pe lăviți și aprodul a cerut să se facă tăcere. Judecătorul a adus cu el sabia lui Solomon și Krist s'a pregătit să asculte, oftând adânc în coastele împunse.

— Primul proces. Să se strige părțile.

Două căciuli de haiduci au intrat pe ușe și două nămili s'au oprit în fața lui Krist.

— Tu cine ești? Reclamantul?
— Eu sunt păgubașul să trăiți!
— Dar tu? Defendorul?
— Nu, pârâșu să trăiți!
— Ce aveți de obiectat asupra motivelor inserate în petițiunea introductivă de instanță?
— ???!!!
— Aprod, următorul! Dv. să veniți cu advocat căci altfel nu ne putem înțelege! Judecata vă acordă un termen.
— Prea bine.
— Alt proces.
— Paremi-se că s'a strigat un nume de femee! Pentru ce răspunzi D-ta în locul ei?

Blana căciulii trece dintr'un pumn într'altul și omul își înghite mărul lui Adam în sec.

— Păi eu sunt, adică ea e, muerea mea, da răspunsei eu în locul ei pentru ea, pentru că ea e acasă; mi-a născut un băiat!
— Mai bine îți făcea o procură!
— Ai ceva de adăugat.
— ???!!!
— Judecata respinge ca nesusținută acțiunea! Pune-ți femeea omule să atace hotărîrea cu opoziție!
— Aprod, strigă!

Advocatul apasă clanța servietei și trece o mână prin păr.

— Cerem un dilatoriu din partea reclamantului pe care îl reprezint.
— Adversarul ce are de obiectat?
— ???!!!
— Nu invoci nici un motiv în combaterea acțiunii?
— ???!!!
— Judecata, în mod preparator, probator, fără a prejudeca asupra fondului, admite dilatoriul în sensul notițelor rezumative depuse la dosar, acordând părților trei zile libere pentru a desemna persoana expertului. Audierea martorilor se va efectua la localitate pe terenul în litigiu cu care ocaziune expertul va presta legiuitul jurământ. Termen pentru îndeplinirea acestor formalități se va acorda ulterior la stăruința părții interesante. Martorii vor fi aduși cu actele de identitate. Scoatem afacerea de pe rol până la efectuarea cercetării locale.
— Defendorul, D-ta ceri contra probă cu martori? ori îți rezervi acest drept după depunerea raportului expertului și a audierii martorilor adversarilor?
— ???!!!
— Următorul. Strigă!

Altă mapă plescăe la bară și altă mână pedantă înfoește frizura avocatului.

— Aveți cuvântul.
— La precedenta înfățișare neputând face dovada pretențiunilor noastre cu răspunsurile la interogator ale defendorului, aci de față, am deferit acestuia jurământul decisoriu. Judecata l'a admis în principiu, acordând termenul de astăzi pentru a fi formulat și apoi prestat de pârât în instanță.
— Ați formulat jurământul în scris?
— Da!

O foae trece în palmele aprodului și de aci sub ochelarii atenți ai judecătorului. Un briliant își trimite văpaia pe pântecul lui Krist dând foc jurământului.

— Omule fii atent. Din economia materiei sechestrului judiciar, această măsură nu poate fi oportună atât timp cât ea nu este grefată pe o acțiune în justiție asupra unui bun imobiliar pentru care se cere aplicarea sechestrului. Imi amintesc că la ședința precedentă nu ai putut produce o asemenea dovadă. Ai invocat atunci prin apărătorul D-tale — unde îți este advocatul?
— Nu l'am mai adus că mai mi-a cerut niște parale, *„bașca"* decât alea cu care ne înțelesesem și n'am avut de unde să le mai scot!
— Ziceam că ai invocat existența unei acțiuni al cărei obiect pretindeai că s'ar referi la cererea de sechestru judiciar astăzi pendinte înaintea noastră și pe care partea adversă a căutat s'o înlăture cu interogatorul D-tale; că D-ta negând aserțiunile reclamantului, acesta ți-a deferit jurământ. Uite-l! Ești gata să juri?
— Sânt.
— Judecata admite ca concludent, pertinent și tranșant jurământul deferit și dispune a fi prestat de pârât.
— Fii atent, ascultă colea și zi după mine: *„Mă leg pe „cinste și în cuget curat; jur înaintea lui Dumnezeu care „știe toate, că voi mărturisi adevărul, nimic alt decât adevărul, fără ură sau părtinire pentru vreuna din părți; jur pe „sfânta cruce și înaintea lui Dumnezeu care știe toate, de „a spune adevărul și nimic alt decât adevărul, asupra faptelor auzite, pentru care partea protivnică îmi cere mărturisirea; așa să-mi ajute Dumnezeu"!*
— Ai înțeles?
— Da.
— Ce?
— Că *trebue* să jur!
— Atunci zi după mine.
— Zic.
— Și-acum jură.
— Jur!
— Dumnezeu care știe toate, martor de jurământul ce ai făcut, să te pedepsească dacă nu vei spune adevărul! Vei mai ști că legea trage la răspundere pe cel ce jură strâmb! Acum ce ai de spus?
— Ce să am? Ce-o zice legea *pă limba ei!*
— Judecata, pe baza jurământului prestat, respinge acțiunea de sechestru judiciar, ca neîntemeiată!
— Ascultă măi rumâne, să-ți iei *„alt"* advocat și să te duci la oraș ca să faci apel!

* * *

Prin fereastră, Dunărea își ducea mai departe măreția ei nesinchisită, într'un clocot de infinită mâhnire. Omul de serviciu a intrat după sobă cu memoriile distrugătorului frumuseților D-rei Stellorian din balcoanele Episcopiei și împricinații s'au răspândit în plutele visătoare ale țărmurilor.

— Ce mă jurași?
— Jurai mă!
— Păi cum?
— Păi dacă a zis judecătorul!!!

SARMANUL KLOPȘTOCK

BUCUREȘTII DE AZI

„Brasserie" și „Grand"

Sunt două cafenele în calea Victoriei, în două puncte destul de interesante.

„Brasserie de la Paix" primea bucureșteanul sau provincialul cu afaceri în București, de 'ndată ce coteau din str. Sărindar — strada ziarelor — pe Victoriei, la stânga, a treia clădire. Fusese cafeneaua — berărie care a rezistat, în acest colț periculos, mai mult decât s'ar fi putut crede !... Abea acum, când scriu aceste rânduri, „Brasserie de la Paix" dispare și în interiorul ei vezi coloane noui de beton armat în lucru, schele de lemn, cărămizi și ferestrele mari dinspre calea Victoriei, care se ridicau de tot în zile de zăpușeală, de treceai sub ele ca sub un arc de triumf, pictate de var și moloz. Nu e greu să afli pricina.

In locul celorlalte cafenele dispărute, și-au desfăcut sânii de porțelan, de aur sau de mătase, întreprinderi tehnice, întreprinderi de lipscănie sau întreprinderi bancare. La „Brasserie de la Paix" — plătind o filodormă de un milion jumătate lei — își va așeza fălcile groase de fontă, o bancă industrială.

Și pentru că „Brasserie de la Paix" dispare — nu numai din calea Victoriei, dar și din amintirea oamenilor unde totul piere fără urmă ca mistuit de cel mai desăvârșit foc al morții—să evocăm în această pagină efemeră, acest loc de odihnă, visare și răcoare între sunetele celei mai răpitoare viori din câte au răsunat în cafenelele bucureștene. „Brasserie de la Paix" fusese anume tapetată, ca să te reție cu odihna și cu voluptățile gastrice. Canapelele lungi te primeau prietenește, iar în față oglinzi dreptunghiulare din loc în loc, încrustate în tapetul de lemn, îți aduceau fără osteneală înfățișerile oricărui colț al berăriei. Printr'o astfel de oglindă magică chiar din colțul cel mai depărtat și mai ascuns, puteai vedea gâtul vioarei lui Ciolac, sau chiar capul negru și ochii închiși de deliciu muzical al lăutarului. Intre aceste oglinzi, încrustate în acelaș tapet de lemn, „gobelinuri" grațioase și sentimentale te duceau într'un veac al 18-lea german: păstori și păstorițe grase și blonde, câte o Gretchen aplecată peste o balustradă înflorită, câte un Lohengrin oprit călare sub un zaplaz, sau chiar o voluptate familiară, cu masă îmbelșugată și femei prea odihnite, pe iarbă verde, alături de un pârâiaș colorat la poalele castelului de lemn de Tirol...

Și ambițiile artistice ale lui Ciolac!... El cânta până la ora 12 din noapte opere clasice, întovărășit de un basist, doi violiști și un pianist, cu o convingere plină de dispreț pentru familiile turbulente sau domnii și domnișoarele în conversație. Dar de la ora 12 la 1 noaptea, când familiile ghiftuite și gălăgioase plecau, de rămâneau pe canapele și la mese, numai câțiva prieteni melancolici — un ofițer cu o fată, două fete cu un frate, un soț cu o soție nostalgică — Ciolac renunța și la violiști și la basist, și cânta singur, abea întovărășit de câteva amintiri profunde de pian, — chelnerii încremeneau cu ochii mari, pe loc, unde se aflau — câte o legendă, câte o humorescă, sau numai o romanță provincială cu flori de nufăr — din coarde subțiri, tremurate și pasionate până la pierdere de sine....

Tânărul galant, maestru Ciolac, plânge după acele ore, când mica Felicie cu ochii ei mari de aur, te pândea să cânți cântecul în care iubitul ei îi spune că o vede și o aude ciripind !....

Dar s'au dus toate — să nu mai vorbim de ele !....

Cafeneaua *Grand*, reconstruită după război — deci cu toate garanțiile și socotelile, ca să nu fie isgonită — e tocmai în locul unde strada Lipscani — a băncilor și lipscăniilor — se revarsă în calea Victoriei. Pe-aproape e Poșta și Casa de depuneri.

Aci domnește trepidația oamenilor de afaceri. E locul de întâlnire al ardelenilor — unguri, sași, români, ovrei— și deci se servește copios. Etajul de sus adăpostise într'o vreme o sală de dans de lux cu silfide. A fost radiată și în locul ei s'a instalat un restaurant de cea dintâi calitate. Ardeleanul preferă să mănânce. In etajul de jos prezidează spiritul geometric. Mesele, cuiburile, colonadele, sunt din lemn vopsit negru, numai linii și curbe. Plafonul și pereții sunt de un roșu incendiar. Cafeneaua Grand e prima cafenea cubistă din București.

Nu înțelegem însă de ce muzica localului nu e corespunzătoare... Cântă o capelă de domni sub direcția unei doamne corpolente, mânuind arcușul cu o mână grațioasă la care sclipește o mare piatră prețioasă. Programul e romantic: Rigoletto, Traviata, Faust...

Suntem, probabil, la un moment de întretăiere. Cafeneaua Grand, în construcția ei, e încă superioară populației și muzicei de care răsună.

TANARUL GALANT

Căpitanul învață englezește

(Amintire din lagărul Stralsund Dünholm)

Căpitanul Dimitriu, un om blajin, deși puțin cam încăpățânat în discuții, era ofițerul cel mai mare în grad între noi. Toți trăiam bine cu dânsul, afară de unul singur— locotenentul Arhir. Căpitanul și-a pus în gând să învețe limba engleză. Mulți ofițeri începuseră să se ocupe cu studiul limbilor moderne, ca să le mai treacă de urât și de foame, dar puțini au avut puterea să meargă până la capăt cu studiul. Nu tot așa a fost cu căpitanul Dimitriu. El și-a cumpărat mai întâi o **metodă** bună, dicționar, chei, crestomații ușoare și tot ce a crezut că i-ar putea fi de folos, și s'a pus serios pe lucru. Atâta dragoste arăta el acestui soi de ocupație, în cât, de cum se scula, dimineața, și până se culca, seara, iar uneori și noaptea prin somn, se chinuia cu pronunția pocită a limbii engleze.

Cum se trezia dimineața și deschidea ochii, se uita pe rând la cei șapte camarazi, și cu aerul că li se adresează lor, începea: **tu căt, tu păt, zing, king, ning.** Apoi se scula, și trăgându-și cizmele, rostea cu ciudă: **tong, lest, best.** După ce se spăla, trecea în fața oglinzii și pieptănându-și părul negru, creț și ondulat, se uita la chipul său, ca la un alt om, și îi spunea și aceluia: **tu căt, păt sing, king, pig, men.**

Kafee trinken! — răsuna pe coridor glasul feldwebelului Friedhold.

Căpitanul își așeza liniștit chipiul pe cap, își scotea cartea de sub pernă și pe drumeagul scurt de la baracă până la sufragerie citea tare, urmărind cu creionul fiecare cuvânt: **zbătărflai, băt, căt, păt.**

Cafeaua, un soiu de apă caldă înegrită cu ceva, fără zahăr, nu ne ținea mult timp pe loc. Căpitanul se scula între cei dintâi și scoțându-și cartea din buzunar, eșia binișor pe ușă, citind cu marea atenție: **king, zing, bif.**

După o lună de muncă stăruitoare căpitanul ajunsese să poată susține o conversație ușoară în limba engleză. Pentru a se exercita mai mult în conversație, legase prietenie cu un leton, ofițer în armata rusă, care știa și el ceva englezește. Și amândoi vorbiau cu multă grijă, ca să nu greșească, convinși în adâncul sufletului lor că fiecare din ei știe mai mult decât celalt.

Câtă vreme pacea și bunăvoirea a domnit în „știuba" noastră, sârguința, fără păreche în tot lagărul, a căpitanului nostru ne-a fost simpatică. Camarazii din „știuba" noastră începuseră să-și comande cărți și să citească. Căpitanul ne spunea la momentul potrivit câte un proverb eneglezesc, ori ne traducea vreo anecdotă, al cărei cuprins, fiind necunoscut multora dintre noi, ne făcea totdeauna plăcere.

Intr'o bună zi începurăm una din acele discuții de prisos și supărătoare, de care vuia lagărul de prizonieri, discutarăm cauzele dezastrului nostru militar din Muntenia. După ce forfecarăm bine artileria, aviația și alte arme din care nici unul din noi nu făceam parte, trecurăm la infanterie. Iar când era vorba de infanterie, îndată începea cearta între ofițerii de rezervă și cei activi. Căpitanul era activ, pe când ceilalți toți eram rezerviști, afară de locotenentul Arhir, care fiind certat cu căpitanul trecuse de partea noastră. In astfel de condiții, ca în orice luptă de infanterie, superioritatea numerică și cea a gurilor de foc fiind de partea noastră, a rezerviștilor, căpitanul ieși învins. El se mânie pe toată „știuba" și nu mai vorbi de atunci înainte cu nimeni dintre noi. Englezeasca lui începu să irite urechile prea senzibile ale camarazilor mei flămânzi. Mai mult decât pe oricare, **King-pingul** căpitanului supăra pe locotenentul Arhir. Acesta originar de prin munții Moldovei, se trezia disdedimineață înaintea tuturora, se răzima într'un cot și privea visător pe geam la marea dușmănoasă, fără corăbii. Ca un adevărat fiu al munților era chinuit mai mult decât toți de dorul de libertate și de plaiurile prietenoase ale patriei noastre îndepărtate. Totdeauna mă sculam în oftaturile lui. Eram alături cu paturile și când mă treziam, el mă saluta grăbit și se vedea pe figura lui întipărită bucuria omului care întâlnește o ființă cunoscută după o lungă pribegie prin meleaguri străine și pustii. Locotenentul se înviora la față și arătând cu capul spre căpitan care dormia încă, îmi zicea zâmbind: „Amuș ai s'auzi **zing, ping, ling, ting:** ducă-se pe pustii!... Fași urât di tăt!..."

Căpitanul auzia mai în fiecare zi tot felul de înțepături și de răutăți dela camarazii mei. Toți îi aruncau din ascunzișuri săgeți veninoase și vorbe înaripate, un fel de „aparte", ca la teatru. Căpitanul le răbdă pe toate, până când un sublocotenent întrecu măsura. Atunci nu se mai putu stăpâni și ne zise:

— Domnilor? Recunosc că eu sunt prea nervos și supărăcios, dar asta nu poate fi un motiv pentru d-voastră să mă împungeți în fiecare zi. Vă rog deci să încetați, căci eu nu v'am făcut nimica și nici nu v'am spus nimica".

Ofițerii noștri au tăcut și de atunci l-au lăsat în pace. Căpitanul continuă studiul limbii engleze cu aceiași energie, iar ca să evite conflicte noui cu camarazii săi, el învăța acum prin cantine, sau plimbându-se prin insulă. Locotenentul Arhir, când se întorcea în „știubă", obosit de hoinăreala pe aleele din Gross-Dünholm, se uita cu grijă împrejur ca să se asigure de absența căpitanului și clătinând din cap cu prefăcută tristețe, zicea: „L-am văzut dinioarea pe domnu căpitan: **zing-ting-ling... hong, long, pong!** Fășe urât di tăt!"

T. HOTNOG

Din „Caricaturi"

Nocturnă Zoologică

Lilieci cu aripi sumbre,
— Mici umbrele de cărbune
Par că-s cutele de umbre
Din vestmântul nopții brune.

Broaștele cu ochi de jar,
Tae liniștea în două;
Licurici 'n iarbă, par
Picături de lună 'n rouă.

Ciori cu rochia de zgură,
Sboară 'n formă de echer;
Greierii în noaptea sură,
Intorc ceasul lor de fier.

ALEXANDRU BILCIURESCU

Furtuni

Ți aduci aminte când bătea furtuna,
In urma unei zile de zăduf,
Când ne piteam ca hoții totdeauna,
Prin tainice cotloane sau prin stuf.

Cum mă strângeam la pieptul tău, moșnege
Pe când îmi lămureai că Dumnezeu
A pus să bată sfinții din toiege,
De bubuie văsduhurile greu.

Răsbubuia cumplit întreaga baltă,
Și stufurile 'n preajmă vâjâiau.
Cădea potop din bolta cea înaltă,
Și norii ca amnare scăpărau.

Incet, încet se domolea furtuna,
Ca sufletele oamenilor iuți,
Ieșeau prin nouri stelele și luna,
Iar noi băteam drumeagurile, muți.

Mi-ai spus atunci o veche zicătoare,
Dar vezi, moșnege, nu te am ințăles,
Azi însă știu, că omul până moare,
Il bântuie furtunile ades.

RADU BOUREANU

Din ciclul „Moș Toader".

Intre scriitori

Dickens lucra regulat cel puțin trei pagini de manuscris pe zi — mai ales dimineața, când se simțea bine dispus, cu mintea limpede și cu imaginația slobodă. După amiază făcea exerciții fizice, se plimba sau primea prietini și, numai rareori — când cererile editorilor săi erau prea insistente — scria chiar noaptea până târziu. In fiecare zi își făcea de mai înainte planul activității lui și, după ce sfârșea de scris partea hotărîtă, de cele mai multe ori se plimba prin mahalalele Capitalei — dacă se întâmpla să fie în Londra — sau prin împrejurimile satelor, dacă era la țară.

La început îi plăcea să iasă călare, și nu se scobora de pe cal câte trei și patru ceasuri — dar, mai târziu, părăsi exercițiile ecvestre pentru marșurile pe jos. In asemenea ocazii mergea mereu, fără să obosească, șase, opt, chiar zece ceasuri în șir străbătând în toate direcțiile Londra, pe care ajunsese s'o cunoască bine până în cele mai ascunse și mai îndepărtate colțuri.

Odată, fiind la locuința lui rustică, după o zi laborioasă, se culcă să se odihnească. Neputând dormi, se sculă, se îmbrăcă din nou și porni afară la câmp să se plimbe. Noaptea era întunecoasă și vântul aduna nouri care se strângeau tot mai mult deasupra capului — dar Dickens, luându-se cu drumul, se gândi să se ducă la Londra. Asta însemna o plimbare de vreo... 30 de kilometri.

Când se făcu ziuă bine, se vedea orașul imens. Dickens intrând într'o mahala mărginașă, se opri la o cafenea mică, ale cărei uși tocmai atunci se deschideau. El ceru să i se aducă ceva de băut, după care întinse stăpânului o monedă — singura pe care o avea în buzunar.

Cafegiul luă banul, se uită la dânsul cercetându-l pe o parte și pe alta, îl cântări în palmă, apoi se răsti la ciudatul mușteriu care privea lucrul cu oarecare plăcere:

— Moneda e falsă. Am să chem să te aresteze...

Scriitorul aruncă și el o privire asupra monedei care într'adevăr era cam ștearsă și, ca să-l convingă de absurditatea bănuelii, zise:

— Sunt Charles Dickens...

Negustorul ridică ochii măsurându-și clientul din cap până 'n picioare, apoi își fixă privirea pe ghetele lui pline de glod și răspunse:

— Bine, bine... oricine poate spune: „sunt Charles Dickens"...

In momentul acesta o farmacie de alături își deschidea obloanele și Dickens propuse cafegiului incredul:

— Uite, să mergem la farmacistul de alături și sper că te vei convinge că eu nu mint.

Intr'adevăr farmacistul, luat arbitru, recunoscu pe marele scriitor și-i făcu tot felul de ploconeli și complimente. Cafegiul însă care auzise și el de Charles Dickens — nu fu atâta de încântat de vizita ilustrului personaj, cât de faptul că matinalul vizitator nu era un excroc sau un falsificator de monede.

* * *

Dickens fiind la teatru la Paris, i s'a furat ceasul — la care ținea foarte mult deoarece era un dar din partea Reginei Victoria care îl aprecia deosebit pe marele romancier. Ajungând la locuința sa, după reprezentație, găsi un pachețel care-i sosise cu vreo oră mai înainte, însoțit de următoarea scrisoare:

„Domnule,

Sper că mă veți ierta de neplăcerea pe care v'am pricinuit-o, dar — vă rog să credeți — am fost sigur că am de a face cu un franțuz și nu cu un compatriot. Văzând îndată eroarea, mă grăbesc s'o repar și în consecință vă trimet înapoi ceasul furat. Vă rog să primiți omagiul respectului meu rămânând; scumpul meu compatriot, al D-voastră prea plecat servitor,

„Un pickpocket"

Adevărul Literar și Artistic

Prețul abonamentelor:

In țară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Cronica teatrală

Bernard Shaw

In „Istoria literaturei engleze" de E. Legouis și L. Cazamian un capitol întreg e consacrat scriitorilor socialiști Shaw, Wells etc. Extragem din acest capitol (pag. 1233) rândurile de mai jos, fiindcă sânt o minunată caracterizare a lui Bernard Shaw și a teatrului său.

„Socialismul englez s'a născut în pragul furtunos al erei reginei Victoria; în timpul perioadei echilibrului, ațipise; dar se trezește la sfârșitul veacului al XIX-lea. Doctrina economică și-o precizează sub înrîuririle combinate a Marxismului, a lui Henry George *(Progres and Poverty)* și a unui grup care poartă limpede pecetia națională, Societatea Fabiană. De atunci o întreagă literatură de propagandă sau de polemică gravitează în jurul problemei sociale. Un mare număr de cugetători, de teoreticiani, de artiști, mărturisesc socialismului simpatii mai mult sau mai puțin fățișe, fără ca opera lor să fie dominată de el. Dar sunt scriitori de talent cari, ca William Morris de pildă, și-au legat soarta intelectuală de cauza lui. Așa de mare e partea socialismului în istoria ideilor lor, încât putem să-i studiem din acest punct de vedere. Ori cât de independentă le-ar fi judecata, această *convingere* positivă este una din axele vieței și cugetării lor.

Bernard Shaw, ca orice spirit interesant, nu e simplu. Silința de limpeziciune agresivă în care a voit să se concentreze ascunde multe nuanțe interioare. Figura lui literară se construește totuși din câteva trăsături. Caracterul lui dominant e o critică intelectuală îndrăzneață. Ea sintetizează tendințele unei epoci în care dezagregarea echilibrului victorian liberează și inteligența și sentimentul; ea se inspiră din îndrăzneala nouă cu care forțele divergente ies la iveală în toate direcțiile. Oricare ar fi datoria lui Bernard Shaw față de Nietzsche, Ibsen, Wagner, Karl Marx — și față de cei trei din urmă este desigur foarte largă — el are în Anglia un predecesor imediat, Samuel Butler, al căruia discipol se recunoaște el singur.

Shaw are totuși un temperament personal. El stăpânește în gradul cel mai ridicat verva, spiritul, humorul. Știe minunat să însuflețească ideile, să le facă vii; și mai ales să le împotrivească una alteia, să conducă o luptă. A învăluit cugetarea cea mai serioasă în fanteziile exuberante ale formei. Inaintea lui G. K. Chesterton el a pus o metodă identică, dar mult mai viguroasă, în slujba unei teze opuse. Pe când Samuel Butler închidea un înțeles corosiv într'o expresie cumpătată, mistificatoare, B. Shaw a popularizat satira tuturor valorilor, ilustrând-o cu un comic sesizabil și irezistibil. Așa cerea geniul său individual; așa voia optica genului — teatrul — pe care-l adoptase. In Anglia îndrăznelile inteligenței s'au făcut aproape totdeauna scuzate prin neseriozitatea aparentă a tonului. Autorul lui *Hudibras* rostise în chip caraghios vorbele cele mai *subversive; Guliver* al lui Swift acoperise cu batjocuri intențiile sale crude. Alegând ca unealtă comedia, B. Shaw a urmat această tradiție și a ascultat de un instinct drept. Râsul ușurează încordarea unui contrast perceput în chip prea violent între convențiile și realitățile omenești; el e pentru scriitor derivativul cel mai natural; pentru auditor sau pentru cetitor, e alternativa cea mai plăcută și mai ușoară la ceeace ar fi amărăciunea unei aprobări chibzuite. El îngădue să tolerezi ireverența fără s'o accepți; și tolerând-o, să-i suferi oarecum molipsirea. B. Shaw a fost deci un înveselitor, dar fără să piardă ceva din demnitatea lui. El s'a urcat pe scena unui teatru nu pe scândurile unei panorame din bâlci. Maniera lui nu e o strâmbătură, ci exercițiul unei higiene a spiritului. E și o politică de acțiune eficace. A-l învinui de paradox gratuit și sistematic sau de reclamă — cum o mai face încă adesea — e foarte nedrept; cugetarea lui e solidă și gravă; el luptă nu pentru persoana, ci pentru ideile lui.

După Samuel Butler, B. Shaw sfâșie vălurile, dezgolește iluziile sufletelor oarbe de bună voe. Bizuindu-se pe dreptul său de proprietate un om cinstit poate fi direct răspunzător de o plagă socială *(Widowers' Houses)*. Sub un regim de *laisser-faire* economic, o proxenetă e un comerçiant ca oricare altul *(Mrs. Waren's Profession)*. Eroismul războinic e o invenție a civililor *(Arms and the Man)*. Filantrop, elocvent, idealist, un pastor demn, în ochii pătrunzători ai soției sale e adesea un palavragiu inocent și slab *(Candida)*. Autoritatea morală a părinților este o ficțiune îmbătrânită *(Yon Never Can Tell)*. Convenția sentimentală a rezervei feminine ascunde goana vânătorului — fata tânără — după pradă — bărbatul (Man and Superman). John Bull se fălește că e practic; dar nu e decât un naiv în fața irlandezului *(John Bull's Other Island)*. Intr'o societate construită pe bani, a nu mărturisi că sărăcia rezumă toate viciile este o ipocrizie *(Major Barbara)*. Un doctor, în numele datoriei sale profesionale, poate să vârși crime *(The Doctor's Dilemma)*. Căsătoria nu răspunde nici unei realități, nici unui ideal *(Getting Married)*; etc. Astfel familia, proprietatea, religia, știința, și toate virtuțile din cari societatea își trage sentimentul întăritor al nobleței sale, sânt viciate de o minciună lăuntrică.

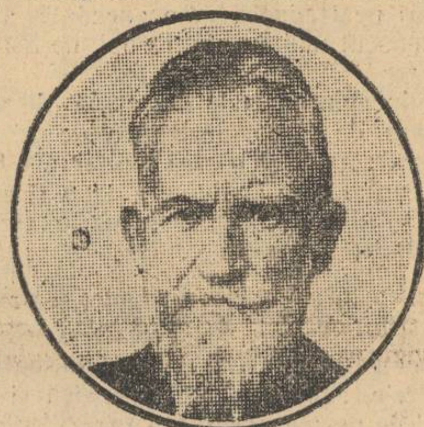
Dacă toate rănile sociale sunt pricinuite de lipsa curajului intelectual, leacul lor va fi căutat în logica unei cugetări îndrăznețe.

Succesul internațional al teatrului lui Bernard Shaw nu se datorește nici noutăței, nici valorii proprii a filozofiei lui. Intre abstract și concret, sunt grade intermediare: înfățișările sensibile ale raporturilor pe cari spiritul le stabilește între termenii desfăcuți prin analiză. B. Shaw percepe relațiunile acestor termeni sub speța faptelor umane și sociale. El are așa dar imaginația romancierului sau a omului de teatru: și cum e mai bine înzestrat pentru exprimarea vie, izbitoare, impresionantă a ideilor decât pentru migăloase studii de caractere sau de mediu, talentul său s'a destăinuit într'o varietate specială a comediei în care discuția, dezbaterea opiniilor însuflețite și personificate, ține locul întâi.

Această formă literară răspunde astăzi unuia din gusturile permanente ale publicului cult; dar, pentru a fi dramatică, ea cere ca principiile în luptă să fie contopite cu instinctele personalităților vii. Luând dela Ibsen cadrul general al dramelor sale de idei, B. Shaw n'a reușit adesea să creieze ca el, conflicte de tendințe cari să ridice unul împotriva altuia oameni împoldiți de pasiunile elementare ale naturii lor. Aci stă marea slăbiciune a teatrului lui. Cele mai multe din personagiile lui trăesc prin inteligență și nu sunt decât interpetele autorului. Multe din piesele sale degenerează în dialoguri nesfârșite, în cari strălucirea vervei nu poate să ascundă artificialul situației. Viața dramatică profundă lipsește adesea acestei opere. Pricina e faptul că resortul principal al interesului, emoția, lipsește totdeauna. Creațiunile lui B. Shaw poartă pecetia voinței conștiente care le-a născut; puține dintre ele ne ating cu o simpatie umană. Rivalitățile cari le așează una împotriva alteia, atracția care le împinge una spre alta, sunt numai în mod excepțional izvoare de patetic. Chiar și sentimentele lor, când sunt puse în joc, par reci și cu totul cerebrale...

In schimb teatrul acesta are pe deplin însuflețirea care poate izvorî din stimularea neîncetată a inteligenței. B. Schaw desfășoară toate resursele unei arte originale deși limitate, pentru ca să provoace duelul caracterelor, sau mai de grabă al simbolurilor puse față în față, să ațâțe expresia conflictelor lor, să facă să țâșnească din ciocnirea lor fulgerele formulelor. Punându-se în locul lor totdeauna atunci când vine momentul, autorul însuși ne vorbește; și atunci se desfășoară într'o procesiune strălucitoare „paradoxele" al căror efect de surpriză ascuțită, revoltătoare sau revelatoare, este elementul esențial al vieții scenice a acestor comedii. Modul lor de formare este totdeauna acelaș: despoind o părticică de real de coaja convențiunilor sau obișnuințelor, B. Shaw face să se ivească brusc fața nouă, neprevăzută, surprinzătoare, a ceeace ascundea această coaje; și contrastul acestei apariţiuni, al cuvintelor chiar care o exprimă, cu figura sau definiția tradițională care trăiesc în spiritul nostru în stare latentă și ne impun o comparație imediată, produce o violentă revulsiune care are în ea implicit și humor. Ar fi exagerat să afirmăm, cum face Bernard Shaw, că viziunea lui este anormală numai fiindcă e justă. Se întâmplă uneori ca, răsturnând ordinea obișnuită a factorilor, să facă a izbucni nu fecunditatea inițiativei sale, ci înțelepciunea simțului comun care a înregistrat lucrurile cele mai esențiale. In ansamblu, el reînoește și împrospătează cu folos noțiunea noastră despre viață și despre lume. Când ne irită fără a ne convinge, ne leagă mai strâns de ideile noastre. Shaw *a fost unul din fermenții cei mai activi ai transformării morale a Angliei contemporane.*

Ca autor dramatic, perioada lui cea mare s'a sfârșit; evoluția spiritului său poate că nu s'a sfârșit încă. Adaptând formula lui Ibsen și cugetarea lui Butler la temperamentul său de însuflețitor intelectual, *el a produs o operă puternică și durabilă și a scos teatrul englez, mai mult decât oricare altul, din secularа lui amorțire".*

Bernard Schaw

A apărut
LECTURA No. 31
„Floarea literaturilor străine"
Bodo Vildberg
Mare romancier german
Cazul ciudat al d-nei Buroff
în romînește de EMIL DORIAN
Numai 3 lei — scrierea completă
La toți chioșcarii și librarii

Cezar și Cleopatra. — Stăvilarul

Reprezentarea piesei „Cezar și Cleopatra" pe scena Teatrului Național a stârnit în presă o mare vâlvă. Unii au ridicat-o în ceruri. Alții au făcut un gest cu mâna care însemna: așa și-așa... Mulți au batjocorit-o cu furie. Puțini au declarat cu sinceritate: N'am înțeles nimic.

Au variat criteriile.

„Universul" de pildă a judecat opera lui Shaw din punctul de vedere al Siguranței Generale a Statului: „Cezar și Cleopatra" nu-i o piesă de ordine... Perfect exact.

„Viitorul" pe de altă parte a privit-o din punct de vedere aziatic: Avem de-aface cu „o satiră a monarhiilor slabe din țările asiatice unde monarhul e prizonierul Camarilei", — apreciere combinată și cu punctul de vedere antantist: „Parcă auziți invectiva unui general german în Franța ocupată, în fața unei mari opere de artă".

Cu această ocazie, am văzut la un loc ziare de extrema dreaptă și de extrema stângă, — mulțumită faptului că unii cronicari localizau evenimentele în Egipet, alții le extindeau în Asia... iar vre-o câțiva — încă și mai departe, sau mai aproape.

Această diversitate de aprecieri nu ne surprinde. Bernard Shaw este scriitorul care, în ultimele decade, a provocat cele mai violente discuții atât în Anglia, cât și în afară.

In bibliotecile engleze cărțile lui Bernard Shaw sunt comentate pe margine de cetitori. Cetățenii britanici, — care nu s'au înfiorat cu prilejul scufundării Titanicului, ci liniștiți au cântat imnul funebru, pe când vasul se scufunda în valuri, — își pierd calmul în fața lui Bernard Shaw. Ei nu-și pot reținea entuziasmul sau aversiunea. Ridică pe loc bereta salutând cordial, după cum tot pe loc își arată pumnii. Sunt și cetitori care polemizează, pe marginea volumului, cu alți cetitori. In modul acesta cărțile lui Shaw, după câțiva ani, sunt înlocuite în biblioteci — toate murdare și zdrențuite. Ne mirăm chiar că nu-s și sfâșiate în două sau zvârlite pe fereastră.

Bernard Shaw este combătut și de scriitori — mai ales de aceștia, indiferent de naționalitate. Unul i-a aruncat chiar epitetul: șarlatan!

Nu-i de mirare deci că și la noi Shaw a tulburat societatea și presa. Aceasta-i soarta scriitorilor luptători. Dar Ibsen n'a pasionat tot atâta opinia publică mondială? Ați uitat *post-scriptum*-ul biletelor de invitație la serate: Rugăm a nu se vorbi despre *Nora?...*

Apariția lui Bernard Shaw a produs cu atât mai mare vâlvă, cu cât acest eveniment — era să-i zicem cataclism — s'a întâmplat în Anglia, țara tradiției, și mai cu seamă într'o epocă de adânci frământări politice și sociale. Pe când masele se uită cu înfrigurare la un ideal de omenie și de dreptate care fâlfâe ca o fantasmă în viitor, — Bernard Shaw, până la realizarea crezului popular, este de părere că în prealabil trebue curățit terenul. — Când ai un abces, nu-l întrebi pe doctor ce-ți va pune în loc, ci-i ceri pur și simplu să ți-l tae.

Aceasta-i lozinca marelui scriitor englez.

Inamicii lui Bernard Shaw sunt vechile instituții, cimentate cu sânge. In zidurile acestea revoluționarul britanic dă, cum s'a spus, lovituri de catapultă.

Ce-i patriotismul? Convingerea că o țară este superioară tuturora, fiindcă te-ai născut tu acolo...

Ce-i tronul, armata, biserica? Ce-s eroii, care — îmbrăcați în purpură, în zale, în odăjdii, purtând pe frunte cununi de dafin, coroane de aur sau mitre bătute în pietre scumpe — mențin în popor și duc peste veacuri faimă pentru dânșii și respect pentru instituții?

Bernard Shaw reduce și pe eroi, și instituțiile pe care ei le servesc, la justele lor proporții — oprite puțin sub reflectorul adevărului.

Uitați-vă de exemplu la „Cezar și Cleopatra". Autorul cu brutalitate, ridică cununa de laur de pe capul acestui erou. I se vede chelia. Mănâncă și el curmale ca noi toți. Tremură de frică. Pierde bătăliile, fiindcă pălăvrăgește prea mult — și le câștigă... tocmai când se aștepta mai puțin, printr'un concurs tainic de încurcături în care vigoarea maselor și cuvântul zeilor își au partea lor.

Un regișor stă pe tron, cu palmele duse în dreptul umerelor. Are o privire speriată. Trebue să țină un discurs, compus de primul-ministru și învățat de dânsul pe derost. Bâlbâelile regale sunt salutate de ovațiile curtenilor.

Cleopatra, terorizată la început de prima Dădacă a Palatului, se deprinde cu încetul să domnească biciuindu-i mai întâiu pe supuși și poruncind mai pe urmă: — Să li se tae la toți capetele!

Apoi lupta pentru tron: goana în jurul mobilei auguste, — când Cleopatra și regișorul, fratele ei, își arată colții și ghiarele care se trag din aceiași divină pisică de culoare albă...

Personagii care sunt primite cu muzici, care vin — printre suliți ridicate — în beția victoriei, care poartă aur pe haină și pietre scumpe în coroană, sunt uneori oameni de rând iar alteori monștri stupizi și sangvinari.

Bernard Shaw, cu un gest ireverențios, le ridică poala mantiei, arătând mulțimii... pantalonii lor de noapte.

Piesa a fost montată cu fast regal.

D. Ar. Demetriad, cu șovăiri și dibueli, a redat un interesant Cezar — care însă ar fi putut fi și mai bine...

D-na Toto Ionescu, în rolul Cleopatrei, pe cât a fost de drăgălașă, de vioae și de naturală în primele acte — pe atât a fost de falșă și de superficială în actele din urmă. Talentul d-sale potrivit pentru jocuri ușoare, ca un înotător in spe care zburdă la suprafața apei, face o greșală recurgând și la figuri: de pildă de-a se da la fund, fiindcă se pot întâmpla uneori „fapte diverse"...

D-na Anicuța Cârjă a interpretat rolul Dadacăi cu pricepere, finețǎ, putere.

D-nii Atanasescu, Stăncescu, Dumitrescu, etc., precum și d-ra Mierlescu s'au remarcat în roluri secundare.

* * *

Am văzut „Stăvilarul" la a doua sau la a treia reprezentație. D-nii Manolescu, Storin, Bulandra au făcut toate sforțările, ca să ne intereseze și să ne miște. N'am izbutit să secretăm nici o lacrimă din politeță față de acești merituoși interpreți.

Nu-i păcat de atâta muncă și de atâta artă — irosite pentru cei 20.000 lei seral ai d-lui Lapedatu?

Sala era goală.

Pe cine vrea Ministrul Artelor să stimuleze la producții dramatice originale? Pe controlori? Pe pompierul de serviciu?

N'ar fi oare mai bine să se joace traduceri bune decât piese originale proaste?

Sau poate vreți cu orice preț să introduceți formula d-lui Vintilă Brătianu și în teatru...

M. SEVASTOS

Cronica cinematografică

„Jocaste"

Film după romanul lui ANATOLE FRANCE

Atunci când începi o serie de cronici, indiferent despre ce, e obiceiul să-ți faci cunoscute „ideile", „Crezul estetic", „punctul de vedere" printr'un cuvânt înainte, luând un ton solemn și scriind fraze definitive.

Semnatarul acestor rânduri are groază și de articolul și de tonul solemn. Preferă să-și înceapă aceste cronici fără să le dea proporția unui eveniment, deși cinematograful a adus și va aduce servicii mari artei, științei și spectatorilor.

Cinematograful mai mult decât toate celelalte arte a fost comercializat. Am putea chiar spune că este o artă intrată pe mâna comercianților care n'au decât un singur scop: câștigul. Montările fastuoase, artiștii cu nume celebre, artistele frumoase, toaletele extraordinare, — totul, absolut totul este folosit în vederea marilor beneficii materiale. E adevărat că un film se face cu bani mulți, care urmează să fie realizați din beneficii scoase prin orice mijloc, chiar dacă ar trebui să se jicnească amintirea sau să se trivializeze producția unui scriitor.

In ultima săptămână a pățit-o chiar Anatole France! Un cinematograf a reprezentat *Jocaste*. Pe afișe figura, pe lângă titlu, subtitlul „Bărbat bătrân... soție tânără".

Numele Jocastei și a lui France ar fi adus la reprezentații publicul cititor restrâns al marelui scriitor, pe când subtitlul a stârnit curiozitatea marelui public, a aceluia care se emoționează lacrimogen în fața filmelor sentimentale.

Merg des la cinema, cunosc puțin psichologia publicului care îl frecventează, totuși nu aș fi putut crede ca într'o seară caldă de vară, să poată veni atâta lume într'o sală închisă. Nu numele lui France, nici al nenorocitei Jocasta a adus acest public, ci subtitlul banal și trivial alăturat romanului tragic a făcut acest miracol. Ce importanță au titlurile pentru public, cum decide reclama succesul unui spectacol, cum stârnește curiozitatea un afiș bine făcut!

Sunt ani mulți de când am citit Jocaste. Puneam pasiune și sentiment în citire. Jocaste și le Chat maigre erau primele pagini din Anatole France care le citeam. Am fost mulțumit când am văzut că se reprezintă.

Gaston Ravel, regisorul care a înscenat romanul lui France, a tăiat și a lăsat numai acțiunea. Filmul începe altfel decât novela. Subiectul însă este respectat — nu și amănuntele care fac farmecul volumului.

Regisorul, asemeni razelor X, n'a păstrat decât scheletul povestirii. Deci tot ce-i mai deseamă în opera lui France, stilul, forma, lipsește.

Actorii s'au străduit să redea atmosfera. Rolul bogatului și originalului Meurice Haviland, care are strânsă în eprubete apă din toate râurile traversate, a fost jucat de Signoret, concentrat, stilizat. A redat plastic tipul acestui maniac care caută în toată lumea pe vr'unul din urmașii lui David Ewart. Grație acestei urmăriri, întâlnește pe Hélène de Lisac, pe care o ia în căsătorie. Această căsătorie strică planurile lui Groult, intendentul care voia să pună mâna pe suma promisă urmașilor lui Ewart. In fiecare zi, când îi dădea doctoria, îi turna mai multe picături decât trebuia. Intr'o zi Hélène vede, vrea să-i spună soțului ei, însă Groult o oprește. Din clipa aceasta, din cauza lipsei de voință, devine complicea lui. In curând Haviland moare, lumea o acuză pe ea. Groult însă mărturisește fapta. Ea crezând că poliția, care vrea să facă o percheziție în camera intendentului, vine s'o aresteze, sub impresia pe care i-o lasă traducerea din grecește, a nepotului ei, în care se vorbea despre nefericita căsătorie dintre bătrânul Laios și tânăra Jocaste, care se spânzură, se duce într'un stabiliment de băi și face la fel.

Tragedia necunoscută de nimeni din sufletul Hélène-i a fost redată de Sandra Milowanoff, simplu, firesc.

Regisorul a insistat mai mult asupra elementului tragic. A reușit să ne dea o impresie amară despre viață însă n'a simțit sufletul Hélène-i, originalitatea lui Haviland, dragostea lui Longuemare.

Cinematograful are nevoie de acțiune, și oricâtă acțiune ar avea romanele, ele sunt scrise pentru citit, nu pentru realizat pe ecran. Și romanele lui Anatole France sunt statice. Prețuesc prin formă și idei nu prin acțiune.

T. BOBEȘ

Câteva cuvinte de spirit de-a lui Voltaire

Voltaire făcuse un elogiu strălucit savantului bernez Haller. Dar iată că i se aduse la cunoștință că acesta era departe de a-i plăti cu aceiași monedă. „Ei, strigă Voltaire, se prea poate să ne înșelăm amândoi".

Voltaire, unui tânăr care-l persecuta cu scrisorile lui: „M'ai omorât, Domnule! Drept care, de-acum înainte nu voiu mai avea onoarea de a-ți mai răspunde". Dar tânărul îi răspunse: „Domnului de Voltaire, în cealaltă lume".

Un membru al Academiei din Châlons înșira într'o zi toate prerogativile acelei Academii, iar la urmă hotărî că ea e fata cea mai mare a Academiei franceze.

Voltaire, care-l ascultase, îi zise: „Da, da, desigur, și-i bună fată, fiindcă niciodată nu s'a vorbit de dânsa".

Voltaire reprezenta, odată, la Délices, lângă Geneva, piesa lui intitulată: „Orfanul din China". Montesquieu, spectator și el, căzu într'un somn adânc.

Voltaire îi aruncă pălăria lui peste fată, zicând: „Sărmanul! el se crede în ședință".

Nimeni n'a fost vreodată mai lăudat și mai criticat decât Voltaire, ceeace-l făcea să spue:

„Datorită mie o mulțime de scriitori răi au câștigat parale bune.

Domnul de Boisgélin lăuda pe Voltaire pentru claritatea stilului său. „Pârâiașele sunt foarte limpezi fiindcă n'au adâncime mare", răspunse cu modestie autorul Zairei.

Istoria Angliei i se părea așa de grozavă lui Voltaire încât zicea: „E treaba călăului. El trebue s'o scrie, deoarece numai el a pus capăt aproape tuturor neînțelegerilor.

CARŢI ŞI REVISTE

ABEL HERMANT: LE BOURGEOIS
Librairie Hachete, Paris.

O nouă colecţie, care apare la librăria editoare Hahette, se intitulează „Les caractères de ce temps" şi numără opere datorite celor mai autorizate condee. Astfel a apărut de prof. Charles Richet: „Le Savant", de Henry Bordeaux: „Le Paysan", de Pierre Mille: „L'Ecrivain". Altele sunt în curs de apariţie.

„Le Bourgeois' de Abel Hermant este o cercetare istorico-socială, preţioasă prin contribuţia pe care o aduce studiului şi cunoaşterii caracterelor sociale contimporane. Trebue să spunem dela început că lucrarea este scrisă, când în formă de proză curentă, când în formă dialogată; într'un stil uşor, într'o limbă remarcabilă printr'o vie expresivitate, căreia i se adaogă atitudinea sufletească a autorului, ironică, dar fără să jicnească, veselă, dar fără izbucniri de hohote. Autorul, deşi se pare că ţine partea burgheziei, îi arată totuşi toate rătăcirile, rămânând pe un teren de discuţie obiectiv. Impărţită în câteva capitole definitiv conturate, presărate ici-colo cu amintiri sau întâmplări caracteristice pentru demonstrarea sufletului burghez, aşa cum s'a manifestat el dealungul veacurilor, lucrarea lui Abel Hermant denumeşte burghezia ca o clasă de „oameni cari ştiu să economisească şi să facă socoteli". Sau: „le bourgeois est celui qui a la volonté de richesse et la volonté de puissances". Sau, mai complect: „Le bourgeois, par définition, est l'homme qui voit— et qui peut vivre — de ses revenus, à quoi il faut ajuster ses gains".

Incă din secolul al XIV sau XV burghezia apare ca o clasă socială distinctă, ca o clasă socială opoziţionistă. Montaigne, recte Michel Eyquem, — burghez prin măsura opiniunilor, senzibilităţii şi curajului său,—scria, pe vremea când primi „honoris causa" burghezia Romei: „N'estant bourgeois d'aucune ville, je suis bien aise de l'estre de la plus noble qui fut et qui sera oneques". Veritabil exemplar al bogatei burghezii a timpului şi provinciei sale, Montaigne a fost crescut într'un sentiment familiar care nu era acela al caselor nobile. El scrie „un si bon père", într'o vreme când copiii spuneau „Monsieur mon père". Relaţiunile de zi cu zi cu clasa nobilă, mai întâi sub laturea financiară, aduseră preponderenţa burgheziei. „Tout ce qui compte, dans les Beaux-Arts et dans les Lettres, vient d'elle,—constată autorul.

Există însă şi în sânul acestei clase o diviziune. Autorul aminteşte aci de o burghezie înaltă—dinastia Perrault (avocaţi, medici, arhitecţi, naturalişti şi poeţi), şi de una mai mică, ca aceea descrisă de Nicolae Furetiere în „le roman bourgeois". Caracteristicele burgheziei generale sunt: banii, onoarea şi religia. Cu aceste mijloace burghezia evoluiază destul de repede: „Tout ce qui, au siècle précédent, était chez elle en puissance, est en acte. Tout ce qui était tolérance ou aspiration, est obtenu et reconnu officiellment". Burghezul secolului al XVIII-lea însemnează o victorie: ia parte la revoluţie şi o câştigă.

După acest istoric lămuritor în care stă de altfel însemnătatea lucrării, Abel Hermant consacră încă o serie de mici capitole calităţilor intelectuale ale burgheziei. Fără să intrăm în discuţii mai largi, afirmăm, după autor, că în Franţa cel puţin, burghezia este apărătoarea inteligenţei. Şi în sprijinul acestei afirmări argumentele lui Abel Hermant sunt definitive. — *George Baiculescu.*

MIŞCAREA LITERARA (5 Septembrie). — Număr închinat memoriei lui Ion Savici. Pe lângă articole asupra operei sale literare, pe lângă o biografie şi o bibliografie de care nu se poate dispensa nici un cărturar— „Mişcarea Literară" publică şi o scrisoare deplasată: a d-lui Lovinescu.

D-sa găseşte ocazia să transforme carul mortuar al lui Slavici în vitrină de reclamă pentru opera: „Istoria civilizaţiei române moderne" (vol. III), a cărui ultimă pagină—aflăm acum — era parafată tocmai în momentul primirii invitaţiei de a colabora la acest număr.

După ce a aţâţat Curţile Marţiale împotriva câtorva scriitori oneşti, dar de alte păreri — astăzi, după moartea unuia din ei, d. Lovinescu nu-i respectă acestuia nici ceasul când tihna eternă i-a încremenit sufletul, ci vorbeşte cu voce tare, în ţintirim, de „descompunerea morală a omului ne deajuns de mistuită încă de uitare".

Ne surprinde atâta lipsă de sensibilitate la un scriitor atât de gingaş.

Un critic oficial al revistei îşi bate joc de d. Manuel Menicovici, fiindcă d-sa s'a „extaziat" în faţa prozei d-lui Ionel Teodoreanu.

Nu ştiţi că — pentru a fi pe placul esteţilor dela „Mişcarea Literară" — n'avem voe să ne „extaziem" decât înaintea d-lui Camil Baltazar?..

ŢARA NOASTRĂ (6 Septembrie). — Revista d-lui Octavian Goga discută „protecţionismul literar". Această publicaţie crede că, întinzându-se protecţionsimul d-lui Lapedatu şi asupra literaturii propriu-zise, cu greu s'ar găsi autori care să merite premii de încurajare.

Dar nu-i vorba să se împartă banii pe cap de scriitor, după volum sau cu hurta — ci s'ar putea, după cum foarte bine a spus d. Tudor Arghezi, să se creeze o instituţiune de editură subvenţionată de stat, care să dea prilej scriitorilor să se manifeste şi să nu fie speculaţi.

Acest protecţionism îl înţelegem, nu cerşetoria pe la uşile autorităţilor.

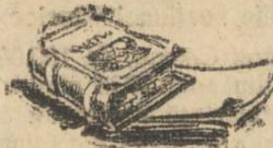
LUMEA (6 Septembrie). — D-ra Otilia Cazimir se ocupă cu ironie de divorţul lui Kemal Paşa. Toată presa mondială n'are un pic de odihnă în căutarea motivelor de divorţ.

Latifé Hanum se îndeletnicea cu politica? Vroia cu orice preţ să conducă republica? Amândoi soţii au dat, în această chestie comunicate şi interview-uri.

Totuşi nu ne-am lămurit. Pentruce a divorţat Kemal Paşa?

„Răspunsul, cu atâta precauţie ocolit, — spune d-ra Otilia Cazimir, — ni se pare mult mai simplu decât „ambiţiile" şi înaltele „raţiuni de Stat" pe care le invocă cei interesaţi. După cum Napoleon, pendantul lui Kemal, n'ar fi părăsit-o pe Iosefina dacă ar fi iubit-o în 1809 aşa cum o iubea pe vremea când nu era decât „micul caporal" dela Lodi, — tot astfel şi Kemal Paşa n'ar repudia-o pe Latifé Hanum dacă ar iubi-o acum ca în primele zile ale căsătoriei lor.

„Iar motivele pentru care Mustafa Kemal n'o mai iubeşte pe Latifé Hanum, nu-i privesc decât pe ei. Şi ni se pare că singura atitudine pe care se cuvine s'o luăm în această chestiune, ale cărei dedesubturi n'avem dreptul să pretindem a le cunoaşte,—e o atitudine de perfectă şi discretă nepărtinire".— **M. Sv**

REVUE DES DEUX MONDES (1 Septembrie). — André Beaunier discută opera romancierului Roland Dorgelès. După ce analizează unele din romanele şi lucrările lui asupra războiului, printre care „Les Croix de bois" sau „Réveil des morts", Beaunier se opreşte la ceeace e exotic în producţia lui, la „Route mandarine" şi „Saint-Magloire" în care recunoaşte toate frumuseţile de neîntrecut ale orientului. Autorului i-a plăcut să meargă pe urmele lui Pierre Loti, să cunoască oamenii şi locurile, să înveţe să-i aprecieze, să-i înţeleagă. Dacă „Route mandarine" este mai mult o carte de călătorie, de observaţii şi impresii, „Saint-Magloire" este un roman, al cărui personaj capital este un şef negru din Bénoné, cu viaţa sufletească sfâşiată de amintirea dureroasă a copiilor dispăruţi în lupte.

André Beaunier nu ne spune însă care este cea mai bună operă a lui Dorgelès, sau care sunt calităţile de căpetenie ale artei sale. Studiul lui este o evocare impresionistă a operii şi mai ales a locurilor pe care Dorgelès a trebuit să le vadă în drumurile lui. Nici analiză, nici sinteza dintre om şi operă.

Mai interesant este studiul lui Louis Gillet: „Le réliquaire de Jean-Jacques", în care, după ce vorbeşte despre monumentul şi muzeul dela Ermenouville, explică marea popularitate a filozofului. Rousseau nu era un om bogat sau un orgolios; din contră: sărac, calomniat, persecutat; un frate al oamenilor, un camarad în care semenii lui îşi contemplă triumful, un sfânt.

Nuanţa aceasta particulară care se amestecă în cultul lui Rousseau, explică natura personalităţii sale. Un Goethe, un Victor Hugo chiar, nu se pot compara cu Rousseau. In jurul lui plutesc sentimente de ordin religios. Toate aceste sentimente — cultul oamenilor mari, veneraţia pentru cei supranumiţi „sfinţi" ai revoluţiei, ai poporului şi naţiunii, se topesc laolaltă alcătuind religia lui Rousseau.

Imaginea cea nouă n'are decât depărtate raporturi cu realitatea: e o figură de legendă.

REVUE BLEUE (No. 15).—Un articol al lui Théodore Joran intitulat: „La princesse de Clèves ou une pseudohéroïne de la piété conjugale", în care autorul încearcă să stabilească laturea eroismului conjugal din romanul contesei Lafayette.

Se ştie că romanul „Princesse de Clèves" a apărut în anul 1678 — sunt aproape trei sute de ani de atunci — şi constitue o urmare a artei cornelliene: o transpunere a tragicului cornelian în roman. Faţă de actuala notorietate a romanului, Joran se întreabă dacă într'adevăr aceasta este una din operele menite să facă epocă aşa de lungă şi, mai ales, care-i sunt caracterele ce-o menţin la ordinea zilei.

S'a spus că este reflexul nobleţei, delicateţei femenine, că este cel dintâi roman psihologic din literatura franceză. Până la un punct lucrurile stau astfel. Eroina este o Bovary aristocrată, „mal-marié", care-şi revarsă, prin această carte, toată ura ei în contra căsătoriei. Este tema pe care a reluat-o mai târziu Fromentin în „Dominique", Octave Feuillet în „Sibylle", dar pe care a întrecut-o Flaubert în „L'Education sentimentale".

Născută într'un mediu aristocrat, d-ra de Chartres ia în căsătorie „par raison", cum se zice, pe un prinţ de Clèves. După foarte scurtă vreme e asediată de irezistibilul duce Nemours. Aci începe lupta dintre datorie şi pasiune (concepţia corneliană), în care stă şi ideea poetică a lucrării. Mai întâi, chestiunea eroismului conjugal Joran o consideră aproape ca neexistentă. E foarte mult hazard în tot romanul. Prinţesa de Clèves, în adevăr, ia pe soţul ei drept confesor sau sprijin, dar nu-i mărturiseşte totul: nu-i spune numele aceluia care-i turbură sufletul. Cum să pareze o lovitură care-l ameninţă?—Cherchons ensemble, spune el. Eroina cunoaşte mai apoi sbuciumul, lupta dintre două dorinţi vii: doreşte, mai mult, vrea pe Nemours, dar doreşte şi castitatea vieţii conjugale. Sufleu-i, în tot cazul, este al ducelui.

Dacă femeia nu găseşte în ea destulă forţă ca să reziste tentaţiunilor, cum o va găsi în soţul ei? La această lipsă de unitate în concepţie, Joran constată că şi psihologia e cam austeră, nelogică; stilul curgător, dar incolor şi abstract. Opera, spune autorul articolului, nu este decât reflexul sufletesc al D-nei de Lafayette, al sufletului ei rece, ambiţios, al raţionalismului ei cartesian. Voind să facă un tablou de cele ce se petreceau la „curte" în epoca renaşterii, autoarea se depărtează cu totul de creştinism, îmbrăţişând păgânismul ce stă în perfectă armonie cu spiritul epocii.

Că se bucură încă de sufragiul publicului, aceasta se explică prin îndrăzneala şi realismul cu care e zugrăvită lumea secolului.

LA NOUVELLE REVUE FRANCAISE (No. 143). — Obişnuita cronică a lui Albert Thibaudet se intitulează, în No. acesta „Critica franceză şi critica germană", scrisă în legătură cu recenta apariţie a celor două volume de critică asupra lui Balzac; unul, al francezului Bellessort, altul al germanului Curtino. Arătând divergenţa de păreri dintre cele două spirite critice, Thibaudet remarcă, după Curtino, că nici odată n'a făcut critica un portret complect al lui Balzac. Poet el insuşi, el n'a fost înţeles decât de poeţi. Un Browning, un Baudelaire, un Hugo, un Wilde, un Hofmanstahl, — l'au pătruns până în miezul fiinţei şi operei sale. După judecăţile contradictorii ale trecutului, secolul XX, se anunţă cu o viguroasă sinteză. El va da geniului creator al lui Balzac care a realizat măreţia eternă a imaginei universului şi umanităţii, o înţelegere proprie. Deocamdată Balzac al celor doi critici este, după Thibaudet, un început bun.

LA BULGARIE (No. 645).— De aproape un an de zile suplimentul artistic şi literar al ziarului de mai sus, a dat o sumă de articole asupra tuturor scriitorilor bulgari reprezentativi, poeme în versuri şi proză şi numeroase informaţiuni ce oglindesc mişcarea literară contimporană a Bulgariei. Un articol: „L'influence des lettres françaises en Bulgarie", publicat în No. acesta de Nicolai Douşef, remarcă, ceeace s'ar putea spune despre orice ţară orientală, că literatura bulgară s'a format în urma influenţei celei franceze. Dacă influenţa aceasta i-a dat, în adevăr, liniile ei directoare, Douşef recunoaşte că, pe deoparte, literatura rusă, pe de alta, cea română, în special cea dintre anii 1848—75, au contribuit foarte mult la evoluţia firească a literaturii bulgare. Vélison, de pildă, a scris versurile lui în limba franceză şi cea română; Hristo Boteff, cu o ciudită viaţă de aventurier, a trăit mai mult în România, cu Hagi Dimitar şi Ştefan Carajea prieteni ai lui Russel şi C. Dobrogeanu-Gherea. Ion Vazof, cel mai mare poet al Bulgariei moderne, a trăit în România, a frecventat cenaclul literar al lui Dobrogeanu Gherea şi era un admirator al poeziei lui Eminescu. Noua literatură bulgară — poezia — mărturiseşte influenţa lui Baudelaire, Rollinat, Rimbeau şi Verlaine.

Un scriitor reprezentativ al timpurilor de faţă este Vlaikov, în literatură: Vasséline, autor al mai multor nuvele şi povestiri inspirate din viaţa poporului, pline de pitoresc şi simplitate. Cel mai nou volum de nuvele cuprinde bucata „Strina Velkovitza" (Tanti Velkovitza) în care e zugrăveşte cu dragoste şi duioşie obiceiurile familiei bulgare. Străin modernismului exagerat de astăzi, el simte viaţa, o vede cu un ochiu sobru; în operele lui de un realism clar, se găsesc întâmplări din viaţă şi din natura înconjurătoare, reproduse sub adevărata lor înfăţişare, fără exagerări, fără poetizări. Cea mai frumoasă calitate a lui Vasséline stă în pitorescul şi farmecul deosebit cu care descrie viaţa micilor oraşe din provincie.

Dintr'o poezie de Ivan Vazof: „Le foyer paternel", scoatem strofele următoare:

J'attache vainement mes regards affligés
Pour trouver quelque chose en ces tristes décombres;
L'incendie a tout pris, on a tout saccagé
Et toute chose a l'air d'une vision sombre.
Je nere trouve rien! Et c'est en vain que ferre —
Et c'est à peine, helas! si je pais reconnaître —
Au milieu des débris — l'endroit qui m'a vu naître:
Par le seul mouvement de mon coeur qui se serre.

Foarte uşor se poate constata influenţa tonului elegiac din poezia lui Béranger şi Victor Hugo.— *G. Baiculescu*

NEDELEA. — Luiza Dervier, o tânără artistă, care inebunea tot Parisul nu numai cu frumuseţea, ci şi cu toaletele ei minunate şi cu briliantele-i incomparabile, se întoarse odată acasă, noaptea târziu, după o premieră, în care avusese un suces monstru.

— Domnişoară, — îi zise camerista, când stăpâna se culcă în pat, — îmi daţi voie să mă duc la portarul casei? Nevastă-sa îşi serbează astăzi ziua ei de naştere.

— Bine, Iulie, — zise artista, întinzându-se delicios în aşternut, — du-te; deşi trebue să-ţi spun că nu-mi tocmai place să rămân singură în casă. Inchide uşile cât mai bine. Jurnalele scriu atâtea despre tâlhari, hoţi şi asasini...

— Ei, domnişoară, astea toate-s basme. Gazetarii sunt nişte născocitori cunoscuţi. La noi, dealtfel, nu poate pătrunde nimeni.

Iulie plecă, iar Luiza Dervier adormi. O cuprinse somn adânc şi fericit, care nu vine de obicei decât la oameni tineri şi perfect sănătoşi.

Deodată se trezi.

— Ce-i? — îi trecu prin creer, — mi se pare că a intrat cineva. Nu-s singură. S'aud paşi înceţi... Fâşiit... Cineva umblă aci!

In acea clipă un snop orbitor de lumină dela un felinar electric de mână tăie întunericul camerii. Ea îşi închise ochii, însă observă clar că în uşa dormitorului stătea un apaş. In mâna stângă avea un felinar, iar în dreapta — o baghetă de oţel, cu care se servesc banditii parizieni ca armă şi unealtă de spargere.

Artista pricepu că un spărgător pătrunsese la dânsa... Ce trebue să facă?... Cum să-şi salveze briliantele? Poate şi viaţa?...

In căpuşorul ei fermecător sclipi deodată un plan de acţiune.

Căutând să pronunţe în mod absolut natural şi calm, leneş, Luiza zise cu o voce somnoroasă:

— Tu eşti, Jaques! Te-ai şi întors? Bravo! Iar eu am adormit tare de tot. Stinge-ţi mai repede felinarul: mă orbeşte. Ştii că publicul m'a chemat după actul al treilea, de douăsprezece ori. Inchipue-ţi, am uitat în camera mea de toaletă dela teatru, sacul cu briliantele. Numai acasă am observat. Am telefonat, bine înţeles, ca sacul să fie pus până mâne dimineaţă, în casa de bani a teatrului. Ştii ce, dragul meu: du-te în camera de baie mai repede şi isprăveşte-ţi acolo toaleta. Totdeauna te îngrijeşti atâta! Iar eu până atunci am să mai dorm puţin. Mi-i somn. La baie mi-am lăsat inelele. Când vei veni aci, adu-le cu tine. Doar reprezintă o întreagă avere. Camerista noastră e nouă: are să le şterpelească şi are să zică că le-am uitat şi pe astea la teatru...

Camera se cufundă în întuneric, şi uşa scârţii încet.

— A plecat, — se gândi artista cu un suspin de uşurare, — niciodată încă n'am jucat aşa de minunat pe scenă, ca acum în dormitorul meu. Dar trebue să duc toate la capăt!

Imbrăcându-şi o pelerină, Luiza alunecă fără cel mai mic zgomot, în salonaş şi de acolo în coridor. In camera de bae se vedea prin uşă o dungă de lumină. Artista deschise încet uşa spre scară şi alunecă în jos pe trepte. Numai lângă uşa portarului faţa i se aprinse, ochii îi scăpărară şi Luiza dădu buzna în mijlocul petrecerii familiare. Cei mai de onoare mosafiri erau doi poliţişti. Ei nu pierdură nici o clipă, şi — urmând indiciile date de curajoasa artistă — au reuşit să pună mâna pe bandit tocmai în momentul când acesta intra în dormitorul Luizei. Spărgătorul nu găsise inelele, deşi le căutase mult prin camera de bae. Fu arestat.

„Mâna de sânge" era porecla acestui apaş, considerat ca unul din cei mai primejdioşi spărgători.

Pe seama lui se numărau cinci asasinate fioroase, săvârşite în apartamentele prădate.

Toate ziarele vorbiră despre rara prezenţă de spirit a talentatei artiste. Luiza Dervier deveni şi mai populară, iar adoratorii ei se înmulţiră până la refuz.

Cronica ştiinţifică

„Femeea goală"

de D-rul IOANIŞESCU

Iată o lucrare în care autorul declară, chiar pe copertă, că şi-a păcălit cetitorii! Nu ştiu dacă mulţi vor găsi recomandabil acest procedeu; el este în tot cazul original şi dovedeşte — din partea autorului — o cunoaştere a sufletului mulţimii. Lucrarea apăruse întâi sub un alt titlu — după cât ni se spune — şi nu s'a vândut nici un exemplar. A fost deajuns să-i puie firma: *femeea goală* şi ediţia întreagă s'a şi epuizat! Mărturisesc, că asupra mea, titlul a avut tocmai efectul contrar celui urmărit de autor. Când mi s'a dat volumul dela redacţie, şi am zărit titlul lui tipărit cu litere roşii şi numele autorului, avui o mişcare bruscă de a arunca volumul.

Il cunosc pe d-rul Ioanişescu; îl ştiu că-i om serios, matur, tată de copii şi igienist; şi mi-am spus cu indignare: tocmai el să se apuce de....! Mi s'a atras însă imediat atenţiunea asupra avizului de pe verso al copertei:

„Titlul de „femee goală" vrea să arate, că femeea este prezentată aşa cum este ea în adevăr: fără artificii, fără corecturi. Prin urmare amatorii de pornografii rămân păcăliţi, dacă vor să-i dea altfel de interpretare".

Vrea să zică autorul cărţii a întrebuinţat un „truc" ca să atragă pe cetitori, şi trucul a reuşit! Decât şi această a doua afirmare a autorului, că în realitate ne arată femeea *aşa cum este,* nu e nici ea exactă, căci toată cartea nu e decât o selecţie de PARERI din diferiţi autori asupra problemelor psycofiziologice şi sociale referitoare la femee, ceeace nu înseamnă că părerile acelea exprimă adevărul absolut. Ne vom permite, în această privinţă câteva reflexiuni. Mai toată cartea şi mai toţi autorii citaţi pledează pentru teza, că toată viaţa femeei e dominată de *sexualitate,* aceasta constituind un caracter distinctiv al ei.

Teoria aceasta nu e de altfel nouă. De mult, *Michelet* (pe care nu-l citează autorul) a spus, că *„la femme est une matrice servie par les autres organes"*, dar ştim că astăzi *Freud*, genialul creator al *psychanalizei* a revoluţionat toată psychologia, dovedind că sexualitatea, departe de a fi o însuşire numai a femeei, este, dimpotrivă, factorul dominant al tuturor acţiunilor şi năzuinţelor *omeneşti* şi deci şi ale *bărbatului!* După Freud, *„libido"* principiul generator, sexual, este la baza întregii vieţi omeneşti şi mă miră, că în expunerea detaliată variată şi atât de interesantă a tuturor părerilor în chestiuni de psicologie şi fiziologie sexuală, d-rul Ioanişescu a uitat să ne dea şi o descriere a tezei *„pansexualiste"* a profesorului Freud.

Toată acţiunea, sau mai bine, toată procedura d-rului Ioanişescu, cu anunţarea pe copertă a *„femeei goale"* poate găsi ea însă-şi o explicaţie.... freudiană, căci nu e alta decât un apel la *„libido"* al cetitorilor printr'un mijloc care uzează de aluzii sexuale!

Numai astfel cetitorii s'au îngrămădit atâta după.... *„femeea goală"* din librării, ca după pâinea caldă din brutării!

Un capitol mare din „femeea goală" se ocupă cu *Amorul*. Imi pare rău, că sub această etichetă ni se dă numai o descriere — ce-i drept foarte interesantă — a acelui — cum îi zice Eminescu

Instinct atât de van
Ce s'abate şi la păsări de vreo două ori pe an

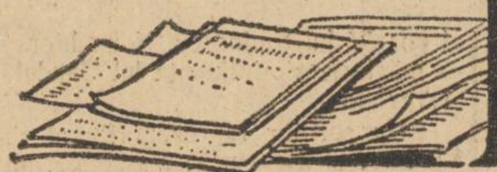
Instinctul acesta singur, nu e desigur, ceeace cu toţii înţelegem prin „dragoste" sau „amor". Ne pare rău, că în mulţimea autorilor pe cari i-a utilizat spre a ne da o sinteză a noţiunii „amorului", nu-l vedem nici măcar pomenit pe *Baruh Spinozza.*

Şi totuş analiza pe care o face Spinozza dragostei şi geloziei, e cea mai subtilă, mai clară şi mai profundă privire aruncată în sufletul omenesc. In paginile din *„Ethica"* în care filosoful solitar din Amsterdam se ocupă cu definirea dragostei şi a geloziei, este spus adevărul gol, fără teamă de prejudecăţi şi conveniente. E într'adevăr *adevărul,* aşa cum l'a simbolizat Rubens pe splendida pânză a Luvrului, sub forma unei femei goale, înălţându-se în spaţiu, spre ceruri, de unde-i se întind braţe cu chemări pasionate... Ne-ar jena să spunem într'un ziar sau chiar într'un tratat de fiziologie, pentru uzul tinerimei, definiţia pe care o dă Spinozza dragostei şi geloziei — dar autorul „femeei goale", între atâtea altele, sau în fruntea lor, s'ar fi cuvenit să aşeze şi această definiţie, ea exprimând tot adevărul. D-rul Ioanişescu consacră o mare parte a cărţii, feminismului. Deşi problema aceasta nu prea pasionează publicul nostru, autorul ia o atitudine favorabilă mişcării de revendicare a drepturilor politice pentru femei. Să nu uite însă autorul, că nu se mai vorbeşte azi de *egalitatea* sexelor ci de *echivalenţă* lor. E o deosebire fundamentală.

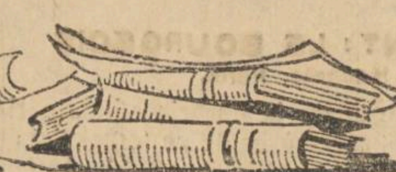
„Femeea goală" a d-lui dr. Ioanişescu umple de sigur un gol în săraca noastră literatură femenistă.

D-RUL YGREC —

Adeverul DIMINEATA
BONUL CARŢII

INSEMNĂRI

Tot „Premiile"

Cetățeanul care a pus poliția pe urmele excrocului Dâmboviceanu, a încasat „premiul" de 50.000 lei.

D-lui ministru Duca i s'a părut, și cu drept cuvânt, că 50.000 de lei, în valuta actuală, sunt o nimica toată când e vorba să stimulezi cu ei onestitatea cetățenească (pe care noi ne îndărătnicim, totuși, s'o considerăm obligatorie și... gratuită) și a făgăduit un adaos.

Faptul în sine nu are vre-o importanță deosebită. Consecințele lui însă, pot fi dintre cele mai fericite pentru progresul nostru cultural. Gestul d-lui ministru de externe crează un precedent. De azi înainte, ori-de-câte ori va fi vorba de vre-un premiu, mai rotund sau mai mărunțel (premii Academice, Naționale, ale S. S. R., sau orice alte distincții remuneratoare pentru artă, știință, literatură și cultură în general), toți d-nii miniștri, cuprinși de o nobilă emulație, vor pune la dispoziție pe întrecute fondurile ministerelor respective ca să „ranforseze" premiul. Ca fost ministru al Instrucțiunii și ca unul ce a creat precedentul, d. I. G. Duca va fi cel dintâi care va da tonul. Se vor dezechilibra, poate, bugetele ministeriale. Treaba d-lui Vintilă Brătianu să le echilibreze!

Noi însă, nu ne închipuim că s'a putut bucura de o atât de înaltă și de simțită bunăvoință un „premiu" menit să încurajeze o simplă delațiune — acțiune onestă dar, oricum (mai ales pentrucă e plătită), inelegantă, — iar celelalte premii, menite să încurajeze o muncă rodnică sau să răsplătească un merit netăgăduit, — nu.

Cu atât mai mult, cu cât foloasele reale de pe urma acestor două feluri de premii sunt inegale. E drept: excrocul prins de pe urma denunțului își va primi pedeapsa și va fi, cel puțin pe câtăva vreme, făcut inofensiv. Dar banii delapidați, nu-i mai poate aduce nimeni la locul lor. In plus, faptul că un particular, în schimbul unei sume exagerate, face un serviciu pe care erau datori să-l facă poliția și jandarmii întrețhinuți de Stat în acest scop, aruncă un meritat discredit asupra poliției și jandarmeriei. Ș'apoi, denunțătorul încasează „premiul" fără ca, prin aceasta, să contracteze pe viitor vre-o obligație către Stat. Câștigul Statului, cel material cât și cel moral, de pe urma debursării premiului e nul.

Pe când celelalte premii (vorbim de cele mai mari. Academice sau Naționale, — de acele care se apropie, cât de cât, ca sumă, de „premiul Dâmboviceanu"), atrag după ele o obligație morală din partea premiatului. *Noblesse oblige*... Deținătorul unui astfel de premiu (un premiu care e, în acelaș timp, și un titlu), nu mai are dreptul să intre în gloata comună. I s'a acordat distincția fie că făgăduește ceva excepțional, — fie că a realizat o operă pe care premiul o consacrează, — și atunci e dator să-și păstreze, până la sfârșit, prestigiul. Activitatea lui e urmărită. După zece ani, oricine e liber să-i conteste premiul, — cel puțin în principiu fiindcă altfel nu se mai poate. Pentru Stat, premiile literare și științifice sunt ca un fel de capital pus la dobândă. Capitalul se află achitat dela început, prin aportul anterior trecut în patrimoniul comun. Dobânda, — rezultatul obligației morale de care vorbeam mai sus, — mică sau mare, reprezintă, în orice caz, un profit.

Așa cum stau lucrurile acum, între denunțătorul unui hoț și deținătorul unui „mare" premiu literar e o inegalitate de situații care poate fi amuzantă pentru oamenii străini de breaslă.

Mai adăogați faptul că cel dintâi e liber să facă ce poftește cu „premiul", să-l cheltuiască oricum. Nimărui nu i-ar trece prin minte să-l controleze. Pe când artistul sau omul de știință premiat, e supus unui soi de control public căruia nu i se poate sustrage. Toată lumea se interesează de modul cum își întrebuințează „premiul". E obligat, oarecum, să cheltuiască banii cu măsură și cu demnitate, — să-și cumpere o căsuță pentru bătrânețe ori să-și înzestreze o fată, dac'o are. Altfel, toți oamenii detreabă s'ar indigna de modul cum se risipește „banul Statului". — *O. C.*

Mea culpa

Primim, în chestia caracterizărilor: un-doi-trei, următoarea scrisoare din partea d-lui Streaja Boeru.

„In „Adevărul Literar" de Duminica trecută sunt acuzat de excrocherie. Și acuzarea pare cât se poate de întemeiată: în „le Wagon des fumeurs", culegere de anecdote de Bienstock și Curnonsky, se află această caracterizare:

„Un Anglais: un niais
Deux Anglais: un match
Trois Anglais: grande puissance maritime".

„Caracterizarea e reprodusă de „Les Annales", în numărul ei festiv asupra expoziției Artelor decorative. Și e tradusă și reprodusă și de mine, în „Adevărul Literar" din 16 August, dar sub proprie iscălitură.

„In aceiaș culegere de anecdote mai sunt două caracterizări, în acelaș gen, a Rușilor și a Germanilor. Acestea, dacă prezintă și asemănări cu cele publicate sub iscălitura mea, prezintă și diferențe. Nu voi declara că defectele și calitățile unor popoare vor fi putut isbi tot atât pe diplomații dela Geneva cât m'au isbit pe mine. Cele trei caracterizări pomenite, le-am auzit într'o societate. Prima am luat-o *telle quelle*, a doua și a treia le-am modificat, găsind alte trăsături mai potrivite. Le-am adăugat apoi patru caracterizări scrise, *d'a capo al fine*, de mine, de mult, și le-am trimes pe toate „Adevărului Literar":

Vina mea, — vină mare, evident, — e că n'am verificat isvoarele caracterizărilor auzite în acea societate. Am procedat cu ușurință. Dar n'am excrocat. Nu cunosc „le Wagon des fumeurs" și nu citisem reproducerile din „Les Annales" înainte ca ele să fi apărut în „Adevărul Literar".

„Țin să mai notez, pentru lămurirea d-lui Popovici, că peste genul de caracterizari a cărui paternitate o revendică, am dat întâia oară într'un ziar german din timpul războiului, într'o legendă a unei caricaturi anti-franceze".

Acum s'au lămurit lucrurile.

D. Streaja Boeru a auzit câteva glume între amici și și le-a însușit, publicându-le sub pseudonim — deci lipsindu-se de gloria eventuală. De altfel acest sistem, deși foarte puțin recomandabil, este practicat și de alții. Chiar noi cunoaștem un filolog, profesor universitar, căruia dacă-i spui pe stradă o etimologie — riști ca peste o lună s'o găsești tipărită într'o revistă de specialitate sub iscălitura savantului român. Așa că....

D. Streaja Boeru din „ușurința" d-sale n'a repurtat nici glorie (presupunând că nu s'ar fi descoperit obârșia diplomatică a caracterizărilor), și nici bani. N'a cerut — după cât suntem informați — nici vreo catedră la una din cele nu știm câte Universități românești.

Dar dacă relațiile dintre Societatea Națiunilor și d. Streaja Boeru s'au limpezit, a rămas totuș o altă chestie încurcată: Ce-i cu d. Popovici care afirmase că d-sa este inventatorul acestui joc de cuvinte? Despre acest autor n'am mai aflat nimic. Nici d-voastră?

Concurență culturală

„Mișcarea Literară" publică o informație, care ne-a tulburat profund.

„La Arad a fost, — spune gazeta d-lui Liviu Rebreanu, — o reprezentație teatrală de diletanți, românească, și altele unguregti de profesioniști. Vizitatorii au putut astfel constata inferioritatea noastră artistică față de minoritatea artistică. Trist."

Intr'adevăr — trist...

Noi, ca majoritate, trebue să batem minoritățile pe toate terenurile, inclusiv cel cultural.

Ce-i de făcut cu Ungurii profesioniști care-i întrec în teatru pe Românii diletanți?

Sunt mai multe soluții. Sau să-i oprim pe diletanții români să joace sau pe profesioniștii unguri. Nu putem lăsă amândouă taberele de capul lor.

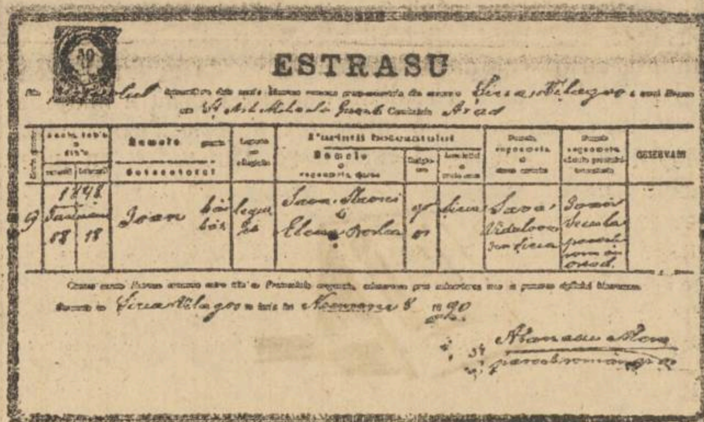
Ba mai este o soluție: Diletanții din Arad să se constitue în teatru național și să joace piesele subsecretarului dela interne sau ale directorului Siguranței Generale, — ori în teatru particular, care, cu douăzeci de mii de lei pe seară, să scormonească niscaiva talente dramatice și peste Munți.

Căci o serioasă operă teatrală românească nu se poate deocamdată face din pricina considerentelor de culise, care întotdeauna intervin la noi în chestiile mari.

O desmintire

Primim din partea d-nei Lavrinia Gheorghiu, născută Slavici, o scrisoare pe care o publicăm mai jos, odată cu o fotografie după actul de botez al lui Ion Slavici, născut în Șiria Vilagos la 18 Ianuar 1848 din părinții **Sava Slavici** și Elena Boilea — și care dovedesc că tatăl lui Ion Slavici se numea Sava Slavici, și nu Sârbu, cum susține d. N. Iorga într'un număr recent din „Universul Literar".

Dar să reproducem scrisoarea:

ESTRASU

„In articolul publicat de d. Nicolae Iorga în „Universul Literar", articol scris cu ocaziunea morței părintelui meu, d-sa afirmă cu o siguranță ce pare a fi bazată pe documente, că adevăratul nume al tatălui meu a fost Sârbu, iar Slavici și-a zis pentru a întrebuința „un limbagiu mai savant".

Niciodată noi copiii lui n'am auzit-o aceasta și ne îndoim c'ar fi adevărat, deoarece tatăl nostru avea sufletul plin de simplitate, iar pentru părinții și bunicii lui un cult ce nu s'ar fi potrivit de loc cu adopțiunea unui alt nume decât acela moștenit dela dânșii.

De altminterea în volumul „Inchisorile mele" reproducând cuvântul de apărare rostit înaintea Curței marțiale, tatăl meu, provocat fiind de comisarul regal, Niculescu-Bolintin, care-i contestase până și românitatea, explică la pagina 225 origina numelui său.

Cum viața lui întreagă părintele meu a spus numai adevărul și cum, nu numai pentru noi ai lui, ci pentru toți cei ce au vrut să-l cunoască, sufletul i-a fost o carte deschisă, desmint, la nevoe cu documente, afirmațiunea nedocumentată a d-lui Iorga".

Bodo Wildberg

Scriitorul acesta ocupă un loc stimat în nuvelistica germană. A debutat ca poet liric. Incă dela primele volume de nuvele „Aer de culmi", „Nostalgii", „Povestiri misterioase", etc., a stârnit vâlvă. In toate creațiile lui se dovedește mai ales ca un fin observator al subcurentelor sufletești. Știe să arunce lumini de fulger în adâncimile eului și descoperirile sunt bizare, turburătoare. El ne arată că în fiecare din noi, la baza judecății, stă presentimentul unor legături tainice și de nepătruns ale evenimentelor și acțiunilor; că e destul un slab imbold, pentru a provoca în noi cele mai neașteptate concluzii, cele mai ciudate hotărîri, aruncând peste bord toate trudnicile cuceriri ale rațiunii. Ne face să simțim, că nu totul din viața aceasta se poate explica matematic și filozofic, și că — în ciuda pozitivismului nostru — ne înconjoară nevăzute curente vitale, care ne pătrund sufletul, mult mai adânc decât ne permite graba vieții, ca să observăm.

Autorul își plasticizează totuș totdeauna subiectul prin cele mai simple mijloace, prin acțiuni energic conduse, concentrate, palpitante, din care se degajează, nemijlocit, atmosfera misterioasă, — surprinzătorul, demonicul —, de un efect adânc turburător, aproape dramatic.

La noi nu s'a tradus încă nimic din scrierile lui, afară de cele două nuvele cu atmosferă atât de exotică, ce apar în ultimul număr al „Lecturei" — și anume: „Cazul ciudat al d-nei Buroff" și „Floarea depe insula Ranvalona". Acțiunea amândorora se petrece, drept vorbind, doar într'o sală de așteptare a unei gări europene, și totuși ne privesc prin ele, cu ochi fosforici, toate enigmele obscure ale orientului.

Premiile Academiei pentru 1926

PREMII PENTRU CĂRȚI PUBLICATE

I. Premii generale

1. *Premiul Năsturel*, de 4.000 lei, se va da, în sesiunea generală din 1926, unei cărți scrise în limba română, *cu conținut de orice natură*, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate dela 1 Ianuarie până la 31 Decemvrie 1925.

2. *Premiul didactic Dr. C. Păcuraru-Bianu*, de 5.000 lei, se va da, în sesiunea generală din 1926, pentru publicațiuni didactice, cari se vor judeca mai meritorii printre cele publicate în anii 1922—1925.

3. *Premiul Asociațiunii craiovene*, pentru desvoltarea învățământului public, de 1.500 lei, se va da, în sesiunea generală din 1926, pentru o carte didactică, în limba română, apărută în anii 1923—1925.

4. *Premiul N. Chrissoveloni*, de 2.000 lei *(divizibil)* se va da în sesiunea generală din 1926, prin comisiune specială de 7 membri, celor mai bune lucrări asupra comerțului, publicate în limba română, în anii 1923—1925.

II. Premiile secțiunii literare

5. *Premiul Demostene Constantinide*, de 4.000 lei *(divizibil)* se va da în sesiunea generală din 1926 pentru scrieri de *literatură*, de *filologie* sau de *artă*, cari se vor judeca mai meritorii printre cele publicate dela 1 Ianuarie 1923 până la 31 Decemvrie 1925.

III. Premiile secțiunei istorice

6. *Premiul Dr. Aurel Cosma*, de 100.000 lei, se va da în sesiunea generală din anul 1926 pentru cea mai bună lucrare *istorică*, cu preferință națională, apoi universală, a autorilor români sau străini — dacă lucrările acestora contribue la elucidarea originii și a trecutului poporului românesc — precum și pentru lucrări relative la științele auxiliare istoriei, ca: *numismatica, heraldica, arheologia, sfragistica, epigrafia, paleografia* și altele.

Se vor prezenta pentru concurs lucrări apărute dela 1 Ianuarie 1914 până la 1 Ianuarie 1925.

7. *Premiul statului Gheorghe Asachi*, de 50.000 lei, se va da, în sesiunea generală din 1926, pentru o scriere *istorică, economică, juridică, filozofică*, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate în anii 1924—1925.

8. *Premiul Grigore C. Angelescu*, de 4.000 lei, se va da în sesiunea generală din 1926, pentru o scriere de *istorie*, de *filozofie* sau *juridică*, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate dela 1 Ianuarie până la 31 Decemvrie 1925.

IV. Premiile secțiunei științifice

9. *Premiul Statului Lazăr*, de 50.000 lei, se va da, în sesiunea generală din 1926, pentru o scriere *cu conținut științific*, în înțelesul științelor exacte (matematică, fizică, chimie, istorie naturală, geografie, medicină, inginerie, industrie și științele aplicate în general), care se va judeca mai meritorie printre cele publicate dela 1 Ianuarie până la 31 Decemvrie 1925, sau pentru cea mai importantă *invențiune științifică* făcută dela 1 Ianuarie până la 1 Decemvrie 1925.

10. *Premiul Adamachi*, de 5.000 lei, *(divizibil)* se va da, în sesiunea generală din 1926, pentru scrieri cu *conținut științific*, în înțelesul științelor exacte (matematică, fizica, chimie, istorie, naturală, geografie, medicină, inginerie, industrie și științele aplicate în genere), cari se vor judeca mai meritorii printre cele publicate în anii 1923—1295.

Termenul depunerii la cancelaria Academiei, în 5 exemplare, a cărților propuse pentru concurs, este până la *31 Decemvrie 1925*.

MARUNTE:

— A apărut No. 8 din revista *Roma* cu următorul sumar: Alexandru Marcu, Sfânta Clara din Assisi; Tommaso da Celaus, Din legenda Sf. Clara din Assisi; Franco Sacchetti, Solii uituci; Diego Angeli, Cu d'Annunzio la Paris în 1911.

— Ultimul No. (29) din *Cuvântul liber* aduce colaborarea d-lor: Eugen Filoti, T. Teodorescu-Braniște, M. Sevastos, N. Davidescu, Leon Feraru, D. I. Suchianu și Mihai D. Ralea.

— In editura Casei Școalelor au apărut volumele: „Don Quijote" de *Mihail Sorbul* și „Poezii" de Al. Th. Stamatiad.

— Comedia „Amedeu Stânjenel" de d. Vlădoianu și Rodan va apare în volum, în editura „Renașterea".

— A apărut No. 8—9 din revista „Cele trei Crișuri" cu colaborarea d-lor: Gr. Tăușan, Emil Isac, C. Râuleț, Bogdan Ionescu, Al. Iacobescu, Teofil Codreanu, Const. Radu și Savin Constant.

— D-na Louise Faura Favier a fost numită cavaler al legiunii de onoare. Ea a scris cel dintâi roman al aviației civile: „Les chevaliers de l'air".

— Cel mai vechiu roman chinez se intitulează: „La brise au clair de lune" și datează din 1277—1348, adică cu trei secole înaintea lui „Astrée" de Honoré d'Urfé, care datează din 1610, și care este cea dintâi operă europeană calificată roman.

— No. 42—43 din „Mișcarea literară" aduce omagiu lui Ion Slavici, la care colaborează d-nii: Gala Galaction, M. Dragomirescu, Sc. Struțeanu, Perpessicius, E. Lovinescu, Pamfil Șeicaru, V. Savel și F. Aderca.

— „Dramă și Comedie" e numele unei noui închegări teatrale, alcătuită din elementele trupei din Vilna. Directoratul artistic și administrativ e încredințat d-lor Iacob Sternberg și M. Mazo, fostul director al trupei din Vilna. Un comitet artistic compus din personalități de seamă va selecta repertoriul și va îngriji ca noua grupare teatrală să reprezinte într'adevăr o instituție de cultură modernă. In fruntea acestui comitet stă d. A. L. Zissu, iar secretari sunt d-nii Iacob Sternberg și d. Ion Călugăru.

Curiozități

Cum se prind fiarele sălbatice

Orișicine vizitează o grădină zoologică, se întreabă cum sunt prinse fiarele și cum sunt aduse în parcurile ce le sunt destinate.

Marele furnizor al menageriilor, Hagenbeck din Hamburg, mort înainte de războiu, ne-a arătat aceasta într'o carte, care a avut în Germania un succes răsunător.

„Nu se poate prinde, zice el, leul decât foarte tânăr. In Nubia, de unde provine cea mai mare parte din leii mei, agenții pe care îi am acolo, sfătuesc pe indigeni să le caute cavernele, și când părintii nu sunt acasă, nu este prea greu să se ia puii.

Când mama este acolo, este gonită cu lăncile, iar copiii sunt înveliți cu pături și sunt duși la depozit, unde sunt alăptați de capre. Cam dela vârsta de șase săptămâni până la vârsta de trei luni, sunt hrăniți cu păsări.

Pe urmă sunt băgați în cuști mici de lemn și sunt transportați pe cămile până la coastă, de unde cu vapoarele sunt aduși în Europa.

Cei mai frumoși lei cari s'au văzut vreodată, sunt leii de Atlas, însă lei din această speță nu se mai întâlnesc aproape de loc, și foarte puțini trăesc în captivitate.

Inainte de războiu un leu de Nubia adult, costa 5000 franci, unul de Senegal nu costa mai mult de 3700. Azi prețurile sunt cu mult mai mari".

Hagenbeck își procurase deasemeni doi frumoși tigri de Siberia și unul de Persia, acesta din urmă dintr'o specie cu totul nouă, bărbatul având o coamă la fel ca a leului.

Acești tigri au botul foarte scurt și capul aproape rotund.

Cât despre elefanți, Hagenbeck îi aducea din Ceylan.

„Veți fi surprinși să aflați, zicea Hagenbeck unui jurnalist, că dela 1880, n'au fost aduși în Europa decât cinci elefanți din Africa".

Războaele din Sudanul egiptean au ruinat comerțul lor.

Girafa este un animal care de asemenea devine rar astăzi. In cursul anului 1902 am primit trei pe care mi le-a cumpărat ducele de Bedford, și care pot fi văzute și azi în parcul dela Woburn.

Intre anii 1880 și 1890 n'au intrat în Europa decât trei girafe, două din Africa meridională și una din Senegal.

Fiindcă Sudanul a redevenit accesibil, primesc exemplare noui de acolo. Girafele nu sunt de altfel ușoare de prins.

Numai indigenii se însărcinează cu prinderea lor, și le vânează călări pe ponci sprinteni de Abisinia. Când întâlnesc o turmă, o gonesc înaintea lor, încât cei tineri nu'și pot ajunge mamele.

Când au obosit, sunt prinși; le sunt trecute frânghii peste corp și sunt duși la depozit.

Sunt hrăniți numai cu lapte de capră, cu porumb și diverse plante. E aproape imposibil să se poată prinde o girafă adultă, chiar dacă se reușește, mă îndoesc că se poate păstra.

Acelaș lucru se poate spune de altfel, despre cea mai mare parte din fiare.

Cât despre zebre, ele sunt prinse, la fel cum sunt prinși elefanții în India, adică gonindu-le din urmă și căutând să fie băgate într'un loc bine îngrădit".

Desinfectarea hârtiei monedă

Se practică în America. Un inginer a inventat o mașină care spală, desinfectează și usucă vre-o 5000 bancnote pe oră. Astfel de mașini s'au introdus la principalele bănci americane și se evită astfel răspândirea bolilor infecțioase.

Tunel în Caucaz

Guvernul rus vrea să străpungă munții Caucaz printr'un tunel care să lege Vladicaucaz cu Tiflis. Tunelul ar străbate muntele la 1420 m. înălțime (intrare) și 1310 m. ieșire. Lungimea ar fi de 27 km. Până în opt ani ar putea fi gata.

Flota... Elvețiană

Elveția caşi Ceho-Slovacia n'are ieșire la mare, totuși are o flotă pe lacurile ei. Flotila Elveției cuprinde 279 vapoare cu motor, 120 pentru pasageri, 77 pentru mărfuri și 82 mixte. Unele năvi elvețiene pot lua pe bord până la 1200 oameni.

Puterea insectelor

Slab e omul în comparație cu insectele! O furnică poate duce în gură greutăți de 10 ori mai mari cât trupul ei. Care om ar putea duce în gură un automobil?.. Un gândac de 0,03 grame a putut trage un capac de plumb de 114 grame, adică o greutate de *1800* ori mai mare cât trupul său.

In aceleași proporții un om ar trebui să ducă în brațe palatul *„Adevărului"*.

Moartea muștelor

Invățatul **Edgar Hesse** a descoperit un parazit al muștei domestice, care, introdus în corpul ei, îi produce imediat moartea.

Hesse a ajuns să cultive acești teribili inamici ai muștei care fiind răspândiți distrug neamul acestor insecte dăunătoare și plictisitoare.

Bibliografii

Henri Ibsen: **Peer Gynt**, în românește de **Adrian Maniu**, Edit. Fund. „Principele Carol". Prețul 30 lei.

Al. T. Stamatiad: **Poezii**, Edit. „Casa Școalelor".

Donar Munteanu: **Aripi Fantastice** (versuri), Edt. Casei Școalelor. Prețul 50 lei.

ANUL VI. — N. 250

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 20 Septembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Criza literară

Dela un capăt la celălalt al Europei, jurnale, reviste, memorii, monografii se plâng de teribila criză literară, care bântue, nemiloasă, pretutindeni.

La noi constatarea a devenit aşa de frequentă, că nici nu se mai formulează: oricine o crede subînţeleasă dela sine.

Există în adevăr o criză literară ? Indrăznim să ne întrebăm cu toată evidenţa: Avem o mulţime de motive ca să ne îndoim. Deschideţi memoriile ori corespondenţa unui literat din ultimii doi secoli: Grimm, Diderot, Merimée ori Flaubert. In epoci pe cari noi, posteritatea, le găsim prospere, contemporanii le-au găsit, cu un pesimism explicabil, sterile, lipsite de vlagă şi de fecunditate. Adevărul e că e greu de precizat o criză literară. E vorba de producţie cantitativă ? Sau de calitatea operelor ? De amploarea ori generalitatea lor ?

Ştim astăzi cu oarecare preciziune ce înseamnă o criză economică. E o lipsă de potrivire între producţie şi consumaţie. Se asvârli pe piaţă mai multe mărfuri decât poate întrebuinţa o populaţie deodată. Decurg de aici o mulţime de corolare : falimente, insuficienţe monetare, deplasări de averi, etc. K. Marx a arătat că aceste crize sunt maladii constitutive ale societăţei şi economiei capitaliste.

In fiecare zi, concentrarea averilor se săvârşeşte printr'un număr mai mic de deţinători şi, prin urmare, numărul proletarilor creşte concomitent. Dar dacă creşte proletarizarea, posibilitatea de consumaţie a avuţiilor produse descreşte, fiindcă muncitorii, spoliaţi de capital nu au cu ce să-şi plătească nevoile. Toate crizele, după Marx, sunt, de sub-consumaţie şi nu de supra-producţie. Ele sunt datorite lipsei de acord între felul producţiei şi acela al repartiţiei bogăţiilor în regimul capitalist. Economiştii de

M. D. Ralea

după Marx au verificat, au făcut noi observaţii, au tras legi ingenioase asupra fenomenului. In economie politică criza poate fi explicată mai mult ori mai puţin ştiinţific. Dar în ştiinţa literară ?

Un adept al concepţiei materialiste a istoriei ar aplica pur şi simplu învăţăturile economice la cele literare.

O criză literară urmează uneia economică : ce se întâmplă în infrastructură, cum zice Marx, se întâmplă şi în supra-structură.

Fără să mergem aşa departe, putem constata că între ambele fenomene există analogii. Trebue să deosebim mai întâi o **criză literară de sub producţie** şi apoi o **criză literară de subconsumaţie.**

Deosebirea aceasta se impune de îndată ce constatăm în orice producţie literară doi factori : autorii şi publicul. Se poate ca primii să fie sleiţi, să nu mai creeze nimic ; se poate însă ca publicul să refuze a citi într'un moment dat, şi, scriitorii lipsiţi de debuşeu să se descurajeze, să fie total lipsiţi de stimulent, să fie paralizaţi în orice inspiraţie. Aceasta nu e o simplă ipoteză : lucrul se întâmplă adesea în realitate. Se zice de obicei, foarte frumos şi foarte încurajator că un artist creiază fiindcă are ceva de spus, că scrie pentru el, nu pentru public. Cu toate acestea publicul nu e o abstracţie, e, din contra, o realitate de primul ordin. In termeni filozofici am zice că **e o categorie** a creaţiei artistice.

E aproape imposibil ca autorul să nu se gândească în momentul elaborării la o societate mică ori mare, ideală ori reală, căreia îi destinează opera sa. Dacă un scriitor nu s'ar gândi la societate, n'ar mai avea nici un senz publicarea : manuscrisul ar trebui să rămâe în saltar. Nimeni nu se expune dacă nu vrea să fie văzut.

Dar publicul acesta poate fi de multe ori ingrat. Intr'o bună zi îi poate trăsni prin minte să nu mai citească Ce devin atunci scriitorii ? Lucrul se poate întâmpla din diferite motive. In primul rând, fiindcă e vorba de timpul nostru, din cauza greutăţii traiului. Lupta pentru viaţă, când devine teribilă, activităţile de lux dispar. Consumaţia libristică, aşa de gratuită, şi din punct de vedere biologic, aşa de artificială, aşa de absurdă, dispare printre cele dintâi.

Fireşte, aici trebue deosebit public şi public. In ţările cu vechime culturală, cartea ajunge o necesitate vitală ca şi pâinea, lemnele ori paltonul. Acolo publicul, chiar jenat, nu cedează cu una cu două. In alte părţi, slăbiciunea se arată la primele strâmtorări. Desigur că un public care cedează la cele dintâi mizerii nu e un public literar. Dar trebue, oricum, să fim umani...

Pe lângă cauzele economice, există şi altele intrinsece însăşi mişcării literare într'o anumită epocă şi care au, la fel, efecte paralizante asupra publicului cititor. Când apar şcoli sau tehnice artistice noi, cititorii pot fi mefienţi la început. Fiindcă nu sunt tot aşa de plastici ca scriitorii, ei ezită o bucată de vreme, până se deprind, se adaptează la noul fel de artă.

Există atunci câtva timp un refuz de consumaţie literară. Viteza producţiei artistice nu e egală cu viteza consumaţiei. Cea dintâi e cu mult superioară: elita merge mult mai repede decât massa, care se adaptează cu încetul şi târziu.

Crize de acestea s'au produs totdeauna când au apărut în istoria literară curente noi. Aşa a fost în primele zile ale romantismului, ale simbolismului, ale dadaismului. Pe urmă lumea se deprinde, e oarecum ruşinoasă că a rămas în urmă, se repede cu aviditate asupra operilor dispreţuite o bucată de vreme şi echilibrul se restabileşte cu o creştere simţită a numărului de cititori. Se poate observa în aceste momente, o excitaţie generală, o stimulenţă care invită epigonii, discipolii şcolii ajunsă la modă, să producă o mulţime de opere de popularizare, pentru difuziunea noilor metode în marile public. Consumaţia ajunge la maximum în acele momente, cu deosebire fericite pentru scriitori. Breasla înfloreşte şi unii din ei, alături de glorie, reuşesc să facă şi avere.

Acestea sunt episoadele penibile şi vesele ale crizelor de sub-consumaţie. Să le cercetăm şi pe acelea ale celor de sub-producţie. Acelea nu mai privesc publicul, ci pe scriitori.

* * *

Se povesteşte despre Caragiale următoarea anecdotă : Scena se petrece la C. Dobrogeanu-Gherea în casă. Caragiale parcurge cu paşi febrili odaia şi se lamentează: e plictisit, deprimat de sărăcie, nu mai ştie ce trebue să facă, etc. Cu voce dulce Dobrogeanu-Gherea îl dojeneşte :

— Caragiale, de ce nu vrei să scrii? Ai promis de atâta vreme un roman. Asta te-ar scoate din multe încurcături materiale. Şi probabil ţi-ar aduce şi buna dispoziţie, curajul moral.

— Să scriu ? Dar d-ta ştii că azi dimineaţă n'am avut în buzunar cinci lei să-i dau nevestii pentru coşniţă ? Crezi d-ta că în condiţiile astea mai poate cine-va să scrie ?

Dobrogeanu-Gherea pleacă capul în jos, intimidat. Caragiale, îşi continuă plimbarea agitat prin odaie.

La un moment dat, mâna criticului trage uşor un săltar, scoate de acolo un bilet de o mie de lei şi-l întinde timid, cu delicateţă, lui Caragiale. Acesta ia biletul se uită puţin la el, pe urmă îl îndoae repede şi-l bagă în buzunar. Continuându-şi aceiaşi plimbare prin odae, face reflecţii cu voce tare :

— Acum mă duc la Sinaia vre-o săptămână să mai răsuflu şi eu. Mai văd prietenii, ne mai punem pe taclale, mai facem şi un chef ; mi s'a uscat de tot gâtlejul.

— Dar bine, Caragiale, era vorba să scrii.

— Să scriu ? Dar tu îţi închipui că eu pot să scriu când am bani în buzunar ?

Anecdota aceasta are mai mult decât un interes hazliu, o profundă semnificaţie psihologică. Un scriitor nu poate produce nici în momente de mizerie extremă, dar nici în condiţii prea fericite. Ii trebue probabil, cum se zice, o onestă mediocritate.

In epoci liniştite, fără griji, când traiul material e uşor, când atmosfera morală nu e încărcată, duşmanul cel mare al scriitorului e viaţa vegetativă, toropeala, stagnarea enervantă, plictiseala. Baudelaire a descris-o sub forma ei devorantă de balaur cu şapte capete. Evenimentele parcă amorţesc. Se zice că popoarele prea fericite n'au istorie. Formula poate ar trebui rectificată : popoarele prea fericite n'au literatură. De asemeni dragostele prea fericite nu pot dura. Vorba lui Paul Valéry: „il faut des idées ou des malheurs"...

In asemenea condiţii arta se realizează cu greu. Puţinele opere care apar sunt extrem de cizelate, „écritures artistes", în felul lui Flaubert sau a fraţilor Goncourt, care au scris în cea mai fericită epocă a secolului al XIX-lea, aceia de sub imperiul al II-lea. Literatură de seră, delicată, artificială, făcută numai din procedee.

Când e prea mulţumit, când n'are griji, scriitorul ori e prins de viaţă şi atunci trăeşte dar nu scrie, ori se plictiseşte şi vegetează improductiv.

Literatura puternică, de evenimente tragice, nu poate fi produsă decât de timpuri sbuciumate. Ca să poţi observa viaţa, trebue o dezadoptare, trebuesc opriri, obstacole, mai mult, nenorociri. S'a zis doar cu drept cuvânt : „Le don de l'observation est la récompense du malheur". Literatura lui Balzac, Dostoewski, Gorki, Eminescu, a lui Caragiale el însuşi după cum se vede mai sus, n'au ieşit din biografii trandafirii. Ele au fost plămădite tragic de viaţă.

Dar ca şi în anecdota de mai sus, împrejurările nu trebuesc să fie excesiv de grele, nu trebue să meargă până la desfiinţarea „coşniţei". Atunci scriitorul e apăsat, deprimat, paralizat.

Timpuri ca acestea, în care puţini au abia strictul necesar nu sunt favorabile scrisului. Trebuesc în viaţă nenorociri uşoare, rezonabile. Acestea excită. Cele prea mari desfiinţează. Nu trebuiesc mai ales într'un moment dat, nenorociri colective, în societatea întreagă. Cazurile individuale pot fi fecunde. Generalitatea mizeriei însă închide orice veleitate de creaţie. Mediul devine apăsător, tâmpeşte, reduce, anihilează.

Astfel, crizele de sub-producţie pot fi produse de cauze opuse : prea multă linişte ori prea mult sbucium. Dela aceste generalităţi, se cuvine să trecem la cazuri concrete, specifice momentului şi ţării noastre.

Acestea însă pe altădată.

MIHAI D. RALEA

Amorurile lui Stendhal

Pentru Stendhal (pseudonimul lui Henri Beyle) unica preocupare în viaţă a fost amorul. Tot ce făcea el, tot ce-a scris, peregrinaţiile lui prin diverse oraşe europene, îmbrăcămintea lui elegantă, învăţarea limbilor engleză, italiană şi grecească, frecventarea asiduă a teatrelor şi contactul lui cu actriţele de toată mâna — n'au avut decât un singur scop. Veşnic în căutarea unei intrigi de dragoste, viaţa lui s'ar putea scrie pornind numai dela diferitele sale peripeţii amoroase. Orice femeie — indiferent dacă era frumoasă sau urîtă — avea asupra lui o mare putere de atracţie — iar el se credea faţă de sexul slab, un **dandy**, un Don Juan, un cuceritor de inimi şi era gata totdeauna să joace rolul unui seducător.

Şi cu toate acestea îi lipseau două din însuşirile esenţiale, care duc la bun sfârşit asemenea întreprinderi : era foarte slut — şi el ştia asta — şi n'avea îndrăzneală

Stendhal

de loc. Dacă defectul dintâiu — sluţenia — s'ar mai fi putut trece cu vederea, întru cât adesea femeilor frumoase le plac bărbaţii uriţi, timiditatea lui excesivă a fost însă una din pricinile hotărîtoare pentru care, cu toată persistenţa lui eroică, n'a putut să joace rolul lui Cassanova.....

Această timiditate îl exaspera. Provenienţa — o explica el — prin veşnica lui lipsă de bani. De aceia unul din visele sale era să aibă în buzunar, în fiecare zi, vreme de un an, o sută de ludovici de aur. „Această greutate continuă, pe care aş şti-o că e aur, ar distruge rădăcina răului..." scrie el în jurnalul său. Atunci... s'ar fi putut gândi şi el, cu alt sentiment decât acela al admiraţiei — la cele o mie de amante ale preafericitului Don Juan, cuceritorul de inimi nebiruit...

Vizitele lui mondene luau aşa proporţii, încât ceasuri întregi se gândea, cu o sară înainte, cum să abordeze adouazi pe cutare doamnă sau pe cutare actriţă, alcătuindu-şi până în cele mai mici amănunţimi diverse vicleşuguri strategice, întocmai ca un general care şi-ar face planul pentru cucerirea unei cetăţi. Câte nopţi n'a pierdut el stând pe la geamurile adoratelor şi în câte dimineţi n'a spionat cu privire de asasin intrarea vreunei locuinţe pe unde trebuia să apară aceia, fără de care nu putea să mai trăiască — aşa cel puţin zicea el. Jurnalul său intim e plin de asemenea amănunte care pun pe autorul lor într'o postură cu totul copilărească...

Cum ajungea într'un oraş nou, el se interesa îndată care sunt cele douăsprezece femei mai frumoase de acolo şi apoi... se punea la pândă prin colţurile străzilor, gata s'o ia la fugă la cele dintâi apariţii pela geamuri...

Preocupat veşnic de chestiunile acestea, Stendhal a scris o carte intitulată: **„Despre Amor"** apărută în 1822, în care autorul îşi arată ideile asupra dragostei şi asupra femeilor în genere. Lucrarea aceasta n'a avut nici un succes—contrar aşteptărilor lui Stendhal care era sigur că de pe urma ei va ajunge şi'n Academie. In zece ani s'au vândut şaptesprezece exemplare, ceiace a făcut pe editor să spue că „e o carte sfântă: nimeni nu se atinge de dânsa". Intreaga ediţie a fost desfăcută mai târziu cu cântarul servind de lest la o corabie...

Pasiunea lui Stendhal pentru sexul feminin mergea aşa de departe, încât el s'a amorezat şi de mama lui. E drept că avea atunci numai şapte ani — totuş precocitatea aceasta e destul de ciudată.

Mama lui, Henriette Gagnon, era tînără, frumoasă şi sglobie. Mică la stat — dar cu trăsături pline de nobleţă, părea mult mai tânără decât în realitate. Citea în original pe Dante şi pe Tasso. De copilul său se îngrijea mult şi îl iubea cu toată aprinderea, iar Stendhal — o mărturiseşte — găsea o plăcere echivocă în mângâierile ei. Astăzi aceste confesiuni ar întări poate teoriile lui Freud.

„Doream" — spune el — „s'o acoper pe mama cu sărutări şi îmi plăcea s'o văd mai ales desbrăcată. Ea mă iubea şi mă săruta cu pasiune, iar eu îi răspundeam cu aşa foc, încât de multe ori mă lăsa şi se ducea. Imi plăcea s'o sărut pe gât şi uram grozav pe tata când întrerupea îmbrăţişările noastre..."

Apoi Stendhal spune mai departe :

„Niciodată mama n'a participat întru nimica la amorul meu..."

Atâta ar mai fi lipsit...

„In ce mă priveşte pe mine eram un criminal : îmi plăceau toate farmecele ei..."

Şi scriitorul, apucând pe panta aceasta, povesteste următoarea întâmplare :

„Intr'o sară, pe când eram culcat în odaia sa, pe o saltea aşternută jos, mama, iute şi vioae ca o căprioară, sări peste mine, ca s'ajungă mai iute la patul ei." Stendhal se opreşte aici...

Iată de ce copilul urăşte grozav pe tatăl său — Chérubin Beyle — de care e gelos, cât se poate de gelos. Mai târziu, când mama sa murise de mult, auzind el pe o rudă spunând că Henriette n'a iubit niciodată pe soţul ei „aceste cuvinte au fost pentru mine de o însemnătate imensă. In fundul sufletului, eram încă gelos pe tata". Iar când află dela o servitoare că mama lui i-a spus odată lui Chérubin, pe când erau logodiţi : „lasă-mă în pace, urîtule !" Stendhal este cuprins de o veselie aşa de mare, în cât afirmă că „niciodată în viaţa mea n'am râs cu aşa poftă".

Cu toate cusururile lui, Stendhal rămâne totuş **„un esprit charmant"** aşa cum l-a caracterizat Alfred de Musset...

GHEDEON

BUCURESTII DE AZI

Vitrinele

Cum prea adesea am amestecat închipuirile mele cu viaţa cea adevărată, e lesne de înţeles de ce am suferit de melancolii profunde şi nelămuriri fără leac. Vitrinele mi s'au părut a fi ochii oraşelor, în care le citeşti sufletul — şi eram mâhnit şi nedumerit de soarta vitrinelor în societatea socialistă, pentru înfăptuirea căreia odinioară am scris şi am vorbit cu entusiasm. Societatea socialistă nu mai putea fi o societate de concurenţă. Toate prăvăliile trebuiau deci transformate în tot atâtea magazii şi depozite, fără vreo rânduială estetică a „bunurilor", fără vreo intenţie de a cuceri ochiul şi inima.

E sigur că n'am renunţat la o perfecţionare a animalului omenesc, la o echilibrare a relaţiilor cu semenii lui — deşi de atunci încoace mi-am dat seama de toată valoarea intelectuală a instinctelor —dar nu, nu vreau şi nici nu pot crede ca socialismul să desfiinţeze vitrinele marilor oraşe....

Rămân, dacă voiţi, socialist, — dar cu această rezervă!....

Bucureştii n'au vitrinele pe care le-ar merita. Oraş oriental prin structura sufletească a locuitorilor, Bucureştii ar trebui să etaleze tot ce posedă. Şi foarte multe din avuţiile caracteristice, rămân ascunse — caşi o seamă de frumuseţi specific sub-urbane, de care vom vorbi altă dată.

Cred că există în Bucureşti două vitrine, în adevăratul înţeles al cuvântului: vitrina din Calea Victoriei, a magazinelor Lafayette şi vitrina din strada Carol, a magazinului Prager. Pietonul intră la adăpost ; pe ploae pe vânt, pe furtună, el poate intra în **vitrină**, — între el şi mărfurile frumos rânduite, sunt doar străveziile forţe ale geamurilor — şi poate lua o baie de confort, de linişte sau de graţie.

Vitrina magazinelor Lafayette din Calea Victoriei deşi atât de bine construită, e **lipsită însă de spiritul de vitrină.** In acele magazine nu se găseşte probabil nici un domn care să aibă un adevărat suflet de femeie! Pălăriile, bluzele, pantofii şi gulerașele sunt rânduite ca soldaţi în pluton, pentru o mai mare întrebuinţare a spaţiului, nu pentru o mai artistică subliniere a unui „articol".... De aceeaşi lipsă, întocmai, suferă şi vitrina tot atât de bine construită a magazinului Prager din strada Carol.

S'ar părea că în strada Lipscani, unde bate inima zeiţei mătăsurilor, am putea da şi de cea mai artistică vitrină. Strada Lipscani, care suferă de stranguare perpetuă, din lipsă de spaţiu **n'are nici o vitrină adevărată** — şi nu s'a aflat pe acolo nici un negustor destul de genial care să înţeleagă acest elementar adevăr că **marfa se vinde în vitrină şi nu în prăvălie,** şi să reducă prăvălia, în beneficiul vitrinei, numai la doi metri pătraţi !

Fără a fi voit să sacrifice prea mult din spaţiul de care dispunea, magazinul Imperial din Calea Victoriei — lângă unul din colţurile Palatului Regal — se bucură de două vitrine largi. Ele pun numai marfa la adăpost; n'au avut generozitatea să poftească în sânul lor şi pe trecător.

Da, aci afli în fiecare zi ultimile îmbinări de linii şi culori de pe stofele uşoare ca ţesătura de paianjen care au menirea să facă din aceleaşi femei ale noastre, fiinţe noi pentru perpetuarea neliniştei masculine. Doamne stilizate după gustul revistelor de modă, stau rigide în vitrină, ridicând o mână de gips sau o figură cu surâs mortuar. Sunt manechinele fabricate altădată pentru panorame şi acum pentru vitrinele de mătăsuri. Cum şi-au putut închipui acei negustori de graţie şi poezie voluptoasă că o femeie de gips ar scoate în valoare linia unei croieli, nu ştim... S'au făcut cheltueli fantastice pentru cele mai ingenioase mijloace de reclamă —şi nu ştim dacă i-a trecut prin cap vre-unuia din acei negustori atât de înrudiţi cu poieţii, gândul simplu de a arunca la canal funebrele monstruozităţi de gips şi de-a instala în vitrină, frumos gătite şi citind sau sorbind dintr'o ceaşcă de ceai, într'adevăr două femei vii, zvelte, frumoase, simple şi graţioase — de sigur, bucuroase că feminitatea lor e folositoare şi în sfârşit cercetată pentru altceva decât pentru trivialităţi. E ceeace face societatea Anglo-Americană de peste drum, care a instalat în vitrinele ei largi, o baie de marmură, un serviciu complect de masă cu tacâmuri de argint, ba şi-o mică seră, cu geizeri şi bazine cu peştişori roşii, luminaţi de becuri electrice nevăzute.

La Biserica Mocănească

Opinca lunecă pe frunzişul uscat, ca pe ghiaţă... Puşca te trage la vale, iar până în culme mai e.... Soarele a şi scăpătat după muchia brazilor, abia mai luminând vârfurile....

— Mai e, bade Toadere, mai e ?

Iaca îndată. Mânem chiar lângă biserică...

Tudorache trecu desagii pe celălalt umăr, luă în piept corgana, care ne mai rămăsese, şi se opri pe marginea poenii.

Din dosul zmidei auzii chiar cum zăngăni lanţul copoiului, pe care tovarăşul meu îl lega de o tufă.

— Bravo, dar bine că am mai scăpat odată la lumină!

Abia îmi dădeam seamă de altfel, că sântem în adevăr, în lumină, că sântem pe creasta Păltinişului, şi că dinaintea noastră se desfăşura una din cele mai largi şi mai mărete privelişti, din câte i-au fost date să vadă cândva ochiului muritor... Urcuşurile grele au şi partea asta slabă, că-ţi taie pofta de a mai admira, de a „exclama", şi în loc de „entuziasm", în loc de „admiraţie", stai câtva timp năuc, abia trăgându-ţi suflarea, ascultând numai cum ţi se zbate inima....

— Iaca, ici în vâlcea avem şi izvor, colo, la capătul poenii—stâna,— zise Tudorache după un răstimp. Păcat numai că-s îndrăciţi tare mocanii....

— Dar colo nu-i cumva Ciahlăul ?— întrebai, gâfâind încă de oboseală.

— Ba el-îi. Nu vezi Panaghia ? El—îi. Ca în palmă... Ici mai la stânga—Ardeluţele, — adaogă tovarăşul meu, arătând spre două vârfuri ţepoase răsărite din negura unei văi adânci, şi ajungând abia până la coapsa Colosului. Apoi Tarhaoşu, sireacul... De acolo vin ploile!... Apoi Cărunta: uite cum luceşte în soare ! Ici, mai la stânga — Vrancea, munţii Carpaţi !

— De unde ştii că se chiamă Carpaţi ?

— Tot dela ei, dela Mocani ! Şi asta amu, cât vezi cu ochii,— lămuri tovarăşul, arătând spre şesul Moldovei, galbăn de lanuri, ars de soare şi întins în dreapta, în stânga, înainte, spre depărtările nesfârşitului : —asta-i Romania.

— Romania ! Şi de ce **Romania,** şi nu România ? Tot dela Mocani ?...

— Nu, un neamţ mi-a spus-o. Ţi-am mai vorbit de neamţu cel beţiv... De treabă tare, dar cam prost...

— Neamţul, care a vrut să exploa... să care paltini de aici, paltini de cei creţi, ca să facă scaune, dulapuri ?...

— Acela. N'a putut coborî un singur butuc. Unde-i chip cu oamenii noştri ?... A cheltuit de geaba vreo douăzeci de mii...

— Şi vasăzică el ţi-a spus că ?..

— D'apoi. Romania, aşa-i zice. Ro-ma-nia !—închee tovarăşul meu cu un ton aproape didactic.

Dar când soarele e pe asfinţite, nu prea ai când sta la taclale şi la „discuţii". Trebue să te gândeşti la un culcuş.

— Nu mergem la stână, dă-i naibei de mocani. Trântim un foc ici, mai la dos, lângă biserică, de se vede până în Ciahlău, şi până în Buhuşi,—zise tovarăşul, sculându-se ca să se apuce de treabă, de adunat lemne pentru foc, de rupt cetină pentru culcuş...

— Lângă biserică ? Dar unde-i biserica, badeo ?

— D'apoi n'o vezi ?..,

— A—a !...

Era o înjghebare de câtiva pari bătuţi în pământ, adică trei pari în totul, căci pe al patrulea îl înlocuia un brad tânăr şi vânjos, care dădea construcţiei o soliditate şi mai mare. Parii sânt deabia de un stat de om, şi-s uniţi la vârfuri cu câte o stinghie. Stinghiile sânt bătute cu cuie, şi numai una din ele, care trebuia întărită de brad, în lipsă de cuiu, era prinsă cu un gânj.

Totul durat din topor, sau cum a fost găsit în pădure. Construcţia coprindea cam vre-o patru metri pătraţi, — loc încăpător cel mult pentru două-trei persoane; iar altarul.... Se cunoştea că lipseşte popa, căci n'ai măcar unde să te învârteşti. E despărţit totuşi după toare regulele, de restul bisericii, dar în loc de iconostas,— printr'o simplă cruce ceva mai înaltă, meşerită tot din topor. Pridvorul lipseşte, iar în locul uşii—încă o stinghie, aşezată la intrare, fără cuie. Dacă s'o întâmpla să cadă, o pui iar la loc..

Lipsea şi clopotniţa; în schimb, o toacă mare, făcută dintr'o aşchie de fag, răzămată de biserică, şi două scurtături de paltin, în loc de ciocane, arătau că nu-i nevoe de clopote...

— Asta-i toată biserica ?

— Ehe, da să vezi câte mătănii face mocanu ! Bate pe popa Gheorghe dela schit. Face treabă bună, tâlharu de mocan, că ştie la rugăciuni—cât nu ştie un sat. Iaca, aşa-i merge gura... şi cu toaca, dă-i şi dă-i ! Ai să-l vezi mâne la utrenie,—adaugă tovarăşul, cu toporul în mână, chitind să meşterească din două mişcări două lucruri deodată: o cujbă pentru atârnat ciaunul şi o furcă pentru adăpostul meu.

La noi, la vânători, nici nu prinzi de veste cum se înjgheabă o gospodărie. Peste un sfert de ceas la noi se vedea mai multă viaţă, decât la stână: pălălăia focul, se aduna cetină, se adunau lemne...

In sfârşit se mai învioră şi stâna: dintr'o altă poiană din dosul ei se auziră tălăngi, se arătară în curând oile: la început câteva capre şi vre-o doi câni, apoi grosul turmei, cu câni pe o latură şi pe alta, urmaţi de câţiva ciobani.

Turma se revărsă în jurul stânii şi în întreaga târlă. Ciobanii intrară în sală, ca să scoată găleţile, strungarul îngrămădi turma în ţarc; începu mulsul...

Totul într'o tăcere neturburată.

Incetul cu încetul ttârla se umplu din nou de oile mulse. Veni şi cea din urmă. Tălăngile amuţiră cu totul. Deasupra stânei se înalţă fumul, care se amestecă treptat cu amurgul cenuşiu al serii. Baciul scoase un hârdău cu zer şi-l turnă în troaca de lângă intrare. Urmă o scărmăneală scurtă între câni, până se sfârşi zerul. Apoi cânii şi ciobanii, obosiţi şi unii şi alţii de truda zilei, se aşezară pela locurile lor, în jurul oilor. In mijlocul tăcerii adormi totul...

Focul nostru veghea singur, aruncând lumini peste întreaga poiană, până la izvor şi până în târlă, văzut dinspre răsărit poate tocmai dela Buhuşi,iar din spre miază noapte, poate tocmai din Ciahlău....

* * *

Vânătorii nu-s ca ciobanii, n'au obiceiul de a se grăbi. Masa o aşezi pe îndelete, cu socoteală: întâiu scoţi sticla cu rachiu, apoi slănina şi usturoiul, apoi...

Mănânci fără grabă, suceşti ţigara cu băgare de seamă, ca să nu iroseşti tutunul; caoţi un gătej cât mai lung, întinzi mâna spre foc, îl aprinzi la un capăt, îl aduci la ţigară cu chibzuială, ca să nu-ţi aprinzi barba....

Mai stai, mai vorbeşti... Căci noaptea e lungă şi timp de... astă dată e şi o linişte neturburată, nu se clinteşte un fir de iarbă, vântul nu volburează, fumul nu-ţi scoate ochii: flacăra abia se mlădie de o adiere uşoară din spre Tarhaoşi. Să tot stai aşa lungit, să taci şi să fumezi...

Mă uit spre stâna cufundată în tăcere şi întuneric.

— Au să ne binecuvânteze ciobanii că ne-am oprit, aci, în preajma stânii. Nu mai vine dihania noaptea asta !

— Nu ştiu ce-o mai fi cu Catrina; că dacă are pui, nu se sfieşte ea !...

— Aşa-a ?

— D'apoi dece crezi că au făcut biserică?

— Pentru ursoaică !...

— Nu, să vezi cum a fost...

Tovarăşul se opri o clipă în ascultare.

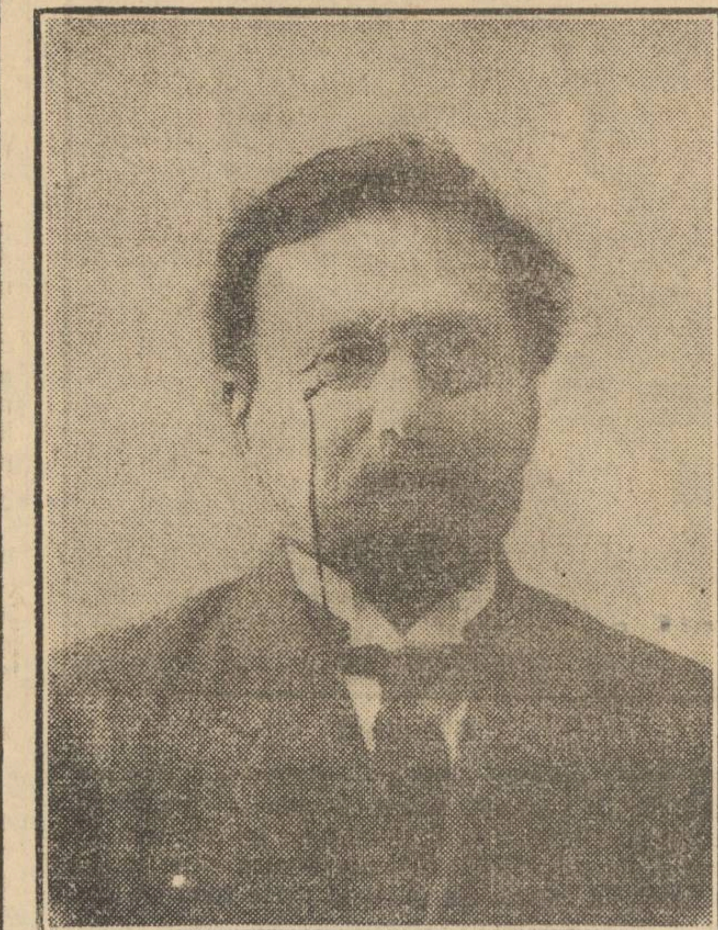
— Iaca, nu se aude... Nu se aude dinspre Goşman nimic. Aceia dorm fără grijă... Cum îţi spun, treaba a fost aşa. Era gălceavă mare între mocani şi între ai noştri, cei de pe Goşman: tot din pricina păşunelor. Numai ce-i vezi că se întâlnesc pe plaiu. „Mă şoldovene, da ce cauţi pe aici cu slăbăturile tale ?" „Da, tu măi ungurene, aşa şi pe dincolo ?..."

Şi-la bătaie !...

Dar mai aveau mocanii şi alt bucluc: le venea ursoaica mai în toate nopţile, dădea buzna peste câni, peste ciobani, înhăţa oaia, şi pe ici i-i drumu ! Mânia lui Dumnezeu, şi pace ! Amu, aveau şi ai noştri un urs, dar bun tare, blajin, nu se afla să facă stricăciune ; venea aşa, de plimbare câte odată... Da numai iată că află moşneagu, aşa, din zvon, depe la ciobani, că s'a dat Catrina în dragoste cu Juchilă (că aşa-i zicea !a o noastră)... Atâta i-a trebuit mocanului : nici una nici două — fuga la schit, la călugăr ! Inţelegi ?...

— Ca să cunune pe Catrina cu Juchilă ! Să-i dea de zestre Goşmanul !...

— Hă-hă-hă !... Să vezi. Cum îţi spun, ia mocanu un caş aşa, mai arătos, mai mare — şi la schit... Dar ce caş?

A. Frunză

Vorbă să fie... Numai coaja ! Că era mâncat pe dinlăuntru pe de-a întregu, de pâji !... Umple omu caşu cu urdă — nişte urdă acră, iute... veche, de-ţi săreau ochii de iuţeală; astupă bine gaura cu o bucăţică de burduf, potriveşte bine totu, şi gata. Ce şi-o zis ? Călugăru-i bat încă dela Tăierea Capului,—nu se mai trezeşte el până la ziua Crucii...

— Până la plecarea oilor ? Inţeleg.

— Tocmai. Apoi chiar dacă află şmecheria... mă rog : rugăciunea s'a cetit, treaba s'a făcut, n'o mai întoarce el... Vine; „aşa şi aşa, părinţele, cumpănă mare peste turmă, şi tâlharii dela Goşman, care nu dau un strop de brânză pentru sfintele lăcaşuri..." Intr'un cuvânt, cum ai zis şi dumneata : să-i tragă o afurisenie de rugăciune... mă rog, potop peste ai noştri, nu altceva ! Când colo, călugărul a şi prins de veste chiar a doua zi, a înţeles şmecheria... Şi foc : „Să nu văd, zice, picior de ungurean în chilia mea, să n'aud !..."

Şi iaca aşa... n'a brodit-o...

— Şi acuma şi-au făcut vasăzică biserică proprie ?

— D'apoi... Că el, vezi, nu se ducea, că doar ştie rugăciuni şi singur, cât lumea, le-a învăţat pe de rost dela bunici, neam de neam. Dar ce şi-a zis : n'am daru, ia să mă duc eu la călugăr. Dar vezi că nu i-a mers...

Mai fumarăm.

— Zi, nu faci treabă, fără dar, fii tu şi răzmocan ! Dar trebue să fie abitir şi călugărul; cum de s'a dezbătat el deodată ?...

— Ştie tot: de-i comoară, de s'a furat ceva— află îndată. Dar câte boli a lecuit, câte duhuri necurate.....

— El —îi cu „slujba ciocanelor?"

— El ! Are o chee—iacă aşa de mare. Când începe să-ţi tragă peste cap cu cheea,—ori ese necuratu, ori te-a dat gata. Nu-ţi mai trebue doftor... Ii chee, nu-i ciocan!...

Tovarăşul se sculă, se mai uită la cer, cercetă stelele.

— Is dese tare: mare lucru să nu vie vreo schimbare. Eu zic, să mai împingem butucii peste foc, şi...

Tudorache împinse câţiva butuci peste căpătâiul focului, stârnind un roiu întreg de scântei, mari şi mici, care umplură aproape un sfert de poiană, se mai uită la flacări, apoi se lungi pe suman, cu picioarele spre foc, cu capul spre perdeaua de brazi, care adăposteau bisericuţa şi toată gospodăria noastră... Căscă...

Cerul era, în adevăr, ceva mai curat şi mai înstelat, decât de obiceiu—semn că s'ar putea întâmpla vre-o schimbare de timp. Dar dinspre Tarhaoş nu se arăta nimic: abia mâine dacă se întâmplă ceva....

La stână linişte neclintită. Aceiaşi linişte în văzduh şi pe pământ, dinspre Goşman, dinspre întunecimile Asăului, dinspre Vrancea. Numai jos de tot, în valea Negrului, departe undeva în adâncimi, se simte ceva ca o şoaptă nedesluşită; să fie chiar apele Negrului, sau visul pădurii, care îndeamnă la somn ?...,

* * *

A doua zi ne trezirăm în sunetul toacei. Incă nu răsărise bine soarele, când badea Brescu începu utrenia.

Ne descoperirăm şi noi. Tudorache se aşeză lângă uşă; eu mă rezămai de o cioată, ceva mai la o parte, chiar pe creasta de unde se vedea răsărind pese oceanul Moldovei, soarele aducător de griji şi de muncă, peste această vale a plângerii, care demult nu mai cunoaşte nici liniştea şi tihna binefăcătoare, dar nici evlavia muntelui. Strălucea în lumină şi Cărunta şi vârful Panaghiei, şi crestele Tarhaoşului; ardeau în soare nişte vârfuri ascuţite dinspre depărtările Buzăului, poate chiar Penteleul... Şi numai ici, în văi, mai dăinuiau încă fiorii intunericului....

Baciul sfârşi slujba; mai lovi de câteva ori toaca şi lăsă ciocanele lângă uşa bisericii.

— Acuma să vă zic bine aţi venit,—începu bătrânul. No, că tare ne-a părut rău aseară că n'aţi venit pela stână ! V'am tot aşteptat cu mămăliga, cu urdă, cu....

Pe faţa lui Tudorache se zugrăvi părere de rău, dar şi neîncredere.

— Cred că ne-ţi face cinstea barem acum; că noi tare ţinem la vânători, mai ales care's şi cărturari... Nu de alta, dar avem o scrisoare; am descurca-o şi noi, poate, dar nu pre avem ochelari. Ne-a venit încă dela Inălţare... şi apoi avem nişte jintiţă....

Moşneagul închise ochii numai la gândul, cât e de bună jintiţa; pe feţele noastre răsări soarele pentru a doua oară.

— D'apoi dumnealui ceteşte ca ghiaţa,— mă laudă Tudorache:—că-i tocmai dela Eşi: dacă nu ţi-o mai ceteşte nici dumnealui....

O luarăm spre stână, de unde oile plecaseră demult.

La intrare baciul făcu semn strungarului, să închidă căşăria, ca să nu mai vadă nişte străini ce-i acolo, şi ne introduse în fumărie.

—Iat-o,—zise baciul, luând depe grinda acoperişului scrisoarea care stătuse atâta timp, acoperită cu o piatră, ca să nu se afume şi mai ales, să n'o sufle vântul.

Scrisoarea era veche de tot, dar cu atât mai interesantă. Spunea că lâna a fost vândută lui Ianoş, şi că s'a păcălit ungurul—al dracului, căci toată era mâncată de molii; mai spunea că lelea Safta plânge mereu după bietul Traian care, deşi balcâz de un ochiu, a fost luat la cătănie; că nepotul Gheorghe s'a lăsat de „crâjmă", că şi-a părăsit şi „muierea", şi că a luat o cucoană, pe care o plimbă cu maşina, căci a ajuns mare de tot; că vărul Niţă s'a ales totuşi mai bine decât toţi căci, deşi stă deocamdată la închisoare, dar are mare nădejde să scape cu parale bune...

— Tare vă mulţumesc; că mare bucurie mi-aţi făcut, domnule,— zise baciul, încântat mai ales că a scăpat de o marfă, pe care n'o putea desface.—Şi tare frumos ai citit, domnule,—adăugă, umplând cu jintiţă două cupe mari de lemn de mesteacăn, pe care nu le-a umplut cu atâta dărnicie, poate de când a ajuns baciu la stâna Păltinişului.

Nu-mi închipuiam că am s'o pot mânca pe toată, şi tot aşa şi Tudorache. Dar de ar fi fost să ne dăm sufletul lângă cupa dela stâna Păltinişului, şi tot o isprăveam....

Pentru întâia dată în viaţă mi-a priit şi mie ştiinţa de carte.

— Mulţumim, bade baciule, aşa jintiţă... Să-ţi trăiască turma !...

— Nu se mai află,— abia îngână şi Tudorache, căutând zadarnic un cuvânt mai potrivit, şi bâjbâind prin sân după punga cu tutun.

— Mulţumim, bade Brescule !... Dar eu zic să luăm şi câte un rachiu de hatârul jintiţei. Ia dezleagă desagii bade Toadere să cinstim pe baciul. No, că straşnică jintiţă mai face !....

— Să dea Dumnezeu şi sfânta zi de azi !...

Cinstirăm cu toţii, lăudarăm turma, stâna; mai privirăm uneltele stânei: crintu, teascul, brighidăul; ajunse vorba şi la bisericuţă.

— Bună treabă aţi făcut, badeo, cu bisericuţa! Iaca, ai noştri nu se pricep....

— He-e ! D'apoi aşa era în vechime !— zise baciul, înviorându-se de păhărelul fermecat.—Când am descălecat noi, se chiamă, la început, când am bătut ţăruşul, aşa era ! Aşa-a ! Vezi poienele astea? Numai biserici! Şi era bine: oaia era oaie, brânza—brânză ! Oaia grasă, cinstită ! Nu ca azi : că dacă oaia nu-i cinstită... Ciobanu cât ursu; caşu—cât roata carului ! Azi....

— Şi fără popă ?

— Se poate fără popă ? D'apoi ciobanu să slujească? Face treabă şi ciobanu, nu zic, dar dacă n'are daru... Puţini, se înţelege: un popă la toată olata asta a lui Dumnezeu,— de aci până în Ciahlău, de acolo—până în Cărunta. Era-a !

—D'apoi mai putea el cutreera atâta munte, atâta coclaur, tihăraie, stâncă ?...

— Venea ! Se putea să nu vie ? Cu sila îl lua ! Cum se ivia o cumpănă, o gălbează în oi, o lingoare în ciobani,— hai, popo, că te ia mama dracului ! Il puneau în desagi: într'o desagă popa, în altă desagă merindele: brânză, leurdă, bureţi, meiu... Şi—pe cal !

— Mergea treaba şi cu meiu ?

— D'apoi ! Mesteca popa la meiu, de-i crăpau măselele; dar făcea şi treabă! Nu ca azi,—de se plimbă ursu ca pe moşia lui tată-său...

Baciul făcu numai din mână.

— Iţi fi având, badeo, şi supărări, o fi venind bala...

Moşneagul tăcu o clipă, iar Tudorache mă călcă pe picior.

— Nu-u ! Nu zic de noi, pe noi nu ne supără: de ce să vorbim ?.....

O nouă călcătură pe picior.

— Noi n'avem haber, ne-a ferit Dumnezeu, —urmă baciul, făcându-şi semnul crucii.—Zic aşa, de o pildă.... Doar ursu, domnule, e după cioban: la ciobanu bun, şi ursu-i bun; la ciobanu rău—şi ursu rău. Iaca, ici, la Goşman, numai ce auzi noaptea: ho, ho, te-o !... Pe la noi... nu s'a pomenit.... de ce să... Dar vorba-i,—urmă după o tăcere,—dacă eşti popă, ori călugăr, la ce eşti ? Ca să citeşti până ţi s'or păinjeni ochii, până o da boala în tine ! In tine, nu în noi ! Pofteşti caş ?... Dar postu nu-ţi place? Postu-i pita călugărului, mă !—adaugă baciul, înţepenindu-se în ghioagă,— nu caşu !

—Aşa-i, baciule, întări de astă dată şi tovarăşul meu— El stă colo, la umbră, citeşte, bea... Ci-că grozavă muncă, mă rog, câteva sute de mătănii pe zi !... Şi tu ici în arşiţă, tragi coasa, de te apucă toate năduşelile, alergi.... creşti copii, îngropi o sumă din ei, dai o sumă stăpânirii: las să-i ucidă... Când colo, pe cealaltă lume—tot tu în păcură !.....

— Aşa-i, vere Toadere! Crucea ei de ciobănie!—zise baciul după al treilea păhărel,—aducându-şi aminte şi el de alte necazuri, şi rotind nişte ochi vultureşti, ca Dragoş-Vodă, când se pregătea să cucerească ţara Moldovei. —Dau dracului de ciobănie, mă fac primar în locul lui văru-meu Niţă. La puşcărie, dar încaltea... La anu nu mă mai găseşti aici, domnule, acolo nu-mi mai trebue popă!

— Să te văd şi soldăbirău, bade baciule !... Dar mai mulţumim odată, şi să auzim de bine; văd că dinspre Tarhaoş se întunecă, şi noi sântem cu treabă...

— Noroc bun. Spre Asău, la păstrăvi ?

— Cam aşa, dacă o da Dumnezeu, dar văd că ploaia..,

— Noroc, noroc ! La anu poftim pela noi, pela Cornuţi ! Să vă dau eu rachiu... La primărie !—sfârşi badea Brescu, petrecându-ne cu căciula pe o ureche.

Ne grăbeam spre o colibioară, pe care o cunoştea numai Tudorache, şi pe care o făcusă încă acum câtiva ani. O mai fi ceva din ea ?

Din dosul Tarhaoşului se arătau balauri cu câte şeapte capete; fierbeau negurile deasupra Ciahlăului; Cărunta ne privea întunecoasă şi ameninţătoare; un vânt vijelios porni dinspre văi, clătinând toată pădurea...

Totul se întunecă deodată. Deasupra crestei Păltinişului, chiar lângă bisericuţă, scăpără un fulger, urmat de o ruptură întreagă de cer. In valea Negrului se auzea trăsnet şi clocot: se rostogoleau brazii subt năvala furtunii.

Bine că am ajuns tocmai la timp !...

A. FRUNZA

Actualităţi

Regele excrocilor

Din Şangai (China) vine ştirea că a murit Savin, celebrul excroc internaţional, cunoscut mai ales între 1880—1910. Ziarele îi fac necroloage. Aflăm că Savin era nobil rus şi la vârsta de 20 ani a ieşit din şcoala militară ca „cornet" (sublocotenent) în garda imperială dela Petrograd. De aci i s'a zis, toată viaţa, „Cornet Savin". De o educaţie ireproşabilă, vorbind la perfecţie toate limbile moderne, s'a expatriat din Rusia în urma unui mare scandal şi a început să cutreere lumea întreagă.

Timp de 50 de ani s'a agitat sub nenumărate nume falşe, dar mai ales ca „Conte de Touluse Lotrèque", sub care titlu a trăit şi a făcut excrocherii în Franţa, nesupărat, şase ani la rând, până la demascare completă. A stat în închisorile lumei întregi, însă niciodată mult, deoarece excrocheriile lui erau făcute în mod genial cu o abilă prevedere până în cele mai mici consecinţe. Bărbat de o frumuseţe unică, apoi bătrân alb, cu barba mare şi frumoasă, de o înfăţişare atrăgătoare şi nobilă, Savin n'a avut aproape nimica comun cu tipii de excroci ordinari internaţionali, nici cu metodele lor pur penale. I se poate judeca geniul din următoarele două cazuri:

Pe la 1886, la Constantinopole, Contele Touluse-de-Lotrèque (familia aceasta într'adevăr exista în Franţa, însă se ştie că reprezentanţii ei, sărăciţi, s'au împrăştiat prin lume) a intrat în favorurile sultanului Abdul-Hamid într'atâta, încât acesta l-a destinat pentru tronul Bulgariei, după detronarea lui Alexandru Battenberg. Consimţământul Rusiei, Angliei şi Franţei a fost dat; trenul cu care Savin trebia să plece la Sofia, era pregătit. Educaţia, manierele lui, cunoştinţele-i universale şi timpul petrecut mai înainte în Franţa, unde guvernul nu avusese nici o cunoştinţă despre excrocheriile lui sau despre numele-i falş purtat şase ani cât a dus acolo o viaţă largă (în urma reîntoarcerei ca francez „îmbogăţit", „din călătorii"), — toate au pledat pentru ca el să fie întronat la Sofia. A fost un caz unic în istoria politică a Europei prostite şi purtate de nas de un „cornet" rus din gardă. Rusia pentru a face pe placul Franţei şi-a dat consimţământul. Şi dacă Savin ar fi plecat la Sofia şi s'ar fi stabilit acolo, — cine ştie dacă n'ar fi rămas pe tronul ei, nedemascat până astăzi? Omul acesta n'a avut decât viciul „combinaţiilor" de pe limita dintre genialitate şi pungăşie. Incolo, n'a băut. Era foarte precaut şi moderat în amor. N'a jucat cărţi, deşi succesele la cărţi şi la femei îl urmăreau într'una Capul lui „lucra" însă numai în direcţia „loviturilor" extraordinare. N'a plecat atunci la Sofia din cauza că în ultimul moment, când toţi ambasadorii şi guvernul turc îl petreceau la gară cu onoruri, în mulţimea curioşilor s'a găsit întâmplător un Englez, care îl cunoscuse la Petrograd în timpul primului scandal de excrocherie. Bazat pe memoria-i puternică, Englezul l-a convins în ultimul moment pe ambasadorul Marei Britanii şi trenul a fost contramandat. Savin a fost arestat. Insă aventura a fost atât de extravagantă, încât Savin — cum n'a excrocat pe nimeni cu bani, ci primise numai cadouri de milioane de la sultan, — n'a putut fi pedepsit nici după legile turceşti, decât pentru nume falş. El a fost expulzat.

Ultima-i lovitură a fost la Şanhai, unde venise din Tokio. Având ceva dolari (nici-o „lovitură" a lui Savin nu se producea fără bani) dar căutând să aibă mai mulţi, a întreprins o afacere de comerţ despre care antreprenorul hotelului său, chinez, a avut cea mai bună părere. Afacerea nu era fantezistă. Savin, având un foarte mic cont curent la Tokio, a obţinut de la o bancă mare din Tokio un răspuns telegrafic, că contul său îi stă la dispoziţie, fără ca să fie pomenită suma totală a contului. Chinezul îi împrumută de bună voie, văzând numai telegrama, 20.000 dolari, fără să fie rugat de Savin, şi în faţa martorilor, pe termen nelimitat. Arta de-a face pe oameni să procedeze astfel, i-a aparţinut lui Savin ca nimănui altul. După legile chineze împrumutul făcut în asemenea împrejurări, e bun şi cinstit. Existenţa contului curent la Tokio era şi ea reală. Deci, Savin rămase cu 20.000 dolari şi tribunalul a decis ca, conform dorinţei iniţiale a creditorului, datoria să fie plătită atunci când datornicul o va găsi necesar. Savin era de 75 ani, când a dat această ultimă „lovitură".

Din carnetul intim al d-lui Aurel

Inainte de ora pockerului...

D. Aurel pe care-l torturase în ultimul timp o ideie mai veche — anume dacă o împărțire egală între locuitorii pământului a tuturor bogățiilor n'ar duce la ruină generală și idioție universală prin stingerea tuturor violențelor, inutilitatea oricărei sforțări și suprimarea aristocrației — d. Aurel fu oarecum, surprins că toată acuitatea acestei preocupări e anulată de atmosfera Sinaii. Bine cunoscuta stațiune climaterică e toată un oftat de ușurare. Existența se rezolvă în grațios, mărunt și surâs. Trenul, atât de înfiorător când aleargă pe șesuri, peste ape, prin păduri, de îndată ce se aproprie, între munții uriași, de Sinaia, devine o jucărie; când flueră, parcă vrea doar să încerce, pentru propria veselie, răsunetul văgăunilor.

E ora 7.

Soarele nu se mai vede, iar luna ca un stigmat de argint s'a ivit și stă de veghe drept în fața Casinoului, „mitropolia" jucătorilor de cărți. Fanfara militară intonează **Aida**, spre uimirea unui lup devenit câine și târît cu eleganță de o subțire creatură care, sub vestminte, nu ascunde atributele nici unui sex. Se pare că e nuanța la modă : trăim în veac nivelator de sexe și animale.

Aleia din fața hotelului Palace a fost în sfârșit evacuată de bone, nurse, doici, mame, cu tot bazarul multicolor de jucării și copii. A înoptat. E ora mistică: începe **diné-ul**. Pe o bancă din fața hotelului care sclipește în noapte cu lumini ce se aprind și sting la diverse înălțimi —hotelul pare astfel un uriaș tabel de semnalizări telegrafice către astrele cerești, sau un port de mare, sau un vapor care-și încearcă luminile spre a porni în curând în largul nopții — d. Aurel e singur, fără nici o ideie, lăsându-se pătruns, anesteziat, înghețat pe 'ncetul de sufletul tare al munților. Abia câte o doamnă grăsună întovărășită de vreun domn cu pardesiu pe umeri și capul gol, cărunt, mai scrășnesc din tălpi pe nisipul aleii pustii: se retrag în camera lor închiriată pe câteva săptămâni, spre a dormi neștiutori, cu un munte în față, un munte în spate și deasupra, între două culmi, evoluțiile nesimțite ale lunei.

Din negura aleii pe lângă zid se mai desprind două umbre: sunt doi prieteni cu fețele nițeluș ostenite de lipsă de grijI, la vârsta când toate pasiunile vieței au fost identificate și găsite insuficiente. Trec ușor prin fața domnului Aurel pe care din lene surprinsă îl privesc cu o curiozitate de polițiști. Dar curiozitatea era părelnică; unul s'a oprit locului și cu o voce în falset ca să nu strice liniștea, declamă amicului oprit și el în mijlocul aleii spre a asculta mai bine:

— Și atunci i-am zis în auzul întregului cabaret : „Doamnă, oare crezi că ești în țara lui Horty?

— Perfect!

— Stai să vezi!... I-am zis : „Nu, doamnă! Aici suntem în România Mare!"

Pe neașteptate o lumină se aprinde, cu iuțeala unei idei, într'unul din saloanele de jos ale **Palace-ului:** cei doi amici, banca domnului Aurel, tot fragmentul, e luminat deodată ca o scenă de teatru. Amicii surprinși o clipă, își văd apoi de drum. D. Cosma Rosmarin, — căci fusese însuși autorul excitantului roman „Ninive" — își reluă, cu acelaș accent, replica fericită, între scârțâiturile tot mai pierdute ale prundului aleii.

— I-am zis: „Doamnă, oare crezi că...."

Dar privirile d-lui Aurel sunt atrase de alte semnalizări ale **Palace-ului:** s'a aprins lumina la camera de sus, din dreapta, cu balconaș și jos, la stânga, alături de salonul rămas luminat de adineaori. Camera de sus e ascunsă vederii de zăbrelele balconașului și de perdelele de fir des. Camera de jos, din stânga, cu fereastra deschisă, își oferă dintr'odată intimitatea : o jumătate garderob cu oglindă, văzut din profil și îmbrățișat parcă, asemenea unui brâu grațios, de șirul de glastre de flori din balconașul minuscul al ferestrii — brâul de flori e numai o iluzie a viziunii defectuoase de pe bancă. Oricine s'ar apropia de oglindă — chelner sau doamnă cu pălărie mare — va trebui să-și puie fără voie, ca 'ntr'un basm, acest brâu fraged nuanțat cu surâsul atâtor flori subtile. Decorul rămâne pustiu : nu se arată nimeni, nimeni nu vine să-și încingă brâul minunat; însăși lumina pare a se fi aprins, ca un capriciu, dela sine. Câteva gemete grele de automobil și lătrături violente de câini, sunt semne că acțiunea va începe — dar în salonul cel mare de alături, cu ferestrele deschise, încărcat de o seamă de lucruri nedistincte, toate luci și mătase. Ușa care face față ferestrelor e deodată deschisă și apare un domn în jambiere, alb de sus până jos, vreun senior ostenit urmat de o tânără femeie în văluri de automobilistă. Apar și cinci câini de vânătoare, cercetând de cum au intrat cu boturile ahtiate prin toate colțurile. Domnul se 'ndreaptă spre ușa din stânga sa și mai înainte de a fi ajuns la ușă se și desbracă de macferlan, mască și cașchetă, înfățișând un tânăr proaspăt, cu părul negru, lucios și fața surâzătoare. Seniorul ostenit de adineaori care părea a-și fi asociat infirmităților vârstei, avantagiile inedite ale unei tinere domnițe, este de sigur fiul doamnei care apare acum foarte căruntă. Un câine a lătrat spre fereastră; ceilalți, lătrând, s'au repezit și ei.... D. Aurel tresări, crezând că vor sări asupra-i! Dar câinii nu-l vedeau; ei lătrau în gol. Tânărul, doamna și o fată în casă în larma și de sigur mirosul pătrunzător al câinilor—care creau în jurul familiei distinse, la plajă, la munte sau la Paris, aceeași atmosferă, dacă se poate spune așa, bestială — trecură în camera din dreapta, unde lumina țipă deodată. După câteva clipe fata din casă se 'nnapoiă, închise ferestrele salonului, trase perdelele și stinse lumina.

Punct mort.

In promontoriul rotund al hotelului—restaurantul luminat de un alb crud—se vede, clătinat între două uriașe lespezi de geam, un cap ceremonios de chelner. Sub el trebuie să oficieze tot atât de solemn, în sala imensă ca un templu, acele ființe înțepenite în costumele de rigoare, la serviciul divin și plictisit al înmormântării în bucate rare, a încă unei ore.

Ca un intermezzo, sus la fereastra din dreapta se agită umbre. D. Aurel ridică ochii, nu pricepe—două brațe se proiectează pe perdelele de fir. O femeie în fața toaletei? Nu, căci brațele apar, dispar, cu o regularitate și o grație care țin de ritm și melodie. Urechea nu prinde nimic, nici măcar acel svon care e uneori umbra muzicei. Totuși cele două brațe, nu mai încape îndoială, dansează, trecând ritmic în proecție pe ecranul subțire al perdelelor, fragmentul lor de extaz.

Când s'au șters și umbrele brațelor sus, a apărut ca o corelație muzicală, jos, în camera din stânga, în fața oglinzii din profil, un cap și un bust cu desăvârșire goale — cu cingătoarea de flori!..... O ideie năluci în mintea fermecată, ideie absurdă și reținută, ideie în stare să ruineze toată vraja spectacolului, ideie care-i vădea d-lui Aurel că rămăsese înapoia secolului: Era o femeie? Era un efeb? Cum jumătatea de nud se vedea din profil, d. Aurel se pedepsi cu asprime și se sili să nu se clintească spre stânga cât de cât, spre a nu ști nici odată mai mult decât vedea dela locul lui. Dar un braț gol se ridică în fața oglinzii spre ceafă — și din oglindă d. Aurel primi astfel salutul discret, clipirea din ochiul unic, senină ca de luceafăr, a unui sân nu mai mare dar nițeluș mai mândru decât o cupă de șampanie. Primele mișcări fură pentru orânduitul părului: blond, plete tăiate. Se ghicea că înapoia bustului sunt două mâini de ajutor, poate ale fetei din casă. Nici aerul înghețat, nici pașii vreunui trecător pe alee, nimic nu putea smulge din fața oglinzii acel bust care, cu atâta luare aminte și străduință, **crea din nou**, după legile unei arte speciale, și pentru gusturi violent precise, frumusețea și ideia lui cea senin naivă. Arta: pockerul; gustul: sirian, pentru gura amară a decavaților sau — ceeace e acelaș lucru — al norocoșilor dela cărți. După șuvițele puse în cătușe de fildeș, începură lucrul mâinile cele străine care trecură la grumazi cu cine știe ce culori, creme și prafuri, apoi la linia invizibilă care face parte dreaptă între cele două gemene jumătăți ale trupului, fiecare jumătate așteptând cu gura lui de cupă, în față. Ce va fi făcut acel copil elen, fără sex, cu mânuțele-i mici, în dreptul sânilor — o vreme care păru d-lui Aurel o veșnicie? Ce tortură nouă? Ce nouă necredință? Iși va fi pictat cu umbră mai tare începutul sânilor? își va fi colorat cu trandafiriu țipător micile lor coline, își va fi otrăvit cu un ac cele două sfârcuri de stele? Când a început prelucrarea gurii, nasului, ochilor și urechilor, d-l Aurel nu mai avea nimic de gândit: se resemnase la acest nou ideal de artă, pe care gustul lui nestatornic ar fi fost în stare, după un pahar de licheur și o șoaptă clipită a ochilor, în jurul și nițeluș deasupra mesei verzi de joc, să-l opuie idealului grec.

Dar totul era zadarnic: el nu ținea de familia anemiată și greu de înteles de ceilalți, familia celor care reprezintă, fie și simbolic, eliberarea omului de robia pământului, arderea creierului, fără scop, numai pentru frumusețea luminii, consumarea vieții, a acestei tone de cărbuni pentru un mili-miligram de gând-diamant. Da, e poate numai o excrocherie formidabilă și această familie de oameni din **Palace**-uri nu face decât să se degradeze, să se abrutizeze — dar ea **trebuie** să existe, fie și numai pentru a da **celorlalți** credința că au de ce să se strecoare în măruntaiele de cărbuni ale pământului, să se sfrijească asemenea unor viermi, în fața cuptoarelor de topit oțel, să-și oprească inimile pentru totdeauna, cu ochii țintă în sticlele unui microscop!

Când d. Aurel s'a ridicat de pe bancă, brâul de flori de sub sâni s'a coborît pe șoldurile subțiri abia desfăcute, ale nudului — dar cașicum scena se încheia, zeița asiriană se 'ntoarse deodată cu tot chipul spre fereastră, și încet, cu cine știe ce gând, căci în întunerec afară nu vedea, trase ca în vis perdeaua peste capul văpsit, peste grumajii pudrați, peste sânii falșificați, peste șoldurile înflorite, ele înflorite cu adevărat !

Fără de suflet — căci evadase din piept cine știe unde — d. Aurel se duse să se culce.

Inapoia lui vasul de marmură plutitoare al Casinoului își aprinsese de mult constelațiile, în adăstarea nunții colective.

F. ADERCA

Aquarele

Pentru Laura

OCHII

Hotărnicește zarea altă lume
In care toate valurile-s mute;
Pe plajă scoici albastre sună glume
Și 'n larguri, vântul monștrii își asmute.

Si urlă marea ca un cer ce tună
Și monștrii despletesc pe zare coame;
In pântecele mării e furtună
Și ochii mării înverzesc — de foame.....

MINGEA

O zi întreagă a urlat o fiară
Și-a fiert în spasmuri vinete de ură;
In orice undă a crispat o ghiară
Și 'n orice val a spumegat o gură.

Minune! Marea-i blândă astă seară;
Plutește 'n zări o lună ca o minge;
Cu vraja ei a îmblânzit o fiară
Ce vine și picioarele îmi linge....

FEMINITATE

Tânjește astăzi marea — e bolnavă?
Cu părul lins, cu inima pustie;
Fumează pipă dintr'un coș de navă
Și-ar vrea ceva, dar ce, nici ea nu știe....

Iși rotunjește șoldurile moi
Și-agață 'n păr panglici de curcubee,
Se dăruie, ca să se ia napoi,
Frumoasă și vicleană și — femee...

PETRE STRIHAN

Camille Flammarion

A murit Camille Flammarion, cel mai popular astronom contemporan, în vârstă de 83 de ani.

Ziua de 26 Februarie 1922 când Flammarion a împlinit *80 de ani,* a fost o adevărată sărbătoare în Franța.

Flammarion era atât de sănătos și avea suflet atât de tânăr încât admiratorii lui nădăjduiau să-i poată sărbători și centenarul ca unui al doilea Fontenelle.

Se știe că ilustrul astronom francez Fontenelle a murit la vârsta de *100 de ani.*

Flammarion a îndurat însă prea multe suferinți în tinerețe pentru a avea norocul lui Fontenelle și e de mirare cum acest titan al Astronomiei a putut ajunge la vrâsta de 83 ani.

Camille Flammarion s'a născut la 26 Februarie 1842 într'o colibă din Montigny le Roi, cătun neînsemnat din departamentul Haute Marne. Părinții săi erau țărani și nădăjduiau că poate odată și odată Camille va ajunge preotul satului, de care aparținea cătunul lor.

Bieții oameni credeau însă că această ambiție e prea mare pentru a putea fi ajunsă de copilul lor.

La 4 ani Camille știa să citească și pe acea vreme nu erau în tot satul decât vre-o 5 sau 6 știutori de carte. Ciobanii din împrejurimi l'au învățat numele stelelor, pe cartea vie a Cerului.

Intâmplarea făcu într'o zi ca subprefectul de plasă să se abată pe la Montigny la Roi, unde descoperi pe acest copil minunat ce avea să ajungă unul din cei mai mari învățați și gânditori ai lumii.

Camille avu însă nefericirea să se îmbolnăvească de vărsat și n'a lipsit mult ca să moară de această boală, ca mii de copii din generația sa, vaccinul nefiind pe atunci obligator. Din pricina acestei boli savantul astronom rămase ciupit pe față toată viața; totuși a fost un bărbat de o rară frumusețe.

La 8 ani Flammarion fiind șampionul școlarilor la aritmetică, prefectul județului, un om cum se cade, îl ajută să fie primit la Seminarul din Langres, pentru a putea ajunge preot de țară.

Timp de 5 ani bietul Flammarion rămase în acest seminar, unde învăță cântece bisericești și sfintele dogme.

La 13 ani fugi la Paris și intră ucenic la un gravor, iar noaptea învăța carte. La 15 ani Flammarion își trecu bacalaureatul, având spre norocul lui în comisiunea de examen pe ilustrul savant Babinet, fizician și astronom.

La 16 ani începu să scrie articole științifice în ziare. Pasteur citind un manuscris al lui Flammarion, rămase uimit de erudiția și talentul tânărului autor.

Tânărul savant continuă însă a fi *gravor.*

Din lipsă de mijloace nu se putu înscrie la Universitate și în afară de bacalaureat n'a mai avut nici-un titlu academic.

Camille Flammarion

Și în timp ce atâția nechemați își plimbau mutrele pe la Sorbona, tânărul Flammarion trebuia să lucreze la gravorii Parisului, ca simplu ucenic, gravând inele și capace de ceasornice pentru o bucată de pâine. Totuși ochii frumoși ai lui Flammarion au rămas scânteietori până la 83 de ani, păstrând în cearcăne înegrite truda nopților nedormite pentru agonisirea existenței.

La 17 ani Flammarion intră ca elev astronom la Observatorul din Paris, care pe vremea aceia era sub direcțiunea lui Leverrier, celebrul astronom care a descoperit planeta Neptun prin calcul.

Timp de 3 ani Flammarion rămase la Observator, unde învăță mai multă astronomie, cât ar fi învățat la Universitate.

Articolele ce le publica în ziare îl făcură popular, unele fiind citite și de împăratul Napoleon III, dar se găsiră mulți invidioși cari l'au atacat vehement în diverse gazete.

In anul 1862, Flammarion împlinind 20 de ani, părăsi Observatorul în urma unei certe cu Leverrier, care era de altfel un om foarte de treabă, dar prea avea dispreț pentru entuziasmul tânărului astronom.

La 21 ani Flammarion găsi un post la *„Bureau des Longitudes",* iar ziarul *„Le Siècle"* îl angajă ca redactor științific.

Scrierile lui i-au adus însă mai mulți inamici decât bani! La 24 ani era colaboratorul științific al principalelor ziare din Paris, totuși câștigul lui abia i-ajungea să trăiască într'o mansardă, de unde făcea observațiuni astronomice cu o modestă lunetă.

Ocupat cu astronomia și necazurile materiale, Flammarion se gândi la însurătoare abia la 32 de ani. In ziua de 20 August 1874 Flammarion se însură și soția lui Berthe Flammarion, una din cele mai culte femei franceze, i-a fost aproape o jumătate de veac, tovarășa de viață și de știință.

Câteva zile după nuntă, soții Flammarion au făcut o ascensiune primejdioasă cu balonul, de care au vorbit ziarele din acea vreme și în urmă făcură o călătorie de studii în principalele țări din Europa.

La 1879 Flammarion tipări *„L'Astronomie populaire"*, o capodoperă de vulgarizare științifică, din care au apărut peste 100 de ediții în limba franceză.

In 1883 un admirator i-a dăruit un castel la *Juvisy* (aproape de Paris), în valoare de câteva milioane franci.

Scăpat de grijile materiale, Flammarion se putu consacra astronomiei, ajungând cel mai popular reprezentant al ei.

Scrierile lui Flammarion sunt traduse aproape în vre-o 200 de limbi; până și în limba română s'au tradus până în prezent vre-o 30 din broșurile sale populare, de discipolul său Victor Anestin, Iosif Nădejde, B. Marian ș. a.

Timp de 60 de ani Flammarion a tipărit un almanah intitulat *„L'annuaire astronomique"*, un adevărat tezaur al științei omenești.

Aproape nu există om pe glob, având o oarecare cultură, să nu fi citit una din scrierile lui Flammarion *(„Lumen", „Urania", „Ce e Cerul?", „Ce e viața?" „Sfârșitul Pământului", „Planeta Marte", etc.)*

Flammarion poate fi considerat și ca unul din cei mai mari literați francezi, scrierile sale științifice fiind în acelaș timp și adevărate capo-d'opere literare.

La vârsta de 20 ani Flammarion, reluând ideile lui Fontenelle, publică o carte intitulată *„Pluralitatea lumilor locuite."*

Această carte avu darul să-i atragă dușmănia Franței catolice.

Vremurile s'au schimbat. La 24 August 1924 octogenarul Flammarion avu fericirea să ia parte la cea dintâi încercare a Pământului de a vorbi... cu Marte. Bineînțeles această primă încercare n'a dat nici-un rezultat, dar în viitor progresele T. F. F. vor permite poate o convorbire cu alte lumi.

La 1600 Giordano Bruno a fost ars pe rug pentru că susținea că ar putea exista și alte lumi locuite afară de Pământul nostru.

La 1862 Camille Flammarion a fost luat în râs de unii „savanți" din acea vreme, ba unele ziare au refuzat să-i mai publice articolele, ce li se păreau „extravagante".

La 1924 Pământul încearcă să vorbească cu Marte!

Flammarion a aprins flacăra Astronomiei în mii de inimi.

E drept, astronomia e știința cea mai puțin rentabilă. Același lucru pretutindeni și în toate vremurile. Cei cari își ridică ochii spre cer sunt socotiți drept nebuni. Totuși mii de oameni pătrunși de învățăturile savantului astronom (printre admiratorii săi era și Carmen Sylva, regina României) au văzut în Flammarion un cuceritor al Cerului.

Pentru veacurile viitorului, Flammarion va apare ca figură legendară, un Prometeu al Astronomiei.

In negura veacurilor se vor uita numele multor împărați, regi, bancheri și miniștrii, dar *Copernic, Galileu, Kepler, Newton, Herschell, Arago, Schiaparelli* și *Flammarion* vor rămâne cât timp vor mai fi oameni pe această planetă.

L. FLORIN

Când doamnele vor fi alegătoare

(INTERIOR BURGHEZ)

Domnul. — Insfârșit, peste opt zile o să știu dacă sunt sau nu consilier comunal.

Doamna. — Ai vre-o șansă?

Domnul. — Multe. E mică diferență de voturi între mine și principalul meu concurent. De aceea te rog foarte mult să nu uiți. Aranjează-ți afacerile așa ca să nu scapi ora de vot. Ai carte de alegătoare?

Doamna. — Uite-o.

Domnul. — De altfel am să vă anunț din 'nainte, pe tine și pe fata din casă, și am să vă acompaniez până la primărie.

Doamna. — Alegerea e săptămâna viitoare? Am tocmai bine timpul să-mi fac rochia aceia de care ți-am vorbit...

Domnul. — Ce rochie? Aceea de opt sute de franci?

Doamna. — N'am ce să-mi pun când o să merg la vot.

Domnul. — Vrei să râzi?

Doamna. — Iți închipui c'am să merg să votez cu ori și care rochie? Croitoreasa mea a inventat o rochie de vot care este o minune.

Domnul. — Opt sute de franci!.. Draga mea, trebue să te gândești. Alegerea mea mă costă și așa destul de scump... Ai să votezi cu ce ai.

Doamna. — Pentru ce nu în capot?

Domnul. — Am să-ți plătesc rochia asta după ce voi fi ales.

Doamna. — Are să fie prea târziu.

Domnul. — Să nu mai vorbim de asta, te rog.

Doamna. — Va să zică îmi refuzi rochia?

Domnul. — Absolut.

Doamna. — Foarte bine. N'am să votez.

Domnul. — N'ai să votezi? Când e vorba de bărbatul tău?

Doamna. — Sau dacă votez, n'am să votez pentru tine.

Domnul. — Cum?

Doamna (cu răceală). — Am să-l votez pe Jules. De altfel nici nu împărtășesc opiniile tale, știi asta prea bine.

Domnul. — Ai îndrăzni tu să votezi pentru Jules?

Doamna. — De ce nu?

Domnul. — Doamnă! Dar eu vreau să fiu liniștit... Uite, draga mea, am să-ți plătesc rochia pentru alegerile legislative.

Doamna. — De ce să nu-ți spun tot? Am comandat-o... Are să fie gata poimâine.

Domnul. — In sfârșit, ce s'a făcut, s'a făcut. Insă n'ai să votezi pentru Jules?

Doamna. — Prostule! Ori și cum nu votam tot pentru tine?

Domnul. — Opt sute de franci!

Doamna. — ...Fără să socotesc o pălărie *urnă electorală...* Ai s'o vezi...

Domnul. — Bine...

Doamna. — O sută cincizeci franci, dar e o bijuterie. Vei fi ales la sigur, răspund eu...

ALFRED CAPUS

Despre femei

Nu-i de mirare că inteligența femeilor este precoce, iar progresul bărbaților e tardiv, a zis Doamna Necker : femeilor nu li se vorbește decât de prezent, iar bărbaților numai de viitor.

* * *

Descartes numără printre lucrurile cele mai greu de găsit pe această lume : un orator perfect, o carte bună și o femeie divin de frumoasă.

LITERATURA STRAINA

FRANK WEDEKIND

Rabbi Esra

— Moise, Moise, nu-mi placi de loc. De ce vrei să te logodeşti la douăzeci de ani, când ai să te însori abea la douăzeci şi cinci ?

Bătrânul Esra privea adânc printre gene pe fiul său, caşicum ar fi voit să-i descifreze înlăuntrul capului o inscripţie cabalistică de foc.

— Iubesc pe Rebeca.

— Iubeşti pe Rebeca ? De unde ştii că iubeşti pe Rebeca ? Să cred că-ţi place un picior mic, o pieliţă albă, un chip de copil ; dar de unde ştii că aşa e Rebeca ? Ai studiat dreptul roman şi dreptul creştin, dar n'ai studiat femeile. Să te fi crescut douăzeci de ani cu luare-aminte, ca să-ţi începi viaţa cu o nerozie ? Câte femei ai cunoscut tu, Moise, ca să poţi veni la tată-tău bătrânul şi să-i spui că iubeşti ?

— Cunosc o singură femee şi pe acela o iubesc din toată inima.

— Cum asta din toată inima ? Iţi cunoşti tu într'adevăr inima toată ?

— Te rog ,tată, foarte serios, nu face glume pe socoteala simţimintelor mele.

— Moise, Moise, nu fii smintit. Ţi-o spun, nu fii smintit. Ascultă aici mai bine o poveste. Vino, şezi colea lângă mine pe divanul de pluş. Vreau să-ţi povestesc de tată-meu şi ce mi-a spus când eram de douăzeci de ani. Esra, mi-a spus, când ai să te'nsori, să te'nsori cu o femee bogată. Ascultă ce-ţi spune tată-tău : femeia se trece. Dar un ban alb, Esra. uite ca acesta, el ţine şi trece din generaţie în generaţie ! — Am gândit că tata e om bătrân şi i-am jurat că logodnica mea va aduce o zestre de treizeci de mii de taleri. Dar vreau să-ţi lămuresc, Moise, de ce am iubit-o, de ce am luat-o pe mica Lea, de ce am trăit rău cu ea, până ce a pierit, ca zăpada în mână. Pentrucă n'am cunoscut femeile, pentrucă nu l'am cunoscut pe Esra, pe mine însumi.

„Moise, eu sunt om bătrân şi nu mai vreau pe lumea asta nimic alt, decât să-ţi fie ţie bine. Când aveam douăzeci de ani, în mine era aşa ca într'un şopron de păsări, în zori, când răsare soarele. Când mergeam pe stradă şi întâlneam vre-o fată de creştin sau vre-una din neamul nostru, în vârful degetelor mele o simţeam şi doream să fi fost Regele Solomon cu cinci mii de femei. Dar ea trebuia să fie făcută, de parcă ar fi creat-o Dumnezeu pentru el-însuşi, Moise, ia aminte ce-ţi spun, cu tot ceea ce alcătueşte tezaurul femeilor. Şi când ea era mică şi trasă, şi subţire şi iute ca un guzgan. am aplecat umbrela de partea ei, pentrucă mă usturau ochii, când o vedeam. Dar când era naltă ca cedrii Libanonului, am plecat umbrela de cealaltă parte, şi imaginea ei am luat-o cu mine acasă şi am privit-o deasupra talmudului, şi în sfintele cuvinte am auzit tactul picioarelor ei. Şi a venit noaptea la mine şi m'a cercetat în visele mele, imaginea — Dumnezeule, înaintea mea am avut-o, ca Moise, al cărui nume porţi, de pe muntele Nebo, ţara sfântă ; de-aşi fi putut-o prinde cu mâinile, aşi fi văzut curgând lapte şi miere, şi n'am putut trece dincolo de Iordan, cu voia Domnului.

„Şi mi-am zis atunci — Moise, iţi dai tu cu gândul ce mi-am zis ? — : Un copil al diavolului eşti, mi-am zis. aşa ai fost din pântecele mamei. Dacă te laşi în voia poftelor, dacă treci dincolo de Iordan, atunci mânia te va lovi, şi vei fi un copil al morţei. Să nu te duci la femeile care plac simţurilor, ci la femeile care plac inimei, dacă vrei să nu-ţi devie carnea precum e carnea lui Iov, dacă nu vrei să fie blestemată străduinţa zilelor şi nopţilor tale, şi dacă nu vrei să paşti iarbă ca Nabucodonosor.

„Şi m'am dus atunci la bătrânul Hese Riel şi i-am spus să-mi dea pe fiica lui Lea şi i-am jurat c'am s'o ţin ca'n puf. Era o fată Lea, ca o umbră pe fereastră, ai fi putut-o lua drept abat-jour, dar eu am iubit-o pentrucă socoteam să mă scape de mine-însumi, de diavol şi de moarte, pe care le-am simţit ziua şi noaptea de-asupra capului meu. La început fata nu m'a vrut, căci eram mare şi lat, şi ea era mică şi subţire, că se sfia să meargă cu mine pe stradă. Dar cum n'a mai cerut-o nimeni, m'a luat pe mine.

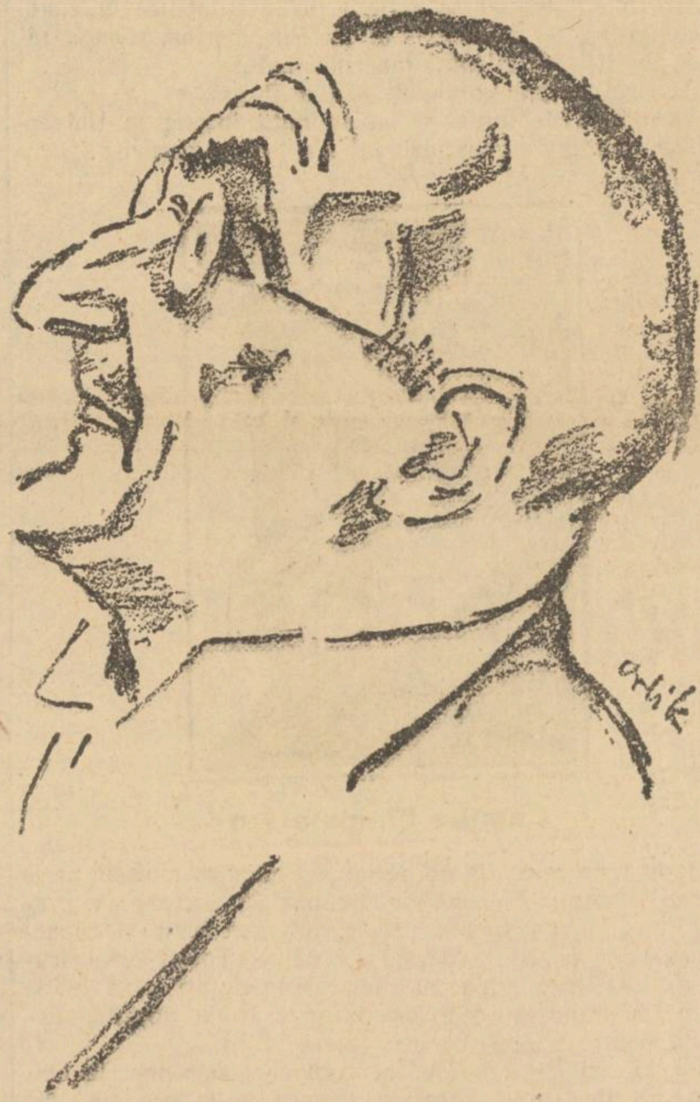
„Şi acum Moise, află de la tată-tău bătrânul cât de mărginită e mintea noastră omenească şi cum toată priceperea zădărnicie e. Nu gustasem încă dulceaţa iubirei. Moise, întocmai ca tine ; eram încă nevinovat ca roua pe Hebron, întocmai ca tine, deşi ai studiat dreptul roman şi dreptul creştin şi ai lăsat deoparte pe Moise şi pe profeţi. Dar după ce am gustat dulceaţa iubirii cu Lea, am recunoscut că e un păcat în faţa lui Dumnezeu, şi am mulţumit lui Dumnezeu că mi-a dat o femee care să nu mă lase să rătăcesc pe căile nelegiuiţilor. Eu visasem în nopţile mele singuratice că iubirea va bucura trupul ca o mângâere, şi iată, n'are un gust mai bun, pentru Lea şi pentru mine, decât e doctoria pentru un bolnav. Şi gustarăm astfel iubirea, cum iei o doctorie, cu ochii închişi şi cu noduri în gât şi nu mai mult decât a prescris doctorul. Şi după ce gustam iubirea ne simţeam ca judecaţi de Dumnezeu şi osândiţi, şi ne feream atunci ca hoţii noaptea, surprinşi împreună asupra faptului drăcesc. Şi atunci mi-am zis : Bine ai văzut, Esra, că iubirea trupească e slujbă drăcească şi nu trebue omul să i se supue. Dar crede, Moise, pe tatăl tău, eu nu eram fericit.

„...Nu am fost fericit, Moise, fiul meu, Dumnezeu mi-e martor ; căci tot atât de puţin puteam vorbi cu Lea mea, precât pot vorbi cu bastonul meu, sau precât pot vorbi cu unghia mea. Gândurile ei nu erau gândurile mele ; gândurile mele erau gândurile mele, şi ea n'avea niciun gând. M'am întors atunci către singurătate, şi singurătatea era mai vorbitoare decât Lea mea, şi mi-am zis : Esra, mi-am zis, ai cumpărat o mâţă 'n sac ; capul tău e vinovat. Ai fi putut să iei aminte, mi-am zis, dacă spiritul ei e făcut pentru spiritul tău, dacă inima ei este înrudită cu inima ta. Nu lăsa pe Lea să bage de seamă, Esra, că ai cumpărat o mâţă 'n sac, căci ea este nevinovată ca oaia care merge la adăpat. Dece n'ai cercetat cu aceiaşi grijă, când ţi-ai luat femee, precum cercetezi când te duci într'o prăvălie şi-ţi cumperi o cravată de o marcă douăzeci ?

„Astfel am trăit cu ea şi am suferit şi am tăcut doi ani, şi am iubit-o mereu pe mica mea Lea pentrucă m'a ferit de ispitele cărnei, până când ar fi trebuit să-mi dăruiască un băeţel, şi n'a avut loc destul, şi aşa a voit Dumnezeu, s'o ia dela mine dimpreună cu copilul.

„Moise, mi s'a părut atunci că mi-a ars cineva măruntaele cu fier înroşit, că a ars şi a pierit viaţa depe pământ, de am rămas singur să-mi port blestemul. Şi atunci m'am răzvrătit împotriva lui Iehova, şi am strigat : Blestemat fie numele tău ! Dece mi-ai luat femeia pe care mi-am ales-o, ca să-ţi slujesc Ţie ! Bătut eşti poate de prostie, de-ţi prăpădeşti copiii şi cruţi vrăjmaşii ! Nu poţi lua bogatului oaia ; trebue s'o iei dela sărac, pentru că era tot avutul lui ! Blestemat să-ţi fie numele ! Vrei să mă dai iar pradă contradicţiei, vrei să mă arunci iar în ispită şi păcat, vrei să mă laşi să încap iar în mâinile nelegiuiţilor dupăce cu atâta anevoe şi osteneală mi-am ferit sufletul de mânia ta! Blestemat fie numele tău! Blestemat fie numele tău! Pe capul tău, osânda mea! — Şi m'am dus, ca să-mi înnec jalea, la fiicele pustiului. Da, Moise, să ştii, m'am dus la fiicele pustiului. Nu-ţi spun, Moise, fiul meu, să te duci la fiicele pustiului. Fă precum vrei. Dar eu, tatăl tău Esra, m'am dus la fiicele pustiului. Şi ducându-mă, blestemam pe Iehova : Tu, doamne, eşti vinovat că mă duc, ca să-mi înnec jalea, la fiicele pustiului. Dece mi-ai luat pe Lea mea ?

„Şi acum, Moise, deschide urechile, deschide-le ca să mă pricepi bine. — Am gustat din fete de creştini, am

Frank Wedekind

gustat din fete de evrei, am gustat din fiicele lui Ham. N'am căutat ceiace era pe placul inimei ; am căutat ceia ce era pe placul simţurilor, pentrucă venisem să-mi înnec jalea, pentrucă venisem să uit pe Lea mea. Am cercetat femeia crescută ca cedrii Libanului, înzestrată cu toate podoabele din tezaurul femeesc. Şi am văzut că dacă-mi mulţumea simţurile, cu atât puteam vorbi mai pe 'nţeles cu ea, cu atât putea ea vorbi mai pe 'nţeles cu mine, cu atât venea mai prietenoasă la mine, cu-atât plăcea mai mult inimei mele. Şi am văzut, Moise, fiul meu, că dacă-mi mulţumea simţurile, păcătuiam parcă tot mai puţin, cu-atât deveneam mai drept, cu-atât mă simţeam mai aproape de Dumnezeu. Moise, şi de mi-ai da o jumătate milion, n'aşi lua în schimbul acestui adevăr. Nu, n'aşi lua, căci adevărul meu poartă o dobândă de douăzeci, de treizeci, de sută la sută ; şi dobânzile sunt copii, şi copiii copiilor. Poţi fi nenorocit cu o jumătate milion, dar nu poţi fi nenorocit cu adevărul, că iubirea trupească nu e slujbă drăcească, când omul umblă pe calea arătată lui de Dumnezeu, căci el a creat doi oameni unul pentru cellalt, trup şi suflet.

„Am umblat, m'am torturat, mi-am dat cu pumnii în piept şi am strigat : Doamne, doamne, tainicul tău sfat l'am auzit. Incurci pe înţelept în şiretlicurile lui, că umblă ziua în întuneric şi bâjbâe la amiaz ca în miezul nopţii !... — Şi m'am dus atunci Moise şi mi-am căutat o femee cu toate simţurile mele. Şi am găsit-o pe Sarah, fiica lui Mordechai, mândră la privit, ca pământul în ziua 'ntâi, şi ea a devenit mama ta. I-am cunoscut firea toată, şi am văzut că inima ei e soră cu inima mea. Şi în noaptea nunţii, Moise, fiul meu. în noaptea din care tu ai purces la viaţă, am recunoscut că trupul ei era geamăn cu trupul meu; şi am lăudat pe Dumnezeu, al cărui spirit nu minte, al cărui adevăr se vădeşte în toate creaţiile lui".

Rabbi Esra îşi sterse sudoarea depe frunte şi respiră adânc. Moise, cu capul plecat, se strecură afară.

ARCADIE AVERCENCO

Manualul leneşilor

— O scrisoare recomandată e ceva periculos. Unei scrisori simple însă îi fac oricând faţă.

— Anume cum?

— După cum se întâmplă: dacă mi se trimete sau dacă eu o trimit...

— Şi dacă tu o trimiţi — ce-i?

— Cum ce-i? Să vezi: eu nici n'o trimit. Ştii bine: nu e nimic mai greu decât să scrii o scrisoare. Poţi pierde câteva ceasuri citind o carte idioată, poţi juca toată noaptea şah; poţi, pur şi simplu, împlântându-te într'un fotoliu şi fixându-ţi privirea prosteşte pe covor, să meditezi o oră întreagă dacă mai există o rimă pentru cuvântul „domnişoară" în afară de „cioară"...

Niciodată însă nu vei găsi douăzeci de minute pentru a răspunde la o scrisoare. In maniera noastră, în privinţa răspunsurilor la scrisori, rezidă o psihologie specifică. După ce ai primit o scrisoare, te gândeşti: — las' că la aceasta am să răspund eu, în tot cazul.

Dar trebuie să răspunzi imediat sau... Dacă nu te-ai aşezat la masă în aceiaşi clipă — nu vei mai răspunde niciodată. Niciodată. Nu te apuci de scris „în aceiaşi clipă", fiindcă îţi trece prin minte: — pot răspunde şi mâine, tot aşa de bine ca şi astăzi. Şi îţi pui scrisoarea primită în buzunarul hainei, unde odihnesc câteva scrisori orfane, lăsate fără răspuns: marginile lor s'au ros şi hârtia se rupe treptat-treptat...

Ultima scrisoare o pun mai aproape, ca mâine să-mi aduc aminte, — însă acest „mâine" are un alt mâine al lui propru, un mâine calm, care amână mereu cu o zi afurista muncă silnică a scrierii unui răspuns la o scrisoare. Trec trei-patru de aceşti „mâine", şi eşti ros de remuşcările conştiinţei. Dar ele pot să te roadă ca nişte tigri, şi totuşi nu vei scrie răspunsul. De ce? Care blestem se ascunde în această regulă?... Treptat, începi să urăşti scrisoarea care îţi pricinuieşte atâtea chinuri de conştiinţă. Revăzând uneori teancul de scrisori, mototolit în buzunar şi umplut de fire sau de grunjuri de lână din stofa hainei, — te gândeşti: — e târziu să mai răspund... S'o arunc în coş, ca să nu mă mai necăjească. Şi scrisoarea în chestie, împreună cu precedesoarele ei, care îşi îndepliniseră slujba lor ciudată: să te tortureze cu remuşcări, — se aruncă la coş, iar buzunarul eliberat îşi deschide lacom gura pentru o nouă serie de scrisori, la care nu se răspunde...

— Dar atunci cum te justifici în faţa omului care ţi-a trimis-o?

— Recomandată sau simplă?

— Indiferent.

— Nu, nu e indiferent. E o prăpastie adâncă între aceste două cazuri. O scrisoare recomandată e lucru trădător. Expeditorul ei e totdeauna liniştit: are o chitanţă în buzunar. Deşi aceste chitanţe se pierd adeseori, nu poţi totuşi conta pe o pierdere sigură, căci atunci rişti. Mai ales cu moda asta nouă de a înmâna scrisori importante cu retur-recipisă... Nu poţi să te desişti nici într'un fel, de asemenea scrisoare.

— Dar de una simplă?

— Cât pofteşti. Te întâlneşti cu corespondentu-ţi peste trei sau patru luni. Te bucuri demonstrativ:

— Dragă amice! Ce mai faci? N'ai putut să-mi scrii măcar?... El te priveşte indignat şi-ţi zice sever:

— Eşti un porc, un porc. Ţi-am trimis trei scrisori şi măcar un cuvânt să fi primit. Măcar din politeţe....

Atunci faţa ta ia o expresie, ca un om care nu-şi poate reveni în fire de stupefacţie şi de groază:

— Dumneata? Mie? Trei scrisori?

— Da. Eu. Ţie. Trei scrisori. Da.

Aci se cere ca vocea să-ţi tremure de ofensă:

— Ascultă... Ştii desigur cât îl iubesc pe tatăl meu mort acum zece ani; îţi jur pe viaţa lui că n'am primit nici o scrisoare de la dumneata.

— Nu se poate! Trei scrisori ţi-am trimis...

Atunci un surâs amar de opozant şi nemulţumit din tradiţie, îţi deformează faţa:

— Ah, poşta noastră! Ştii doar... Putem pune bază pe această instituţie anarhică? Şi în genere, tot sistemul nostru politic, tot regimul...

Veninul îndoelii pătrunde în sufletul lui. El se gândeşte: — Intr'adevăr, afurisită instituţie... se fură, sigur, scrisorile la poştă. Omul jură pe viaţa tatălui său că n'a primit nimic; şi faţa i-i atât de deschisă şi de cinstită!.... Atunci, ghiaţa e spartă. Vă aşezaţi împreună pe canapea şi începeţi să înjuraţi obiceiurile ţării. Toate.

— Asta am priceput-o. Insă cum procedezi când n'ai nevoie să scrii un răspuns la o scrisoare, ci mai simplu — ai promis, ai jurat să trimiţi în trei zile o informaţie sau o veste importantă unuia, care a plecat şi are toată încrederea în dumneata?

— Cum procedez? Vreau să i-le trimit, fiindcă sunt om cinstit şi-mi place să mă ţin de cuvânt. Insă în prima zi nu-i trimit, fiindcă mai am două zile; a doua zi — fiindcă mai e a treia; iar a treia se împarte în: dimineaţa, ziua şi seara. Seara la rândul ei se împarte în două părţi: când încă se poate expedia scrisoarea, însă n'am timp s'o fac, şi când nu se mai poate trimite — deci nici n'o mai trimit. Iată cauza din care prietenul meu nu primeşte de la mine nimic.

— Inţeleg şi asta. Insă, când el se întoarce din călătorie, dumneata ce faci: începi să-l eviţi, te ascunzi?

— Din contra. Mă duc direct la el, şi privindu-l drept în ochi, îi spun sarcastic:

— Bine, amice! Aşa procedezi!?... Desigur, el se pregătise să mă copleşească cu reproşuri crude şi nimicitoare. Insă tonul meu sarcastic şi revoltat îl zăpăceşte.

— Despre ce-i vorba? — zice el alarmat: — Ce înseamnă „bine amice, aşa procedezi?"

— Cum ce înseamnă? N'ai putut să mă înştiinţezi măcar printr'o cartă poştală, mulţumindu-mi pentru însărcinarea îndeplinită?....

Atunci indignarea lui explodează:

— Cum să-ţi mulţumesc? Pentrucă m'ai ţinut câteva zile fără ştiri? Pentru că din cauza dumitale am pierdut procesul?...

Atunci încep să fierb şi eu:

— Cum îndrăzneşti dumneata să afirmi că n'ai primit scrisoarea mea cu cele mai detailate informaţiuni, ce mi le-ai cerut la plecare? Un plic albastru, fin, cu o scrisoare pe hârtie albă, simplă. Nici n'am scris-o acasă, ci la tribunal, m'am grăbit; n'am avut o marcă de un leu şi am lipit două a cincizeci de bani... Aceste detalii îl uluesc.

— Spui că plicul era albastru şi cu două mărci a cincizeci de bani?

— Ei da! Galbene, perforate, aşa, pe margine.

El işi bate genunchii:

— Zău, n'am primit! Pe cuvântul meu de onoare!..

Atunci eu mă liniştesc puţin:

— Imi dai cuvântul tău de onoare, că n'ai primit?

— Mi-l dau!

— Atunci nu mai pricep nimica: am dus-o singur la cutie, n'am dat-o nimănui, n'am avut încredere. Am pus-o la cutia galbenă din colţ.

— Da, galbenă, din colţ, — repetă el obosit.

— Vezi acuma? Iată ce va să zică poşta! Iată lipsa de respect pentru proprietatea altuia! Să te gândeşti numai: din cauză că un oarecare factor poştal a uitat geanta lui cu scrisori într'o cârciumă, eu trebuie să mă zbat, să mă enervez, să te suspectez că dumneata, din nişte considerente şi scopuri ascunse, negi faptul primirii scrisoarei mele cu informaţiuni importante. Drept să-ţi spun: e ceva îngrozitor!....

Acuma el nici nu se mai gândeşte să-mi reproşeze şi să mă acuze: el singur simte nevoia să-mi ceară scuze, să-şi explice atitudinea...

— Hm, da! Văd că e aci o ştiinţă întreagă. Şi aşa procedezi dumneata cu toate scrisorile?

— Vai!

— Acuma pricep, unde e scrisoarea, pe care spuneai că mi-ai scris-o anul trecut.

— Am scris-o! Zău, am scris-o. Tocmai dumitale ţi-am scris. Sunt om cinstit şi nu dau cuvântul meu de onoare aşa, în vânt. Pe alţii i-am înşelat, e adevărat, iar ţie ţi-am scris. Şi dacă s'a pierdut, atunci nu mai e loc pentru glume, poşta e de vină. Serios. Ce-i drept, asta s'a întâmplat, nu acum un an, ci mai bine de paisprezece luni. Mai ţin minte că hârtia nu se potrivea cu plicul, aşa că i-am tăiat marginile. Stai! Mi-am adus aminte de un detaliu comic: când am tăiat marginea, câteva cuvinte scrise au rămas pe marginea tăiată.. Fraza: „te strâng la pieptul meu" a rămas pe scrisoare numai „te strâng". Ha, ha, ha! Ei, am vrut să râd puţin de tine, aşa că am scris pe plic: „Excelenţei Sale". Parol! Nu, dragă, acea scrisoare a fost reală. Iţi promisesem să-ţi scriu — şi am scris...

Prietenul care-i reproşase înşelăciunea, îl privi, zâmbi şi zise:

— Linişteşte-te. Acum un an nu mi-ai promis nimica. Nu era vorba să-mi scrii ceva. Despre pierderea scrisoarei nu mi-ai spus atunci nici un cuvânt, fiindcă nici n'am pretins nimic. Afacerea aceasta am inventat-o acum pe deantregul...

MAC-NAB

E vorba de-o birjă...

O birjă trecea prin piaţa Caruselului.

O bătrână detreabă trecea şi ea pe acolo. Avea dreptul să treacă.

Nimeni nu-i va tăgădui acest drept!

Trăsura era vopsită negru cu galben: deasupra era scris: *Camil*.

Oricui i se poate întâmpla să-l cheme Camil!

Birjarul avea o panglică galbenă la pălărie, vipuşti galbene, musteţile galbene şi părul tot galben.

Ori ai o uniformă, ori n'o ai!

Şi calul de felul lui era galben. Cred că nimeni nu-l va ţine de rău pentru asta. Căci vorba ceia: de gusturi şi colori.....

Bătrâna cea detreabă, era galbenă la faţă; dar faţa *n'are nici o legătură cu chestiunea!*

Drept e că era surdă; — o inimă bună însă iartă multe cusururi!

In scurt, aşa stăteau lucrurile când calul cel galben a început să umble. (Totul se întâmplă pe pământ!)

In piaţă erau numai trăsura şi baba cea detreabă. Şi să vedeţi: piaţa asta are o sută treizeci şi trei de metri lungime şi nouăzeci şi doi lăţime. Prin urmare loc era de ajuns: nimeni nu va zice altfel. (Tare aş vrea să văd pe vreunul că spune altfel!)

Şi cu toate acestea, trăsura a călcat baba cea detreabă.

La urma urmei — îmi veţi spune, o femeie mai mult sau mai puţin.... Nici eu nu zic altfel.... totuş lucrul fu cât se poate de displăcut pentru birjar.

Ar fi putut s'o păţească!

Insfârşit, de data asta l-au iertat.

Căci, la dreptul vorbind, la ce i-ar fi slujit pedeapsa? Dacă a strivit o femeie, trebuie pentru asta să-i iei pâinea din gură?

Toată lumea trebuie să trăiască!....

Traducere de D. P.

Anecdote

De-ale copiilor:

— Puiule, îi acasă mama?

— Nu-i acasă.

— Să-i spui c'am fost eu.

— Bine, am să-i spun.

— Dar n'ai să uiţi?

— Uite, mă duc chiar acuma să-i spun.

* * *

Intre Evrei:

— I-am dat la nuntă un serviciu de cafea neagră pentru şase persoane.

— Eu i-am dat un serviciu de cafea cu lapte pentru douăsprezece persoane.

— Eu i-am făcut cadou nişte tacâmuri de masă pentru douăzeci şi patru de persoane.

— Şi eu, o strecurătoare de ceaiu pentru patruzeci şi opt de persoane — încheie unul din ei, care stătea mai la o parte.

Invățătoarea cea frumoasă

de RADU ROSETTI

Sunt vr'o treisprezece ani, ne povestea pe la începutul veacului, la un otac de vânătoare la Dolca, Ștefan Movilă, starostele nostru. Lascar Catargiu mă silise să-mi las trebile baltă și să primesc prefectura de Roman. De abie instalat în Roman, mai mult rău decât bine, a trebuit să plec în recrutare în ținut și dintâiu am ajuns în târgușorul Bâra unde mi s'a pregătit locuința la școala de fete. Acolo m'a primit o domnișoară Eliza Păun care deși se vedea că trecuse de treizeci de ani, era de o rară frumusețe. M'a condus într'o odaie foarte curată și confortabil mobilată, unde m'a lăsat să fac o brumă de toaletă după terminarea căreia am plecat cu subprefectul la masa ce mi se pregătise.

Aceasta a ținut destul de mult și, după ce s'a terminat, s'au discutat o mulțime de chestiuni locale și mai mult personale. De oarece mă cam durea capul am luat mai multe cafele și pe la zece și jumătate subprefectul m'a dus la locuința frumoasei mele gazde.

Aceasta luându-mă în primire, m'a condus în camera unde aveam să dorm, a aprins lumânările; apoi, dorindu-mi noapte bună, m'a părăsit. M'am pus în pat, dar mi-a fost cu neputință să dorm. M'am întors pe dreapta, m'am întors pe stânga, m'am primblat prin odaie, dar somnul nu s'a apropiet de pleoapele mele. Am aprins și am stins lumânările, dar toate au fost în zadar. Dar odată, cum era să mă scol, aud o ușă cu geamuri mate așezate la peretele de care era lipit patul meu crăpându-se și glasul deosebit de dulce și de simpatic al învățătoarei întrebând:

— Nu vă este bine, domnule prefect? Nu puteți dormi? Vă aud mișcând întruna.

— Imi este foarte bine, răspunsei eu, dar nu pot dormi.

— Voiți să vin să vă țin de urât? urmă acelaș glas cald și simpatic.

Surprinderea mă împedică la început să răspund, iar a doua mișcare a fost să refuz în chip disprețuitor, dar mărturisesc că amintirea despre deosebita frumusețǎ a fetei și a trupului gazdei mele, a albeței mânilor sale și mai ales desmierdarea urechei mele cu tonul în care îmi vorbia, mă făcură să-mi schimb gândul și să răspund:

— Cum nu, îmi veți face o deosebită plăcere.

Ușa se deschise și domnișoara Păun intră în odaie învălită într'un peignoir de culoare verde, cu frumosul păr despletit pe umere și se așeză pe jiltul de lângă pat.

Neglijeul ei era complect; sub peignoir n'avea decât o cămeșă de zi foarte decoltată, atât sus cât și jos, picioarele ei, strălucitoare de albeață, cu călcâie trandafirii și glezne „să le treci printr'un inel", erau goale în niște papuci turcești de piele roșie; chipul în care avea intențiunea să mă ție de urât nu putea da loc la nici un fel de îndoială. Spre marea mea rușine mărturisesc că m'am grăbit să mă folosesc de bună voință astfel manifestată și că, a doua zi, când m'am sculat, cam târziu, eram nu numai încântat ci și surprins în cel mai mare grad. După cum se înfățoșase aventura la început, învățătoarea mi se păruse o ființă lipsită de rușine, vițioasă, probabil vulgară și având interes să câștige protecțiunea mea cine știe pentru ce. Nu eram destul de prost pentru a-mi închipui că impresiunea ce putuse s'o producă asupră-i fizicul meu de bărbat matur, să fi fost astfel încât să pășească peste reținerea impusă oricărei femei care se respectă. Constatasem însă că această domnișoară Păun, dacă n'avea nimica virginal, era cât se poate de cuviincioasă în vorbă și în gesturi, se înțelege pe cât îi permitea situațiunea în care ne găseam. Toată atitudinea ei dădea semne neîndoioase despre o creștere foarte îngrijită, era surprinzător de cultă, foarte cetită, vorbia egal de bine franțuzește și nemțește, iar spiritul îi era deosebit de ager. In rezumat, întâmplarea m'adusese în fața unei ființi la contactul căreia mintea nu gusta mai puține plăceri decât simțurile. Și eram cuprins de o mare dorință să aflu în urma căror împrejurări o fire, neavând într'însa nimica vulgar sau josnic, putuse să se dea unui străin, ce-l vedea pentru întâia oară, cu atâta dispreț pentru orice simțimânt de rușine. Această curiozitate m'a frământat toată ziua.

De astădată m'am întors la școală curând după masă, sub cuvânt că nu dormisem destul în noaptea precedentă. Frumoasa mea gazdă, după ce mă luă în primire din mânile subprefectului, îndată după plecarea acestuia, nu întârzie, să vie iarăși să-mi ție de urât. Am întrebuințat toată diplomația de care sunt capabil pentru a o ademeni să-mi povestească viața ei de până atunci, având mare grijă să n'o jignesc cumva prin curiozitatea ce i-o arătam. Spre surprinderea mea mi-a făcut pe plac fără multă greutate.

— Domnule Movilă, îmi zise ea, nenorocirea m'a silit să apartin multor bărbați, dar nici unul din ei n'a arătat dorința să afle care împrejurări m'au aruncat în hogașul în care mă găsesc. Ești singurul care a manifestat asemenea dorință fiindcă ai altă creștere. Inteleg foarte bine temeiurile curiozității dumitale și apreciez mult chipul plin de delicateță cu care ai vrut să mă faci să-ți destăinuesc secretul căderii mele. Ai înțeles îndată că nu sunt numai „carne frumoasă cu ochi", dar că în mine se mai găsește și minte destul de ageră. Ai mai constatat că nu sunt vulgară și că am avut parte de o creștere de care n'au de obicei parte învățătoarele noastre. Și date fiind aceste împrejurări, te-ai întrebat cum o fată cu astfel de însușiri poate fi ademenită să se ofere ea singură, și călcând peste orice simț de rușine, poftelor dealtmintrelea nemanifestate ale unui bărbat pe care îl vedea pentru întâia oară. Am să-ți spun tot, și, după ce vei fi auzit această jalnică povestire, sper că vei constata că pe lângă carne frumoasă, minte ageră, cultură și creștere îngrijită, mai este în mine încă ceva care se numește: inimă.

Sunt fiica unui profesor bogat, de neam bun, căsătorit cu o femeie deosebit de distinsă, înrudită cu neamuri boierești. Părinții mei nu au crutat nimica pentru a-mi da în casă, până la vârsta de șasesprezece ani, educația cea mai îngrijită. Atunci însă tata care, din nenorocire avea un tovarăș, bogat și el, dar care specula la bursă, se văzu târât în ruina acestui tovarăș, pricinuită de krahul din Viena dela 1873. Pierzând nu numai tot ce avea, dar și averea destul de frumoasă a mamei, se sinucise.

Cu puținii bani produși de vânzarea câtorva giuvaeruri și danteluri, ne stabilirăm, mama și cu mine, într'o singură cameră la Iași, unde trăirăm fără servitoare. Se hotărîse, îndată ce ne dădurăm seama de situația noastră, ca să urmez cursurile necesare spre a dobândi în anul următor un post de institutoare sau cel puțin de învățătoare, spre a câștiga astfel hrana zilnică pentru mama și pentru mine. Invățam zi și noapte, căci dacă știam multe lucruri netrebuitoare unei învățătoare, erău altele, indispensabile, de care nu aveam ideie.

N'am nevoie să mai adaug că, din momentul nenorocirii noastre, rudele și cunoștințele care nu se mulțumiau numai să ne frecuenteze dar se făleau chiar cu frecuentarea noastră, toate afară de una, ne-au părăsit cu desăvârșire și nu ne-au mai cunoscut. De când îmi aduc aminte, mama a fost ființa pe care am iubit-o mai mult: era atât de bună, atât de blândă, atât de deșteaptă, atât de cuminte și atât de frumoasă! Dar mai ales acuma, în groaznica sărăcie în care căzusem, fost-am în stare să prețuesc toată înălțimea de suflet, tot spiritul de jertfă cu care era înzestrată, precum și minunata ei energie și iubirea mea s'a schimbat în adevărată adorare. Ea care până atunci nu numai nu dusese lipsă de nimica, dar trăise în cel mai mare belșug, ea, deprinsă să poroncească unei droae de slugi, se lipsea fără cea mai mică părere de rău până și de lucrurile cele mai trebuitoare, făcea în casă trebile cele mai grele, căci slugă nu aveam și de loc nu suferea ca eu s'o ajut; căci, zicea ea, tot timpul meu trebue să-l dau învățăturii. Apoi, cu toată grozăvenia situațiunii noastre, ce sus îi era inima! Spre a-mi struni curajul și a mă îmboldi la lupta ce aveam s'o duc pentru a-mi face un viitor, avea inimă să glumească, să facă haz de sărăcia noastră. Mi-aduc aminte de glumele nesfârșite ce între altele le făcea asupra stării în care muncile casnice îi redusese mânile, altădată atât de frumoase și de bine îngrijite.

Am zis că una din foastele noastre cunoștințe nu urmase pilda dată de obștia celorlalte părăsindu-ne. Acea ființă era o femeie, văduva unui om căruia părintele meu îi făcuse altădată un bine mare, împrumutându-l, la vreme de nevoie, cu o sumă de bani mulțămită căreia putuse să-și restabilească afacerile cu totul compromise și să rămâie cu o mică moșioară, permițându-i să ducă un trai modest, dar asigurat. El murise cu doi ani 'nainte de tata, dar văduva lui, îndată ce a auzit de nenorocirea noastră, a venit să ne vadă și ni-a pus la dispoziție micile ei economii. Mama a refuzat banii, dar i-a mulțămit în termenii cei mai călduroși. Insă acel suflet bun n'a renunțat să ne ajute și, văzând că mama cu nici un chip n'are să primească bani dela ea, ne trimetea necontenit, prin fiul ei Mateiu, care tocmai atunci isprăvia în Iești cel de pe urmă an de drept, provizii de tot felul, ușurându-ni în acest fel traiul.

Mateiu, îmi vei permite ca deocamdată să-ți spun anume numele lui de botez, era un tânăr de douăzeci și unu de ani, frumos, deștept și cult. Făcuse studii minunate și aștepta să-și treacă licența pentru a primi un post în magistratură ce-i era făgăduit de mult. Era serios și nu cheltuia decât foarte modesta sumă ce maică-sa putea să i-o pue la dispoziție. Văzându-ne des, ne-am iubit.

Mama a bagat răpede de samă cum stau lucrurile și nu a pierdut vreme pentru a-mi observa că răsplătesc rău bunătățile ce le are pentru noi mama lui Matei și că nu trebue să mă folosesc de frumusețea mea pentru a întoarce capul unui tânăr de abie major, cu avere foarte mică, care încă mulți ani nu se poate gândi la căsătorie.

Și, din acea clipă, Matei nu a mai fost primit în casa noastră. Mama găsea totdeauna un pretext pentru a nu-i deschide ușa. S'a încercat în vr'o două rânduri să vorbească cu mine pe drum, ațintându-mi calea când mergeam la curs sau mă 'ntorceam acasă, dar totdeauna am izbutit să evit orice explicație, ceeace a făcut că, o bucată de vreme, el nu s'a mai văzut nici pe la ușa noastră nici pe stradă. In schimb însă, după două săptămâni, a venit să ne vadă cucoana Catinca, aducând cu sine o mulțime de bunătăți și declarându-mi că are de gând să rămâe în Iești mai multe zile pe care dorește să le petreacă împreună cu noi, ceeace a și făcut. In asemene împrejurări era cu neputință ca Matei să nu însoțească pe maică-sa, iar rezultatul a fost că cucoana Catinca, înainte de plecare, a declarat mamei că Matei i-a arătat că mă iubește și dorește să mă ia de soție. Adăugi că în toată vremea cât a stat în Iași, m'a observat cu îngrijire și că i-am părut o fată serioasă și bine crescută. Consimția deci cu bucurie la căsătoria noastră, dar cu singura condiție ca să se săvârșească numai după doi ani, aceasta numai spre a se asigura că sentimentul nostru reciproc este într'adevăr serios și statornic și nu un simplu foc de paie trecător, apoi pentrucă speră că, până atunci, va putea termina o afacere dela care se crede în drept să s'aștepte la cele mai frumoase rezultate, punând-o în stare să ni înlesnească traiul și ducerea gospodăriei în chip simțitor.

Trec peste lunile care au urmat: au fost fără îndoială cele mai fericite de care am avut parte vr'odată. Matei se arăta ca cel mai potrivit tovarăș al vieții mele: iubitor, blând, delicat, cuminte și devotat. Și-a trecut licența în chip strălucit atât de strălucit încât unul din eaminatori, bărbat cu trecere, i-a procurat imediat un loc de substitut chiar în București.

A sosit apoi ziua în care aveam să-mi dau examenul; eram încredințată că voi reuși cu ușurință la examenul de institutoare. Președintele comisiunii, profesorul Budescu din București, bărbat cu mare situație în învățământ, de vrâstă matură și căsătorit,

Radn Rosetti

mi-a arătat dela început o deosebită bunăvoință, ceeace a făcut chiar pe una din tovarășele mele să-mi zică râzând, pe când ne întorceam de amiază acasă:

— Reușita ta nu mai face nici măcar umbră de îndoială. Budescu și-o pierdut mințile după tine și el face ce vrea cu colegii lui. Numai ia seama să nu ceară pe urmă un preț din cale afară mare pentru acea bunăvoință. Au pățit-o multe cu el!

De loc n'am înțeles ce voia să zică tovarășa mea. Cerându-i să se explice, a dat din umere și a schimbat subiectul conversației. După amiază însă, profesorul Budescu, sub pretext că unul din actele mele nu i se părea în regulă, m'a chemat în cancelaria unde se afla singur și și-a permis să mă iee de mijloc și să mă sărute. Atunci am început să înțeleg sensul cuvintelor fetei cu care vorbisem. Cu un țipet, m'am smuls din brațele lui și am alergat la ușă. Dar el a ajuns acolo mai de grabă decât mine și punându-mă astfel în neputință s'o deschid, mi-a zis:

— Să nu cumva să scăpi un cuvânt despre ceea s'a întâmplat aici, că te trântesc la examen.

— Nu, nu voiu zice nimica, răspuns-am eu, dar pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-mă să plec!

M'a lăsat să plec; dar nu trecu nici ceasul și-mi dădu dovezi de ciuda ce o avea pe mine, căutând să mă încurce în toate chipurile și din nenorocire, mulțămită turburării provocate de scena care avuse loc, a izbuti prea lesne. Dorința lui de a-mi face rău era atât de vădită încât, după cum mi-a povestit în drumul spre casă aceeaș fată cu care mai vorbisem, toți colegii lui din comisie schimbau între ei priviri mierate la întrebările ce auziau că mi le pune. Mai adăugia că toate fetele neavând familie în stare să inspire acelui domn un respect salutar, sunt expuse nu numti la ceeace mi s'a întâmplat, dar chiar și la mult mai rău.

Mare a fost indignarea și supărarea mamei când am pus-o în cunoștința celor ce mi se întâmplase. Trebuia să înghițim ocara făcută, căci nu era nimene care să fi putut cere pedepsirea ei; orice reclamație ar fi fost zadarnică, trecerea de care se bucura Budescu la cei puternici fiind destul de mare pentru a zădărnici orice cercetare asupra faptelor ce le-am fi denunțat. Apoi mama avea acuma convingerea că fără îndoială acel mizerabil mă va face să cad la examen, că nu voi putea obține nici un post și vom rămânea fără mijloc de trai.

Și, ca culme a batjocurii, a doua zi trimetea o femeie bătrână care să-mi ație calea și să-mi spue că Budescu dorește numai binele meu și mă va face să ies cea dintâi numai dacă voiu consimți să vin în acea sară să mă întâlnesc cu dânsul în casa ei de lângă gară. Grăbind pasul am izbutit să scăp de vorbele bătrânei.

Bine înțeles că am căzut la examen, lipsindu-mi trei puncte ca să pot trece. Doi din examinatori mi-au exprimat tot regretul lor și nu s'au ferit să condamne: *severitatea inexplicabilă a președintelui lor*, mai declarând că ei se așteptau să fiu clasată între cele dintâiu.

Și în sara în care s'a cunoscut rezultatul examenului, ni mai rămâneau în pungă o sută cincizeci de lei, iar chiria pe trei luni a locuinții noastre era neplătită.

Am scris lui Matei, la București trista veste. După trei zile primiam dela el trei sute de lei și o lungă scrisoare prin care, în termenii cei mai mișcători, ne ruga să nu-i facem ocara să refuzăm acest ajutor din parte-i, apoi ne îndemna să fim cu nestrămutată nădejde, căci crede că în scurt timp prin relațiunile lui, să-mi obție un post mulțămitor.

Totodată primisem dela Cernăuți un grop conținând o sută de galben (mai erau încă galbeni pe acea vreme), însoțit de o scrisoare iscălită Ion, în care un pretins debitor al tatei, care voia să rămâie necunoscut, se scuza de întârzierea pusă în achitarea unei datorii de onoare către tata și se angaja să o achite prin rate bi-anuale de câte o sută de galbeni, având grijă să se ție el în curent despre eventualele noastre schimbări de domiciliu. Suma la care se ridica totalul datoriei însă nu o specifica. Acest ajutor de două sute de galbeni pe an ni se părea, dat fiind traiul nostru modest și nevoile cumplite prin care trecusem, o adevărată avere.

După câteva zile a sosit Mateiu în Iești și ne-a anunțat că a izbutit să obție numirea mea ca învățătoare suplinitoare la școala primară de la Pietrele, în județul Vlașca, rămasă fără titulară din pricina neputinții de a găsi una care să meargă atât de departe de orice, într'o comună pierdută de pe malul Dunărei. In schimb însă avea avantajul să mai primească un ajutor de o sută de lei pe lună dela un arendaș bogat din vecinătate. După o petrecere de câteva săptămâni la cucoana Catinca, la țară, am și plecat la București și de acolo la comuna Pietrele.

Priveliștea localului menit să servească de școală și de locuință pentru noi a alcătuit cea dintâi desamăgire. Alături de un feliu de șandrama cu păreți subțiri de cărămidă, acoperită cu stuh, cuprinzând două încăperi joase, rău luminate prin câte două ferești mici, alcătuind fără îndoială școala propriu zisă, se vedea altă clădire mai mică, tot joasă, tot cu păreții subțiri, dar acoperită cu tablă, de care era lipită o mică căsuță de vălătuci, servind de bucătărie. In această casă erau două odăi mai mult mici, dând una într'alta și luminate prin câte două ferești cam de aceeaș mărime ca acele ale școlii. Fiecare odaie avea câte o ușă ducând afară și altă ușă între ele. Podeaia acestor două odăi era de scânduri noduroase și giăluite, cu intervale mari între ele. Pe păreți se vedeau niște pete dând foarte lămurit a înțelege că umiditatea pusese stăpânire pe ei. Atât exteriorul cât și interiorul erau într'o stare de necurățenie desăvârșită. După ce am isprăvit vizita localului în care eram menite să trăim de acuma, ne-am uitat una la alta: ochii ni erau plini de lacrimi și eram gata să izbutim. Numai printr'o puternică încordare a voinții izbutit-am să ne stăpânim. Mama și-o luat hotărîrea.

— In halul în care se află localul, zise ea, nu-l putem locui. Găsim o locuință vremelnică în sat, la un gospodar oarecare și punem să se curețe și să se repare casa în chip temeinic.

Zis și făcut. Am curățit și dires, cu mijloacele noastre, nu numai casa de locuință, dar și încăperile școlii. După o șădere de vr'o trei săptămâni la primar, am putut intra într'o casă care, cu toate metehnele ei din născare, era acuma curată și, mulțămită celor câteva mobile și suvenire din foasta noastră splendoare, aduse dela Iești, nu mai înfățoșa aspectul jalnic sub care o văzusem dintâiu.

Mateiu, căruia îi scriam des, a venit la noi cu prilejul instalării noastre. Eram foarte veseli și viitorul ni se înfățoșa din nou sub culorile cele mai vesele.

Mi-am început slujba cu drag: de loc nu-mi părea neplăcută. Mințile copiilor cari frecventau școala, afară de foarte rari excepțiuni, erau deschise, chiar agere și bucuroase să învețe; progresele lor mă uimiau. Din capul locului izbutisem să câștig iubirea lor. Și amândouă eram fericite văzând că totul mergea potrivit dorințelor noastre.

La sfârșitul lui Octomvrie, am avut vizita inspectorului școlar, un domn Sălcianu, un bărbat cu mare trecere la minister și foarte temut de învățători și de învățătoare din pricina asprimii lui.

M'am trezit cu el pe neașteptate, în timpul clasei de dimineață. Mi-a cerut să nu întrerup lecția și, luând loc pe un scaun, a ascultat ce ziceam, chestiunile ce le puneam copiilor și răspunsurile lor, fără a zice un cuvânt, dar neîncetând să mă privească cu o atențiune făcându-se din ce în ce mai supărătoare. Când s'a isprăvit clasa, rămânând singur cu mine, după ce mi-a pus câteva întrebări personale și mi-a făcut complimente de gust destul de prost, asupra frumuseții mele, a vrut întocmai ca Budescu, să mă cuprindă în brațe și să mă sărute. Dar, pusă în bănuială atât de privirile lui cât și de complimentele nesăbuite ce mi le făcuse, am scăpat și de îmbrățoșare și de sărutare, oprindu-mă numai în pragul ușii, cu mâna pe cleampă.

Era un bărbat nalt și uscăcios, de vr'o patruzeci de ani, negricios la față, cu favoriți lungi, cu ochi mici, cu nas gros și gură mare, având buze deosebit de groase și aproape vinete. Era oribil.

— Domnișoară, mi-a zis el atunci cu un glas ce se silea să-l facă liniștit, nu-ți pricepi situația. Vederat că ești o fată cultă, care știe mai mult decât știu de obiceiu la noi membrii corpului didactic primar; cu vremea poți deveni o foarte bună învățătoare, dar pentru moment nu ești decât o învățătoare începătoare și foarte slabă. In cursul ceasului în care te-am auzit făcându-ți clasa am constatat cu prisosință insuficiențele dumitale. Le voiu arăta în procesul verbal de inspecție, cu toată părerea mea de rău, dacă la viitoarea inspecție ce voiu face-o, te voiu găsi tot atât de... insuficientă și tot atât de... puțin amabilă, mă voiu vedea silit să raportez ministerului. Dă-mi, te rog, condica de inspecție.

Spre a i-o da, a trebuit să vin aproape de dânsul și atunci folosindu-se de această apropiere m'a apucat de braț cu putere silindu-mă să stau pe loc, lângă el. In zadar încercat-am să-mi slobod brațul.

— De ce, zise el, ești așa de sălbatecă? Rău faci că mă tratezi cu dispreț; sunt în stare să-ți fac și mult bine și mult rău, cum am făcut și altor fete. Te pot ajuta s'ajungi departe sau te pot face să-ți pierzi pânea. Și mi-ar părea rău tare să fiu neplăcut către o fată atât de frumoasă, căci ești foarte frumoasă. Haide să ne împrietenim. Dă-mi deocamdată numai o guriță și ți-oi face un proces verbal frumos de tot.

Și, zicând aceste cuvinte, s'a încercat să mă tragă spre el. Dar eu surprinsă de groază și de desgust la auzul desmierdării propuse, m'am smuncit cu putere, izbutind să-mi desprind brațul și, fugind iar la ușă, am strigat deacolo:

— Domnule inspector, vă rog să faceți procesul verbal cum vă sfătuește cugetul. Condica este în dulapul din stânga domnieivoastre; binevoiți de-o scoateți singur, căci eu nu mă apropii de dumneavoastră.

— Dar sălbatecă mai ești, zise el îndreptându-se spre dulapul ce i-l indicasem, de unde a scos condica de inspecție. Totuș îmi placi, căci ești inimoasă. Am să fac de astă dată un proces-verbal nici bun, nici rău, dar să știi că de mine nu scapi și că ai să-mi faci pe plac.

Tot timpul cât a scris procesul-verbal am stat în picioare lângă ușă. Indată ce a iscălit, mi-a cetit ceeace scrisese. Era într'adevăr, un proces-verbal care nu putea să-mi facă nici rău, dar nici bine. Imi aduc aminte că se lega, între altele, de graiul meu moldovenesc și-mi punea în vedere să mă mântui de el cât mai curând. La părăsirea localului, mi-a mai zis:

— La revedere, domnișoară, să știi că, peste cel mult o lună, te mai calc și doresc cu tot dinadinsul să te găsesc în alte dispozițiuni. Mi-ar părea rău să am de luat măsuri drastice împotriva dumitale.

In tot timpul în care s'au petrecut cele ce le-am povestit mai sus, am izbutit, încordându-mi toată voința, să mă stăpânesc, dar îndată ce acel mișel a părăsit ograda școalei, am alergat în odae și trântindu-mă pe pat, am izbucnit într'un plâns cu hohote.

Mama, care mă aștepta cu nerăbdare, s'a speriat și, venind lângă mine, a început să mă 'ntrebe de ce plâng așa? Fost-au inspectorul nemulțămit de mine și pentru ce anume? Numai după trecerea oareșicărui timp mai venitu-mi-am în fire și fost-am în stare să povestesc noua ocară de care avusesem parte. Mama a rămas ca trăsnită, căci pricepuse îndată toată grozăvenia situațiunii: mi se cerea s'aleg între necinste și pierderea unei poziții care ni închezășluia putința unui traiu mai mult decât modest. A fost de părere să renunț îndată la postul meu, să ne așezăm la București unde, cu cele două sute de galbeni și cu produsul celor câteva lecții de franceză și de germană ce le-aș putea da, am duce un traiu mai bun decât acel ce-l dusesem la Iești. Dar eu, aducându-mi aminte de viața de care ea avusese parte în Iești, și nevoind cu nici un preț ca acel martir pentru dânsa să reînceapă în București, i-am răspuns că nu știu până când ne-om putea bucura de cele două sute de galbeni ce ni le trimete necunoscutul debitor al tatei, căci în scrisoarea lui nu pomenește cifra sumei la care se ridică datoria lui și apoi nimica nu ne silește să luăm o hotărîre atât de grabnică. Putem aștepta ca inspectorul să-și reînoiască încercările, să facă un raport într'adevăr nefavorabil și să demisionez numai în urma acelui raport. De atunci, de nenumărate ori blastamat-am soarta care m'a împins să mă opun la propunerea mamei și să nu-mi dau îndată demisia. Această opunere nenorocită și ușurința cu care mama s'a lăsat să fie convinsă, m'au adus s'ajung ceea ce sunt astăzi: o fată de multe ori pierdută! De m'aș fi unit cu părerea mamei, după doi ani de traiu greu, aș fi devenit soția acelui pe care îl iubiam și astăzi aș fi o mamă de familie, cinstită și respectată trăind în belșug.

Inspectorul s'a ținut de cuvânt: cum a trecut luna, s'a înființat din nou la Pietrele, din nou a asistat la clasă și din nou a constatat aceleași slăbăciuni, apoi din nou m'a întrebat dacă am rămas neschimbată și în *celelalte* privinți.

Deoarece, punând această de pe urmă întrebare, am văzut că face un pas spre mine, am făcut trei spre ușă, de cleampa căreia m'am apucat și deschizând-o, am răspuns că nu am avut pentru ce să mă schimb.

Atunci a luat însuș condica de inspecție și a scris un lung proces verbal prin care constata că slăbăciunile mele rămăsese aceleași și cerea amendarea mea cu salariul pe jumătate de lună. Plecă apoi, aruncându-mi o privire de ură.

La mijlocul lui Decembrie, pe o zăpadă și un ger cumpli, vine din nou în timpul clasei de dimineață și aceeaș scenă, exact, se repetă. De astădată însă mă amenință cu destituirea dacă nu-i fac pe plac, venind la dânsul, la locuința lui din București, înainte de Anul Nou. De astădată a plecat fără a mai încheia proces-verbal.

Se înțelege că m'am dus îndată la mama, punând-o în curent despre cele petrecute și declarându-i că sunt hotărîtă să plec chiar a doua zi la București spre a cere audiență ministrului și a-i spune tot adevărul.

— Nu, nu tu vei merge în audiență la ministru, ci eu. I-oi spune tot ce s'a petrecut, n'oiu ascunde nici una din mișeliile ale căror țel ai fost. Oiu pleca chiar mâni.

Am mai liniștit-o, deși cu greu, arătându-i că deoarece va avea să stee cel puțin două sau trei zile în București, trebuia să se îngrijească de gazdă și, spre acest sfârșit, să previe pe o prietenă din capitală cu care fusese altă dată în pension. Această doamnă ne adăpostise cu multă bunăvoință cu prilejul trecerii noastre prin București, mai punându-ni la dispoziție casa ei și pentru viitor. Deoarece însă casa nu-i era încăpătoare, ne rugase ca, la caz când am recurge iar la ospitalitatea ei, s'o prevenim cu câteva zile înainte. Mama a admis temeinicia obiecțiuni, a scris imediat prietenei sale, anunțându-și venirea peste o săptămână, iar primarul comunei, care se ducea a doua zi la București, s'a însărcinat să dee scrisoarea chiar în seara următoare și să ni aducă răspunsul. Acel răspuns adus de primar a patra zi după plecarea lui, a fost nu numai amabil, dar chiar cordial. Insă nenorocirea ne pândia: când a sosit scrisoarea, mama căzuse bolnavă la pat de trei zile. Bucătăria noastră nu comunica direct cu cele două odăi de locuință: pentru a pătrunde într'însa trebuia să ieși afară și să încunjuri colțul casei. Apoi acea clădire, precum am arătat mai sus, era de vălătuci, mică și cu o ușă care se închidea rău. Astfeliu că, dacă lângă plită nu mai puteai de căldură, când te depărtai cu un pas te îngheța vântul, care sufla ca afară. Mama, neputând lăsa grija bucătăriei pe seama fetei de țăran care ne slujea, era silită să meargă acolo de mai multe ori pe zi și astfeliu răcise. Tușia, se plângea de o durere în coaste și avea fierbinteală mare. Dela început am fost îngrijită și îngrijirea mea sporia pe zi ce merge, văzând cum temperatura crește și cum tusa devine din ce în ce mai dureroasă. Când a sosit primarul din București, îmi dădusem sama că mama avea o pneumonie. Indată ce l-am văzut, am căzut cu rugăminte la acest țăran de inimă, să găsească pe un om care să plece chiar în acea noapte la București spre a duce o scrisoare către Matei. Mi-a răspuns să fac scrisoarea și o va trimite înainte de ziuă printr'un fiu al său. Am scris deci lui Matei, descriindu-i pe larg toate simptomele boalei și rugându-l să îmi trimită un doctor care să iee cu dânsul medicamentele ce-i trebuiau.

In cursul zilei următoare, starea mamei s'a înrăutățit din ce în ce și când, pe la miezul nopții, au sosit Matei și cu doftorul, cele ce mi le-a spus acesta de pe urmă după anscultare m'au spăriet și mai tare, căci mi-a declarat că mama are o dublă pneumonie din cele mai grave și că viața îi este în pericol; totul după dânsul atârna întâiu dela vigoarea constituției mamei și, în al doilea rând, dela buna mea îngrijire. Dr. Andriescu era prietenul lui Matei. Nu numai că la plecare nu a voit să primească pentru vizita ce mi-o făcuse, dar mi-a făgăduit că după trei zile va veni din nou cu Matei care era sigur să obție atunci un concediu de câteva zile. Ajutată de una din fiicele primarului, am stat zi și noapte la căpătâiul mamei și am avut bucuria să aud pe doftor, la întoarcerea lui, declarând că starea ei este hotărît mai bună și că deși nu este încă afară de primejdie, are mare nădejde s'o vadă scapată dacă izbutesc s'o feresc de orice răceală măcar cât de mică. Adăugi că încă multe săptămâni trebuie s'o feresc de orice contact cu aerul de afară, care fără îndoială i-ar fi fatal. La plecare mi-a spus să-i scriu în fiecare zi, arătându-i starea mamei și că, la caz de trebuință, va veni fără îndoială îndată ce va fi vestit.

Matei, care a rămas cu noi până în ziua de Bobotează, a luat asupra sa o bună parte din îngrijiri, astfeliu că mi-a fost cu putință să gust și eu puțină odihnă. Aceste osteneli au fost răsplătite cu cel mai desăvârșit succes, căci când doctorul a venit să ne surprindă prin vizita lui între Crăciun și Anul Nou, ni-a declarat că, dacă feresc pe mama de orice răceală și contact cu aerul de afară timp de o lună, răspunde de complecta ei restabilire.

Uitasem cu desăvârșire amenințările ispectorului și, când mi le aminteam, nu știu pentru ce îmi păreau lucruri ale unui trecut îndepărtat. Nici prin gând nu-mi trecea că primejdia era atât de apropiată!

Zece zile după plecarea lui Matei, pe la cinci sara, primarul venia spăriet la mine și-mi aducea un ordin al ministerului prin care mi se făcea cunoscut că, în urma raportului inspectorului școlar, de pe care mi se alătura o copie, sunt mutată, ca măsură disciplinară, în comuna Tureatca, din ținutul Dorohoiu, tot în calitate de suplinitoare. Se mai adăuga că dacă nu-mi voiu îndrepta în curând modul de a-mi îndeplini îndatoririle mele didactice, precum și chipul în care mă port față de organele superioare, ministerul se va vedea silit să mă destitue. Ordinul se termina, anunțându-mi că s'a numit în locul meu, cu titlu definitiv, domnul Ion Craiul, care are ordin să-și ocupe îndată postul și am deci a mă muta îndată ce succesorul meu va sosi în comună.

Cetirea acestui ordin barbar și nedrept mi-a făcut efectul unei lovituri de măciucă în cap, am rămas ca nimicită. Dar primarul avea să-mi mai dee și o altă veste pe care întâiu n'am înțeles-o, din care pricină l-am făcut s'o repete de două ori: noul învățător sosise de un ceas cu întreaga lui familie și-l însărcinase să vie să-mi spue că trebuie să desert locuința până în sară și să-i dau pe samă tot materialul școlar. Gândul ca, pe acea vreme, afară era un ger de treizeci de grade, să scot pe mama din casă pentru a o duce în nu știam ce adăpost, iar de acolo tocmai la celalalt capăt al țării, mi-a fript inima.

— Unde este acel învățător? întrebat-am pe primar, luând îndată hotărîrea să cad cu mare rugăminte la el ca să ne lese în casă numai vremea trebuitoare pentru ca să merg la București spre a cere însuș ministrului dreptate împotriva uneltirii ticăloase a cărei jertfă eram.

Răspunzându-mi-se că noul învățător s'a oprit deocamdată la primărie, m'am grăbit s'arunc o haină pe mine și să mă duc la casa comunală însoțită de primar. Acolo am găsit pe învățător, un om de patruzeci și mai bine de ani, cu înfățoșare de om de treabă, încunjurat de soția lui, care avea un copil la sân și de alte șase odrasle de toate vrâstele, dela doisprezece ani în jos.

I-am făcut rugămintea mea fără încunjur, arătându-mi starea în care se afla mama precum și primejdia de care era legată ieșirea ei din casă pe asemenea ger, iar primarul îl încredință că toate câte le spun sunt adevărate. Invățătorul mi-a răspuns că lui nici prin gând nu i-a trecut să cear ăpostul dela Pietrele, cu tot sporul de leafă legat de acel loc, căci este depărtat de orice centru. Ar fi foarte fericit să fie mutat aiurea și nu înțelege pen-

Continuarea în pagina VI-a

O biserică americană

Ultimul record de reclamă bătut de organizatorii catedralei Sf. Ioan din New-York, care se construeşte din sumele adunate prin agenţiile de reclamă (vezi: „Ad. Lit. şi Art. No. 245) şi dispune de câteva milioane de dolari,— nu mai miră lumea credincioşilor şi necredincioşilor. O altă organizaţie similară şi-a lipit afişele prin tot New-Yorkul, cu următorul conţinut:

Cumpăraţi obligaţiile templului din Broadway! Pentru ca Dumnezeu să se coboare peste Broadway şi pentru a vă salva sufletele, investiţi în această intreprindere banii dumneavoastră cu dobânda de 5 la sută anual!

Capitalul dumneavoastră e garantat de oamenii de afaceri şi de bancherii cei mari din Statele Unite. Noi nu ne clădim Templu ca alţii, cari organizează chete peste chete şi sug buzunarele credincioşilor; noi nu formăm comitete din popi şi notabili!

Templul nostru din Broadway va fi în acelaş timp casa de rugăciuni fierbinţi şi casa producătoare de venit folosal!!

Aveţi ispăşirea păcatelor şi dobânda cinci la sută!

Aceşti 5 la sută vor fi o recompensă pentru virtutea voastră creştinească!!

In loc să cerşim, emitem obligaţiuni cu cinci la sută!

Vom avea o biserică care se întreţine din fondurile ei şi mai plăteşte şi dividende!

Templul va fi situat în Broadway între străzile 173 şi 174 şi va ocupa 2500 metri pătraţi.

El va avea un turn de 24 etaje, cu o cruce, luminată noaptea, de 10 metri înălţime, care va aminti celor 8 milioane de oameni despre credinţa în Dumnezeu, fiind văzută din toate capetele oraşului!

In clădirea templului se vor afla: 2200 locuri pentru auditoriu, săli mari pentru şcoală duminicală, bazin pentru înnotare, o sală pentru întruniri, şi o expoziţie permanentă a furniturilor de biserici!

Un hotel cu 644 camere, cu un restaurant plasat în turn de-asupra bisericii!

Camere mobilate pentru 500 de locatari vor ocupa aripile clădirei!

Şi toată întreprinderea nu vă cere decât un capital de 4 milioane dolari, plasati cu atâtea avantagii reale!

---

tru ce inspectorul şcolar s'a încăpăţânat să-l trimată numaidecât aici. A sfârşit declarând că este gata să ne lese în casă dacă-i găsesc adăpost vremelnic pentru el şi pentru familia lui cât vreme voiu zăbăvi în Bucureşti, dar că nu va putea aştepta o nouă hotărîre a ministerului mai mult decât patru zile, căci inspectorul i-a zis că are să fie la Pietrele până într'o săptămână şi voeşte să-l găsească instalat, atât în şcoală cât şi în locuinţă. De altmintrelea, mi-a fi recunoscător dacă voiu face ca el să fie mutat în alt loc, precum îi dau drept anii lui de serviciu şi notele bune ce le are.

Bunul primar, fără a-mi da vreme să răspund, a zis că pune bucuros, fără nici o plată, la dispoziţia domnului învăţător, în casa lui, două odăi mari şi curate. Li-am mulţămit amândurora şi am plecat spre casă iarăş însoţită de primar. Pe drum l-am întrebat ce fac pentru a găsi, chiar în acea sară, o sanie nu prea scumpă, care să mă ducă a doua zi desdimineaţă la Bucureşti. Inimosul ţăran mi-a răspuns că are el însuşi o sanie mare şi încăpătoare, cu patru cai buni, mânaţi chiar de fiul lui şi pune totul cu dragă inimă la dispoziţia mea; apoi, fără a-mi mai lăsa vreme să-i mulţămesc, a mai adaus să nu mă uit că-i sunt datoare cu câţiva lei şi să-i spun verde dacă mai am nevoie de ceva bani, căci este gata să-mi dee cât mi-a trebui. Auzind această propunere generoasă, eram gata să-i sar în gât şi să-l sărut. Fireşte că am primit amândouă propunerile şi, după ce ne-am despărţit, la poarta şcolii, m'am dus la mama pentru a o pune în cunoştinţa nenorocirii care ne lovia. Deşi am întrebuinţat toate cruţările cu putinţă, mama a fost cumplit de afectată. S'a pronunţat dintâiu cu hotărîre împotriva ideii mele de a merge la Bucureşti şi de a mă plânge ministrului, propunând ca, folosindu-ne de bunăvoinţa ce ni-o arăta primarul, să ne mutăm la dânsul, învălind-o în mai multe blăni şi acoperind-o dela cap până la picioare. Mai era de părere să nu primesc postul ce mi se oferia la Dorohoiu, ci să mergem îndată ce se va simţi mai bine, să ne stabilim la Bucureşti, precum mai propusese în alte rânduri. De astă dată aş fi admis fără de greutate planul mamei; dar, după cele ce mi le zisese doftorul, îmi era groază de transportul ei în altă casă, pe vremea aceia. Apoi îmi dădeam seama că lipsa noastră cumplită de bani ne paralizează cu desăvârşire pe loc. Şi când am vorbit mamei de starea noastră financiară, a admis şi ea că nu puteam decât sau să ne supunem nedreptăţii ce mi se face sau să încerc un demers hotărîtor pe lângă ministru, pentru a fi lăsată pe loc. Părându-mi-se însă că mama tuşeşte mai mult decât în zilele din urmă şi obrazul îi este mai colorat, i-am cercetat pulsul, pe care l-am găsit agitat, şi i-am luat temperatura, constatând cu îngrijire că s'a ridicat în chip simţitor. Femeia care stătuse toată ziua lângă dânsa, mi-a zis atunci că dela prânz încoace, băgase şi ea de samă că tusa este mai deasă. Mama însă a susţinut că se simte tot bine şi că semnele de care eu mă speriu sunt datorite emoţiei pricinuită de vestea ce i-o dădusem. I-am mai pus, mai târziu, încă odată termometrul, constatând o temperatură şi mai ridicată. Toată noaptea am fost îngrijită şi mai n'am dormit. M'am sculat mult înainte de ziuă şi, văzând că mama nu doarme, i-am luat îndată temperatura şi am văzut că, deşi este simţitor mai ridicată decât în zilele din urmă, totuş este simţitor mai scăzută decât fusese în seara precedentă. Această constatare, unită cu protestările ei că se simte bine şi somnul i-a fost mulţămitor, m'au făcut să nu mai stau la îndoială pentru a pleca, deşi tusa devenise mai deasă decât în cele opt zile de pe urmă.

Cu sania primarului a venit soţia noului învăţător cu copilul la sân, şi mi-a oferit în chipul cel mai îndatoritor să stee lângă mama şi s'o îngrijească în tot timpul cât voiu lipsi de-acasă, ducându-se la gazdă numai noaptea şi vremea trebuitoare pentru a supraveghia pregătirea prânzurilor familiei. Se înţelege că m'am grăbit să mă folosesc de bunătatea ei.

Ajunsă în Bucureşti de vreme, în aceeaş seară, dela gazdă m'am dus la doctorul Andriescu, care deşi a regretat mult că am lăsat pe mama în asemenea condiţiuni, mi-a spus să încerc totul pentru ca să n'o mut din casă, căci mutarea aiurea înseamnă pentru ea moartea. Apoi făgăduindu-mi că-mi trimete pe Matei, m'am întors la gazdă.

Logodnicul meu s'a arătat pe cât de mâhnit, pe atât de indignat de cele ce se întâmplase şi m'a asigurat că printr'un funcţionar superior, prieten lui, îmi va procura chiar a doua zi o audienţă la ministrul instrucţiunii publice.

M'am întors la gazdă şi a doua zi, după ce ne-am sculat, am primit o scrisoare dela Matei în care îmi zicea că a doua zi, la ora 10 jumătate dimineaţa, să merg la ministerul instrucţiunii publice, la biuroul prietenului său, care mă va face să văd pe ministrul înainte de amiază, dar că el este silit să plece în zori de ziuă într'o comună de pe marginea judeţului Dâmboviţa, unde s'a comis o crimă şi că probabil va lipsi mai multe zile. A doua zi, când era să plec la minister, primesc o scrisoare dela soţia succesorului meu, Craiul, adusă de un om trimis înadins, prin care mi se făcea cunoscut că mamei i se face din ceas în ceas mai rău, că fierbinţeala creşte necontenit, trecând de patruzeci de grade şi că trebuie să mă întorc cât mai curând aducând un doctor cu mine.

(Sfârşitul în numărul viitor)

CRONICA TEATRALĂ

O dublare. — Cometa. — Comedia încurcăturilor.

Rolul eroinei din „Cezar şi Cleopatra" jucat de d-na Toto Ionescu, a fost dublat de d-na Dida Solomon.

Rolul d-nei Ionescu n'a avut unitate: d-sa a redat cu zburdălnicie de ingenuă pe „fetiţa" Cleopatra, dar n'a putut-o interpreta pe „Impărăteasa" Cleopatra —crudă, violentă, tragică. Astfel rolul a luat aspectul unei porţii de îngheţată: jumătate „vişini", jumătate „fistici".

D-na Dida Solomon, dimpotrivă, a conceput unitar rolul. Scenele tragice au fost jucate cu putere. Ura şi violenţa i-au înflăcărat ochii şi au dat zvârcoliri de şerpi mânilor. Răutatea i-a sticlit în dinţi—ca leoaicelor, gata să se repeadă asupra pradei. Nici nu-ţi închipui câte resurse de răutate are sufletul feminin!... Dar un reflex tragic a aruncat interpreta şi asupra scenelor vesele dela început. Pentru ca trecerea să fie mai uşoară dela ingenuă la tragediană, d-na Dida Solomon a crispat dureros faţa ingenuei. Această trecere s'a făcut într'adevăr pe nesimţite — însă după o uşoară deformare a rolului. Totuşi preferăm o veselie raţinută, de ingenuă gravă, unui tragism fals şi supărător.

Amândouă artistele nu s'au dat după rol, ci au dat rolul după ele: uneia i-a gâlgâit râsul în voce şi în scenele patetice, alteia — tragicul şi în scenele glumeţe.

Poate rolul acesta ar trebui jucat de două artiste....

Oricum, cu prilejul reprezentaţiei de dăunăzi, d-na Dida Solomon şi-a pus în evidenţă mari calităţi scenice: o putere de a reda sentimentele tari dela violenţă şi până la şoapta aspră, crudă.... o mimică mobilă... un gest sigur şi expresiv. Spectatorul, în faţa d-sale, are impresia artei veritabile.

* * *

„Teatrul Popular" şi-a început stagiunea cu „Cometa" lui Anghel şi Iosif—o comedie în versuri potrivită mai mult pentru lectură decât pentru rampă. Publicul nu s'a prea amuzat. Direcţia Teatrului credem că a făcut bine punând pe afiş această poezie, împărţită în acte şi scene. Prin publicul, deprins cu alt soiu de producţii dramatice, a trecut un fior de poezie. Unii spectatori dormitau, alţii priveau distrat cu gândul la afaceri sau la vre-o aventură. Au fost însă în sală şi fete romantice şi tineri romantici, şi vizionari incorigibili în puterea vârstei sau spre declin. Aceştia au trăit câteva clipe de iubire pură, ideală—subt un balcon cu câtence şi flori. Astăzi sunt demodate vechile procedee sentimentale. Acum eroii unei intrige de amor n'au nevoe de chitară. Ei nu-şi spun iubirea dela înălţimea balconului. Un schimmy le dă ocazie să-şi apropie oricât de strâns sufletele. Dar acest contact de epidermă nu-i poezie. Poezia rămâne în afara sălilor de dancing. Poezia-i sfioasă şi pudică. Ea se strecoară, caşi mai de mult, ca o adiere de vânt printre flori. Palpită în suspinul privighetorilor „meladramatice" şi tremură în sclipiri de stele „banale".

St. O. Iosif

Povestea de iubire, prinsă în versuri armonioase de Anghel şi Iosif, este eterna poveste a amorului care—indiferent de mode şi de moravuri—trăeşte încă în sufletele curate. Aplauzele dela Teatrul Popular sunt o dovadă.

* * *

Acelaş teatru a reprezentat „Comedia încurcăturilor", o farsă de Shakespeare—a cărei intrigă se bazează pe perfecta asemănare dintre patru fraţi: doi gemeni —stăpâni şi doi gemeni — slugi, care se iau unul drept altul, provocând încurcături hilariante.

Ori cât de ieşite din uz ar fi unele procedee, oricât de grobiene ar fi unele jocuri de cuvinte,— farsa lui Shakespeare se urmăreşte cu plăcere. Spectatorul se gândeşte la imensele resurse, chiar de comedie, ale marelui tragedian. Se gândeşte la ceea ce au luat dela dânsul urmaşii— şi ce au adăogat ei dela dânşii. Şi, în sfârşit, se gândeşte că.... dacă-i vorba de farsă—mai bine ea să fie de Shakespeare...

M. Sevastos

Cronica Cinematografică

Alteţa sa aşteaptă. — Caravana în flăcări. — Micul Lord

„Alteţa sa aşteaptă..." este un film luat după romanul lui Elinor Glyun. Deşi simţi cum lâncezeşte acţiunea, fiindcă romanul a fost scris ca să fie citit, totuşi aceste filme sunt mai interesante decât cele făcute de anumiţi scriitori de scenarii. Au un subiect care se desfăşoară logic; gesturile şi atitudinile sunt motivate. Scriitorii de scenarii ascultă îndeobşte de sugestiile regisorilor, ale directorilor de companii cinematografice, care în actul întâiu vor un balet ca diva întreprinderii să-şi arate corpul gol, în actul al doilea să fie o partidă de călărie, în al treilea o goană de automobil. Ei se supun, fiindcă a scrie scenarii pentru cinematograf, nu-i încă o artă, ci o meserie, şi unui meseriaş îi poţi cu drept cuvânt pretinde orice modificări, îi poţi comanda orice năsbâtii, fiindcă îl plăteşti. Când scriitorul de scenarii va avea amor propriu ca poeţii, pictorii, etc., abia atunci vom avea filme ai căror autori vor conta în istoria filmului. E o greşeală când spun că vom avea, fiindcă s'au jucat câteva filme cu scenarii proprii. Mare merit au avut şi regisorii care le-au montat: n'au subordonat realizarea nici banilor, nici gustului public, care-i mediocru. Au făcut numai operă de artă.

„Alteţa sa aşteaptă..." este o comedie distractivă, amuzantă.

Prinţul Gritzko sperie lumea cu nebuniile lui. In Egipt cunoaşte o englezoaică văduvă. O revede în Rusia. Ii place. Ea rezistă, flirt-ează cu alţii, însă numai prinţul îi place. De frica lui vrea să se ducă în Anglia. Când să plece spre vapor cu sania, prinţul o fură, o duce la conacul unei moşii a lui din apropiere şi o cere în căsătorie.

Film cu zăpadă, culoare locală rusă în cinema, cu uniforme ţariste de carnaval, cu tineri nobili, evident tot pentru culoare locală, detracaţi, cu dansuri repezi.

Rolul prinţului, John Gilbert, l-a jucat cu vervă.

„Caravana în flăcări" este un film american, care reprezintă un episod din istoria Statelor-Unite: cucerirea vestului..

Un şir imens de căruţe, ai căror stăpâni străbat câmpia imensă, doritori de o viaţă mai bună. Merg spre vest, căutând unii pământ de cultivat, alţii aur. Evident, nu lipseşte şi un roman de iubire, cu focuri de puşcă, care se termină cu o căsătorie.

Şirul imens de căruţe, bărăganul fără margini, figurile dure ale oamenilor care vor să trăiască, nu interesează publicul îndeajuns. Lupta pentru viaţa nici a lui, nici a altora nu-l interesează, îl plictiseşte. Ii place să vadă inşi făcând dragoste pe scenă, pe pânză, fără să se plictisească, deşi aventura-i aceiaşi. Şi casele de filme ca şi scriitorii, nu uită aceasta.

„Micul Lord" după romanul lui F. H. Burneet e tot un film larmoiant, însă fără scene de amor.

Cartea e celebră. Copiii o citesc şi plâng înduioşaţi de povestire. Eu n'o cunosc, cum nu cunosc nimic din literatura scrisă anume pentru copii. Pe vremea când trebuia să citesc cărţile acestea, îmi plăceau romanele sentimentale. Azi îmi pare rău. Dar ce vrei! Nu mă emoţionau, nu le simţeam.

M'am dus, crezând că am să fug după primul act. Am stat 10 acte şi am urmărit jocul simplu, lipsit de orice artificiu a lui Mary Pikford. Joacă rolul copilului şi al mamei, fiind în aceeaşi clipă în scenă.

Subiectul ar fi: un fiu al contelui de Dorincourt se căsătoreşte cu o lucrătoare, cu care are un copil. El moare. Moare şi al doilea fiu al contelui. Ca să nu se stingă familia, bătrânul îl aduce pe copil la castel, dându-i titlu de lord. Graţie inteligenţei şi voiciunei lui, el câştigă inima bătrânului care începe să-l iubească.

Subiect melodramatic interpretat însă frumos de artista americană şi de actorul care joacă rolul bătrânului.

T. BOBEŞ.

Distrugerea Atenei

Guvernul grec a acceptat în principiu propunerea exploratorilor americani archeologi, susţinuţi financiarmente de miliardari: să distrugă o jumătate din Atena modernă.

Americanii au format cu acest scop o puternică federaţie de savanţi şi societăţi ştiinţifice, care vor furniza bogatei şi plictisitei Americe senzaţii noui. Atâta aur şi atâta suprasăturare de bunătăţile materiale şi technice coplesesc America, în cât sute de milioane de dolari se găsesc acuma pentru a se face săpături uriaşe la Atena, cu scopul de a descoperi Atena antică cu monumentele ei de artă îngropate sub straturi milenare de nisip, pământ şi plante putrezite. Prin contractul propus de preşedintele federaţiei americane profesorul E. Kaniss, guvernul grec şi persoanele particulare vor fi despăgubite complect pentru distrugerea mai multor cartiere ateniene. Jumătate de oraş va fi mutată şi americanii vor clădi, pentru vre-o 70 mii de locuitori, case noui mari şi mici, după dorinţa celor mutaţi, prevăzute cu toate perfecţiunile şi confortul tecnic şi sanitar modern.

Se crede că peste un an, lumea va vedea cu uimire reînviind cele mai preţioase monumente ale antichităţei clasice aflate sub pământ. Săpăturile vor începe de la punctul care fusese centrul Atenei antice. Americanii cred că vor găsi celebra piaţă „Agora", Turnul Vânturilor şi prima catedrală bizantină a Atenei. E. Kannis declară categoric ziarelor că săpăturile din Atena prezintă pentru ştiinţă o importanţă care întrece cu mult senzaţia descoperirei recente a mormântului lui Tutankhamon din Egipt.

Cronica ştiinţifică

Pe urmele animalelor preistorice

Inainte de război, gazetele şi revistele de pretutindeni au anunţat lumii, că în America de sud, în apropiere de unul din lacurile acestui continent, a fost văzut de mai mulţi locuitori, un animal uriaş, o reptilă de felul celor ce au trăit în era secundară.

Se 'nţelege că ştirea a fost lăsată confirmării invăţaţilor; nu s'a făcut însă nici o expediţie în acea ţară, lipsită de drumuri, fără comunicaţii şi pustie în cea mai mare parte. Paleontologia ar fi câştigat desigur mult dacă s'ar fi găsit, în zilele noastre, un plesiosaur viu, în carne şi oase, mai minunat decât ceeace închipuirea a putut face în reconstituirile după scheletele găsite. O reptilă de douăzeci de metri lungime, cu un gât enorm, terminat cu un cap mic şi un corp sfârşit printr'o coadă asemenea balaurilor din basmele noastre, ar fi fost una din cuceririle mari ale geologiei.

Nu de mult, Museul Field din Chicago, a trimis o expediţie în acele locuri, sub conducerea căpitanului Marshal. Scopul acestei întreprinderi ştiinţifice era în primul rând căutarea de zăcăminte de petrol, a cărui provenienţă este bănuită în sudul Argentinei, acolo unde se întinde podişul Patagoniei. Tot aici, în apropiere de munţii Cordilieri, se întinde un şir de lacuri, pe marginea cărora au fost văzute presupusele reptile uriaşe.

Patagonia este un podiş, sprijinindu-se la apus pe lanţul Cordilierilor şi la răsărit pierzându-se din ce în ce, în altitudini tot mai mici, până pe coasta Oceanului Atlantic.

Sunt câteva milioane de secole, platoul acesta era despărţit de restul Americii de Sud, fiind înconjurat pretutindeni de apă, — o insulă în mijlocul oceanului. Pe acele vremuri, animalele mamifere, mari, începuseră să se vadă, ici-colea. Erau înrudite cu cele din Africa, căci altădată uscatul era neîntrerupt între cele două continente.

Profesorul Riggs, unul din membrii ştiinţifici ai expediţiei de care am amintit, a studiat unele din craniile găsite. Se pare că aparţin unor erbivore. Unele din animalele acestea, inofensive de altfel, păscând iarba întinselor **pampasuri**, au fost de mărimea elefantului; altele însă, nu erau mai mari ca epurele de azi. Toate făceau parte din familia **Notoogulilor**, familie de erbivore.

Trăiau nesupărate de nimeni animalele din Patagonia; nimeni nu le ataca, căci carnivorele nu se iviseră încă. Târziu de tot, când cele două Americi s'au reunit laolaltă, s'a p[...] face trecerea, spre sud, a animalelor căutătoare de carne. Atunci a început o luptă mare între cele două specii de vieţuitoare, un războiu pe viaţă şi pe moarte, pe care abia ni-l putem închipui. Libere atâta vreme, rătăcind neatinse de nimeni în tufişurile nesfârşite, au văzut deodată duşmanii cei mai de temut, venind să le ia locul şi ucigându-le cu nemiluita. Locul celui mai tare îi este dat să fie. Legea organică nu dă greş nicăeri şi astfel specia veche a fost distrusă cu desăvârşire, lăsând doar cranii şi oase, risipite în pământ, mărturie a generaţiei dispărute.

Mai înainte însă, în **era secundară** a globului nostru, pe aci trăiau balaurii înfricoşători ai acelor timpuri. Dinosaurii se lăfăiau în mocirlele lacurilor numeroase atunci şi apariţia lor nu turbura pacea nici unei vieţuitoare inteligente, căci omul nu se arătase încă. Privind unul din oasele membrelor acestor reptile, asemănătoare şopârlelor de azi, în formă, nu însă în mărime, — rămâi uimit şi cu mintea îţi imaginezi, după acest os unic, talia animalului căruia-i aparţinea.

Căpitanul Marshal a adus preţioase colecţiuni de acest fel. Deşi pornită cu un scop cu totul utilitar, — găsirea de resurse petrolifere, — atenţia dată cercetărilor de ştiinţă pură, din domeniul geologiei, este lăudabilă. Şi folosul e şi mai mare, când ştim că locurile acestea au fost puţin cercetate.

* * *

Ca toate continentele şi orice bucăţică de uscat de pe pământ, America de Sud a fost la început fund de mare, fundul oceanului ce se întindea atunci în toate părţile, învăluind planeta noastră în haina unitară a învelişului lichid. După ce s'a ridicat deasupra, liberându-se de apele oceanului, insula nouă a Patagoniei, o fâşie din America, a început să facă loc altor specii de vieţuitoare. Atunci s'au ivit animalele cu organe mai multe, care s'au tot adaptat nevoilor traiului, desăvârşindu-se în cursul timpului.

In straturile lăuntrice ale pământului s'au păstrat însă urme şi de fiinţe marine. O mulţime de scoici şi cochilii diferite, aparţinând moluscelor, se găsesc şi astăzi pe colinele cercetate de expediţia americană. Au fost aduse în faţă în urma răsturnării straturilor de cutremurele vechi sau sunt rezultatul frecării şi roaderii colinelor de către gheţarii cuaternarului.

Nu se cunosc încă în întregime încheierile ce s'au tras din cercetările expediţiei condusă de căpitanul Marshal. Un material mare a fost scos însă la iveală. O mulţime de oase, aparţinând şi animalelor uriaşe şi celor mici de tot, aşteaptă să fie studiate, — şi de contribuţiile ce vor aduce în luminarea vremurilor neguroase ale geologiei, vom mai avea poate prilejul să vorbim.

C. N. NEGOIŢA

Maxime şi Cugetări

Femeile nu ştiu bine decât aceia ce n'au învăţat.

Aceluia care numără pietrele îi zicem un cască-gură; aceluia care numără stelele, un visător.

Filosofia este utilă într'atâta întrucât slujeşte ca să ne convingă de inutilitatea ei.

(Commerson)

A lăuda totdeauna cu moderaţie, este un semn vădit de mediocritate.

Dacă oamenii nu s'ar linguşi unii pe alţii, n'ar fi cu putinţă societatea.

Nu eşti născut pentru glorie, dacă nu cunoşti preţul vremii.

(Vauvenargues)

CARŢI ŞI REVISTE

PEER GINT în româneşte

Avem astăzi în româneşte splendida feerie a lui Ibsen. Şi avem şi norocul, că fantasticul poem scandinav este redat în versuri de un poet talentat, Adrian Maniu.

Arta de a traduce nu este atât de uşoară, cum îşi închipuie mulţi. Iar când opera pe care o traduci este scrisă în versuri, dificultăţile sunt de sigur şi mai mari. Fiind vorba de traducerea unei opere poetice, traducătorul trebue să aibă talentul special de a face să nu se simtă de loc personalitatea lui, lăsând să apară înaintea cetitorului numai artistul pe care-l traduce. Şi aceasta e cu atât mai greu astăzi, când fiecare individ care scrie, ţine înainte de toate, să-şi exibeze preţiosul său „eu", neuitând a atrage mereu atenţiunea asupra propriei sale personalităţi.

D. Maniu întâmpinând dificultăţi mari cu o traducere literală, ne-a dat una literară a lui Peer Gint. Opera realizată de d-sa, ar fi fost reuşită pe deplin, dacă evita unele expresiuni, care distonează cu fondul poemului, stricând — ici-colea — impresia ansamblului. Acele câteva expresiuni pe care le auzim zilnic în mahalalele româneşti şi figurează şi în gazetele noastre politice, introduse de d. Maniu în Peer Gint, ne smulg brusc din mediul celei mai fantastice piese a lui Ibsen, trântindu-ne în ambianţa prozaică a vieţii noastre de toate zilele!

Iată-l, de o pildă, pe d-l... Titulescu (e adevărat, că d-l Maniu scrie Tiutulescu!) apărând spre uimirea şi de-

Ibsen

zolarea noastră estetică — între maimuţele din mijlocul pădurii!

Peer Gint stă de vorbă cu una din ele:

Mâine îi aduc lui TIUTULESCU zahăr
Canalia m'a spurcat cu gunoiu împuţit.

Sau poate nu sunteţi sătui de eternele... *„pertractări"* din partidele şi gazetele noastre, iată că Maniu face ca această expresie introdusă de câţiva ani în jargonul nostru politic, să apară şi 'mprejurul satului Gizeh, în apropierea sfinxului din Egipt. Peer Gint soseşte la Cairo, în asilul de nebuni. Ascultaţi:

In adevăr, iată un bărbat înţelept, un spirit ales.
Aproape tot ce zice trece peste înţeles
(Privind în jur) Aici PERTRACTEAZA *înţelepţii?*

Şi ca dovadă că ne aflăm, nu în mediul fantastic al lui Ibsen, ci în plin Bucureşti, iată-l şi pe... *„noi înşine"* vestitul principiu economic al unui partid politic de la noi! Trebuie să recunoaştem însă că traducătorul nu l-a inventat. E însuşi Ibsen, care-şi râde de acest principiu (în sens filosofic).

Şi mai departe îţi pot spune de fiecare din noi
Că în adânc prin noi înşine — *doagele ne 'nţepenim*
Cu dopul lui noi-înşine *ne astupăm şi ne pecetluim*
Fierbem prin noi înşine *şi-n eul nostru dospim!*

Şi ca iluzia (sau mai bine... deziluzia) să fie completă iat-o, în plină legendă scandinavă, şi pe *Basarabia noastră,* care preocupă atâta presa şi opinia publică românească.

Unul din personagiile lui Peer Gint, numit Trompeter Strahle, vorbeşte:

Mă visam în Basarabia, *pintenii regelui nostru să-i găsesc.*

Am pe biuroul meu o traducere literală, *mot-à-mot,* a lui Peer Gint şi nu găsesc Basarabia. De ce o fi introdus-o traducătorul nostru? A vrut poate să facă, din poemul ibsenian, o simplă adaptare, — dar atunci de ce nu l-a schimbat şi pe Peer Gint în Petre Geantă?

Acestea-s observaţiile ce aveam de făcut asupra traducerii d-lui Adrian Maniu. Altfel, lucrarea d-sale e o operă de o mare valoare. Cetitorul va gusta din ea multe emoţii estetice mai ales acolo unde poetul Maniu recurge la forma populară a versului românesc, ca de ex., în cântecul Solveighei care aduce mult aminte de frumoasele şi dulcele noastre cântece populare de leagăn:

Dormi în pace, dormi, feciorul meu
Că maica te-o legăna
Ea la piept te-o desmierda
Toată viaţa ta, mereu.
Dormi, adormi, tu scumpul meu
Că maica te-o desmierda
Toată viaţa ta, mereu
Şi veghiind, te-o legăna...

DOCTORUL YGREC

CUVANTUL LIBER (15 Septembrie). — Cu prilejul acordării de premii teatrelor particulare, unii publicişti s'au întrebat: pentru ce numai teatrul? De ce mana Ministerului Artelor să nu cadă şi asupra scriitorilor?

D. Davidescu crede că „ideia protecţiei cărţei este fundamental greşită".

„Editori se găsesc şi azi—spune d-sa. A proteja cartea, însemnează a proteja specula editorială, şi a face loc în cadrul ei mediocrităţii, care s'ar strecura în această operaţie pe căile lăturalnice ale vieţii ei de totdeauna. Cartea trebue lăsată ca şi azi la cursul pieţii. Scriitorul bun, de bine, de rău, îşi va găsi el editorii lui. Cum însă nu va putea găsi preţuirea justă a muncii lui, statul trebue să intervină pentru a-i asigura diferenţa dintre subvaluta de circulaţie a scrisului şi dintre nevoile de existenţă ale scriitorului. Asta nu însemnează altceva decât că statul are obligaţia să folosească posibilităţile de muncă ale scriitorului, potrivit cu demnitatea lui, în deosebitele funcţii de care dispune".

D. Mihai Ralea intervine într'o polemică, izbucnită între d-nii G. Topârceanu şi Camil Petrescu. Cel din urmă îl ia de sus pe cel dintâi, fiindcă acesta nu-i posesorul unor diplome academice. D. Ralea, deşi are două doctorate, nu-i aşa de speriat de valoarea „petecelor de hârtie" şcolară. D-sa reabilitează inteligenţa şi auto-cultura.

In privinţa expresiilor ordinare, întrebuinţate de d. Camil Petrescu—şi mai ales atât de nedrept—d. Ralea aminteşte „că suntem o generaţie de sacrificiu, o generaţie dezorientată în timpuri de tranziţie, între valori care mor şi între altele care abia se întrezăresc. Pretutindeni şi mai ales în ţara aceasta e sterilitate, neputinţă, ură, falşificare. Valori reacţionare pe de o parte, escrocherii numite de avantgardă pe de alta, împiedică clarificarea atmosferei noastre literare".

La „Cuvântul Liber" s'a adunat un grup de publicişti „cu gândul de a introduce în ţara aceasta, răscolită de meschinărie, de pasiuni mici, de invidie, de ură, puţină lumină europeană".

Cât de departe este d. Camil Petrescu de acest ideal!

MIŞCAREA LITERARA (12 Septembrie).—D. I. Bianu publică un articol informativ, despre activitatea lui Ion Slavici la Academie. Din acest articol aflăm că marele scriitor Slavici era membru corespondent al Academiei —la Secţia ....istorică, nu literară.

Subt titlul: „Cu ocazia sosirii d-lui Panait Istrati în ţară", revista d-lui Rebreanu spune:

„Sosind în ţară, mânat de pioase datorii fimiliare sau chiar şi de interese politice, n'am avut nimic de obiectat asupra actului d-lui Panait Istrati; ba chiar ne pare bine că nu ne-a uitat, acum când vine din Apusul ce l-a făcut glorios".

Adică cum vine asta?

D. Panait Istrati soseşte în ţară „mînat de pioase datorii familiare sau chiar şi de interese politice". Iar „Mişcarea Literară" se simte datoare, cu această ocazie, să declare că... n'are nimic de obiectat. Dar ce s'ar putea obiecta?

Obiecţii se pot ridica asupra părerilor unui scriitor, nu asupra itinerarului său. Geograficeşte, d. Panait Istrati este invulnerabil...

In numărul închinat memoriei lui Ion Slavici, d. Lovinescu—batjocorindu-l pe marele defunct—a găsit prilejul să-şi facă reclamă pentru „Istoria civilizaţiei române moderne (vol. II)". Ziarul „Viaţa Universitară" a remarcat cu desgust acest lucru.

Iată cum răspunde „Mişcarea literară":

„Viitorul nostru confrate (căci dela un tânăr ce face o distincţiune atât de judicioasă între interesul public şi cel privat nu ne putem aştepta decât ca să se destine carierii literilor) ar fi dorit probabil ca un ziar literar ca **Mişcarea** să se ocupe cu numirea moaşelor comunale, cu sau fără diplomă sau cu ultimul volum al isprăvilor lui Tomescu din colecţia de documente ce a ilustrat o vară întreagă, pragmatic adevărata istorie a civilizaţiei noastre moderne".

Dar nu-i vorba: pentru ce vorbeşte d. Lovinescu de propria-i operă (d-sa, în lipsă de admiratori, are dreptul să-şi facă singur reclamă). Ci-i vorba de locul şi de momentul ales pentru această reclamă. Carul funebru are menirea să poarte coroane mortuare, nu afişe de reclamă literară—chiar când acestea sunt opera literaţilor, care îşi iau şi rolul de afişeri.

ŢARA NOASTRA (13 Septembrie). — D. Rusu Şirianu se ocupă, şi d-sa, despre mult desbătuta chestiune a subvenţiei teatrale.

„Măsura de subvenţionare a scenelor particulare,— spune d. R. Ş. — atâta timp cât este în interesul neal al literaturii dramatice originale, iar nu al actorului (care deschide o altă problemă, dintr'un alt domeniu) este bine venită şi iniţiatorii merită toată lauda. Prin urmare, în acest sens trebuie reglementată cu stricteţă.

„Cât despre alarma scriitorilor, ca apărători al intereselor cărţei, deci ai citiţului, ea este perfect legitimă. Dar iată dece, şi în ce sens:

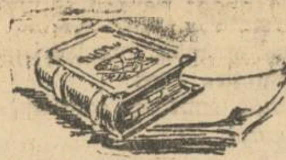
„E indiscutabil că la noi (printr'un ciudat capriciu al împrejurărilor) muzica, pictura, teatrul, mai cu seamă teatrul, au avut norocul unui disproporţionat protecţionism din partea statului. E de prisos să repetăm lucruri atât de cunoscute asupra milioanelor vărsate în turneurile de propagandă şi subvenţii, în raport cu nimicul dat pentru sprijinul cărţii.

„Cartea, literatura, a rămas mereu cenuşăreasa desculţă, despletită şi tristă la gura sobei, în timp ce surorile ei, de mai mică însemnătate spirituală, au dănţuit la balul vieţii.

„Ei bine, măsura recentă a fost un simplu prilej, la care, făcându-se încă odată constatarea unei atât de nedrepte disproporţii, glasurile legitime ale scriitorilor s'au ridicat, îndreptând în sensul de mai sus o întrebare dureroasă:

„Şi cartea?"

Dar discuţia nu-i închisă. — *M. Sv.*

LES NOUVELLES LITTERAIRES (No. 151, 1925).— Despre scriitorul spaniol Enrique Gomez Carrillo, scrie Gaston Leroux, bazat pe amintiri personale şi alte cercetări anterioare. Cunoscut în Franţa tot cât şi în ţara sa, Carillo este privit de compatrioţi ca un rival al lui Piere Loti, ca un emul al lui Maurice Barrès. Opera lui dovedeşte totuşi darul pictural, excesiv desfăşurat, al celui dintâi, împreună cu sensibilitatea extremă a celui de al doilea. Cu toate acestea personalitatea lui rămâne întreagă Evident că, la fel cu un Henric Heine, el a primit o covârşitoare influenţă franceză, poate şi din cauza numeroaselor prietenii şi cunoştinţe din această literatură: Paul Adam, Jean Lorrain, Alfred Capus, Stuart Merrill, Georges Courteline; printre cei mai îndepărtaţi: Jean Morèas, Verlaine, Catulle Mendès. Astfel, deşi mare scriitor al Spaniei, Leroux îl socoteşte în acelaş timp şi mare scriitor al Franţei. Maeterlinck l'a fixat chiar, ca pe cel mai bogat temperament: meticulos, narativ şi stăruitor ca Stendhal; speculativ şi documentat, ca Taine; fatalist, posomorât, pictural, melancolic şi vag ca Loti; sensitiv, visător şi subtil, ca Gérard de Nerval; combativ, practic şi modern, ca Jules Huret.

Celebra lui operă: „Evanghelia amorului", are o acţiune amplă, cu desfăşurarea energică a unei idei pasionale. In Bizanţ, în epoca unei cuceriri catalane, eroul, devenit, prin desgustul desfrâului, anahoret sălbatec, se face, în mod sucesiv, apostolul exaltat al fanatismului religios şi în urmă apostol al amorului adevărat, amorul de esenţă divină, amorul pur.

Această din urmă transformare nu trebue să surprindă pe nimeni. Pelerinul nostru pasionat se odihneşte. Trebue să notăm totuşi că dela Lucreţiu nimeni n'a proclamat cu atâta autoritate că „amorul este răspântia în care se întâlnesc, se cristalizează, toate reacţiunile omeneşti". Adevărul acesta Lucreţiu l'a proclamat numai, pe când Gomez Carrillo l'a demonstrat cu multe surse de observaţiuni şi cunoştinţe. El este încă, prin cunoaşterea aprofundată a tuturor scriitorilor mistici, cel mai iniţiat în toate formele pasiunii, a cărei descriere realistă, printr'o imitare a lui Kant, ar fi putut s'o intituleze: „Critique de l'Amour pur". In această carte, Carrillo, observator al tuturor inimilor, este tâlcuitorul tutror religiunilor, filozoful analitic al tuturor formelor amorului, care într'o sinteză finală stabileşte, precizează şi explică omul şi universul. Un mesager al unei adevărate experienţe.

* * *

Romancier cu aceeaş viaţă de aventurier ca a lui Jac London, este şi americanul Floyd Dell, căruia-i închină un articol în numărul acesta, Simone Tery. Fost lucrător într'o fabrică de bomboane, într'un atelier de litografie, într'o imprimerie, etc., Dell a fost în timpul războiului propagandist socialist şi director al ziarului „The Masses", după care, cu „Maon Calf" („Un fenomen") i s'a deschis calea către literatură. Ceeace isbuteşte să realizeze Dell în opera sa este mai întâi de toate „omul", cu veşnica lui pornire către un ţel sau altul, pe care autorul îl priveşte cu dragoste, pe care-l mustră, dar căruia e gata să-i ierte.

CANDIDE (No. 77, 1925).—Adolphe Brisson a murit. Cine a fost Brisson ne-o spune articolul lui Léon Treich. Născut la 17 Aprilie 1860, la Paris,— Parisul acesta pe care Brisson îl iubea atât de mult, pe care-l cunoştea atât de bine şi pe care îl evoacă în romanul „Florise Bonheur", — Adolphe Brisson era fiul lui Jules Brisson, un mare ziarist, care întemeiase în 1883, cunoscuta revistă „Les Annales". Intră de timpuriu în redacţia ziarului „Le Temps" după care urmează, în 1895, pe tatăl său la direcţia Analelor, care erau unul din cele mai citite magazine de literatură din Franţa, şi căruia a căutat, ajutat de soţia sa— Madeleine-Yvonne-Sarcey—, sau „Cousine Yvonne" să-i dea popularitatea de care se bucură azi.

La „Annale" Adolphe Brisson a urmat tatălui său, la „Le Temps" a luat locul lui Francisque Sarcey, pe care l-a ocupat aproape timp de douăzeci de ani. In afară de nouă volume de critică dramatică, reunite sub titlul „Le théâtre", Adolphe Brisson a mai publicat un număr de opere, culegeri de anchete din ziarele „Le Temps" şi „Le parti national"; cronici: „La comédie littéraire", „Un coin du Parnasse", „Les Prophètes", „L'Envers de la gloire", „Portraits intimes", „Nos Humoristes", „Pointes sèches", Scènes et types de l'Expozition"; două librete de operă: „Caprice de reine" şi „Vendée" (scrise în colaborare cu Charles Foley) şi în sfârşit un roman „Florise Bonheur", minunata descriere a unei mici lucrătoare parisiană. A fost mult timp, preşedinte al Asociaţiei criticilor dramatici şi muzicali şi era comandor al legiunii de onoare. De notat că noul titular al „cronicei dramatice" din „Le Temps" este Pierre Brisson, fiul dispărutului, care va lua cândva, după Madeleine-Yvonne-Sarcey şi direcţiunea lui „Les Annales".— **George Baiculescu.**

Adeverul DIMINEATA
BONUL CARŢII

Cronica literară

Pe marginea unei antologii

Utilitatea ca şi rostul adânc al antologiilor sunt lucruri de mult dovedite. Bine alcătuită, o antologie nu oferă numai cititorului imaginea mai mult sau mai puţin vie a sensibilităţii unei epoci, dar poate deveni pentru o tinerime frământată de nobile, însă confuze aspiraţii, un îndreptar estetic, iar pentru atâtea suflete, pe care meschinele necesităţi materiale nu le-au absorbit cu totul, în ceasurile de interioară şi liniştită reculegere, un consolator şi nepreţuit amic spiritual.

In interesantele lămuriri premergătoare ale primului volum al „Antologiei poeţilor de azi", d-nii Pillat şi Perpessicius ne vorbesc de dificultăţile întâmpinate ca şi normele de care au fost conduşi, în alcătuirea unei opere necesare şi atât de îndelung aşteptate.

Intenţia celor doi autori ai antologiei, poeţi de talent şi intelectuali distinşi şi unul şi altul, a fost de a da un tablou comprehensiv al poeziei româneşti pentru zilele acestea, un fel de semn caracteristic al ei, pentru anul 1925.

Majoritatea poeţilor, care figurează în antologie aparţine generaţiei, care se desfăşoară de 15 ani încoace, generaţie a cărei trăsătură esenţială ar fi după domniile lor „idealul de artă, slujit cu patimă", trăsătură care lipsea generaţiei anterioare, dominată în primul rând de tendinţi politice şi sociale, ce grupau poeţii sub flamurile tricolore sau roşii ale naţionalismului şi poporanismului literar.

Antologia cuprinde totuşi, afară de poeţii născuţi cam între 1885 şi 1895 şi câţiva dintre acei, care deşi mai în vârstă cu zece ani sau chiar mai mult şi legaţi prin spiritul artei lor, de scriitorii de acum un sfert de veac, continuă să scrie şi să aparţină poeziei de azi.

Dintre cei tineri cu adevărat, adică născuţi după 1895 „au fost desprinşi numai câţiva, despre care s'ar putea spune, că aveau dreptul la o dispensă de stagiu".

In acest cadru cronologic, d-nii Pillat şi Perpessicius au făcut loc cu un spirit extrem de larg şi străin de orice pătimaş sau îngust exclusivism dogmatic, la tot ce li s'a părut individualitate poetică, indiferent de curente sau şcoli. Tradiţionalismul clasic ca şi modernismul extrem, sunt astfel reprezentate în această antologie, în care poeţi atât de deosebiţi ca Goga şi Bacovia, sau Codreanu şi Blaga figurează alături.

Octav Botez

Aceasta ar fi constituit desigur un remarcabil merit al ei, dacă toleranţa, ca să nu spunem bunăvoinţa estetică a alcătuitorilor, izvorîtă probabil din nemărturisita şi irealizabila de altfel dorinţă, de a jigni pe cât mai puţini din reprezentanţii unei speţe, în deobşte cunoscută ca susceptibilă şi uşor iritabilă, nu ar fi mers atât de departe.

Considerând lucrurile sub aspectul lor cantitativ, numai, când ne gândim că cea mai bună poate din antologiile franceze, aceea a lui Bever şi Lèautaud „Poètes d'aujourd'hui" nu cuprindea în a 11-a ediţie, decât vre-o treizeci şi trei de nume, iar recenta „Anthologie de la nouvelle poesie française", apărută „Aux éditions du Sagi Haire chez Simon Kra" numai vre-o patruzeci de poeţi în viaţă, numărul de 35 cuprinşi în acest prim volum (în al doilea în curs de publicaţie vor fi, cel puţin tot atâţia), pentru o producţie care ca bogăţie şi amploare ar fi pueril să o comparăm cu cea franceză, dacă poate fi măgulitor din punctul de vedere al orgoliului naţional, va apărea ridicat în chip excesiv oricărui spirit cu judecata serioasă.

Şi faptul devine mai grav, când constatăm că asupra calităţii estetice a unora din poeţii Antologiei şi a versurilor prin care sunt reprezentaţi în ea, cel mai puţin pretenţios dintre cititori nu poate face decât legitime rezerve.

Nu prea văd, deasemeni, de ce figurează, atât de copios reprezentat, în această antologie, d-l Ovid Densuşianu. E drept, că distinsul filolog şi profesor a fost odinioară cel puţin, un teoretician şi îndrumător de curent, asemeni unui Malherbe, Boileau sau Mallarmé în literele franceze, dar pe când aceştia au fost într'o certă măsură şi poeţi, deşi poate nu de întâiul rang, Ervin, inferior în această privinţă d-lui Iorga (care deşi poet şi îndrumător de curent şi el nu figurează totuşi în antologie), nu a scris decât versuri abstracte, monotone şi reci, în felul celor următoare:

Luminile ce fug de ele
Şi farmecul măreţei înfrunziri,
Le chinuesc, când ştiu că-s numai umbra
In care adăpost îşi caută
Hidoase vieţuiri.

Şi iarna, când frunzişul
Nu le mai tulbură şi nu le umileşte,
Mai îndrăzneţ privesc, crezându-se stăpâne.
Dar strălucirea albă a zăpezii
Le 'neacă şi holbarea neagră
A lor le birueşte.

(Scorburile).

Intre poeţii din generaţia nouă, d-l Barbu e apreciat de unii critici ca având nu ştiu ce originalitate şi violent elan cosmic. Poezia lui inedită „Uvenderode" însă (citez din ea versurile iniţiale):

La râpa Uvenderode,
Ce multe gasteropode
Supra sexuale
Supra muzicale.

Gasteropozi,
O, limpezi rapsozi!
Moduri de ode;
Ceruri — eşarfă;
Antene în harfă;

— Uvenderode,
Peste mode şi timp;
Olimp.

oricât de izbitoare ar fi noutatea acestui dadaism autohton, inspirat de Tristan Tzara sau Philippe Soupault nu poate stârni, mi se pare decât zâmbetul.

Dintre poeţii de tot tineri, d-nii Baltazar şi Fundoianu sunt după cât se vede singurii, care din cauza meritelor lor neobicinuite, au beneficiat de dispensa de stagiu.

Dar poezia de spital, funebră şi scânteietoare a celui dintâiu, cu melodiile ei galbene, admirate de d-l Lovinescu, cuprinde versuri ca acestea

Continuarea în pagina VIII-a

INSEMNĂRI

Iarăş subvenţiile

Ministerul artelor are se vede, fonduri numeroase pe care nu ştie cum să le mai întrebuinţeze. Desigur că activitatea acestui departament a trebuit să impresioneze în mod deosebit pe încruntatul distribuitor al finanţelor ţării, dacă el, cu toată sgârcenia sa cunoscută, a pus la îndemâna d-lui Lapedatu fonduri cu nemiluita. Poate n'ar fi fost rău ca ministerul care îngrijeşte de desvoltarea gustului subţire al publicului ,să fi trimis în străinătate un mănunchiu bogat de pictori, sculptori şi arhitecţi, dintre tinerele talente care se ridică. Sau, cel puţin, să fi îngrijit de o ediţie critică şi artistică a lui Eminescu şi Creangă, cei doi uriaşi ai literaturii noastre, cari nu pot fi cetiţi nici astăzi fără o îndreptăţită revoltă. Ori, fiindcă artele frumoase merg mână în mână cu cultele, să fi patronat măcar traducerea literară a Bibliei — aşa cum se găseşte ea la toate limbile pământului.

Aceste îndeletniciri ar fi fost într'adevăr pentru folosul obştesc — şi banii ministerului pomenit, ar fi găsit o înţeleaptă întrebuinţare. Dar atunci n'am mai fi fost noi, ci altă specie de oameni care să sperăm că odată şi odată va scoate capul şi prin meleagurile noastre.

Cetitorul a înţeles desigur că gândurile acestea ne-au fost deşteptate de „încurajarea literaturii dramatice originale". Deoarece în materia distribuirii fondurilor, cunoaştem principiile oamenilor noştri politici, ne-am întrebat când am aflat intenţiile ministerului — şi ne întrebăm şi astăzi când ele sunt un fapt împlinit: Care să fie pricina acestei încurajări fără noimă? Căci o *pricină* este de sigur — bine înţeles nu suntem atât de naivi ca s'o credem pe aceia care se spune cu glas tare...

Atunci... să fie oare pentru că unul din funcţionarii superiori ai acestui minister — băiat bun şi simpatic — are lucrări dramatice cari nu pot fi reprezentate de cât cu binevoitorul concurs al Statului, vărsând ministerul său cu galantomie echivalentul locurilor neocupate din loje, stal şi galerie? Să fie o sugestie indirectă a şefului Siguranţei Generale — autor dramatic de mare anvergură — dar ale cărui opere nefiind încă înţelese de marele public — reprezentarea lor se face înaintea băncilor goale aşa cum se făcea pe vremuri şi reprezentarea dramelor lui Ibsen? Sau poate pentrucă Egeria masculină a domnului Lapedatu, după înzestrarea largă a diverşilor protejaţi ai Euterpei, după mulţămirea din belşug a unor ucenici ai Thaliei şi Melpomenei, s'a gândit acuma şi la domnul Carapancea care ardea de dorinţa de a fi chemat la rampă — fie şi de o clacă discret organizată? Iar dacă ne mai gândim şi la actualul subsecretar de Stat al Ministerului de interne, autor dramatic şi el — în orele libere — problema se încurcă şi mai mult, în loc să se limpezească. Care să fie atunci pricina? Căci dacă nu vom cunoaşte *causa causarum* — rostul dărniciei Ministerului Artelor nu-l putem înţelege.

Amurgea pe străzi dosnice;
în grădini amurgea şi pălea.

Tu, umblai să cauţi pe vechile alei
printre frunzele galbene, inima ta.

Umblai cu sicriaşul mînilor,
cu clopotele pleoapelor,
să cauţi inima
în straturile amurgite.

Dacă ai fi ştiut cânta,
ai fi regăsit inima ta;
ai fi regăsit-o în amurgirea de comoară galbenă,
în întomnarea de aramă.

Dacă ai mai fi ştiut plânge,
ai fi regăsit inima ta
în cea din urmă picătură de sânge
din soarele care amurgea.

(Flaute de mătasă

de un efect, cel mult lenifiant sau dormitiv.

Iar din aceea a d-lui Fundoianu, lansat deasemeni de d-l Lovinescu, citez numai un pasaj:

A spart în mine toată podgoria cu struguri?
au spart în mine toate butoaiele cu vin?
Dacă n'aşi şti că-i toamnă, aşi crede că sunt plin
pe coaje cu puroiul din bubele de muguri.

(Prelivişti).

care dacă nu e trivial, e cel puţin bizar şi ridicul.

Dar chiar, când e vorba de poeţi consacraţi şi cu individualitate intens pronunţată, alegerea bucăţilor nu e totdeauna din cele mai fericite. Nu mă opresc asupra d-lui Arghezi, care nu ştiu din ce motive nu a îngăduit publicarea decât a trei din poemele sale, din care numai „Litanii" mi se pare în adevăr demnă de dânsul, dar lipsesc minunaţii „Păuni" şi superbul „Cântec al ulciorului", al Alicei Călugăru, „Rugăciunea" şi „Carmen" ale lui Goga. Bacovia, Blaga, Demostene Botez, Codreanu, Nichifor Crainic, Elena Farago, şi Otilia Cazimir nu sunt deasemeni reprezentaţi, prin poeziile lor cele mai caracteristice.

Antologia d-nilor Pillat şi Perpessicius ar fi pierdut poate ca pitoresc şi variaţie, dar ar fi câştigat desigur ca efect şi putere suggestivă, în ceeace priveşte formarea gustului, într'un public care are atâta nevoie de aceasta, dacă dintre cei 60 sau 70 de poeţi câţi numără după domniile-lor fecunda noastră literatură, s'ar fi oprit la o treime cel mult din ei, selecţionându-le însă opera, cu o mai serioasă atenţie şi artistică grijă.

Cu toate aceste defecte, care pot fi în parte cel puţin remediate într'o viitoare ediţie, primul volum din „Antologia poeţilor de azi" ocupă fără îndoială un gol şi deşi imperfect, răspunde cel puţin în parte, unei necesităţi reale.

Câteva din principalele aspecte ale sensibilităţii noastre într'un pătrar de veac, trăiesc oricum, în aceste pagini, deopotrivă interesante pentru psiholog ca şi pentru istoricul literar.

Datele bio şi bibliografice pe care le cuprinde volumul, dovedesc deasemeni, o bogată şi serioasă informaţie, procurând cercetătorului un vast şi preţios material.

OCTAV BOTEZ

Postumele

D. Octavian Moşescu a adunat în două plachete, o parte din opera postumă a regretatului poet Ion Pavelescu. Iar „Mişcarea Literară" alege din aceste plachete câteva pagini.

In „paginile alese" găsim şi următoarea epigramă, dedicată d-lui Caton Teodorian:

Caton, creerul şi-l frânge
Vrând să iasă autor!
Spre mirarea tuturor,
A ieşit..., însă, cu sânge!..

Cum a cutezat d. Moşescu să „adune" o astfel de epigramă şi cum a cutezat „Mişcarea Literară" s'o „aleagă?"

Harnicul adunător de postume a făcut o impietate. Iar d. Liviu Rebreanu — o crimă împotriva, nu numai a simţului artistic, dar pur şi simplu a bunului simţ...

Multe versuri fac poeţii la un pahar de vin. Strângătorii de postume trebuie să fie cu ochii în patru. Cât priveşte revistele cu „pagini alese"... nu le dăm nici un sfat: ar fi inutil...

Consecventă

D. Eugen Lovinescu, în calitate de reprezentant autorizat al literelor române, scrie despre Matei Cantacuzino:

„Ni-l revendicăm, nu pentru linia unui stil plin de graţiile veacului XVIII, euritmic şi şerpuitor, ci pentru un temperament artistic evident în întreaga lui acţiune publică. Fără să ne amestecăm în politică, ne reclamăm numai ce ni se cuvine".

Prin urmare: „ni-l revendicăm"... „ne reclamăm ceiace ni se cuvine"...

D.l Lovinescu, auzind dela membrii cenaclului: maestre!, a început să se creadă ca atare: „*ne* reclamăm" ...„*ni*-l revendicăm..."

Criticul trece apoi la opiniile lui Matei Cantacuzino, a cărui inconsecvenţă o subliniază cu subtilitate.

Ce să-i faci?

Oamenii au şi păreri proprii — nestatornice...

Nu putem toţi să ne luăm părerile, cu consecvenţă, din aceleaşi izvoare.

Consiliul literar

După consiliul economic, militar, etc., — guvernul a înfiinţat şi un consiliu literar.

N'am aflat încă nici un amănunt asupra noii instituţii.

Deci nu ştim dacă acest consiliu este bazat pe principiul comercializării sau al dictaturii.

Sau, cine ştie? Poate guvernul a descoperit o medie între „economie" şi „armată"...

Aşteptăm, cu inima strânsă, precizări.

Avem însă o presimţire rea:

Dacă încap şi literele subt un consiliu, — credem că ne-am dus şi noi dracului...

S. şi s.

Intr'un număr trecut ne-am ocupat de suggestiile, pe care „Ţara Noastră" le dă Siguranţei Generale a Statului împotriva adversarilor de alte păreri.

Revista d-lui Oct. Goga ne denunţă opiniei publice, că ne-am întemeiat atacul pe un falş: înlocuind pe s cu S la cuvântul siguranţă.

Intr'adevăr, iată citaţia din „Ţara Noastră":

„*Viitorul* nu e decât un organ de publicitate al partidului liberal, dar acest partid, întâmplător, se găseşte la cârma ţării. El are, prin urmare, la îndemână şi mijlocul de a surprinde toate mişcările îndreptate împotriva siguranţei noastre interioare, caşi pe acela de a determina reprimarea lor".

Zeţarul nostru a făcut o greşală de tipar. Această greşală nu schimbă întru nimic fondul lucrurilor.

D. Oct. Goga susţine adică că „guvernul are la îndemână şi mijlocul de a surprinde toate mişcările îndreptate împotriva siguranţei noastre interioare", şi nu împotriva Siguranţei Generale a Statului.

Dar care-i „mijlocul la îndemâna guvernului de a surprinde toate mişcările, etc.", decât însăşi... Siguranţa Generală a Statului, la serviciile căreia „Ţara Noastră" îndeamnă guvernul să recurgă contra publiciştilor de alte idei?

Aici nu-i vorba de S şi s, — ci de-o faptă urâtă.

Moucharzii nu pot scăpa prin subterfugii grafice.

Moda literară

Guy de Maupassant îşi are acuma monumentul la Offranville, (Seina inferioară) în parcul castelului Miromesnil, unde se află casa natală a ilustrului scriitor, — monument care s'a inaugurat în ziua de 6 Septembrie a. c.

A luat parte şi oficialitatea, reprezentată prin d. de Monzie, ministrul instrucţiunii publice şi al artelor frumoase, care a şi prezidat ceremonia.

Şi cu toate acestea lucrul n'a mers tocmai uşor cu nemurirea în bronz a acestui mare artist care, cu operele sale, a contribuit atât de mult la răspândirea literaturii franceze în lume. Căci Maupassant a avut admiratori înflăcăraţi cum numai Victor Hugo i-a cunoscut în vremea măririi lui şi cum numai Anatole France îi are acuma. Dar, deşi nuvelele şi romanele scriitorului sunt gustate şi astăzi în Franţa ca şi mai înainte, totuş generaţia actuală de scriitori — o generaţie iconoclastă — nu vrea să-l mai recunoască printre corifeii literelor franceze, unde sunt împinşi reprezentanţii curentelor efemere şi a unei mode literare de multe ori absurde. După Zola, iată-l şi pe Maupassant scoborît din înălţimea unde marele lui talent îl ridicase. Ba unii din aceşti grozavi constructori de literatură nouă nu găsesc vreun merit deosebit nici în opera lui Anatole France — cel mai strălucit spirit pe care l-a produs până azi latinitatea. Dar, în privinţa lui Maupassant, cuvintele lui Brandes rămân, dacă nu o judecată definitivă — cel puţin o părere care conţine mult adevăr: „Aş zice că e cel mai mare scriitor al Franţei ,dacă din depărtare nu s'ar ridica uriaşa figură a lui La Fontaine"

François Coppée

François Coppée s'a născut la Paris, la 12 Ianuarie 1842. Părinţii lui fiind oameni săraci, Coppée a dus în tinereţe o viaţă grea, trăind existenţa penibilă a unui modest funcţionar la ministerul de război.

Primul lui volum de versuri **„Le Reliquaire"**, apărut în 1866 a avut un oarecare succes, însă poemul lui dramatic **„Le passant"**, prin care se relevă deodată, i-a adus pe lângă glorie, şi un trai mai larg.

Coppée a avut o activitate literară foarte întinsă, scriind poezii, nuvele, povestiri, romane şi piese de teatru.

Printre lucrările lui mai de seamă notăm: Teatru: **Madame de Maintenon, Pour la Couronne, Severo Torelli,** etc. Romane: **Toute une jeunesse, Le Coupable, Henriette,** etc. Poeme: **La Veillée, La grève des forgerons** şi acea vestită: **„Lettre d'un noblo breton"**, scrisă cu ocazia războiului din 1871.

In romanele şi nuvelele lui, e un realist care nu exagerează, poetizat de o pornire spre idealism.

In 1884, în urma morţii lui Victor Laprade, François Coppée a fost ales membru al Academiei Franceze.

François Coppée — retras alături de o soră devotată — în urma unei grele suferinţi, îndurată cu o resemnare şi un curaj fără seamăn, a murit la 1908, în vârstă de 67 de ani.

Rudyard Kipling

— Hotelierii englezi, nu sunt lipsiţi de simţ practic, spuse într'o zi Rudyard Kipling care, în sprijinul afirmaţiei sale, dădu unele precizări.

Omnibusul unui hotel îi rupse odată câţiva copaci din grădină.

Kipling scrise hotelierului, cerându-i despăgubiri. Nici un răspuns. O a doua scrisoare nu avu mai mult succes. Marele scriitor se decise atunci să vadă pe proprietarul hotelului, care-l ascultă foarte respectuos; apoi îi răspunse:

— Domnule Kipling, prima d-voastră scrisoare am vândut-o cu o liră sterlină; pe a doua cu două lire sterline. Sper că veţi continua să-mi scrieţi în această chestie până când voi reuşi să strâng suma necesară, pentru a vă putea despăgubi de stricăciunile făcute.

Herbert Tree

Herbert Tree era un delicios şi subtil humorist.

Sarah Bernhard, o bună prietenă a marelui actor, pretindea că numai el, dintre toţi Englezii îndrăgostiţi de Paris şi adepţi ai vieţii parisiene, a ştiut să explice atracţia puternică, pe care Parisiana o are faţă de străini.

— Dacă ne place atât de mult Parisiana, i-a mărturisit Tree într'o zi, motivul este că ea pare să fie ceeace celelalte femei sunt fără a îndrăzni să arăte.

H. G. Wells

Celebrul Wells care a căzut la ultimele alegeri engleze, fiind candidat travailist, a avut un foarte greu început de carieră.

Welles fondase împreună cu prietenul său Henley o publicaţie săptămânală „The new Review". Şi abonaţii se cam lăsau aşteptaţi.

Intr'o zi, dela ferestrele biroului lor, Wells şi Henley văzură trecând o înmormântare. Henley, după ce privi cortegiul, se întoarse către Wells şi-i spuse înspăimântat:

— Numai de n'ar fi abonatul nostru!

Paul Morand

Se povesteşte următoare anecdotă despre Paul Morand:

Pe când era copil, veni la părinţii lui o doamnă care se dădea drept ghicitoare desăvârşită şi, luându-i mâna, îi spuse:

— Linia ta de viaţă este lungă, mititelule. Dar linia de noroc scurtă. Ar trebui să se prelungească până aici...

Copilul dispăru şi reveni curând cu mâna plină de sânge.

Se dusese la bucătărie să-şi prelungească cu un cuţit ascuţit linia norocului.

MARUNTE:

— A apărut, în editura librăriei V. Nanu din Focşani, volumul d-lui **C. Radu**: „Influenţa italiană în „Ţiganiada" lui Ion Budai-Deleanu" cu o prefaţă de d. Ramiro Ortiz, profesor universitar şi membru corespondent al Academiei Române. Este o încercare de a arăta inspiraţia lui Budai-Deleanu din „Secchia rapita" lui Tassoni, „Orlando Furioso" a lui Ariosto şi „Gerusalemme Liberata" a lui Torquatto Tasso, precum şi „Gli Animali Parlanti" de Giambattista Costi. Vom reveni într'unul din numerile viitoare.

— Anul acesta se împlinesc 319 ani, de când în Olanda prima gazetă a văzut lumina zilei sub titlul de „Nieuwe Tijdinghen".

— „Mişcarea literară" din 12 Septembrie 1925, publică un articol al d-lui Ion Bianu, intitulat „Activitatea lui Slavici la Academie", în care se arată, pentru prima oară, că poetul George Coşbuc a fost descoperit şi scos la iveală de Ion Slavici.

— Va apare în curând în editura „Ancora" romanul d-lui Vasile Savel, intitulat: „Vadul hoţilor".

— Monumentul scriitorului Guy de Maupassant a fost inaugurat Duminică, 6 Septembrie 1925, la Offranville (Seine-Inférieure) în parcul castelului de Miromesnil, casa natală a ilustrului scriitor. Ceremonia a prezidat-o: A. de Monzie, ministrul instrucţiunii şi al artelor.

— Se anunţă din Craiova o nouă revistă literară: „Suflet Românesc", cu colaborarea d-lor N. Batzaria, G. Bogdan-Duică, Ion Pillat, Al. Lascarov-Moldoveanu, T. Ulmu, Nichifor Crainic, N. I. Herescu, Horia Furtună, Radu Gyr şi N. Plopşor.

— Va apare în Biblioteca „Dimineaţa" volumul „Crima din strada nopţii" de N. Davidescu.

Curiozităţi

Oraş în fundul mării

Acum câteva săptămâni, un pescar arab a descoperit în fundul Mărei Mediterane ruinele unui oraş, în golful Gabes, lângă insula Herba. Deşi aceste ruine se află lângă ţărmul actualei Tunisii, nu se poate încă spune dacă ele au origină romană sau pheniciană (cartaginiană). Deocamdată s'a dat, lângă un zid, peste o corabie (galeră) romană scufundată, pe care se găseşte un depozit întreg de obiecte de artă elină veche: statui, vase, etc. Directorul şcoalei de ştiinţe orientale, din Londra, Denisson Ross, a declarat următoarele cu privire la aceste ruine: —Africanii preţuiau foarte mult arta elină, ale cărei opere erau aduse din Ellada cu galere. E posibil ca aceasta să fi fost o galeră comercială, care transporta produsele artei greceşti industrializate spre coloniile ţărilor mari maritime şi bogate cum erau Cartagina sau Phenicia. O galeră deci a ajuns în port şi s'a scufundat aproape de diguri. Se poate presupune că aceasta s'a întâmplat cu mult înainte de scufundarea oraşului însuşi.

Primul care a aflat despre aceste ruine este un conte francez, de Prois, cunoscutul archeolog amator, ocupat cu săpături pe locul vechei Cartagine. Actualmente el s'a consacrat ruinelor oraşului submarin şi galerei eline. Un număr de vase şi statui a şi fost scos din galeră.

Acum sunt trimişi acolo specialişti fotografi, scafandri, pentru ca dintâi să fotografieze detailat ruinele. Se crede că în antichitate insula Herba constituia o parte a continentului african. Oraşul scufundat se află între insulă şi ţărmul de astăzi al Africei. Poate că o limbă mare de continent sau o peninsulă s'a prăbuşit aci din cauza curenţilor puternici din adâncul mării, care perzistă aci şi în zilele noastre.

Răzbunare

Un agent de publicitate se prezintă la un magazin de haine gata. în vederea unei reclame.

Proprietarul magazinului, foarte ocupat, se apropie de necunoscut întrebându-l cu ce l-ar putea servi.

Agentul fără să vorbească, bagă mâna în geantă, vrând să scoată diferite foi şi hârtii. Atunci proprietarul îi spuse cu un ton cam ridicat şi plictisit:

— Nu, domnule, n'am nevoie de reclamă, lăsaţi-mă în pace! Veniţi altădată, acum sunt ocupat!

Agentul, fără să se intimideze de atitudinea prea puţin delicată a negustorului, bagă hârtiile la loc, adresându-i-se cu un calm desăvârşit.

— Mă scuzaţi, domnule, nu ştiu drept cine mă luaţi, dar cred că marfă tot atât de bună ca la dv. pot găsi şi aiurea! Şi vru să plece.

— Mă rog, dar ce aţi dorit dv.?

— Eu sunt administratorul unui orfelinat de băeţi şi am vrut să comand 40 de costume şi 40 de paltoane.

— Vai de mine, domnule, vă putem servi cu plăcere! Avem stofe minunate!

— Imi pare rău, domnule, văd că sunteţi ocupat şi nu vreau să vă răpesc timpul!

Agentul de publicitate plecă.

Negustorul nu mai ştia ce să facă de necaz.

Iată o răzbunare puţin originală.

Sclavele furnicilor

Acei cari au citit scrierile lui Forel, Aveburi şi Fabre, ştiu că există o specie de furnici, numite *amazoane*, care au moravuri foarte curioase.

Aceste furnici puternice, care sunt groaza furnicilor în războî, nu se pot hrăni singure. Soldatul amazon moare în faţa unui ospăţ bogat (bunăoară un bob de grâu) dacă n'ar fi hrănit de sclava lui, o furnică mică şi harnică.

Zboară peştele zburător?

Se ştie că în mare trăesc un fel de peşti cari pot zbura. Un naturalist a observat odată un astfel de peşte care a zburat până la *şase metri* înălţime şi era să se isbească de catargul nävei pe care era naturalistul.

Vezuviul cimitirul omenirii

Un american propune ca Vezuviul să fie întrebuinţat ca cimitir al întregei omeniri. O flotă colosală a unui trust american ar duce morţii din lumea întreagă spre Neapoli.

Cadavrele ar fi aruncate pe gura enormă a vulcanului în prezenţa preoţilor tuturor religiunilor.

A apărut
LECTURA No. 32
„Floarea literaturilor străine"
François Coppée
Marele romancier francez
Ghiara de Leu
In româneşte de Const. A. I. Ghika
Numai 3 lei — scrierea completă
La toţi chioşcarii şi librarii

ANUL VI. — N. 251

3 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 27 Septembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI : { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Despre instrumente şi despre norocul pescarilor

Un pescar începător trebuie să ştie cum se alcătuieşte o undiţă, ş'am văzut pe moş Pilescu oficiind magistral în această privinţă. — Mai întâiu — te convinge domnia-sa — cată să intri în stăpânirea unei vergi de bambu, din trei ori patru bucăţi din ce în ce mai subţiri, care se îmbină. E bine să ai şi două, şi trei serii din asemenea bucăţi. Nu strică. Dimpotrivă, dacă ai mai multe undiţi, poţi prinde mai mult peşte. Cu o condiţie : să ai, la asemenea vergi, nişte şferi potrivite şi extrem de tari, aşa încât, în curând un somn de cinci şi chiar de zece chilograme să ai mulţămirea a-l putea scoate la mal. Asemenea şferi foarte tari, dintr'un material necunoscut nouă, însă familiar unor fabricanţi din adânci străinătăţi, se găseşte pe ici pe colo, căci cu bani se găseşte orice. Să bagi de samă însă să le prepari c'un fel de uleiuri fierte şi c'un fel de ceară a căror reţetă este scrisă într'un carneţel, — căci altfel apa ţi le deteriorează şi ţi le putrezeşte. După ce ai pregătite asemenea vergi şi asemenea şferi — se mai iveşte o problemă: cârligele, undiţile propriu zise. Trebuie să fie făurite din oţelul cel mai fin şi mai rezistent. Agere, să străpungă un fir de păpădie adus de vânt. Combinate cu strune de Florenţa, la urma urmei şi cu strune ordinare din păr alb de coadă de cal, aceste cârlige, aninate la şferile cari nu se rup şi la vergile mlădioase de bambu, dau instrumentul perfecţionat cu care poate porni la baltă un pescar ce se respectă.

Mai ai nevoe şi de alte lucruri.

Iţi trebue o geantă de piele, ori de pânză groasă, în care să aşezi cutia cu cârlige, dispozitivele elegante de lemn de teiu pe care ţi-ai depănat şferile cu plute, după lungime şi grosime; unealta de căutat adâncimea apei şi inelul cu care poţi scoate cârligele aninate de ierburi ori rădăcini, în fundul apei. Trebue să mai ai o altă geantă, în care să-ţi iei ceva mâncare, puţintel rachiu bun şi tutunul. Mai ales tutunul şi scăpărătorile. Să nu uiţi un briceag, pentru orice împrejurare: ş'o ploscă pentru apă.

Eşti gata echipat, dacă n'ai lăsat acasă cutia pentru râme, sprijinitorile vergilor şi scăunaşul. E bine, fără îndoială, să ai ş'o pelerină mare de ploaie. Unii îşi iau ş'un cortel pentru soare. Moş Pilescu, preferă să aibă acolo, subt mal, o maşinuţă sistematică de făcut cafea,—invenţie a lui. Foarte bună invenţie.

— Asta se chiamă, cucoane, să fii pescar, sfârşeşte bătrânul meu tovarăş. Te duci şi te-aşezi colo, la Jijia ori la Prut, şi dacă n'o fi bine, să nu-mi spuiu mie pe nume !

Invăţăceii din vremea nouă, ascultă cu respect şi admiraţie asemenea prelegeri. Sunt persoane care ocupă locuri însemnate în societate; au hotărât însă să treacă peste prejudecăţi şi minciuni convenţionale şi să intre în breasla noastră. In vremea verii ş'a vacanţii e mai bine cu noi, în singurătăţi, decât la oraş. Deci au scris pela fabrici şi pe la magazine mari, au adunat tot ce le trebueşte şi sunt gata de expediţie.

— Moş Pilescu, i-am vorbit aci într'un rând, pe când stăteam singuri pe malul Prutului, la bolovanii dela cot, subt sălcii; partea cea mai importantă s'a făcut. Iată-i pe boerii noştri echipaţi. Acuma a rămas lucrul cel mai greu: să prindă câte-un chitic, ca să se poată socoti fericiţi. Nu mă întrerupe moş Pilescu, căci ştiu ce vrai să spui. Că pescuitul e un vânat şi pescarului i se poate întâmpla ca şi vânătorului, să se întoarcă acasă cu torba goală. Ştiu asta. Şi mai ştiu ceva: că pescuitul e o plăcută şi fericită îndeletnicire chiar când nu prinzi nimic. Cu toate acestea, moş Pilescu, eu am cunoscut în zilele mele ceasuri de pescar adevărat, când trăgeam din baltă peşti mulţi şi-i puneam într'un săculeţ primitiv. In echipamentul pescarului modern dumneata ai uitat să adaugi reţeaua în care se pune peştele prins,— caşicum aşa ceva ar fi de prisos. Atuncea însă, săculeţul era lucrul cel mai de căpetenie. Imi puneam în buzunar o bucăţică de pâine uscată. Tutun aveam foarte puţin şi de calitatea cea mai puţin bună. Iar toate instrumentele pe cari le-ai pomenit dumneata c'o aşa de potrivită rânduială, erau în noapte şi 'n necunoscut. Habar n'aveam de dânsele. Căutam de undeva o vargă de alun ori o trestie groasă din baltă. Desfăceam de pe un mosor de-acasă o bucată lungă de aţă de cânepă. Şi dintr'un ac mai mărişor, pe care-l înfierbântam la o lumânare îmi îndoiam un cârlig dintre cele mai agere. Cu aceste prea puţine şi primitive scule, mă lăsam într'un suflet de vale, către iazurile cele mari ale Someşului, şi rumeneala zorilor încă nu înflorea cerul răsăritului când eu eram la locurile cele bune, aşteptând să pot zări pluta pe luciu. Făceam plute dintr'o bucăţică de strujan şi râmele le căutam pe loc scociorând c'un cuţit de zece bani pământul gras. Şi prindeam frumoase ochene cu pana roşie, plătici şi costrăşi. Am prins şi crapi. Şi pe urmă cu mari jertfe, am izbutit să-mi înjgheb o undiţă pentru ştiucă.—Punând cele trecute lângă cele de faţă, moş Pilescu, eu am ajuns să statornicesc o lege în îndeletnicirea asta a noastră. Peştele nu trage la pescarul cu undiţă scumpă şi bagaje multe.

— Să fie asta adevărat ?

— Adevărat, moş Pilescu, căci am scos legea asta din experienţă şi suferinţă. In vremea aceia, când mă ardea soarele şi setea şi stăteam flămând de dimineaţă până 'n sară pe baltă, peştii veneau fără greş la cârligul meu făcut dintr'un ac îndoit. Răbdam până ce se lăsa amurgul pe luciu; şi când nu mai vedeam nimic, mă înduram să mă scol dela locul meu şi să mă duc până la moară. Acolo de multe ori făceam în ceaunul morarului o mămăliguţă din făină proaspătă şi frigeam pe cărbuni de găteje o parte din vânatul meu. In zilele noastre, cu vergi de bambu, cu strună de Florenţa, cu şferi de mătase chineză şi cu cârlige englezeşti, căci cele germane zici că nu-s aşa de bune,—abia din ceas în ceas aducem la mal câteun somoteiu. S'au stricat toate, moş Pilescu, şi'n vremea de demult era mai bine.

— Asta-i adevărat... oftă fără voe bătrânul meu tovarăş.

— Vremea aceea era a tinereţii, moş Pilescu. Pescarii aveau câte odată norocul să vadă pe împăratul peştilor. Şi cei care-l vedeau şi-l priveau cu respect, se puteau socoti între fericiţii acestei lumi. La undiţile lor veneau ca la o poruncă peştii iazului,—şi sara abia puteau aburca de jos în spinare trăistele pline.

— Uitasem... îngână tovarăşul meu. Am auzit şi eu odinioară de peştele de aur.

— Aşa-i că-ţi aduci aminte ? Era în vremea când te duceai la baltă cu o vargă de alun şi c'o undiţă de ac ori de cuiu.

— Da, da, aşa este ; pe-atunci erau zile mai fericite.

— Se'nţelege, pentru că erai de şaisprezece ani şi aveai credinţă. Noi ne-am prefăcut. Au rămas însă la bălţi pescari cu vergi şi şferi proaste, care cred ş'acum în împăratul peştilor. Noi nu'l mai putem vedea. Ei îl văd. La vârsta aceea bunioară cred că l-am văzut şi eu.

Stăteam într'un cotlon singuratic, foarte departe de lume în tovărăşia unui om trist, barbar şi sărac. Sălciile şi trestiile ne înconjurau. Doi sori luceau alături: unul deasupra noastră, altul în balta limpede. Aşteptam neclintiţi lângă adâncul Iazului, fără să vorbim. Din când în când omul cel trist şi sărac scăpăra şi-şi aprindea o ţigară. Din când în când întorcea capul ca să privească o lişiţă care ieşise din păpuşoi, ori un bătlan încremenit în fundul cotlonului, sub arcul unei răchiţi. Plutele tresăreau uneori. Trăgeam câte o ochiană care se zbătea scânteind prin ploaia de soare. Incet-încet apa încreţită se alina, până ce-mi vedeam propria imagină la picioarele mele, privindu-mă atent. Intr'un timp tresării. Pe lângă imaginea mea, printre şuviţele fine ale plantelor de apă, la adânc, apăru un peşte mare cu mişcări line. Il ajungea soarele în limpezimea dela fund şi-i luceau solzii ca nişte zale. Era un crap bătrân, venit la mal din bulboanele cele afunde ale iazului.

Auzii lângă mine ca o pufnitură de uimire şi de spaimă. Ridicai privirile. Bărbosul se holba cu mare turburare spre fund. Şoptii :

— Ce este ?

El îmi făcu semn de tăcere c'o mână. Şi plecă mai adânc fruntea. Intorsei şi eu iarăşi privirile. Crapul cel bătrân dispăruse.

— Ai văzut ? bâlbâi bărbosul.

— Ce s'a'ntâmplat ? De ce gâfâi ? îl întrebai eu, mirat.

Imi veni un răspuns abia îngânat :

— De mult aştept să-l văd şi eu domnişorule.

— Ce să vezi ?

— Cum ce să văd ? Dumneata n'ai băgat de samă ? Poate a fost împăratul. Ii străluceau solzii. Dacă's de aur, atunci e'mpăratul peştilor. Despre el ştiu şi povestesc bătrânii. Vorbeşte ca omul, şi nu trebuie să-l prinzi niciodată. Dacă l-ai atins, eşti în primejdie de moarte. Te duci în fundul bălţii; nimeni nu-ţi mai ştie de urmă, şi te mănâncă gângâniile peste care are el stăpânire. Dar dacă te uiţi la el cu sfială şi meneşti în gând un descântec, — atunci nu se 'ntâmplă niciodată să vii la baltă fără a te întoarce cu dobândă mare.

— Ce descântec ?

— Este un descântec. Unii oameni bătrâni îl ştiu. Eu socot c'a fost el... şopti pe gânduri bătrânul aţintind adâncul tainic al bălţii. Fiecare iaz îşi are împăratul lui. Şi toate păraele. Sunt împăraţi ai peştilor şi la Bistriţa, şi la Moldova, şi la Siret. Dar oamenii cei răi şi fără de credinţă nu-i pot vedea niciodată.

Aşa încât, îmi sfârşii eu povestirea către moş Pilescu, precum se dovedeşte toate instrumentele aduse din străinătăţi nu folosesc la nimic. Ca să fii pescar cu noroc, îţi ajunge o vargă de alun, un ac încârligat la lumânare ş'o bucată de aţă de in,— dacă ai văzut peştele cel minunat de aur. Dacă nu l-ai văzut, trebue să ai măcar credinţă într'însul.

MIHAIL SADOVEANU

O vorbă de-a lui Heine:

„Las toată averea soţiei mele, cu condiţie să se mărite îndată. In chipul acesta va fi cel puţin un om care să regrete în fiecare zi moartea mea".

„Templul vieţii"

In ţările Orientului perzistă de veacuri o credinţă fermă, că undeva în munţii Asiei Centrale se află un misterios „Templu al Vieţii", unde se retrag înţelepţii diferitelor rase şi religiuni, din toată lumea, şi unde ei îşi consacră restul vieţii studiilor supreme şi problemelor mărete ale cerului şi pământului.

Nici savanţii lumii civilizate, nici călătorii exploratori ai ţărilor necunoscute, n'au avut încă ocaziunea să întâlnească măcar un singur om, care să fi văzut cu ochii lui acel templu şi să fi fost în stare să-i indice locul caşi drumul care duce până acolo. De aceea aproape toţi cred că existenţa acestui templu sau e o pură legendă, sau se referă la alte timpuri, trecute, când, poate, „Templul Vieţii" a existat în realitate.

Dar iată că doctorul Lao-Zin, celebrul explorator al Mongoliei, o mare somitate şi o autoritate în istorie şi arheologie, publică mai multe fapte şi dovezi, afirmând că „Templul Vieţii" este o realitate palpabilă, pozitivă şi plină de interes pentru restul lumii. El nu numai că a aflat unde se află acest templu, ci l-a şi văzut cu ochii. A pătruns între zidurile-i istorice şi a petrecut acolo câteva săptămâni, ca oaspetele înţelepţilor adunaţi acolo din lumea întreagă.

In cartea-i intitulată „Ţara Zeilor", apărută în limbile chineză, mongolă şi rusă, doctorul Lao-Zin aduce primele fapte autentice asupra „Templului Vieţii" şi a grupului de filosofi şi savanţi, care se izolase acolo.

„Templul Vieţii", — spune doctorul Lao-Zin, — se ascunde într'o localitate necunoscută lumii, dincolo de creasta munţilor Cuen-Lun, într'o parte cu totul inaccesibilă a Tibetului chinezesc. Clădirea e desigur una din cele mai vechi în lume.

Zidurile Templului, ridicate din bazalt negru şi granit cenuşiu, stau acolo astăzi cum stăteau în zilele lui Cinghizhan. Ele sunt mai bătrâne decât Marele zid Chinezesc, mai vechi decât mormântul lui Lao-Tzi (fondatorul religiei chineze), sau decât pagodele Indiei, şi e posibil să fie mai vechi decât piramidele Egiptului. Origina Templului se pierde în bezna mileniilor şi nu se ştie cine l-a fondat şi când. Nu o cunosc nici înţelepţii cari se adună în acest templu.

Lipsa informaţiilor asupra „Templului Vieţii" în lumea civilizată, doctorul Lao-Zin o atribue situaţiei lui topografice atât de îndepărtate şi inabordabile pentru exploratorii europeni. Templul se află într'o ţară a frigului, închisă, departe de toate căile comerciale din Asia, departe chiar de localităţile favorite ale vânătorilor. Taina care înconjoară templul a fost păstrată de numeroasele generaţii de filozofi, care l-au vizitat şi au căutat să se despartă cât mai mult de lumea exterioară.

— Cu toate că în cursul atâtor secole templul a servit de refugiu definitiv atâtor mari înţelepţi, — spune savantul mongol în cartea sa, — el a rămas până acuma unul din cele mai mari mistere ale lumii.

Călătorii ocazionali care ajungeau uneori până acolo, sau rămâneau pentru totdeauna sau mureau de frig şi privaţiuni la întoarcere spre lumea civilizată. Acei puţini însă, care au reuşit să se întoarcă, se obligau, fără îndoială, să nu divulge nimica despre templu şi despre cele ce se petrec în el.

— Deşi în cursul explorărilor mele, prin mânăstirile Tibetului, Chinei şi Mongoliei, am auzit de mai multe ori despre „Templul Vieţii", totuş niciodată n'am putut obţine vre-un indiciu exact asupra locului unde se găseşte. Trebue să recunosc că şi eu am fost gata să consider toate zvonurile despre acest templu ca fiind vorbe goale şi legende fantastice. Insă într'o zi am făcut cunoştinţă cu un celebru Iog, pelerin din Napal (India), pe care l-am vindecat de o boală serioasă. Acesta mi-a spus, sub mare taină, că are intenţia să-şi petreacă restul vieţii în „Templul Vieţii", în singurătate şi în societatea celorlalţi înţelepţi retraşi, lângă culmile aurite ale munţilor Cuen-Lun.

Atunci l-am întrebat, dacă poate să mă ia şi pe mine. După oarecare şovăială, el îmi făgădui să ceară încuviinţarea necesară. Peste două săptămâni veni la mine şi-mi spuse, că mi se dă voie să-l însoţesc, dacă voiu face o promisiune solemnă că niciodată nu voiu desvălui misterul drumului care duce spre templu. Am jurat, şi iată de ce nu sunt în stare să aduc în această carte a mea amănuntele călătoriei atât de primejdioase şi aventuroase, pe care am întreprins-o împreună cu acel Iog.

După două luni de călătorie prin deşertul Goby şi prin lanţurile de munţi ale Tibetului de Nord, am ajuns la un platou acoperit cu zăpadă, aflat aproximativ la trei kilometri înălţime deasupra nivelului mării. In depărtare, jos, am văzut, mirat, o vale acoperită cu vegetaţie şi având aspectul unei localităţi calde şi fertile, ceeace constituia un contrast izbitor cu platoul pe care ne aflam.

In această vale sunt situate numeroasele clădiri mari din piatră, de o arhitectură, care şi mie mi se pare foarte stranie. Am observat separat un grup de clădiri mărete între grupuri mari de arbori; iar în centru, o cupolă a „Templului Vieţii". Aci se îngrămădesc numeroasele servicii ale templului: biblioteca, sala de conferinţe, turnurile astrologice, care seamănă cu ale magilor din Haldeia antică.

Din momentul ce eu şi Iogul am zărit acea vale, foarte populată, restul drumului n'a mai prezentat nici o greutate pentru noi. De la platoul de zăpadă şi până la Templu duce o cale largă, pietruită şi curată ca şoselele europene pentru automobile.

Doctorul Lao-Zin crede că „Templul Vieţii" a fost fondat de nişte gânditori antici ai Orientului, care au urmărit, prin retragerea lor într'un asemenea refugiu, să-şi concentreze forţele intelectuale asupra problemelor spiritului, desvoltându-şi şi propriile facultăţi, dar şi căutând să-i iniţieze şi pe alţii în stăpânirea forţelor misterioase.

Pe timpul şederii lui Lao-Zin în Templu, au fost acolo circa două sute de înţelepţi mistici, printre cari el a observat pe reprezentanţii a douăzeci de naţiuni şi aproape tot atâtea religiuni. Marea majoritate era formată de Induşi, Tibetani şi Chinezi; apoi câţiva Perşi, şase Ruşi, câţiva Nemţi şi numai câte un: Francez, Belgian şi Olandez.

Dintre marile popoare numai Statele-Unite n'au avut aci nici un reprezentant.

— „Templul Vieţii" şi cătunul din jurul lui nu sunt populate decât de bărbaţi. Femeile nu sunt admise acolo, şi niciodată n'au fost. Acei care se retrag aci pentru a se ocupa cu gândirea şi cu ştiinţele oculte, depun un jurământ solemn că nu vor scrie nimica prietinilor, nici nu vor comunica în genere cu lumea exterioară.

— Intr'unul din altarele Templului, am văzut trupul unui înţelept mort acum 350 ani şi transformat în mumie. Veştmintele-i arată că era tibetan. Şade în fotoliu şi are aspectul unui om care adormise acum o sută de ani. Pe masă, în faţa lui, se află un manuscris neisprăvit la care bătrânul lucrase până la moarte. Trupul s'a uscat şi s'a îngălbenit; însă s'a păstrat foarte bine.

In atmosfera mistică a Templului mai multe legende sunt legate de această mumie. M'am lăsat aproape convins că, în aceşti 350 ani, moaştele Tibetanului, de trei ori şi-au schimbat poziţia iniţială; iar într'o zi au dispărut cu totul şi s'au întors numai peste două zile.

Legenda spune că într'o zi paznicii, intrând în altar, au găsit că manuscrisul era isprăvit printr'un mesaj al înţeleptului, de o imensă importanţă pentru lumea intelectuală.

Tezaurul cel mai mare al Templului îl constitue manuscrisele înghesuite în bibliotecă, hărţile şi instrumentele de astronomie, astrologie, etc... Doctorul Lao-Zin afirmă că adepţii Templului îşi desfăşoară facultăţile clarei viziuni, telepatiei şi altor arte magice, până la nişte limite care l-au uimit, şi pe care el nici n'a putut vreodată să le bănuiască măcar.

— Ei sunt în stare să stea nemişcaţi sus în aer şi să dispară din vederea altora. Şi în aceste fenomene n'am constatat nici un pic de scamatorie. Sunt rezultatele unui control complect căpătat de aceşti mistici asupra spiritului lor propriu, sau a voinţei care le permite să stăpânească şi spiritele altora.

— Locuitorii văii „Templului Vieţii" trăesc neobicinuit de mult timp.

Am văzut un om care, mi s'a spus, are mai mult de două sute de ani. Arăta însă ca un om sănătos de 60 sau 70 ani, din lumea civilizată.

A. GOJEVICI

Fluviul

„La petite reine"...

O, Rety, din trecut a curs spre noi
— Spre-a se vărsa în timpul de apoi —
Iubirea ca un fluviu liniştit,
Pe apa căruia au fost plutit
Şi dumnezei şi păcătoşi şi regi,
Neisprăviţi ca şi popoare 'ntregi,
Pe care i-a primit pe rând, domol,
Din ei gătindu-şi patul de potmol.

Frumoasa mea, zâmbeai şi faţa ta
Atunci din cadrul părului lucea
Ca o lumină când o ţii de vânt
Cuprinsă 'n pumnii grei ca 'ntr'un vestmânt.
Zâmbeai în ceasul între toate rău
Când sufletu-mi trecea în părul tău,
Atât de mult — că am şoptit sfios:
„Vai, nu mişca: mi-l risipeşti pe jos..."
Roşeai, frumoasa mea, când eu ades
Cătam cuvântul gol de înţeles
Cu care 'n uşa sufletului mic
Băteam, 'nadins să nu auzi nimic,
Atât de 'ncet şi-atât de neştiut:
Indeajuns spre-a ţi se fi părut...

Zâmbeai când eu priveam înfricoşat
Cum valurile fluviului s'abat
Şi cum izbesc spre noi, lipiţi mănunchi,
Răcoarea 'n ochi şi apa în genunchi...

C.

Maxime şi Cugetări

Viaţa ne-a fost dată cu condiţia expresă de a o apăra cu bravură până la cea mai de pe urmă suflare a noastră.
(Ch. Dickens)

Pentru ce mă omori ?—Nu locueşti de cealaltă parte a apei ? Dacă ai locui dincoace aşi fi un asasin, căci ar fi nedrept să te ucid; dar fiindcă locueşti dincolo, sunt un viteaz şi e drept.

Cromwell era cât pe ce să pustiască întreaga creştinătate: familia regală ar fi fost pierdută, iar ai săi, puternici pentru totdeauna—dacă un fir de nisip nu s'ar fi aşezat în uretrul său. Chiar Roma ar fi tremurat sub dânsul; dar această pietricică vârîndu-se acolo, Cromwell a murit, familia lui a decăzut şi regele a fost restabilit.

(Bl. Pascal)

In amor noi punem infinitul: nu-i vina femeilor.

De fiecare viţiu distrus, — piere cu el şi o virtute.
(Anatole France)

Un om bine crescut trăeşte la amantă şi moare la nevastă.

Bărbatul şi femeia trăesc împreună ca lanţul, cu ghiuleaua.

Femeile sunt ca fotografiile: un imbecil păstrează cu grijă clişeul şi oamenii de spirit îşi împart reproducerile.

(Henry Becque)

Invăţătoarea cea frumoasă

de RADU ROSETTI

(SFÂRŞIT)

Temerile cele mai pesimiste ale doftorului se îndreptau deci. Ce era să fac? Stăpânindu-mi durerea şi grija printr'o puternică încordare a voinţii, am comunicat bunei mele gazde vestea primită, am rugat-o s'o trimită doftorului Andriescu împreună cu câteva linii prin care îl imploram să plece cu mine la Pietrele în cursul acelei după amiezi. Apoi am plecat la minister, unde m'am dus la biroul prietenului lui Matei. Acesta m'a primit foarte bine şi mi-a zis că a izbutit să-mi obţie o audienţă dela ministru şi că trebuie să mai aştept până ce voi fi chemată în cabinetul său şi, într'adevăr, de-abia îmi dăduse această veste, când a intrat un uşier anunţând că domnul ministru aşteaptă pe domnişoara Păun. Am fost condusă în altă aripă a clădirii, unde uşierul a bătut în uşă şi auzindu-se dinnăuntru un glas care răspundea: intră! a deschis-o şi m'a anunţat.

Am intrat într'o odaie nu tocmai mare, mobilată cu un biurou de stejar lung şi lat, cu un divan în aceleaşi proporţii, mai multe dulapuri, câteva scaune şi două jilţuri. Ministrul şădea pe un jilţ, la biurou. Cum m'a văzut, s'a sculat şi a venit spre mine cu mâna întinsă şi cu surâsul pe buze. Era un bărbat de vârstă mijlocie, nici frumos nici urât, dar cu nişte ochi a căror privire a stârnit în mine o simţire de teamă şi de repulsiune.

— Mă bucur, domnişoară, că-mi este dat să fac cunoştinţa unei tinere despre care am auzit mult în zilele din urmă şi al cărui fizic este atât de prevenitor în favoarea ei, zise el.

Şi fără a-mi lăsa mâna, m'a dus la divanul pe care, printr'o presiune uşoară, m'a făcut să stau jos, aşezându-se şi el lângă mine. Am avut o mişcare ca să mă depărtez de dânsul, dar am reprimat-o îndată, temându-mă să nu-l indispun.

— Te rog, domnişoară, zise el, spune-mi durerea dumitale întreagă, fără a-mi ascunde nimică. Am deosebite temeiuri pentru a dori să cunosc toate amănuntele istoriei dumitale.

Glasul îi era blând, aproape desmierdător şi toată persoana lui mi-ar fi făcut o impresie bună de nu m'ar fi tulburat şi speriat privirea ochilor. I-am înmânat lunga petiţie ce o pregătisem.

— Este foarte lungă, zise el surâzând, spune-mi mai bine durerile dumitale din gură.

In tot cursul drumului de la Pietrele la Bucureşti pregătisem cu îngrijire, pe lângă petiţia scrisă, un adevărat memoriu verbal ce aveam să-l recit ministrului, memoriu clar, bine coordonat şi lămurit, pe care mi-l recitasem mie de atâtea ori încât la sosirea în Bucureşti, îl ştiam pe de rost. Dar cumplita veste ce o primisem de dimineaţă şi amintirea vorbelor din ajun ale doftorului Andriescu, mă făcuse să-mi pierd cu desăvârşire capul, o frică grozavă de a o pierde pe mama mă făcea să nu-mi pot aduna destulă prezenţă de spirit, pentru a scăpa măcar pentru o clipă de stăpânirea gândului că ea are să moară. Am expus deci jalba mea ministrului sub obsesiunea acestei spaime şi cu toate că înţelegeam că mă explic rău, că încurc povestirea faptelor, cu mare greu am ajuns la sfârşit şi am izbucnit în lacrimi.

Ministrul nu-mi părăsise mâna şi, fără ca să bag de samă, atâta eram de tulburată, îmi scosese mănuşa. Numai după ce am tăcut am simţit mâna lui desmierdând pe a mea şi că aceasta este goală. Am vrut s'o trag înapoi, dar mi-a reţinut-o cu putere.

— Vă rog, domnule ministru, fie-vă milă de mama şi n'o osândiţi la moarte scoţând-o acuma din casă, adăugit-am văzând că nu-mi vorbeşte.

Dar el, urmând să-mi desmierde mâna, n'a răspuns la această rugăminte, ci mi-a zis:

— Şi de-aceea deci insistat-au cu atâta stăruinţă ca să-l transfer la Dorohoi şi, fără de ştiinţa mea, te-a mutat pe dumneta în cuprinsul nouei sale inspecţiuni. Voia să te aibă la îndemână! N'are şiretul, gust rău! Dar ce mână drăguţă şi albă ai?

Zicând aceste cuvinte, a dus mâna mea la buze şi am simţit arsura lor pe ea.

Mi-am slobozit atunci mâna smulgând-o cu putere din încleştarea degetelor lui, şi i-am repetat rugămintea să nu osândească pe mama la moarte, scoţând-o din casă pe asemenea vreme. Dar el atunci m'a cuprins cu braţul de mijloc şi m'a strâns la pieptul lui zicând:

— Toate dorinţele ţi-se vor împlini şi, pe lângă ele altele care nici gândeşti, dar să-mi fii şi dumneata pe voie.

Punându-mi toate puterile, am izbutit să mă slobod din îmbrăţoşarea lui şi să sar de pe divan în picioare, însă fără a fi în stare să scot un cuvânt pentru a-l înfiera cum i se cădea.

Dar el nu s'a mişcat de pe divan:

— Fetiţo, zis-au el surâzând într'un chip care mi-a părut diabolic, asemene lucruri nu izbutesc cu mine: sau îmi faci pe plac, chiar acuma, sau ordinul de transferare rămâne neschimbat. De unde ştiu eu că cele spuse de dumneta sunt adevărate, iar cele raportate de un inspector în care ministerul are deplină încredere mincinoase? Lasă aerele de virtute indignată la o parte şi vină de stai iar lângă mine.

Gândul că mama este pierdută mi-a fulgerat atunci prin inimă, lăsându-mă fără glas. Văzând mişcarea şi spaima mea mizerabilul m'a apucat de mână şi, fără a se mişca din loc, m'a tras iar lângă dânsul pe divan, zicând:

— Fetiţo, eşti foarte frumoasă şi tare doresc să-mi faci pe plac, iar eu în schimb sunt gata să te menţin pe loc şi chiar să te ajut s'ajungi acolo unde nu gândeşti s'ajungi dar sunt om ocupat, în curând trebue să plec la consiliu, hotărăşte-te, căci peste puţine clipe chiem uşierul şi de la hotărârea dumitale atârnă dacă el duce directorului ordin să anuleze dispoziţiile anterioare sau pur şi simplu te reconduce.

Eu din cuvintele lui, înţelegeam numai că am de ales între moartea mamei şi necinstea mea: s'o jertfesc pe dânsa care se jertfise atâta pentru mine sau să mă pierd pe mine împreună cu tot viitorul meu? Acel bărbat fără cinste a înţeles lupta care se petrecea în mine şi m'a apucat iar în braţe. Am ieşit din cabinetul lui cu o rezoluţie ordonând ca, până la o nouă cercetare să fiu lăsată pe loc, iar înlocuitorului meu să i se dee s'aleagă între toate locurile vacante acel care i-ar conveni mai bine, dar necinstită şi pe trei sferturi nebună. Şi astfel fost-am dusă la cabinetul directorului ministerului, căci pe acea vreme nu erau încă secretari generali.

Directorul, un bărbat mai tânăr ceva decât ministrul, m'a primit cu o deosebită politeţă, iar după ce a cetit rezoluţia ministrului şi a parcurs jalba mea, a făcut semn să iasă celor două persoane care se aflau la el când am intrat.

Rămânând singur cu mine, mi-a zis cât de bucuros se simte că ministrul a dat dreptate unei persoane atât de drăguţe şi-i pare rău că nu m'am adresat lui deadreptul căci aşi fi avut acelaşi rezultat. Văzând mişcarea de care eram cuprinsă, m'a întrebat dacă nu mă simt bine şi dacă doresc un pahar de apă. Stăpânindu-mă cu mare greu, am refuzat mulţămindu-i şi i-am aratat cum din pricina stării grave în care se găsea mama, aveam grabă să plec acasă cât mai curând aducând cu mine ordinul de a fi menţinută pe loc. Atunci acest demn subordonat al acelui ce aveam să-l blastăm o viaţă întreagă, mi-a propus acelaş târg infam care mi-l propusese mai marele lui, adăugând că, dacă nu consimt, el dispune să se facă ordinul de urgenţă, precum îl cer şi nu-l iscăleşte, că ministrul e plecat la consiliu, iar că a doua zi fiind sărbătoare, biurourile ministerului nu se vor deschide decât a treia zi. Eram nebună de durere, de ruşine, de grijă, nu mai ştiam ce fac, ce se petrece împrejurul meu, cu mine: a făcut din mine ce a voit.

Cum am ajuns la gazdă, cum am dat ochi cu buna cucoană care s'a spăriet de halul în care m'a văzut, ce am răspuns la întrebările ei, nu ştiu. Noroc că doctorul Andriescu a sosit gata de drum şi, caii fiind cu hamurile pe dânşii, am plecat fără a mai sta la masă, gazda noastră scuzându-ne şi ne insistând ca să mai zăbovim.

M'am stăpânit câtă vreme am străbătut uliţele Bucureştiului, dar când m'am văzut în câmp, am fost apucată de un groaznic acces de nervi. Doftorul s'a spăriet şi, oprind trăsura înaintea unei case de gospodar, m'a dus înăuntru; numai după un ceas de îngrijiri, am putut pleca din nou. Intrebându-mă asupra cauzelor unei astfel de nervozităţi, n'am putut să tac, prea era mare nevoia ce o simţeam să-mi spun durerea şi desnădejdea am povestit totul acestui tânăr care fusese atât de bun faţă de noi şi care îmi inspira cea mai mare încredere. După ce am isprăvit, am văzut în ochii lui, pe lângă o cumplită indignare şi o adâncă compătimire, dorinţa de a-mi pune o întrebare, dar nu se hotăra s'o rostească. Inima mea a ghicit îndată care era acea întrebare.

— Vrei să mă întrebi ce am de gând să fac faţă de Matei? întrebat-am.

— Da, răspunse el, dar nu îndrăzneam.

— Ai să-i spui îndată ce-l vei vedea. Şi-i vei spune curat că-l desleg de orice îndatorire către mine. Il iubesc prea mult pentru a admite ca, după ce se va cunoaşte faptul plângerii mele, să iee de soţie o fată care a fost necinstită într'un chip atât de grozav.

— Eşti o fiinţă nobilă, îmi răspunse doftorul după câteva clipe de gândire, dar nu sînt de părere să-i destăinuieşti nenorocirea dumitale acuma—şi doftorul a apăsat pe acest de pe urmă cuvânt.—Această destăinuire l'ar putea duce, după cât îl cunosc, la fapte disperate, producând împrejurul vostru un scandal cumplit, zdrobind cu desăvârşire atât viitorul dumitale cât şi al lui. Scandalul ar fi atât de cumplit în cât mă îndoiesc tare ca, din clipa izbucnirii lui, date fiind obiceiurile noastre, mama dumitale să mai poată sta măcar o zi în casa în care se află şi groaznica jertfă ce ai fost silită s'o aduci nădejdii de a-i scăpa zilele, ar rămânea fără rezultat. Mai bine amână această destăinuire. Eu la nevoie voiu fi martur că ai voit să îi spui tot de la întâia întâlnire, dar am stăruit să mai amâi groaznica destăinuire. Te afli acuma sub înrâurirea nemijlocită a nenorocirii care te-a lovit; vom vorbi după ce te vei mai linişti.

Când am ajuns acasă am găsit pe mama într'o stare mai gravă decât oricând; doftorul nu mi-a ascuns puţina nădejde ce are s'o scape. Privirea care mi-a aruncat-o m'a pătruns până la inimă, căci acea privire îmi zicea limpede:

— Sărmană fată, jertfa ţi-a fost zadarnică.

Dar eu n'am pierdut măcar o clipă nădejdea, n'am mai avut alt gând decât scăparea zilelor mamei. Bunul Craiu a urmat să mă înlocuiască la şcoală, trimeţând la Bucureşti pe soţia lui cu o lungă petiţie la minister şi cu instrucţiile trebuitoare pentru a-i obţine un post în altă comună.

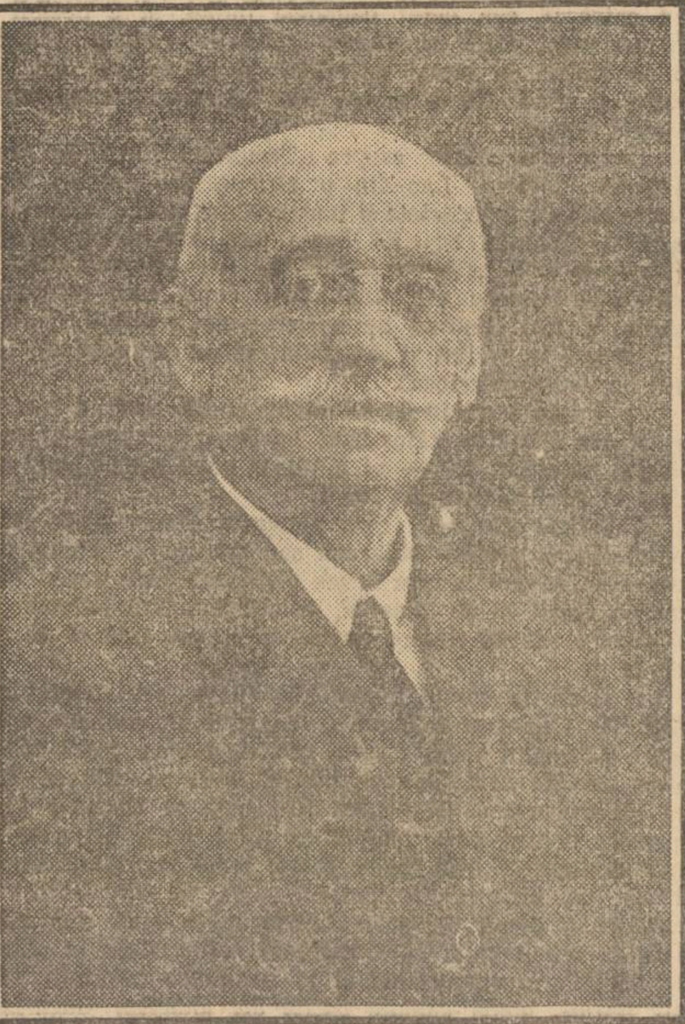
Doftorul a rămas nedeslipit de patul mamei vreme de patru zile şi patru nopţi; de mai multe ori crezut-am că ea îşi dă sufletul, dar în sfârşit constituţia ei puternică a biruit boala; a cincea zi doftorul a declarat-o afară de primejdie. Dar în ce stare de slăbăciune era, dumnezeule!

Inainte de plecare Andriescu mi-a reînoit sfaturile în privinţa grijii de a feri pe mama de răceală şi a regimului ce avea să-l urmeze. Apoi îmi zise:

— Cred că, după cum stau lucrurile, ar fi mai bine ca Matei o bucată de vreme să nu vie pe aici spre a te gândi asupra chipului în care să-i faci destăinuirea celor întâmplate. Cred s'o amâi pe cât îţi va fi cu putinţă.

Văzând în ochii mei semne că-i tălmăcesc cuvintele în sensul că, după părerea lui această destăinuire s'ar putea prelungi la nesfârşite şi chiar să lipsească cu desăvârşire a adăugit:

— Te rog nu da cuvintelor mele un înţeles ce nu-l au: este pentru dumneata o datorie de cinste să-i spui totul, deşi această mărturisire, după toate probabilităţile, are să-ţi zdrobească fericirea visată. Te sfătuiesc s'o întârzii pentru ca să ai vreme să te deprinzi cu perspectiva de viitor schimbat faţă de care te găseşti, iar faţă de Matei, să ai cât mai multă stăpânire asupra dumitale. Apoi, te mai rog de ceva: să fii încredinţată de stima şi de respectul ce-l am pentru Dumneta. In mine ai şi vei avea totdeauna prietenul cel mai devotat şi cel mai credincios.

RADU ROSETTI

Cu aceste cuvinte ne-am despărţit.

Doftorul s'a ţinut de cuvânt; Matei a venit tocmai pe la mijlocul lui Martie. In cursul unei plimbări i-am destăinuit faptele mişeleşti ale căror jertfă fusesem. N'am nevoie să descriu mâhnirea şi mânia cu care primi această destăinuire, însă toată atitudinea îmi arata cu prisosinţă că el deplânge mai ales pierderea logodnicei şi nu cumplita nenorocire a acestei logodnice!

Ce să mai pierd vorbe în zadar? De atunci nu l'am mai zărit pe Matei, iar după câteva luni am aflat că s'a căsătorit cu fata unui arendaş bogat. Niciodată nu-mi închipuisem că va lua de soţie o fată care fusese pângărită în chipul infam ce mi-se întâmplase mie, dar credeam că încetarea relaţiunilor dintre noi nu va fi săvârşită în chip atât de brutal. Scurt timp după ultima noastră întrevedere i-am trimes toate scrisorile ce le aveam dela el precum şi inelul de logodnă, primind în schimb pe ale mele.

Tot cam în acelaş timp pus-am pe mama în cunoştinţa faptelor. Cu toată tăria ei de suflet, a rămas ca nimicită. Apoi, izbucnind în lacrămi, a început să strige:

— Ah, nenorocito, ce ai făcut? De ce nu m'ai lăsat să mor? Ah, ticăloasă de mine! De ce lăsat-am ca ea să plece? Doară la vrâsta mea cunoşteam eu obiceiurile acestor oameni şi faptele de care au fost învinuiţi! Tot viitorul ei este nimicit, fata mea este pierdută!

Au urmat ceasuri de plânset şi zile de prostraţiune cumplită, întrerupte prin momente de mânie, în cursul cărora mă mustra în chipul cel mai aspru pentru „chipul în care mă lasasem să fiu pângărită" şi hotărîrea ce o exprima să meargă să ceară Domnitorului dreptate pentru mişelia săvârşită de unul din sfetnicii lui. Şi numai cu greu izbutit-a doftorul, în una din vizitele ce ni le-a făcut, s'o convingă să renunţe la această de pe urmă hotărîre.

Numai cu greu s'a resemnat şi s'a liniştit, doftorul făcând-o să înţeleagă că prin jalba dată Domnitorului, mulţămit obiceiurilor noastre nu s'ar putea ajunge decât la un cumplit scandal, care m'ar face şi mai pierdută decât eram.

Vara şi iarna viitoare au trecut în chip destul de liniştit. Am izbutit să plătim toate datoriile noastre şi să facem locuinţa noastră mai îndemânatecă prin deschiderea unei uşi în bucătărie. Inspectorul şcolar care succedase lui Sălcianu, mutat în nordul Moldovei, era cu totul altfel de om. De la întâia lui vizită se aratase cuviincios, a ascultat cu multă băgare de seamă lecţia ce am făcut-o în faţa lui, a pus multe întrebări copiilor, iar la sfârşit a încheiat un proces-verbal cât se poate de elogios pentru mine. Şi de câte ori a venit nu a pierdut nici un prilej să mă laude atât verbal cât şi în scris.

Dar aerul de şes şi căldura nesuferită în Iunie, Iulie şi August de loc nu priiau mamei. Doftorul Andriescu stăruia mult s'o duc la munte, ceeace nu îngăduiau mijloacele noastre. Cu multă delicateţă s'a pus la dispoziţia noastră dar nu ni s'a părut cu putinţă să primim propunerea lui. Insă în vara următoare, afacerile noastre fiind mai înfloritoare, am închiriet după sfaturile lui două odăiţe vesele şi curate în mănăstirea Susana, unde am petrecut întreaga vacanţă spre marele folos al sănătăţii mamei.

Doftorul a venit să ne vadă de mai multe ori, stând totdeauna mai multe zile pe loc. Il apreciam din zi în zi mai mult şi simţeam că nici eu nu-i eram indiferentă.

Tatăl lui Iancu Andriescu fusese vechil de moşie la un boier bogat din Tutova care, la moarte, fiind om sărac, îl recomandase stăpânului său, căci măritase trei fete şi pe Iancu îl ţinea la şcoală, la Bucureşti şi mai ales, fusese om cinstit. Boierul care ţinea la vechilul lui, a avut grijă ca băietul să-şi isprăvească liceul, apoi văzând certificatele strălucite ce i le a adus la sfârşitul studiilor secundare, i-a spus că este gata să-i dee mijloacele trebuitoare pentru a-şi urma studiile universitare. Tânărul zicându-i că doreşte să studieze medicina, boierul l'a trimes la Viena, băietul ştiind bine nemţeşte. Se întorsese în ţară de patru ani, se stabilise în Bucureşti şi izbutise să-şi facă reputaţie bună şi clientelă destul de însemnată pentru un medic atât de tânăr.

Numai în mijlocul iernei, când a venit să ne vadă de sărbători şi să petreacă anul nou cu noi, mi-a destăinuit iubirea şi m'a rugat să-i fiu soţie.

— După cele ce ştii? l'am întrebat eu.

— După cele ce le ştiu şi pentru că nimene ca mine nu ştie cum a fost, pentru ce a fost şi nimene n'a putut să-ţi admire ca mine francheţa, lealitatea şi iubirea eroică pentru mamă. Te rog să-mi fii soţie, sînt convins că te-oi face fericită cum sunt convins că ai să-mi fii o tovarăşă de viaţă admirabilă. Ştiu că mă iubeşti.

— De unde ştii?

— De mult cetit-am mărturisirea acestei iubiri în ochii dumitale, sunt ochi care nu ştiu să mintă.

Au urmat luni de adevărată încântare.

Vara am petrecut-o iar la mănăstirea Susana şi de astă dată Iancu a fost musafirul nostru aproape tot timpul cât am stat acolo. Ne iubeam şi eram tineri amândoi, aveam deplină încredere unul în altul; căsătoria avea să aibă loc la mijlocul lui Septembrie. La Pietrele eram să ne întoarcem numai spre a ne împacheta modestul bagaj şi a aşteptat ajunul nunţii. Demisia mea era scrisă.

Intr'o sară simţurile au învins în noi voinţa şi, timp de o lună, am gustat şi eu din praznicul cel mare al iubirii: mi se părea un vis şi-mi ziceam că acel vis are să ţie de-acuma o viaţă întreagă. Deşteptarea avea să fie pe cât de grabnică pe atât de amară.

Puţine zile înainte de acea hotărîtă pentru plecarea noastră, Iancu a primit o telegramă prin care un coleg îl ruga să vie să-i ţie locul la un spital din Bucureşti, iar Iancu ne-a zis că nu poate să refuze căci acelaş coleg îi făcuse în mai multe rânduri îndatoriri la fel. Aveam o presimţire rea în ceasul în care m'am despărţit de el, presimţire care nu m'a înşelat. Chiar în ziua sosirii la spital s'a infectat făcând o operaţie şi am primit vestea morţii lui fiind încă la Susana. Pentru a doua oară fericirea fugea de mine chiar în clipa în care mi se părea că este legată de mine.

Nespus de triste şi de întunecate fost-au lunile acelei toamne şi acelei ierne, de multe ori fost-am aproape de sinucidere; numai iubirea pentru mama m'a pus în stare să nu cad în ispită.

In primăvară ne aştepta o nouă lovitură: cei o sută de galbeni dela pretinsul datornic al tatei n'au sosit de Sfântul Gheorghe şi faptul că tot atunci am aflat moartea cucoanei Catinca, mama lui Matei, ne-a făcut să conchidem că pretinsa achitare a unei datorii nu fusese decât un meşteşug întrebuinţat de buna cucoană pentru a ne sili să primim astfel un ajutor din partea ei. Această lipsă a unei părţi atât de însemnate a budgetului nostru nu putea decât să ne strâmtoreze rău, silindu-ne să dăm drumul servitoarei ce o aveam de aproape doi ani, mama având iar a îngriji de bucătărie. Această muncă precum şi căldurile, cumplite în acel an, n'au întârziat s'o aducă iar într'o stare de mare slăbiciune, la care în curând au venit să s'adauge dese accese de friguri.

La sfârşitul lui Iunie se ţinea, în Bucureşti, un examen pentru definitivat şi obţinerea titlului de învăţător. M'am prezentat şi de astă dată nu numai că am reuşit, dar am fost clasată cea dintâiu; mult bucuratu-ne-au acest succes, mai ales dat fiindcă fusese dobândit fără protecţie şi fără nici un sprijin. Dar starea sănătăţii mamei mă îngrijia din ce în ce mai tare, căci frigurile n'o mai lăsau. Doctorul de plasă care acuma o îngrijia, mi-a zis că trebuie cu orice preţ să ne mutăm în altă localitate, altfel nu răspunde de zilele ei.

Tocmai atunci am primit o scrisoare dela soţia lui Craiu, învăţătorul care fusese trimes să mă înlocuiască în urma stăruinţei inspectorului Sălcianu. In acea scrisoare îmi făcea cunoscut că la Spineni, aproape de comuna în care se aflau, în unul din judeţele scăldate de Olt, dar departe de Dunăre şi într'o localitate deosebit de sănătoasă, era liber locul de învăţător. Mai adăugia că şi acolo se dădea învăţătorului peste leafa dela stat, o subvenţie de optzeci de lei, că locuinţa era minunată şi avea o grădină mare, datorită dărniciei unui propietar din vecinătate. Sfârşia sfătuindu-mă să nu întârzii să fac demersuri pentru a-mi asigura acel loc.

In urma unei consfătuiri cu mama, am plecat la Bucureşti şi am cerut ministerului, unde m'am adresat, să fiu mutată la Spineni, întemeindu-mi cererea atât pe necesitatea de a trăi într'o localitate mai sănătoasă cât şi pe frumoasa mea reuşită la examen.

Nu trecuse nici sfertul de ceas şi şeful serviciului nostru mă făcea să înţeleg că postul cerut de mine îmi va fi pus cu plăcere la dispoziţie dacă... voiu plăti această îndatorire cu trupul meu.

Cele întâmplate de patru ani, povestirile multor colege care fusese şi ele silite să se prostitue pentru a dobândi putinţa să-şi asigure un trai anevoios, starea mereu înrăutăţindu-se a mamei au făcut ca, după ce am văzut că nu-mi rămâne alt drum, să mă supun poftelor lui şi, pentru întâia oară, să cunosc grozăvenia petrecerii unei nopţi întregi în braţele unui bărbat pentru care nu puteam simţi decât dispreţ şi desgust.

După două săptămâni ne mutam la Spineni unde toate erau poate mai presus decât mi le descrisese doamna Craiu. Dar aveam să plătesc scump pentru acest confort şi această climă sănătoasă. Incă pe drum spre noua noastră sălăşluinţă, mi se făcuse aluziuni mai mult decât transparente asupra iubirii deosebite pentru sexul nostru a prefectului de care atârna comuna Spineni, de grija cu care ştia să recruteze numai învăţătoare frumoase şi de birul în natură ce ele aveau să-l plătească în schimbul protecţiei sale. Cele ce le-am auzit dela localnici nu mi-au mai lăsat nici o îndoială asupra soartei care mă aştepta. Trei săptămâni după instalarea mea, prefectul venea să inspecteze comuna şi şcoala şi arăta faţă de mine o amabilitate deosebită, iar la plecare îmi zicea să nu uit să vin să-l văd cu prilejul celui dintâi drum ce l'aş face la reşedinţă. Eram bine înţeles hotărîtă să nu fac acel drum, dar după două săptămâni vine la mine primarul şi-mi spune că subprefectul i-a dat poruncă să convoace consiliul comunal şi să-i pue în vedere că comuna nu poate urma cu achitarea întregii subvenţii ce o dă învăţătorului sau învăţătoarei şi să încheie un proces-verbal prin care subvenţia să i se reducă la jumătate. Primarul adause că el nu voeşte să-mi facă rău şi-mi dă un sfat bun: va întârzia să adune consiliul comunal, dar eu să plec îndată la prefectură şi să rog pe domnul prefect să dea subprefectului ordin să lase lucrurile în starea în care fusese până atunci. Am înţeles îndată manopera, dar am mai înţeles că, dacă nu mă voiu supune, subvenţia care ni era absolut necesară pentru a trăi nu va întârzia să fie suprimată cu desăvârşire şi în curând vor mai urma alte măsuri de acelaş fel care ni vor face intolerabilă viaţa în Spineni. De plângere la Bucureşti nici vorbă nu putea să fie, prefectul fiind unul din stâlpii de căpetenie al partidului la putere şi stăpân atot puternic asupra întregii întinderi a ţinutului administrat de el.

Am fost deci silită să mă supun şi la această nouă batjocură care, din câte le-am suferit, mi s'a părut cea mai amară. Prefectul era un bărbat cu o faţă respingătoare, cu obiceiuri scârboase şi complect de vulgar. Şi acest mizerabil, găsindu-mă după gustul său avea grijă să pue la cale cât mai multe întâlniri cu mine în fiecare an, întâlniri în urma cărora mă întorceam acasă plină de greaţă şi de desgust. Dar în schimbul acelui chin aproape periodic, eram lăsată în linişte, trăiam fără lipsuri şi, lucru mai de seamă, sănătatea mamei se îndreptase cu desăvârşire şi se menţinea acuma bună.

Domnule Movilă, ai fost delicat cu mine, mi-ai spus cuvinte ce nu sunt deprinsă să le aud dela acei puternici în braţele cărora soarta m'a aruncat, în schimb voiu fi şi eu cu desăvârşire francă cu dumneta.

Când mă aflam la Spineni eram tânără şi sănătoasă, firea vorbia cu putere în mine, desmierdările prefectului îmi stârneau greaţa şi, pentru mai multe zile, oroare de bărbaţi, dar Iancu Andriescu mă făcuse să cunosc plăcerile simţurilor, în curând mi se făcea dor de ele: nu este deci lucru de mirare dacă, când întâlneam un bărbat tânăr, a cărui înfăţişare, vorbă şi creştere mă atrăgeau, nu mă apăram vreme îndelungată împotriva stăruinţelor lui. Timp de opt ani cât am stat la Spineni am avut astfel mai mulţi amanţi, de bună voie şi cu plăcere.

După o şedere de opt ani la Spineni, am fost vestite că o mătuşă a mamei, care trăia la o mică răzăşie ce o avea aproape de acest târguşor a murit, lăsând mamei mica ei proprietate, adică o casă cu patru odăi, cu beciuri bune, grădină de două fălci, cu gard bun împrejur, şase fălci de loc de hrană şi câteva vite. Mama mi-a destăinuit atunci că de mult nu mai poate de dorul unei locuinţi statornice, care să fie a ei, unde să ştie că are să-şi dea sufletul să fie îngropată în pământ sfânt, moldovenesc, şi tare mă roagă să fac ce-mi va sta în putinţă pentru a obţine să fiu transferată, dacă nu chiar în Bâra, cel puţin în apropiere. Impărtăşiam cu mama dorul de a mă reîntoarce în Moldova noastră, de a simţi iar graiul nostru moldovenesc desmierdându-mi urechile. Ai băgat fără îndoială de seamă că lunga mea şedere peste Milcov nu mi-a schimbat întru nimica limba; macar o clipă n'am încetat să rămân moldovancă şi să vorbesc moldoveneşte, ceeace mi-a atras nu puţine neajunsuri.

Era un singur drum de apucat pentru a izbuti: să mă adresez prefectului, ceeace am şi făcut. El a protestat dintâi zicând că nu voieşte să piardă pe cea mai frumoasă floare din buchetul lui, dar numai de formă, căci încă de mai înainte simţisem, spre marea mea bucurie, că se cam săturase de mine. Mi-a obţinut mutarea chiar în Bâra, unde stăm acuma de aproape şapte ani, eu în şcoală, iar mama la moşioara ei, în departare de patru chilometri. In fiecare Sâmbătă seara plec de aici şi merg la mama de unde mă întorc numai Luni dimineaţa. Vacanţele le petrec totdeauna cu mama: vara, de multe ori mâi acolo şi în cursul săptămânei. Avem cu ce trăi fără a duce nici o lipsă, grădina dă nişte fructe căutate nu numai la Roman, dar şi la Iaşi şi la Bucureşti, şi aduc un venit frumuşel. Din locul de arătură s'a făcut o grădină de verdeţuri pentru care un bulgar ne plăteşte un preţ foarte frumos. Nouă ni se pare că astăzi trăim în mare belşug.

Dar liniştită n'am fost nici aici, căci nu odată trebuit-am să plătesc iarăş cu trupul putinţa de a rămânea pe loc şi de a nu fi mutată aiurea spre a satisface interesele unei protejate a cutărui inspector, a cutărui prefect, a cutărui deputat sau senator, a cutărui alegător cu contingent de voturi. Ai văzut din cele ce ţi le-am spus cum o fată cu creşterea mea a ajuns să piardă orice simţ de ruşine şi de reţinere femeiască, înţelegi asemenea că astfel stând lucrurile, după viaţa ce am dus-o, să-mi dau trupul fără a sta mult pe gânduri, nu pe bani, lucru care nu l'am făcut nici odată, ci pentrucă n'am cum să-mi păstrez altfel mijlocul de a duce, împreună cu mama, care acuma este bătrână, un traiu modest, dar nu prea anevoios. Şi acuma îţi mărturisesc că m'am dat dumitale pentru a-ţi obţine sprijinul împotriva unei mari primejdii care din nou ne ameninţă. Nepoata de frate a unui senator local umblă să-mi ia locul spre a se afla aproape de familia ei. Şi primejdia este cu atât mai mare cu cât acel care, la minister are în atribuţiunile lui acest serviciu, este acelaş Sălcianu de la care se trage toată nenorocirea mea şi care în mai multe rânduri s'a încercat să mă piardă. Nădăjduiesc că nu mă vei lăsa. Impotriva rămânerei mele aici este numai faptul că am trecut cu succes examenul de institutoare şi ocup un loc care revine de drept unei învăţătoare cum este nepoata senatorului care vrea să mă scoată. Pentru mine transferarea ca institutoare la un oraş, oricare ar fi, ar însemna o catastrofă materială şi morală, căci mama cu bună seamă n'ar părăsi casa ei pe care o iubeşte iar eu, deşi mai bine plătită, aş fi totuş mai saracă, căci nu aş avea produsele de tot soiul din mica noastră proprietate, care îmi reduc într'atâta costul vieţii. Am deplină conştiinţă că sunt o femeie pierdută, simt degradarea în care am căzut şi totuş îndrăznesc, domnule Movilă, să te întreb dacă mă dispreţuieşti sau mă plângi. Te rog, răspunde-mi franc, cum ţi-am vorbit şi eu dumitale.

Văzând că nu răspund îndată, frumoasa femeie luă de pe masa de noapte una din cele două lumânări care arsese acuma până aproape de capăt şi, apropiind-o de obrazul ei, zise:

— Uite-te în ochii mei şi ceteşte într'înşii dacă mint sau dacă vorbesc adevărul.

Şi când m'am uitat, ochii ei, aveau o privire atât de limpede, atât de francă şi de cinstită în cât, cu deplină convingere am răspuns:

— Te cred şi te jălesc din suflet.

N'am nevoie să vă spun că m'am pus luntre şi punte pentru a o menţine în locul ce-l ocupa şi istoria Elizei Păun este istoria multor învăţătoare şi institutoare şi chiar profesoare dela noi până în ziua de astăzi.

RADU ROSETTI

Modă ciudată.

Prin anul 1788 era la Viena o dănţuitoare vestită, numită Vigano care, prin frumuseţa sa deosebită şi prin farmecul jocului ei, făcea mare tulburare atât în lumea masculină cît şi în cea feminină. Măritându-se, legiuit sau numai aşa, ocazional,—nu putem preciza—n'a trecut mult şi s'a remarcat de toţi că artista—vorba ovreiului—„e puţin îngreunată". Atunci toate damele din înalta societate începură să poarte „pântece a la Vigano". Bine înţeles, fetele, cu mare părere de rău n'au putut să se folosească şi ele de graţiile acestei mode.

Ca să nu se compromită...

Intr'un ziar francez din 19 Noemvrie 1899, citim următoarele:

„D. Ernest Zola (din (Paimbeuf) inventatorul brevetat al cleştelui cu resort, atrage atenţia clientelei sale că n'are nimic comun cu Emile Zola, scriitor".

A doua zi apăru în acelaş ziar:

„D. August Zola, din Chatou, atrage atenţia clientelei sale că nu are nimic comun cu fabricantul de cleşte din Paimbeuf".

Israel Zangwill

Lui Israel Zangwill nu-i displac farsele. Interviewat la sosirea în Statele-Unite, el declară mai întâiu că nu cunoaşte nici calul Zev, nici pe boxeurul Dempsey. Intervieweru1 îl întrebă atunci ironic:

— Cunoaşteţi pe preşedintele Coolidge?

— Coolidge? răspunse Zangwill. Coolidge? Cine-i?

— Iertaţi-mă! insistă gazetarul, dar n'aţi auzit nici de Adam?

Şi Zangwill răspunse cu o inocenţă minunat jucată:

— Care Adam?

Intre Scriitori

Din viaţa lui Dickens

Dickens a avut o copilărie tristă şi anevoioasă, lipsită au numai de bunurile materiale ci şi de acele dulci mângâieri sufleteşti, mai trebuincioase poate decât hrana zilnică, care, cu cât se îndepărtează anii tineri, alcătuesc depozitul cel mai sacru al întregii existenţe. Amintirea acestor suferinţe i-a rămas puternică până la sfârşit şi nu odată a exploatat-o el în scrierile sale. Tocmai însă aceste greutăţi şi necazuri au contribuit să-i lărgească orizontul, l-au făcut simţitor la durerile altora şi, oţelit în nenorocire, a putut să devie scriitorul mare, temerar şi uman — unul din cei mai umani pe care i-a produs vreodată o literatură. Compatrioţii săi i-au găsit o lipsă într'aceia că, aproape toate personagiile create de dânsul sunt luate din clasele inferioare; că n'a descris, cu alte cuvinte, nicăiri în paginele romanelor lui, un adevărat *gentleman*. Dar simpatia pentru desculţii şi vagabonzii Londrei a căpătat-o marele scriitor trăind şi el viaţa mizerabilă şi nenorocită a desmoşteniţilor apriguiui oraş, şi este o notă bună pentru Dickens, care-l inalţă încă mai mult, că mila lui şi-a revărsat-o peste cei mici şi umiliţi, peste bolnavi şi peste nebuni — adică acolo unde ştia el cât de mare e suferinţa.

Din pricina sărăciei tatălui său, traiul în familie era greu şi lipsit de orice veselie. De educaţia lui morală şi intelectuală nimeni nu s'a îngrijit vreodată în cei dintâi zece ani ai vieţii. Şi dacă mai ţinem seamă că nici sănătatea nu-i era tocmai în floare, — fusese cercat de-o uşoară epilepsie — atunci împrejurările în care avea să se desvolte acest copil minunat, nu prevesteau nimică bun la început. Din fericire, crâncenul războiu al vieţii împiedica pe părinţi să aibă un ochiu mai atent asupra fiului lor — circumstanţă care s'a întors numai spre binele lui. Căci sburdălnicia sa, plimbările la ţară, jocurile cu prietenii şi mai ales aerul de mare (trăiau la Chatham, unul din porturile militare ale Angliei) au contribuit să-i îmbunătăţească simţitor sănătatea. Toate mărturiile rămase, arată că, la vârsta de nouă ani, Charles Dickens era un copil vioiu, inteligent şi cu deosebire foarte frumos.

CHARLES DICKENS

Tatăl lui, John Dickens, nemulţămit cu viaţa din Chatham, s'a mutat la Londra, locul de refugiu al tuturor provincialilor desnădăjduiţi. Aici însă trebile îi merg şi mai rău şi, după grozave neplăceri, e închis pentru datorii, iar tânărul Charles rămâne singurul sprijin al familiei. El îngrijeşte intr'adevăr de fraţi şi de surori cu gravitatea unui părinte şi cu dulceaţa unei mame, face cumpărăturile trebuincioase casei şi e de mare mângâiere pentru d-na Dickens care, în nenorocire, nu ştia cui să se mai adreseze. Mijloacele băneşti însă lipsind cu totul, tânărul Dickens se vede nevoit să intre ucenic la o fabrică de vax, cu şase shilingi pe săptămână. N'a trecut mult şi trecătorii din *Lant Street* se opreau la geamul mare dela stradă, ca la o reclamă vie, şi se uitau cu admiraţie la lucrătorul de doisprezece ani care, cu aerul grav, cu mişcările iuţi, lipea etichete pe borcanele fabricei, învelindu-le apoi şi legându-le cu o dexteritate uimitoare. Aceasta e cea mai tristă epocă a vieţii lui, despre care Dickens nu vorbea niciodată, fiind legată în sufletul său de multă amărăciune.

Toate celelalte ocupaţii ale lui, după părăsirea fabricei de vax, — împiegat la un om de legi, apoi la altul, reporter parlamentar, stenograf — Dickens trecea drept cel mai bun stenograf al vremii — precum şi repetatele lui încercări de a se face actor — au fost numai nişte mici cotituri care l-au împiedicat pentru moment să-şi găsească adevărata lui cale. După ce a reprodus discursurile lui Peel, al lui Grey, Denman, Lyndhurst, Melbourne, etc., s'a gândit dacă nu-i mai bine să încerce şi el ceva original în loc să copieze numai lucrările altora. Subiecte de inspiraţie avea: observase şi notase multe lucruri interesante. Se hotărî deci să publice din ele la o revistă şi la sfârşitul anului 1833 apăru cea dintâiu schiţă literară în *The Old Montly Magazine,* iscălită Boz.

Boz a fost pseudominul care l-a făcut celebru pe Dickens. Provenienţa lui a explicat-o marele scriitor pe vapor, când se ducea întâia oară în America. Anume, Dickens avea un frate mai mic, care semăna aşa de bine cu Mozès din *Vicarul din Wakefield,* în cât el a început să-l strige aşa. Ceilalţi copii mai mici, din defect de pronunţare, au făcut din Mozès, unii Bozès, alţii Bozie, Boz, etc. Şi Dickens şi-a luat forma din urmă ca pseudonim literar.

Lumea se întreba cu uimlire cine să fie acest Boz, care cunoştea atât de bine Londra şi împrejurimile ei, ale căror descrieri pitoreşti îi reveneau foarte des subt condeiul său? Reviste mari îi deschiseseră coloanele şi, ceeace era şi mai îmbucurător, ocupaţia literară îi aducea şi bune venituri. Gloria îi veni „ca o furtună" după vorbele unui biograf al său. Dickens însă nu-şi pierdu capul şi rămase acelaş om simplu, blând şi mai cu seamă foarte îndatoritor — aşa cum a fost până la sfârşitul vieţii.

De îndată ce el a văzut că literatura sa are căutare, a încheiat un contract cu editorii Chapman şi Hall ca să scrie o lucrare mai lungă care să apară în fascicole lunare, cu patru gravuri pe lemn de fiecare număr. Prima publicaţie în felul acesta a fost *Aventurile lui Pickwick*. Cea dintâiu fasciculă — apărută în ziua nunţii lui Dickens, n'a avut nici un succes. Se vindea cu 10 bani. Desenatorul Seymour se sinucise înainte de apariţia fascicolei a doua. Mai apărură alte patru numere tot cu acelaş rezultat. Dickens era foarte abătut, neştiind cum să explice lipsa de interes a publicului; iar editorii voiau să rezilieze contractul. Deodată însă totul se schimbă. Comanda pentru broşura întâia a fost de patru sute de exemplare, comanda pentru numărul cincisprezece, de patruzeci de mii. Era nu numai gloria, ci şi averea! A fost atunci o nebunie generală. Toată lumea vorbea de Pickwick. Când se întâlneau doi, se intrebau: „Ai cetit Pickwick?" Pe la vitrine apărură „stofe Pickwick", „pantaloni Pickwick", „ţigări Pickwick", pălării Pickwick", bastoane Pickwick", ba chiar şi „docare Pickwick".

Cauza acestei schimbări a fost mică şi neinsemnată. Dickens văzând că publicul nu face haz de eroii săi — introduse un nou personagiu: pe Sam Weller, care imediat deveni popular. Editorii nu s'au mai gândit să întrerupă publicaţia, dimpotrivă făcură alte contracte: Memoriile lui Pickwick le-au adus un beneficiu de 500.000 de fr.

Dickens era un invingător!

GHEDEON

Toamna în baltă

În cârciuma lui Iani, lipovenii
S'au strâns acum cu toţi, cinstind din votcă
Uitând de prostovol, de setci, de lotcă
Si Iani-adună bani ca solzii mrenii.

Sosesc pescari. Te miri unde-or să 'ncapă
În cârciuma cu miros greu de peşte.
Crâşmarul cu un zâmbet îi primeşte....
S'afară curg şuvoaele de apă.

* * *

Săgeţi de raţe gotce către zare
S'au dus de mult pe cerul fumuriu,
Si balta a gemut până târziu,
Clătindu-şi stuful des în inserare.

Cu ramuri de cărbune şi stingher,
Bătut de ploaia rece şi măruntă,
Priveşte faţa cerurilor cruntă
Un pom şi 'ntinde braţele spre cer.

RADU BOUREANU

Bucuresti de azi

Gara de Nord

In afară de marele restaurant, de curând inaugurat, şi unde ar trebui să se aducă mai multe flori, pentru a vădi biruinţa spiritului graţios asupra locomotivei de fontă, toată Gara de Nord e o creaţie balcanică. Pe cele două peroane — de sosire şi de plecare — reclamele par atârnate la întâmplare chiar de cei interesaţi, şi reclama cea mai interesantă e o femee uriaşă care vrea să intre în bae. Această indirectă recomandaţie la curăţenie care se dă călătorului, ar putea fi urmată în primul rând de însăşi Capitala Ţării şi de Gara de Nord a Capitalei!...

Deşi toate orânduirile şi creaţiile technice ale omului au în ele înşile o măreţie supra-omenească — vezi admiraţia copilului şi a omului simplu pentru locomotivă — niciodată n'am avut entusiasmul în măsură legitimă pentru Gara de Nord. In primul rând e aşezată îndată după o cotitură. De pe peronul gării nu se vede înainte decât un pod suspendat, care a închis definitiv zarea, adică a suprimat tocmai poezia specifică a gării, acele două linii paralele, care fug ca două fulgere. Noaptea, luminile roşii, verzi, lipite la pământ ca nişte originale flori ale întunericului, crează din nou, întrucâtva, iluzia infinitului şi farmecul dorului de ducă.

In al doilea rând Gara de Nord e strimtă. O gară modernă trebue să facă impresia — şi să fie — ea însăşi *un mare oraş*. In această privinţă gara Ploeşti, cu multiplele peroane, şi gangurile subterane îţi dă mai curând impresia de complexiune tehnică, socială şi urbană. S'a spus că în zilele de sărbătoare şi mai cu seamă vara, înghesuiala e atât de mare, la sosirea şi la plecarea trenurilor, încât ar trebui instituite asigurări, nu atât asupra bagajelor, cât asupra oamenilor care au scăpat cu viaţă la intrarea în staţii sau la trecerea podurilor... Vânătorii îşi iau câinii în braţe, soţii işi iau nevestele în spate, care neveste duc pe umeri copiii... Inghesuiala cu toate urmările ei deprimante, — desgust, zăpăceală, neorânduială, jaf, oboseală, disperare — se află în permanenţă la Gara de Nord. La orice plecare de trenuri — de persoane sau de lux — spectacolul e acelaş: prin şiruri de mucenici în haine ţărăneşti sau uniforme ponosite, tăvăliţi pe jos în propriile lor salive, mucuri de ţigări şi resturi de bucate, cu capul pe raniţe, desagi ţărăneşti sau lădiţe militare, trece camionetul de fier, cu bagaje pentru Expresul-Orient, care aşteaptă sobru, luminat pe dinăuntru în cabinele-i de dormit luxoase, să scape cât mai curând din această nebănuită halima şi hală de vechituri de oraş oriental...

Totuşi Gara de Nord — fără să ştie — are o forţă uriaşă. Concentrează în juru-i un nou oraş, un alt Bucureşti, care trăeşte cu un ritm, o culoare şi o tendinţă urbană nebănuită de celelalte cartiere ale Capitalei. Calea Griviţei, cu teatrele de cartier, cinematografele, grădinile de vară şi fabricile, e avangarda viitorului Bucureşti, în care domină încă spiritul leneş al biurocraţiei de stat, chiar în cartierele cele mai comerciale. Toate căsuţele şi baracile din jurul Gării se dărâmă; casele mici se pulverizează parcă dela sine şi în timp scurt — şi în locul lor se ridică hoteluri uriaşe cu ascensoare rapide, iar fiecare centimetru pătrat începe să dobândească valoare de diamant.

Gara de Nord e artera prin care acest oraş intră în legătură cu restul lumii.

Aci lucrează — în mijlocul murdăriei şi neorânduelii — toate puterile lumei

N. SIMION

Reçomandaţia

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Judecătorul Olteniţii mi-a trântit la centru un raport motivat, confidenţial, pentru îndepărtarea mea din Ocol, pe de o parte, fiind surprins că a-şi fi făcut „poezii" în plină şedinţă, iar pe de alta, pentru lipsa de condescendenţă faţă de superiorii mei ierarhici şi anume pentru necuviinţa de a-mi fi îngăduit a lua masa la Iani Grecu— birtul notabilităţilor urbii unde nu putea pătrunde sub nici un motiv decât numai „justiţia", comandantul pompierilor şi directorul Băncii „Cucuruz". Până să vie **„aprobarea"**, am lăsat teancul de tutele în spinarea lui Ghiţă odăiaşu să le rezolve el cum l'o tăia capul, iar eu m'am pitit în porumbele babii Carabogdan la Gică arhivarul. Maică-sa se uda cu oţet, prin scrisori, că nu mai vine să-şi dea **„capacitatea"** şi îi bătea telegrame una după alta. Gică nici gând de plecat din patriarhatul trândăviei şi din pomii babii plini de poame! Mai prinsese aşa din şedere şi un alt lipici—ţuica Chirnogilor, de dorul Esmeraldei dela Notre Dame din... Galaţi. Archivăria o lăsase şi el tot pe capul aprodului Ghiţă. De aceea judecătorul, sastisit de apucăturile noastre, propusese înlocuirea mea cu domnul Corentie dela prefectură şi a lui Gică ţuicaru, cu băiatu cel mic a lui popa Deacă. Iată şi rapoartele sosite într'un timp —două plicuri mari galbene pline şi grele, pe care le-am pipăit în bătătura judecătoriei, în mâna curierului. Judecătorul le-a înălţat în camera de consiliu, în dreptul mustăţilor ciute şi ochiu lui de sticlă verde aţinti linia hârtiilor dinăuntru. Acolo era decapitarea noastră! Noi — **„personalul"** — după sobă, cu camerierul, proroceam hotărârile din plic. Nici o nădejde de scăpat de slujba statului.—Eram chemaţi... în alte posturi! Am eşit pe bariera Olteniţii-Vechi, noaptea, cu birja de herasca a lui Devesel, pe ale cărei perne stacojii, luna care ţinea dârz drumul telegarilor îşi aşternea văpăile sticloase în ritmul roţilor.

— Tu ce te faci Gică acum ?

— Refuz postul cel nou, nu mai dau capacitatea şi intru în Conservator—mă fac actor! Udă-se cât o vrea mama cu oţet !

— Eu mă las de Novian şi scot o revistă !

Clopotele cailor a ridicat hotelul lui Avram în picioare. Aci am călcat cea dintâi piatră a drumului care îmi aşternea turbure în faţă, viaţa. Gică s'a dus în lume. Mai târziu am aflat printre priteni că s'ar fi împuşcat din amor. Florile de zarzăr din curtea babii Carabogdan avea să-şi scuture de acum înainte, în fiecare primăvară, promoroaca lor parfumată peste mormântul amintirilor firimiţite la poalele Turtucaii. Cu Gică arhivarul am rostit la Palat urările colinelor din şcoala d-lui Florian şi tot cu el am somat pe tutorii Olteniţii să-şi depună socotelile minorilor. Şi acum drumurile iar ne despărţeau în curtea hanului Avram plină de lume, de coceni şi de servitori murdari, unde trăsura birjarului Devesel care ne descărcase pe maidanul pustietăţii viitorului, rămăsese răsnită între două căpite de pae, pustie şi umilă, întrebându-se par'că şi ea in înclinarea ei îngândurată, ce se va alege de noi la răspântăia atâtor cărări cari ne chemau în desorientarea lor nelămurită, în apusul tragic al atâtor făuriri şi planuri, în reveria atâtor speranţe întârziate, cari mureau ca zâmbetele în desamăgirea buzelor încremenite în umbră ! Am intrat. In iatac, păianjeni, aer greu, trezit, îngroşat de praf şi de mucegai, in care plutea un miros greţos de flori de mort călcate în picioare Mama, în fundul patului, legată pe sub fălci, fără să o doară nimic, aşa, a cobe, a boală cu anasâna, a piază-rea !

— Ce măiculiţă ai lăsat **„magistratura"** ? Focu lui nen-tu, sufletul maicii ! Acuşi ce ai de gând ? Dai examenele ?

— Scot un jurnal.

— Jurnal? Păi nu e drumu plin de ele? Ce să mai facă lumea şi cu al tău ?

— Iaca.... iluzii !

— Da alea ce năzdrăveniii or mai fi ?

Avântul meu şi desamăgirea mamii se 'năbuşiră îndată, sub greutatea armurii cu care agentul dela despărţirea de **„Albastru"** intra pe uşă să-mi învestmânte proectele: recrutarea ! Am dat descărcare omului statului care îmi cerea substituirea visurilor, îndatoririlor cetăţeneşti şi am alergat după o... scrisoare !

Fă-te frate militar, lasă-ţi adorata,
Bea cu noi din ăst pahar şi intră în armată!

* * *

Plouă.

O picătură a schimonosit adresa înămolind plicul în cerneală violetă.

In poarta comandamentului a rămas o glugă, o pelerină şi o sabie.

Monstrul îmi cere scrisoarea. Plicul ud trece pe lumina treselor în buzunarul ofiţerului şi mumia urcă îndată scările. Ploaia îmi pune altă namilă în faţă: plantonul.

— Stai!

— Păi..... domnu aghiotant, nu-l văzuşi? trecu acuşi!

— Tragi şorţu or l'ai şi tras?

— L'am tras demult!

— Atunci ţine-o în fund, pe dreapta, la tunsoare şi treci pe urmă la magazie ca să-ţi dea amoniţie!

— Adică nu l'am tras şorţu, acuma-i vorba să-l trag!

— Atunci aşteaptă afară, fă stânga împrejur şi treci să te scrie furierul în controale şi la urmă te întorci să te măsoare majorul!

— Păi..... am o scrisoare!

Sus comisiunea a făcut un semn în matricolă în dreptul numelui meu şi gluga de adineauri s'a ivit năucă în ferestrele turburi. Intru.

Alt planton. Deschid o uşă şi un cuer plin cu chipiuri îmi cade întreg în cârcă.

— Tinere, treci la părete, lipit de părete, lipit bine, cât se poate mai la părete !

— ????!!!t

— Unu şi douăzeci şi cinci — opt optzeci şi cinci ! Ai vreun beteşug?

— Da!

— Cincisprezece cinci — cincizeci şi cinci, patru! Dă care anume beteşug?

— Sunt cam slab de inger!

— Unu, unu şi şapte — treizeci şi doi, treisprezece, Dă înceace..., recomandaţia!

— Ce-i cu individul ăsta doctore?

Scrisoarea trece din mână în mână ca o haşchie de lemn sfânt.

— Aspect limfatic, constituţie debilă, bronşită suspectă!

— „Comisiunea în unanimitate, pe baza avizului me„dicului maior asesor„ scuteşte pe tânăru aci de faţă, din „clasa anului în curs, de orice serviciu militar sau auxiliar „atât în timp de pace cât şi în timp de război. Vezi model „litera A, formular litera B. Certificat de scutire cu numă„rul respectiv de ieşire, din nomenclatura imprimatelor, „capitolul doisprezece, paragraful unu, articolul întâi, ali„niatul final.

„Dat în Bucureşti la anul 1902, luna Martie, ziua 25".

„Foaia Poporului" a lui Ilie Ighel Deleanu îmi surâdea ademenitor în galantarul lui Gutemberg. Am trecut o palmă cu.... **„aspect limfatic"**, **„constituţie debilă"**, şi **„bronşită suspectă"** prin smocul pletelor şi am intrat în redacţie.

SARMANUL KLOPŞTOCK

Cronica cinematografica

Oarba din Paris. — Goana torţelor

Romanul foileton îşi are încă cititorii lui. Puţini din ei însă îşi mărturisesc pasiunea. Cei mai mulţi neagă cu îndârjire că le-ar plăcea această literatură. Totuşi merg să vadă filmele după romanele lui Xavier de Montepin, fără teamă de a se compromite. Se înduioşează public în obscuritatea sălei.

Oarba din Paris a avut un mare succes. Cinematograful din strada Lipscani a fost două săptămâni arhiplin. Povestea lui Xavier de Montepin a înduioşat şi a plăcut. A plâns lumea văzând-o pe Germaine, murind fără să aibă curajul să ceară iertare mamei sale Veronique. S'a bucurat când bătrâna a luat fetiţa rămasă în urma ei s'o crească. — Şi pe urmă acţiunea se complică. Un personaj, Richard Vernières e proprietarul unei uzine.

Acesta are un frate Robert care-l omoară şi dă foc uzinei. De aici urmează o mulţime de complicaţiuni, tragice, penibile, cusute cu aţă albă până când în sfârşit criminalul este demascat şi complicii lui arestaţi. Filmul se termină cu o căsătorie.

Publicul a plecat cu inima sfâşiată

Montarea banală.

* * *

Am văzut şi **Goana Torţelor** după piesa lui Paul Hervieu. De mult am văzut-o reprezentată pe scena Teatrului Naţional. Pe vremea aceia scriitorul era cineva în teatrul contimporan. Azi doară Comedia Franceză îi mai reprezintă piesele. Technica şi procedeele lui sunt vechi, uzate, perimate. Istoria literaturii trece grăbită peste numele lui. Piesele sale sunt construite aproape după aceiaşi schemă şi găseşti în toate o concepţie mediocră şi plată despre viaţă, familie, iubire. Romanele încă i se mai citesc. Observaţiile psihologice şi durerile lumii din foburgul St. Germain mai interesează un anumit public feminin.

Goana Torţelor e însuşi viaţa

O mamă îşi sacrifică, pentru fericirea fiicei ei, mama şi propria ei fericire. Fata pentru fericirea ei îşi sacrifică mama fără nici o remuşcare.

Ideia tristă şi frumoasă a acestui sacrificiu este sufocată atât în piesă cât şi în film de o sumedenie de amănunte lungi şi obositoare.

Paul Hervieu e în toate operele lui logic, însă plicticos.

Am admirat Alpii iarna... Atâta tot mi-a plăcut din tot filmul.

T. BOBEŞ

Umorul lui Tr. Bernard

Tristan Bernard se 'ntâlni într'o zi cu un anticvar, negustor de tablouri, care avea specialitatea de a încărca galeriile parisiene cu diverse tablouri prost lucrate de cubişti nemţi.

Anticvarul, crezându-se obligat să adreseze condoleanţe celebrului autor dramatic, îi spuse:

— Dragă, reţetele tuturor teatrelor vor scădea cu mult după război. Nimeni nu va mai plăti doisprezece franci un simplu fotoliu de orchestră.

— Desigur, răspunse cu un vag surâs ironic Tristan. Cu preţul ăsta o să se cumpere mai bine un tablou din ale dumitale.

* * *

Un prieten îl întâlneşte într'o zi pe Tristan Bernard pe stradă şi, mirându-se de figura lui extrem de obosită, îi cere explicaţii. Tristan îl lămureşte imediat:

— Am jucat pocker târziu noaptea. Ceeace-i nostim este că am jucat trei evrei şi totuşi unul din noi a pierdut.

Şi după o pauză:

— Ceeace-i mai puţin nostim este că eu am fost acela.

* * *

Tristan Bernard locuia, câtva timp înainte de război la Versailles. Intr'o seară fiind la Paris, el pierdu ultimul tren care trebuia să-l ducă acasă. Disperat opri un taximetru:

— Cât îmi ceri, amice, ca să mă duci la Versailles

— Treizeci de franci, fu răspunsul.

Reamintim că scena se petrecea înainte de războiu.

— Treizeci de franci! Iţi dai seama cât e? Urcă dumneata în maşină şi am să te duc eu la Versailles numai cu cincisprezece franci.

Taine încerca odată să discute nişte probleme de metafizică cu o doamnă, de la Curtea lui Napoleon al III-lea El îi puse doamnei întrebarea:

— Cum vă închipuiţi, ducesă, amorul în spaţiu?

— Intr'un hamac, fu răspunsul pe care-l căpătă cu promptitudine.

Revedere*

Plicul acesta de hârtie scumpă, lung, îngust, portocaliu-deschis, nu era în armonie cu interiorul camerei eftin mobilate.

Intors dela fabrică, el observă scrisoarea pe masă, şi faţa îi luă o expresie de mirare.

Desfăcu plicul şi citi :

— Să nu vă miraţi, şi să-mi priviţi rugămintea liniştit. Vreau să vă văd...

Apoi urma locul şi ora întâlnirii şi semnătura, atât de cunoscută şi de odioasă :

— Aurora.

Nu se miră, însă undeva, lângă inimă, i se deşiră un fald dureros ; şi de acolo ţişni un dor, un desgust, un plictis...

Se gândi.

Se hotărî să se ducă.

Căută să-şi închipuie noua-i imagine, dar nu putu. Ii răsărea în minte celalt chip, mort pentru dânsul şi pentru ea însăşi.

Se poate spune în cuvinte cât de mult o iubise, şi cum o iubise, pe cea dusă pentru totdeauna ?

Tot atât cât o urăşte pe cea nouă şi străină ?

O, nu ! Mult mai mult...

Propriu zis, n'ar trebui să meargă.

Era conştient de aceasta, şi totuş ştia că are să se ducă.

Mai trebuia să audă ceva... s'o vadă pentru cea din urmă dată.

Şi s'a dus.

* * *

Ii plăcea mult la Versailles, unde petrecea singur zile de repaos. Versailles-ul — cu ochiul întors spre propria-i soartă, cu simţu-i filozofic pentru istorie — îi punea linişte în suflet.

Numai palatul, parcul, statuele şi cascadele aveau aspectul de odinioară, din anii trecuţi pentru totdeauna.

E calm şi măreţ aci...

Palate, parcuri, statui şi cascade, subt razele portocalii ale apusului, parcă spuneau :

— Toate acestea au fost... şi sensul lucrurilor care au fost, nu-l poate răpi nimeni, niciodată. Chiar dacă ar rămânea numai ruine, — strălucirea lor nu s'ar şterge în curs de milenii...

Ea veni îndată după dânsul. Mergea cam prefăcut, fermă şi îndrăzneaţă, caşi cum se temea de o lovitură de cravaşă peste faţă. Se opri, nu întinse mâna. El îşi ridică puţin pălăria. Se uitară unul la altul prelung, parcă studiind trăsăturile nouă, minuscule, ivite în cei şase ani de despărţire.

Ea se făcuse mult mai frumoasă.

Insă în colţurile buzelor se fixaseră şi mai tăioase cutele acelea ale egoismului, iar în ochii-i de oţel persista o sclipire de metal, crudă, mai tare decât înainte, totuşi de-abia perceptibilă.

Era îmbrăcată bine, cu gust.

El însă slăibse. Era tras la faţă. In ochii trişti, intraţi adânc în orbite, se stinsese focul vieţii dinainte. Păru-i uns scurt, nu mai era negru ca smoala: înălbise. Capul îi devenise de argint, străin...

I se păru cu totul nou şi străin. Dar era atrăgător tocmai prin această noutate şi taină a schimbării.

* * *

Merseră împreună pe alee. In depărtare se vedeau coloanele albe ale Trianonilor.

El tăcea.

Ea fu nevoită să vorbească cea dintâi.

— De ce tăceţi ?

— Fiindcă n'am ce să vă spun.

— Atunci de ce aţi venit ?

— Fiindcă m'aţi rugat.

— Deci rugămintea mea are o însemnătate pentru dumneavoastră ?

— De sigur, nu.

— Nu vă înţeleg.

— Nici eu.

Ea îşi muşcă nervos buza-i subţire, artistic fardată.

— Imi stricaţi buna dispoziţie.

— Nici n'am venit s'o menţin... Dacă doriţi să-mi spuneţi ceva, sunt la ordinele d-v.

—Mi-i atât de greu să vorbesc.... Am vrut să-mi verific ceva. Cu timpul, totul se schimbă atât de mult şi mi se prezintă într'o lumină cu totul alta... Acuma mi se pare că m'am înşelat atuncea...

— Lăsaţi asta. Nu face să vă amintiţi. Opt ani — e aproape o viaţă.

— Dar noi avem ceva comun care îmi dă dreptul...

— V'am crezut femeie inteligentă... şi aceste mărturisiri, în situaţia d-v., şi aci... recunoaşteţi că nu sunt... ca să zic aşa... inteligente...

— Mi-i indiferent.... credeţi ce vroiţi.

— De-aceia şi cred.

— Mă dispreţuiţi ?

— Judecaţi singură, dacă am dreptul.

— Fiecare poate avea vederile şi dreptatea lui, mai ales în vremurile acestea.

— Eu nici nu vă împiedec să le aveţi.

— Ascultaţi... Mi-e atât de greu acuma... Inţeleg că nu poate fi vorba de revenire la trecut.

— Inţelegeţi ? E bine.

— Ei, şi nu vedeţi câtă ironie răutăcioasă e în vocea d-v. ?

— Ironie ? — da, însă nu răutăcioasă. Se poate oare opt ani la rând să te simţi înrăit ? Răutatea în asemenea cazuri trece într'un alt sentiment. Cum se chiamă — nu ştiu.....

* * *

Pe alee se întunecă... în fundul parcului se şi întunecase. Palatele se distingeau şi mai reliefate.

El şi ea, atât de îndepărtaţi, deveniră în întuneric mai apropiaţi. De sigur, nu apropiaţi, ci numai mai aproape.

In întuneric, şi el putu să-i pună câteva întrebări. Nu fiindcă îl interesau răspunsurile, ci aşa... Poate din aceiaşi cauză, pentru care venise la locul fixat de dânsa. Poate pentruca s'o urască şi mai tare, cum stătea lângă el, aproape,... mai-mai atingându-l cu trupul ei străin şi desgustător, odinioară atât de intim şi de iubit...

— Aţi ajuns diplomată la Paris, tovarăşă Auroră ?

Intrebarea căzu brutală în aerul răcoros de seară, şi nu se topi, nu se risipi, şi continuă să-i sune în urechi.

Răspunsul îi fu absurd şi inutil :

— Eu sunt numai.. dactilografă... Pe cuvântul meu de onoare...

— Tot la el ?

— Da.

* * *

O bancă deasupra heleşteului... Un aer proaspăt... o aromă de flori...

Undeva, foarte departe şi foarte de mult, tot aşa miroseau florile în răcoarea sării deasupra florăriei, pe balconul curţii boereşti. Şi tot aşa înălbeau coloanele...

— Şi ce mai vroiţi dela mine ?

Era o întrebare directă şi, fără îndoială, ultimă.

Ea simţi că trebue să se grăbească, să răspundă mai repede, să spună ceeace vroia, — cel mai important lucru, cel mai grozav, mai inabordabil...

Cum să-l întrebe ?

In amurg se şterseră pe nesimţite cutele egoiste din colţurile buzelor fardate. Dispăru sclipirea de oţel din ochii frumoşi, cenuşii, reci.

Trebuia să-l întrebe... Trebuia...

Bine că, în întunerec, nu se vede cum lăcrămile încep să-i curgă pe obraji şi să cadă pe mătasa rochiei...

— Arătaţi-mi băiatul... Măcar de departe... pentru Dumnezeu...

Aşa. Ştia el asta dinainte. De aceia şi venise aci. Se aşteptase la această întrebare. De aceia îi citise scrisoarea portocalie şi n'o aruncase necitită...

El se sculă. I se păru atât de mare, şi înspăimântător de străin.

Vorbi repede şi mult. Ii era încă să scape cele mai mici detalii. Vorbele lui erau prost legate, însă ea pricepea — totul.

Dactilografă... Cute egoiste.. Faţa arogantă a acelui „diplomat", când servise în comisia extraordinară... Numele iubit, intim, legat de porecla blestemată : „tovarăşa Aurora".

Apoi — Crimeea. Marşul ultim, nesfârşit, extenuant. El — călare. Şi un trupuşor mic cuprins de febră, în mânile lui. Aiurea... vorbe fără şir... par'că auzise cuvântul: „mamă"...

La vapor ajunse cu un mic cadavru în braţe ; rece şi misterios. Scosese sabia, când alţii vroiseră să i-l ia. Ii lăsară în pace.

Apoi totul urmase cursul fatal. An curgea după an. Lucra la fabrică. Duminicile bea din ce în ce mai mult şi asculta sunetele idioate ale fox-trot-turilor, ale „Titinelor" şi „Bananelor".

A existat şi există încă. Şi nu-i plăcea să-şi aducă aminte. Uita.

Poate : i se părea numai că uită...

* * *

Silueta femeii încovoiate şi îmbătrânite se desena acum lângă el,pe bancă. O fantomă stranie a trecutului, care-l tulbura subit, dureros.

Ii era greu, să se ridice şi să plece.

Ar fi trebuit să facă ceva, pentruca blocul de plumb să nu-i mai apese pieptul cu atâta greutate.

Se întoarse şi plecă.

Se îndepărta repede şi simţea numai dorinţa să meargă aşa fără sfârşit, înainte, cufundându-se în întunericul nopţii...

O împuşcătură seacă sună, surdă şi solitară, acolo, pe bancă...

EUG. TARUSSKY

1) Refugiaţii ruşi aglomeraţi la Paris, Berlin, etc., au şi literatura lor specifică, reflectând raporturile complicate între cele două tabere de ruşi: bolşevici şi antibolşevici. Reproducem o schiţă foarte caracteristică acestei stări literare ruseşti

Traduceri

D. Panait Muşoiu îşi continuă opera sa culturală neîntreruptă de 25 de ani, procurând publicului cetitor traduceri din lucrările vestite de sociologie şi filosofie. D-sa ne dă astăzi într'o bună traducere românească, capitolul final din „Marii iniţiaţi" a lui Eduard Schuré, care tratează despre viaţa şi misiunea lui Isus.

In acelaş timp primesc, editat tot de d-sa, o broşură interesantă intitulată „Catechism de morală raţionalistă". de M. Delbende. Traducerea acestui catechism este făcută de o doamnă Olga Ionescu. Editorul — care aici e d-l Muşoiu — a găsit de cuviinţă să prefaţeze traducerea broşurii, recomandându-ne-o astfel pe onor. d-nă traducătoare:

„Cât se atinge de traducătoarea acestei lucrări, care mai are la activ, tălmăcite, în colaborare şi revăzute, un şir de foarte valoroase lucrări, — apare aici, *aproximativ*, în toată independenţa stilului şi *ortografului* său".

Cuvântul *aproximativ* e subliniat de d-l Muşoiu, iar *ortograf* de mine. Abstracţie făcând de *„independenţa ortografului"*, şi lăsând gluma la o parte, cred, că broşura merita să vadă lumina zilei şi merită să fie cetită, chiar numai pentru această idee exprimată original şi frumoasă şi plină de o adâncă filosofie:

Ce acte morale găsim la vegetale?

Munca, la rădăcină şi frunze.

Stăruinţa, la rădăcină.

Cooperaţia: diferitele părţi lucrează pentru binele plantei sau al copacului: flori micuţe ca romoniţele, aşezate ici, colo, pe aceeaşi tulpină se grupează ca să atragă mai sigur insectele, care le ajută fertilizarea.

Prevederea: toamna, plantele cu bulbi înmagazinează hrana de care se vor servi la primăvară.

Iubirea maternă: grija şi sacrificiile plantei pentru seminţele ei.

Sacrificiul: Căderea frunzelor toamna. Frunzele mor pentru ca arborele, mai de seamă decât ele, să poată trăi mai departe. — *Dr. Y.*

Citiţi
Biblioteca „Lectura"

Alfred Capus

Moartea unui „nemuritor"

(In sala de aşteptare a academicianului. Magistrul pe patul de moarte. Din odăi ies şi intră medici, reporteri, rude, cu tot ce trebuie pentru această ultimă formalitate).

FECIORUL DIN CASA

Jeane, ai avut până acuma nenorocirea să fii faţă la moartea vreunui stăpân de-al tău ?

JEAN

Am pierdut pe Domnul Duce în 89.

FECIORUL DIN CASA

Da, mi-aduc aminte de înmormântare. Cam frig, dacă nu mă 'nşel, dar însfârşit a fost cât se poate de bine. Până acuma însă n'ai servit niciodată la un membru al Academiei franceze, nu-i aşa ?

JEAN

Niciodată.

FECIORUL DIN CASA

Eu sunt la al treilea în zece ani. Prin urmare am experienţă, poţi să mă crezi. Dacă am fi în marea finanţă sau în nobleţă, sau chiar în industria milionară, ţi-aş spune : „Jeane, stăpânul tău o să moară. Trebue să ai o înfăţişare tristă, fă să se vadă pe chipul tău oarecare

A. CAPUS

durere". Toate astea n'au ce căuta însă când e vorba de un academician. Moartea unui academician, dragul meu băiat, este un eveniment grav, de sigur, dar nu-i un eveniment trist. Faptul că peste câteva săptămâni elogiul defunctului va fi pronunţat solemn sub cupolă, în mijlocul unei adunări alese, aduce ceva plăcut, şi uite, nu-mi va scoate nimeni din cap că colo, sus, nu sunt locuri rezervate pentru academicieni.

JEAN

Ce bine vorbeşti ! Aud că sună.

FECIORUL DIN CASA

Trebuie să fie vreun reporter. *(Deschide).* Tocmai...

REPORTERUL

Nu vă deranjaţi. Un minut. Cum îi mai este Magistrului ?

FECIORUL DIN CASA, *(după o tăcere):*

Nu mai e de aşteptat nimica dela dânsul, Domnule !

REPORTERUL

Am înţeles. Mulţămesc.

Iese.

JEAN

Uite doctorul şi colegul său.

Cei doi doctori ies din apartament.

PRIMUL DOCTOR, *vorbind încet:*

Cred că o să fie pe la jumătate, nu-i aşa ?

AL DOILEA DOCTOR *la fel:*

Hm ! Nu m'aş mira dacă ar mai ţinea până la fără un sfert. Bietul nostru amic! *(lacheului),* Jeane ne întoarcem în zece minute. Cât vom fuma o ţigară în stradă.

FECIORUL DIN CASA

Ai auzit ce-au spus domnii aceştia care de obiceiu sunt, orice-ai zice, nişte oameni formalişti ? După cum vezi, ei consideră afacerea asta, parc'ar fi vorba de o şedinţă a Academiei franceze. „Va începe pe la jumătate... nu-i aşa ? Nu, la fără un sfert". Ai băgat de seamă tristeţa familiei ? E mare, desigur, dar totodată, plină de măreţie şi de orgoliu. Pentrucă de fapt, Domnule Jeane, să ştii dela mine că un academician nu moare. Inceteazǎ numai să lucreze la dicţionar : asta-i ! O ştiu dela unul din stăpânii mei pe patul de moarte. „Josef" mi-a şoptit el la ureche dându-şi sufletul „du-te şi spune colegilor mei că Joia viitoare nu voiu veni la şedinţă. *(Mişcat).* E frumos !

JEAN *plângând*

Da, da...

FECIORUL DIN CASA

Şterge-ţi lacrimile, nenorocitule ! Crezi că te afli aici în mica burghezie ?

Cei doi medici intră.

PRIMUL DOCTOR *scoţând ceasul:*

Suntem înainte.

Intră in odaia de dormit.

JEAN

Sunt curios să ştiu care a văzut mai bine. Unul a zis la jumătate, celălalt la făr' un sfert.

Bate jumătatea.

FECIORUL DIN CASA

Mă duc s'ascult... Nimica !

(Trec câteva minute. Deodată mai multe uşi se deschid în tăcere. Câţiva, bărbaţi şi femei, ies cu înfăţişări austere).

JEAN

Vai !

DOCTORUL *ivindu-se (cu glas încet).*

Fotoliul bietului nostru amic e vacant.

Traducere de D. P.

Ardengo Soffici

Electra

Seara când, isprăvind de lucru, deschid larg fereastra, iar ea vine de vale pe drum, de-acasă, în căutarea obişnuitei prietene, îi admir trupul falnic.

Un şorţ mare de cit cu flori galbene pompadour, aderent ca o piele, o face să pară goală. Umblă cu pieptul scos, iar micile ţâţe rotunde şi tari par ca acelea ale victoriilor de aur sculptate pe prora corăbiilor. Mijlocul ei, liber de cingătoare, e mlădios, pântecile de fecioară i se adânceşte lin şi isprăveşte într'o deltă fatală între cele două coapse netede şi zdravene ca două suluri de porfir.

Dar adevăratul diavol e în moliciunea şoldurilor semeţe care zvâcnesc în mişcare şi tresar de par'că ar şi cunoaşte plăcerea.

Dintr'o ascunsă simpatie, şi trupul meu se înfioară de şi în odihnă. Mă întorc spre patul mare, pustiu, albind în negură la spate, şi oftez.—Ce tristă e viaţa fără iubire: mereu de ghimpi, sângele cald, capul plin de vise, inima goală!

Dar iată: a ajuns sub fereastra mea şi stă de vorbă cu prietena. Spune lucruri neroade, de rând, iar vocea ei răguşită de bărbat e groaznică.

Nu ştiu cine-o fi, nici de unde-o fi venit. O chiamă Electra. Nu i-am vorbit niciodată; dar dac'o întâlnesc pe drum ne tulburăm amândoi şi lăsăm ochii în jos, roşindu-ne— când e singură. Când e întovărăşită se roşeşte mai puţin, râde tare, şi de'ndată ce trece întoarce capul. Şi eu mă întorc şi mă mai întorc odată, până ce drumul coteşte şi n'o mai văd.

(Pela spate e şi mai frumoasă, cu gâtul gol şi greaua architectură a părului castaniu încreţit de-asuprpa cefei albe).

Am întrebat de ea pe una care-o cunoaşte.

— Cine e ?

— Apoi de ! Tată-său e un negustor falit.... Au venit aici dela Torino acum câteva luni....

Dar ea vorbeşte în toscană, am auzit...

— Păi desigur: e născută în partea locului... La Calenzano mi se pare, ori la Settimello.

— Şi.... e logodită ?

— Da, cu unu care era sergent, iar acum face pe conductorul de tramvai. O bucată de vreme a fost îndrăgostită de un altul din Casale: dar părinţii lui nu erau mulţumiţi şi trebuiră să se lase...

— Am auzit chiar că pe urmă i-a tras palme. Aşa e?

— Chiar aşa: se pare c'o vorbea de rău prin cârciumi. Ea află; îl chemă în casă şi-i dădu două palme.

(Această împrejurare, cu sarea ei de vulgaritate, cine ştie de ce, îmi face plăcere).

— Are douăzeci de ani...

— Op'sprezece.

— Hm !

N'am fost în stare să aflu mai mult.

Toamna trecută venea să împletească la dantelă pe câmpul din faţa casei mele, împreună cu prietena şi cu fetele ţăranului care păzeau strugurii.

Eu mă uitam la ea de după jaluzele, şezând jos în iarbă, şi ca să-i dau de veste că eram acolo, suflam încet de tot, printre zăbrele, o gură de fum. Nu ştiu de n'o fi văzut; dar adesea şi cu dragă inimă, cu vorba că-şi îndreaptă părul, ridică ochii spre fereastră.

Râdea tare, ca de obicei, şi părea nervoasă. Din când în când se scula, se apropia în vârful picioarelor de-o viţă, şi, cu tot trupul întins, culegea câte-un bob de razachie.

De sigur, simţea că glezna-i subţire cu ciorapi violeţi, în ridicarea fustei, spinarea-i arcuită, ceafa, braţul gol, şoldurile pline, trebuiau să fie grozav de provocatoare pentru cine le vedea—între cârceii albaştrii, verzi, auriţi, şi ciorchinele coapte, în calda lumină a acelor după-amiezi lâncede.

Şi cât era de adevărat, vai !

Uneori o văd cu logodnicul—o fiinţă puţin simpatică, se înţelege—. Se vâră în el cu drăgălăşie, îl urmează ca pe stăpânul ei; dar când poate, întoarce o clipă capul, şi-mi aruncă o privire furişă, peste umărul lui.

El umblă semeţ, şi nu vede nimic. E tânăr ! Când va şti ca mine, ce e femeia, în general !...

Intr'o seară m'am găsit în urma lor în vreme ce el o aducea acasă. (Voi spune că în aceste seri cu lună nouă fac tot chipul să ajut întâmplarea). Umblau grăbiţi, iar eu încet. Simţeam că ea mă recunoscuse după pas .şi că ar fi voit să se întoarcă—dar nu s'a întors.

„Să nu poată găsi un pretext oarecare ca să se întoarcă ?" îmi spuneam în gând tremurând.

Nu se întorcea. Şi iată că ajunsese în faţa porţii. Nădăjduiam că în timp ce logodnicul intra.... Dar el o puse să treacă înainte. Intr'acestea şi eu ajunsesem în faţa porţii. Furios, aruncai o privire plină de dispreţ printre zăbrelele de fier, fără nici o nădejde; dar—o văzui că străbătea în fuga mare grădiniţa dintre gard şi casă.

Ajungând în prag se întoarse zâmbitoare să-şi aştepte logodnicul; iar în vreme ce acesta o ajungea, întorcându-mi deci spatele, ea îmi zâmbi puţin şi mie.

Aşa mai înţeleg şi eu !

Păi da !

O chiamă Electra (frumos nume), e făcută în chip de înger—dar glasul ei nu'mi place.

Adesea mă întreb ce vreau dela ea, şi ea dela mine; ce înseamnă oare aceste atingeri în treacăt, aceste comedii fără perspectivă; şi nu's în stare a'mi da un răspuns înţelept.

„Uf ! viaţa e atâta de scurtă, de smintită..."

Când privesc lucrurile mai serios îmi fac scene într'ascuns şi repet cu ciudă o frază pe care am cetit'o mai de mult într'un frumos roman la care ţin :

„C'est tout de même vrai que je suis un peu putain!"

Insă adaog numai decât:

Dar şi ea !....

din „Arlecchine"
trad. de Al. Marcu

Proces vechiu

Alunișul e un sat sărac cu oameni harnici, lucru destul de rar, căci, se știe, hărnicia nu prea merge mână în mână cu sărăcia. Satul, pitulat la poalele muntelui, avea case de bârne, înregrite de vremi, cu coperișurile de șindrilă, țuguiate, ciudate, cu strașine largi, cum nu se mai fac în ziua de azi. Singură biserica e de zid, gros ca de cetate, cu zugrăveala din lăuntru întunecată, acoperită de fumul lumânărilor și de fumul vremilor. Zugrăveala din afară mai scoate câte un cap, câte un braț de sfânt, de sub păturile varului căzut.

Satul avea pământ puțin, dar în vechime avusese mai mult. Avea doi munți, pe când înainte vreme avea cinci. Din moși-strămoși, sătenii din Aluniș se țineau tot în proces, în pâri nesfârșite cu o comună săsească învecinată. Pâră mare, a satului întreg, cu tândăliri și amânări de zeci de ani. Uneori procesul părea uitat, pierdut prin hârtiile instanțelor celor înalte, dar la câte o jumătate de veac, uneori și mai în grabă, se pornea, ca din bun senin, o vijelie între cele două sate. Locuitorii săreau cu furci, cu coase, cu securi între hotare, românii de-o-parte, sașii de alta. Incăerările erau rare dar sălbatice: rămânea morți de-o parte și de cealaltă Se aducea, la răstimpuri atât de îndepărtate, câte o hotărîre în pâra dintre cele două sate și locuitorii o întâmpinau în chipul acesta.

Dușmăniile, după încăerări, se aprindeau ca vâlvătăile, și procesul se încingea din nou ca o pajiște uscată. Cine putea ști unde va ajunge, când se va isprăvi? Vorba era de o mare parte a hotarului Alunișului și de trei munți ai comunei trecuți de mai bine de o sută și cinci zeci de ani, în folosința satului săsesc, deși din vechimea cea mai depărtată fuseseră ai satului acesta de graniță. Pășunea sașilor venea aproape până în Aluniș, tot pământ luat dela români.

Când după răstimpuri depărtate se aducea câte o hotărâre și se întâmplau încăerari între cele două sate, sașii nu mai treceau la munte după lemne decât după luni de zile sau ani, și numai în puterea zilei și înarmați. Totuși s'a întâmplat ca unii dintre ei, ori vitele lor, să nu se mai întoarcă acasă. Anii cei dintâi după încăerări locuitorii celor două sate se înconjurau cât puteau. Iar apoi, după trecerea vremii, cu generațiile nóui ce se ridicau, dușmăniile păreau uitate, și se legau chiar prietenii între românii și sașii celor două comune.

Până când, la o nouă hotărîre, păruiala începea din nou. Hotărârile erau mereu potrivnice românilor, dar oamenii pricepuți în legi aflau totdeauna pricini de a reînoi procesul. Astfel nădejdea în biruința dreptății nu slăbea în nici o generațiune. Și se poate că această continuă nădejde și ațâțare făcea pe oameni să fie harnici și acum, deși hărnicia lor nu-l scotea din sărăcie. Ori poate nu se desmințea buna sămânță, căci satul Aluniș, în vremile trecute era vestit ca sat puternic și bogat, cu oameni harnici.

Mai este adevărat că sărăcia lui de-acum nu era aceea a omului lipit pământului. Aveau, de pe o zi pe alta ce le trebuia, și, spunând adevărul, le trebuia destul: erau oameni obicinuiți să se hrănească bine, și afară de un cersitor ori doi, nu vedeai haine petecite în sat.

Straele nu numai că erau bune, dar erau vecinic albe ca zăpada și la bărbați și la femei. Tot semne că odată satul fusese în bună stare și chiar în belșug, și dovadă că nu-și pierduse nădejdea să mai ajungă ceeace a fost. Oamenii erau vioi, deștepți, și cei mai mulți dintre ei, cunoscători de slovă. De peste o sută de ani aveau școală în sat.

Din cea din urmă încăerare între sașii și românii din cele două sate vecine, mai trăiau la începutul războiului, destui oameni în Aluniș, dar acela care nu putea uita nedreptatea și ocara, îndată ce bea un pahar cu vin, era bădicu Vasilie Tunsu.

Ceilalți supraviețuitori mai uitaseră încăerarea de atunci: erau cuprinși cu trebile, copleșiți de greutățile familiei numeroase. Bădicu Vasilie Tunsu nu avusese copii, iar nevasta i-a murit la doisprezece ani de căsătorie. De-atunci, singur cuc, bădicul ajunsese la șaizeci și cinci de ani la izbucnirea războiului.

Era un om de statură mijlocie, îndesat la trup, apăsat la mers, — veșnic încălțat cu cizme lustruite cum îi oglinda. Se purta ras proaspăt, cu mustața rătezată scurt, tușinată, cum spuneau Aluniștenii, cu cârje de corn lucie în mână. Ochii lui mici, suri, cu priviri tari ca de oțel, priveau disprețuitor la cei mari și arătau multă bună voință celor oropsiți. Știa carte și scrisoare cât un diac, ba mai bine. Părinții lui fuseseră cei mai grozavi români din sat, dar e bădicu Vasilie Tunsu cam fără de petrecanie părții lui de avere, mai ales de când rămase văduv.

Avere mișcătoare mai ținea acum un cal sur pentru drumurile ce le făcea la oraș.

Câți notari și subnotari, câți primari, s'au perindat prin Aluniș, toți îi știură de groază. Nu trecea săptămână să nu-i calce, în slujbă, bădicul Vasile cu acelaș ponos, cu aceleași înfruntări.

— Nici o veste? întrebă bădicul intrând în cancelarie ca la el acasă.

— Nici una bădicule.

— Așa-i dacă lăsați lucrurile baltă! Sunt proști ei să grăbească cu dreptatea noastră?

— Nu le lăsăm, dar procesele aceste mari așa se trăgănează. Par'că a început de când suntem noi în slujbă?

— Da, s'au trăgănat în trecut că românii erau proști, nu aveau oameni cu carte. Dar acuma nu mai poate fi așa. Trebue mișcat, altfel putrezim fără să vedem dreptatea cu ochii.

Notarii cu cari avea de lucru bădicul Vasilie, erau de obiceiu străini.

— Dela comună s'a făcut tot ce ne-a fost cu putință. Nu mai avem ce face.

— Dacă nu vă doare de noi, ați făcut tot, răspundea cu ciudă bădicul. Dar ia să mai chemați odată adunarea satului. Să vedem satul ce va spune: ați mișcat toate pietrile, ori nu le-ați mișcat.

Și cum bădicul era membru în reprezentanța comunală, cu toată împotrivirea notarului, trebuia adunat sfatul satului. De zece, de mai multe ori pe an se întrunea sfatul anume pentru a lua măsuri de grăbire a procesului.

Când cei din partea administrației sătești se încăpățânau spunând că zadarnic își pierd vremea cu aceste hotărâri, că nu dela ei atârnă, bădicul, în trei seri la crâșmă, le răscula satul întreg pe cap.

— Nu-i doare de năcazurile noastre, de aceea nu vreau să adune sfatul!

— Umbră dela spin și ajutor dela străin, n'ai să vezi cât veacul!

— Și vor fi plătit sașii să nu mai ceară grăbirea. Știu eu pe unul, Wagner, putred de bogat! Cine nu-l știe! Și cine n'a auzit că el a fost pricina morții celor doi români în cea din urmă încăerare? Aduce zeci de care de lemne din munții noștri, pășunează în islazul nostru douăzeci de capete de vite. Ce-i pasă ăstuia și altora să-l bage pe notarul nostru în buzunar?

— Sașii trimet deputații la tribunal, și până la Pesta. Nu se mai duce cu mâinile goale. Ung osiile să nu mai scârțâe roata. Noi ce facem? Nu ne mișcăm din sat. Nu batem la poarta dreptății. Și celui ce nu bate, nu i se deschide.

— Mă mir de voi că puteți fi atât de nepăsători! Zadarnic simțe și sufere unul pentru toți. Eu când văd vitele sașilor păscându-ne imașul până în grădinile noastre, îmi pierd mințile. Și când văd un sas cu securea la tulpina unui brad din munții noștrii, simt că tae în inima mea. Dar ce poate face un om singur? Propovăduește în pustiu. In vremea asta, voi sărăciți văzând cu ochii, iar sașii să îngrașe din avutul vostru!

Aceste și alte vorbe spune în crâșma satului. Și de multe ori nu era nevoe de trei seri pentru a porni satul întreg înaintea cancelariei.

Sfatul satului era adunat. După hotărârile lui, de cele mai multe ori, bădicul Vasilie Tunsu era trimis în delegație la advocații din oraș, cu rugămintea să grăbească procesul. In două rânduri în fruntea unei delegații de săteni bădicul fusese până în Pesta.

Procesul, totuși, rămânea zătonit undeva. Vasilie

IOAN AGÂRBICEANU

Tunsu nu lua în seamă că n a folosit nimic—cu drumurile lui de până acuma. După câteva săptămâni începea din nou propaganda. De câte ori bea cu un păhărel de vin mai mult, se trezea în el simțul demnității umilite, răzvrătirea în fața dreptății îngenunchiate și se punea pe lucru.

Adevărat e că altceva de lucru nici nu avea. Moșia i-o lucra în parte un frate mai mic, calul paștea în grădina mare cât un hotar, iar „dumnealui" se plimba pe ulițele satului, cu bastonul de corn în mână, cu cizmele lustruite, cu cămașa albă frumos încrețită. Ce-ar fi făcut cu ziua de cap, dacă nu s'ar mai fi hodinit pe un scaun în crâșma satului, cu un pahar de vine înainte?

* * *

Așa îl apucă izbucnirea războiului pe bădicul Vasilie Tunsu. Vestea îl ajunse în crâșmă, și era binișor băut. La început nu-și putu da bine seama de ce răzoi e vorba. Credea că s'a sculat creștinătatea împotriva turcului. Și cum știa istoria lui Mihai Viteazu, începu să povestească însuflețit ce bătae au să mai mănânce turcii dela români.

— Dar ce stai să vorbești, bădicule, zise dascălul, alb ca varul, dela o masă vecină, unde bea singur și amărât bere—, „ce stai să vorbești! Nu-i ce crezi dumneata!" Și el începu să-i lămurească ce războiu se pornește acum.

Bădicul nu se dumiri curând. Se făcu că înțelege, bău mai departe, rămase pe gânduri vreme îndelungată. De odată izbi cu pumnul în masă, și zise cu fața luminată:

In sfârșit! Mulțumită lui Dumnezeu, va birui și dreptatea noastră!

Crâșma era plină de oameni îngrijorați. Toți îl priviră.

— Va birui! Vă spun eu! Și sunt gata să fac prinsoare cu oricare din voi: Peste o lună eu voiu locui în casele lui Wagner. Și munții și pământul vor fi ale noastre. Ducă-se dracului proces cu advocați cu tot. Nu mai avem lipsă de proces! Trăiască dreptatea!

Oamenii îl priveau mirați, nedumeriți.

— Ce tot spui bădicule? se amestecă iarăși dascălul în vorba lui. „Cum să birue dreptatea satului? Crezi dumneata că pentru asta a început bătaia? Dar nici grije n'are nime de necazurile noastre. Răfuiala e între țările cele mari.

— N'au grije străinii, dar au ai noștri! răspunse bădicul cu însuflețire înverșunată.

— Ai noștri? întrebă mirat dascălul, „domnii" noștri?

Bădicul făcu un gest de dispreț pentru cel ce nu înțelega atâta lucru, și apoi, întors spre săteni, zise:

— Credeți voi că România nu ne poartă de grije? Ca mâine trec munții! Și iată vă spun: într'o lună eu o să locuesc în casele lui Wagner. Ne vom lua munții, pământul răpit dela strămoșii noștri! Trăiască dreptatea.

Dascălul nu mai răspunse nimic. Oamenii începură să vorbească în șoaptă.

Dar, după o lună bădicul Vasilie Tunsu în loc să se mute în casa lui Wagner, se mută din Aluniș în închisoarea orașului pe trei luni de zile. Nu-și ținuse gura în ziua aceea, nici în zilele următoare. Ba, amețit de vin, îi spuse și notarului sas în față că Alunișul nu mai ține la proces, că a început un proces cu mult mai mare din care dreptatea Alunișenilor va eși biruitoare.

Mersese cu trăncănelile lui așa de departe în cât, cerându-li-se cheltueli noui pentru proces, reuși să convingă majoritatea consiliului comunal să nu mai voteze nici un ban. Dar când a fost la vot, oamenii s'au temut să-și vădească credința. Bădicul se aprinse ca un vreasc uscat și i-a spălat în lături acolo în sala primăriei, fiind de față notarul.

Urmarea fu arestul de trei luni, de unde se înapoie și mai înverșunat. Umbla nehodinit pe ulițele satului, spunea, cui întâlnea, veștile cele mai noi din război, desfăcând gazeta ce o purta acum vecinic după șerpar, ori stătea ceasuri și zile întregi în crâșmă cercând să convingă pe toți câți intrau că nu va mai trece mult și cei trei munți precum și pământul luat de sași, va trece la români.

Când se porni războiul României sătenii din Aluniș la străduințele bădicului Vasilie Tunsu, alungară din pășunea de lângă sat vitele sașilor, și aduseră la păscut aici, cu mare alai, cireada din Aluniș. Mulți intrară cu securile în pădurile de brad din cei trei munți.

Nici un semn de împotrivire nu se arătă din partea sașilor.

— Au fugit jandarmii, s'a topit și puterea sașilor; spunea bădicul cu încruntare, trecând dela un grup la atlul. „Nu v'am spus că nu mai avem lipsă de proces? Iată, vedeți înși-vă. Acum pot spune ca dreptul Simion din Evanghelie: „Slobozește doamne pe robul tău în pace".

Dar bucuria nu ținu mult. Peste locul acesta de pășune începură, după câteva zile, să șuere gloanțele patrulelor, și nu peste mult, al obuzelor. Alunișul și împrejurimile ajunsese câmp de luptă. Oamenii, cu vitele, cu merindele ce-au putut lua pe apucate, s'au adăpostit în creerii munților.

Când s'au coborât în sat, după săptămâni, jale și prăpăd. Și cei cu pene de cocoș la locul lor. Chiar și notarul.

Bădicul Vasilie Tunsu nu se arătă prin sat până toamna târziu. Nime n'a știut vr'odată pe unde a umblat. Nici jandarmii cari l-au pus la cazne să mărturisească. Urmarea fu că a mai stat vr'o patru luni la răcoare.

Când l-au slobozit bădicul a tras în gazdă la un crâșmar și a trimis vorbă în Aluniș să-i aducă calul. Bădicul slăbise, era pământiu la față, dar se ținea drept ca un soldat, și era mai dârz ca ori și când.

Abia bău câteva păhărele de vin, și zise birtașului român:

— Cred că au scăpat de dorobanț și-și fac de cap. Dar se va întoarce foaia, și atunci să vezi răzbunarea noastră.

Birtașul, om pățit, îi făcu semn să tacă, dar bădicul se aprinse și mai rău. Acum nu se mulțumea cu cei trei munți și pământul luat dela strămoși. Alunișenii trebuiau să tragă brazda de hotar prin mijlocul moșiei săsești.

După ce-i sosi calul, bădicul plăti, încălecă și porni spre Aluniș. Drumul trecea prin comuna săsească în ceartă de veacuri cu Alunișul. Când ajunse pe ulița largă în dreptul caselor lui Wagner, bădicul își opri calul și începu s'o cerceteze amănunțit. Iși trecea surul pe dinaintea frontului, privea casa dintr'o parte și din alta, și iar venia și se opria înaintea ferestrilor mute, cu obloanele verzi închise.

Sași și frâule se opriau în drum și-l priveau. Unii se apropiară de bădicul și-l priveau mirați. Nu-l cunoșteau. Și se întrebau: Are o treabă cu Wagner?

— Pe cine cauți dumneata? îl întrebă o frâulă.

— Nu caut pe nime.

— Nu?

— După cum vezi.

— Da' de unde ești dumneata?

— Din Aluniș!

— De-aici din Aluniș?

— Vezi bine!

— Și, dacă nu cauți pe nime de ce te-ai oprit aici? îl întrebă un sas.

—Nu-i slobod să se oprească omul înaintea casei lui?

— Casa dumitale? Ce vorbești! Asta e casa lui Wagner dela noi, a sasului celui bogat.

— A fost! Nu mai este a lui!

Oamenii tăcură: se priviră cu înțeles și cu spaimă. Era de bună seamă un nebun.

— Dar unde e d. Wagner? Nu se vede pe acasă?

— E dus la oraș, spuse cineva.

— Și poarta e încuiată, adause repede altul, crezând că vor scăpa astfel mai ușor de nebun.

— Nici nu am eu treabă cu dumnealui. Să-i spuneți numai că-mi place casa. Palanul l-ar putea drege puțin. Și ferestile să le lase deschise. Nu-mi place aerul de mucegai. Așa să-i spuneți.

Și, după ce-și mai plimbă de câteva ori surul prin fața casei lui Wagner, porni la trap spre Aluniș. Intre cei din urmă sosiți înaintea casei erau vr'o câțiva cari îl cunoșteau pe bădicul. Și pe când cei ce nu-l cunoșteau stăruiau că e un om nebun, cei din urmă erau de altă părere:

— E Vasilie Tunsu din Aluniș. Nu-l cunoașteți? Nu-i zmintit, ci-i un îndrăzneț fără pereche.

După nume toți sașii îl cunoșteau pe cel ce nu lăsa să fie uitat nici o săptămână procesul dintre cele două comune.

Toți înțeleseră că-l amenință și că și-a bătut joc de ei.

Abia se hodini bădicul o săptămână acasă, și fu pornit din nou pe drumurile judecăților. El nu tăgădui nimic. Nici nu i-ar fi folosit. Wagner adusese ca martori pe toți sașii și frâulele cari îl auziră vorbind prăpastiile acele.

Pe atunci, după retragerea trupelor românești, era înverșunare mare împotriva noastră. Bietul bătrân rămase în temniță până începu revoluția cu destrămarea armatei austromaghiare. Sosi în Aluniș odată cu cei dintâi soldați întorși de pe fronturile de luptă. Era o fierbere și o învălmășeală cumplită. Oamenii se întoarseră parcă beți de pofta distrugerii. Pușcau toată noaptea, spărgeau geamurile birturilor și ale primăriei.

Bădicul Vasilie Tunsu se zăpăci, se îngrozi, apoi fu luat și el de valul omenesc: părea că numai acum își aduse aminte de răzbunarea lui. Și, în seara a treia dela sosirea în Aluniș, după ce benchetuiră până târziu în crâșma satului, bând fără plată, bădicul se ridică depe scaun și zise celor vr'o treizeci—patruzeci de oameni înarmați.

— Fraților, a sosit ceasul dreptății noastre. Munții și pășunea sunt ale noastre de acum, căci cine ar mai îndrăzni să ni le ia în România? Dar voi știți că eu mi-am pus ochii pe-o casă. Pe casa lui Wagner. Dacă-mi sunteți frați adevărați mă veți ajuta în noaptea asta să mi-o iau.

Oamenii erau amețiți de băutură. Incepură să răcnească. Unii erau de părere că toți sașii din satul vecin trebuesc alungați. Au hodinit destul pe pământ românesc și i-au supt vlaga. Se ridicară și porniră cu toții din noapte. Satul săsesc nu era departe. După un marș de treisferturi de ceas, ajunseră.

Sparseră poarta lui Wagner, și năvăliră urlând în curte. Bădicul era în fruntea lor.

Sasul, bătrân de peste șasezeci de ani, dar om voinic și cuminte, om pățit, dacă văzu că năvăliră în curte, nu se mai ascunse. Cu o lumânare în mână, eși în pridvor. Oamenii strigară cumplit văzându-l. Dar el le dădu liniștit: Bună seara.

In curte se făcu liniște.

— Jupâne Wagner, dumneata m'ai băgat în temniță pentrucă ți-am prorocit biruința dreptății. Iată am venit să-mi dai casa în primire. Am eu slăbiciunea asta să locuesc în casa dumitale. Tot cu banii storși din moșia românilor a fost făcută. Nu-mi trebue nimic ce ai în ea. Pereții goi să mi-i lași. Și acum deschide-ne pivnița, și dumneata vezi de-ți adună ce ai prin casă, pune-le în car și pleacă.

Oamenii strigară „Ura" și-l ridicară pe bădicul pe brațe.

Sasul, om cuminte, nu se împotrivi. Le dădu cheile dela pivniță. El intră în casă, aprinse lămpile în toate odăile. Cu nevasta și cu o fată măritată, al cărui bărbat încă nu se întoarse de pe front, începu să împacheteze.

In curte începu petrecania. In pivnița lui Wagner era vin vechi. I-ar fi trăznit repede, dar în pivniță găsiră caș și pâne, șteunduri de brânză. Oamenii începură să mănânce și să bea. Cântecele nu mai conteniau. Sasul, spre miezul nopții, coborî în curte, merse în grajd și scoase doi boi albi, mari și grei ca niște ziduri. Carul era plin, nu mai încăpea nimic.

Bădicul urmărea pe sas și pe cele două femei de când începură să aducă lucrurile din casă la car. Era foarte neliniștit, și clipea des din ochi. Iși uită să mai bea, părea că stă pe-un furnicar.

Dar când văzu că sasul înjugă boii, bădicul Vasilie Tunsu nu se mai putu stăpâni. Se ridică în picioare, zise: Fraților, și izbucni în plâns. Nu se putea liniști, plânsul nu-i lăsa cuvintele, și el făcea gesturi desperate.

„Fraților" reuși să spună în sfârșit. Nu putem lăsa pe omul acesta să-și iee lumea în cap. Unde să meargă? Ce să facă acum la bătrânețe? Și unde se va mai simți el la adăpost ca în casa lui? Am fost un ticălos că v'am adus aici! Nu-mi trebue casa lui! N'am nevoe de nimic! Ce-mi mai trebue mie sau nouă dacă suntem în România? Dreptatea e a noastră de acum. De ce să asuprim și să chinuim oamenii? Ducă-să dracului casă! Am casă! Nu-mi mai trebue nimic. Sunt mulțumit!

Și el, beat de tot, începu să plângă cu hohote.

Ceilalți strigară din răsputeri:

— Bravo! Trăiască bădicul Vasilie Tunsu! Ce-i trebue lui casă? Drept spune! Are casă! Și chiar de nu ar avea, cum să ia casa altuia? Cum se poate? Iaca suntem beți, asta este! Nu mai înțelegem nimic!

Urară și băură din nou.

Un soldat mai bătrân se duse lângă car și zise:

— Jupâne Wagner, desjugă boii, duceți-vă lucrurile în casă și vino să ciocnești un pahar de vin cu noi. Tot e vinul dumitale!

Și, nu peste mult jupânul Wagner stătea între cei patruzeci și bea vin. Către dimineață urla și el și cânta în rând cu ceilalți. Iar bădicul Vasilie Tunsu, bătea, în răstimpuri, palma cu jupânul și zicea: „Ducă-să dracului casă! Am casă! Și cum să te scot eu din ea când e a dumitale? Hm! Drăcie ca asta! Nu mai pricep nimic. Dar casa nu ți-o pot lua: e a dumitale!

Așa se sfârși răzbunarea bădicului Vasilie Tunsu, iar treaba cu cei trei munți și locul de pășune încă nu-l limpezită până azi, cu toate că bădicul a pornit de mult, din nou pe drumuri, pentru biruința dreptății.

I. AGÂRBICEANU

Din „Filozofia mea" de Courteline

Indulgența omului pentru animal este cea mai vie dovadă de superioritatea lui.

* * *

Femeia nu vede niciodată ceeace se face pentru ea. Vede numai ce nu se face.

* * *

O adevărată voluptate este să fii crezut idiot de către un imbecil.

* * *

O doamnă îmi afirma într'o zi ca ceva foarte natural:

— Nu gândesc niciodată. Asta mă obosește. Și chiar când gândesc, nu gândesc la nimic.

Sunt oameni la cari dorințele nasc numai când au certitudinea că le vor putea împlini.

Dacă nebunia nu câștigă nimic în contact cu rațiunea, în schimb rațiunea sufere în contact cu nebunia.

* * *

Cineva afirma că 'n diplomație cea mai mare îndrăzneală e să spui adevărul. Se prea poate. E posibil, însă nu e sigur. De fapt pentru un diplomat cea mai mare îndrăzneală e să spună adevărul când se crede că spune o minciună și să spună o minciună când se așteaptă adevărul.

* * *

E mai ușor să-ți schimbi religia decât cafeneaua.

Moștenire

Baronul Rotschild dădea celor doi fii ai unui fost servitor al său câte cincizeci de franci de om pe lună. Unul din frați muri. Celălalt se prezentă baronului care, ca de obiceiu, îl primi imediat și-i dădu cincizeci de franci.

— Dar banii fratelui meu? întrebă cel care supraviețuia.

— Fratele dumitale este mort...

— Ei și, răspunse celălalt, ai avea dumneata intenția să-l moștenești?

Din „Faust"

FAUST

Adâncit-am până'n funduri tot ce e filosofie,
Medicină, drept, ştiinţă, psihici, legi, teologie,
Vai, şi totul, — dar zadarnic, căci nimic n'am folosit...
N'am făcut un pas nainte, — am fost numai un zmintit.
Mi s'a zis pe rând: magistru, doctor, culme strălucită ;
Şi discipoli mă urmară cu voinţa nimicită, —
Dar în dreapta, dar în stânga, dar în sus ca şi în jos
Ei mişcatu-s'au zadarnic...— totu-a fost făr' de folos.
Astăzi ars e al meu suflet de o rea dezamăgire...
Ce e drept, — mai multă carte ştiu ca 'ntreaga omenire..
Medici, filosofi ori preoţi i-am lăsat în urma mea,
Indoeli, prejudecată, să mai am nu s'ar putea, —
Şi 'ngrozire, nici de oameni, nici de draci, nici de nimica...
Dar iubirea de-o potrivă părăsitu-m'a cu frica.
Dacă ştiu ce-a şti se poate, bucuriile-mi s'au scurs,
Şi torentul cald de zile nu-şi întoarce al său curs...
Totul e zădărnicie, amăgire şi nimic...
Ca cei mari mă simt de mare, şi ca micii sunt de mic.
N'am lăscaie, nu mă bucur de vre-un bine, de vre-o slavă...
Mai de plâns sunt ca un câine.. .Beau tot fiere şi otravă...

(Pauză)

Doar magia îmi rămâne s'o mai cerc,—voesc să ştiu
Dacă spiritu-mi va spune Dumnezeu că este viu.
Adevăru 'ntreg să-l aflu este ţinta ce râvnesc,
Cu ce se-află scris la carte nu mai vreau să m'amăgesc.
Vreau prin cuget Universul să-l străbat în înălţime,
Orice taine, orice forţe s'ar afla cuprinse 'n el.
Intocmesc de azi nainte setea mea, şi al meu ţel...

(Către fereastră)

Lună dulce şi tăcută cu lumină argintie,
Mai aruncă-ţi o privire şi cea ultimă să fie
Peste vechea zbuciumare ce cutremură-al meu piept, —
Tu-mi ştii nopţile pierdute de nebun şi de 'nţelept...
Peste cărţi şi pergamente aplecat fără 'ncetare
M'ai văzut până la ziuă în aceiaş aiurare...

(Pauză)

A! hârtoage blestemate!—lună dulce,—scumpa mea,
Să mă 'nalţ până la tine cum de multe ori aş vrea,
Să plutesc de-asupra nopţii, peste lumea ta de astre,
Peste peşterile-ţi negre, peste văile-ţi albastre;
Şi dansând, din nou impuber, printre raze de argint,
Bătrâneţea mea prin forţa tinereţii s'o desmint, —
Iar pe iarba ta suavă să-mi refac o viaţă nouă
Din argintul tău fluidic şi din rumena ta rouă.

(Pauză)

Vai, dar nu : realitatea e 'ntre-aceste ziduri vechi,
Printre care umblă şoareci strecurându-se perechi,
Ziduri ce, 'năuntru lasă abia luna să străbată
Ca un petic mic de-albastru zmuls din doma înstelată.

(Pauză)

Ah ! privelişte posacă !—Peste tot sunt numai cărţi...
Pergamente 'ngălbenite, astrolabe vechi, şi hărţi,
Sau pahare, sticlărie, şi unelte ruginite,
Mese rupte, şi catedre pe trei sferturi putrezite, —
Moştenire strămoşească ! — iată 'ntregu-mi Univers,
In zadar se scurse timpul negrăbit în al său mers,
Nu cunosc nimic din viaţă... deci nu este de mirare
Dacă tâmpla mea zvâcneşte, dacă pieptul meu tresare,
Şi mai trebuie 'ntrebarea să mi-o pun, de ce suspin
Când veninul mi-arde în suflet şi-am în inimă un spin,
Când născut am fost de viaţă pentru viaţă,—şi mormântul
L-am închis de viu asupră-mi pentru a-mi fi de veci vestmântul...
Pretutindeni împrejuru-mi iată, zac putreziciuni,
Oase, stârvuri tăbăcite, scrum de vechi deşertăciuni.

(Pauză)

Ah! sublimă ciocârlie, suflet alb răpit din ceruri,
Rupe laţul ce te leagă, şi afundă-te 'n misteruri.

(la o carte in-folio)

Da!—Aci e cartea veche scrisă chiar de Nostradam,
Fie-ţi dânsa călăuza... E credinţa ce mai am.
Aţinteşte-a ta privire peste întreaga veşnicie
Şi din spiritul ce-o umple fă a ta filozofie...
Vei simţi atunci în tine năvăliri de forţe noi
Şi vei fi atunci cu zeii sau vei fi dintre eroi,
Nu cerca să poţi enigma s'o deslegi prin cele scrise.

(arătând pe carte)

Despre-aceste vagi simboluri, ci aruncă-te 'n abise.

(Pauză)

Haide! Sunt cu voi alături ne 'ntrerupte 'nsufleţiri...
Dacă nu sunteţi năluca unor simple 'nchipuiri
Imi veţi da răspunsul vostru...

(Deschide cartea şi se uită la semnul cabalistic al Macrocosmului)

A!.. Extază nesfârşită,
Macrocosm, — de-a ta emblemă e făptura mea răpită.
Cufundat sunt într'o mare de plăceri,—mă simt schimbat.
Sunt tot eu, şi altu'n mine pare-acum că s'a 'ntrupat.

(Pauză)

Ce virtute se ascunde în această 'nfăţişare,
Căci privind-o, eul însuş cade 'n propria-i uitare,
Iar un altu'n locu-i naşte, şi acesta, mai deplin:
Soare nou, de aur vesel pe al vechiului declin.

(Pauză, uitându-se pe carte)

Dumnezeu creat-a oare semnu-acesta de magie
Spre-a ne da o vie rază din a sa mărinimie,
Sau e omul care singur e prin sine Dumnezeu ?
Intunerecul orbirii a pierit din jurul meu...
Tot ce e, — mi se supune, şi 'ncep haosu-a'l pricepe,
Cum nimic nu se sfârşeşte, şi nimic cum nu se 'ncepe,
Cum mişcarea vieţii este peste tot, şi ne'ncetat...
Şi cuvintele de taină ce mi-a spus un învăţat :
„Lumea spiritelor nu e cum o judeci,—o problemă...
„Şi—este mintea înorată sub a vârstei diademă...
„Dar curaj discipol tânăr, vor veni acele zori
„Când coprinde-vei în suflet ale-adâncului comori".

(Priveşte semnul)

Oh! cum tot se mişcă 'n haos: Soare, stele, cer şi lună
Intocmind a veşniciei armonie împreună.
Cum coboară mii de forţe! Cum se urcă! Cum revin!
Cum din amfore de aur varsă-al vieţii dulce vin...
Cum, cu aripi fremătânde umplu cerul de-o vibrare
Ce se face tot mai blândă sau ce creşte tot mai tare.
Sfânt spectacol! dar.. .cădere pentru mine, căci nu pot
Să strâng firea toată 'n braţe şi al ei să fiu de tot.
Să m'adăp cu viul lapte care-i face nemurirea,
Tinereţea, prea-puterea, frumuseţea, strălucirea...
E zadarnic ! de pe ţărmul apei largi o celebrez
Şi nu pot cu-o picătură setea mea s'o îndestulez.

(Reia cartea)

Ah, dar iată! Semnu-acesta are forţe mai depline
Viu pământ, e al tău spirit ce se află lângă mine
Simt de-acuma fiorii magici de-aripări, de fremătări,
Şi un fluviu prin artere de suave îmbătări...
E o flacăre cum este cea din vinuri spumătoare...
Mintea mea se limpezeşte, e din nou cutezătoare
Şi să port mă simt în stare pământeştile dureri,
Bucuriile supreme şi supremele plăceri,
Pot să 'nfrunt furtuna vieţii şi a gândului furtună —
Dar pe frunte-mi nori se-adună
Cerul tună,
Luna moare,
Lampa mea fâlfâitoare
Piere 'n aburi deşi şi groşi,
Ochi fatali şi fioroşi
Mă fixează, mă pătrund
Până 'n fund....
Roşii fulgere sclipesc,
Săbii, săbii, mă orbesc.
O suflare, rece, rece
Prin tot corpul mă petrece.
Spirit aprig, te simt bine,
Eşti aci, eşti lângă mine,
In tot sufletu-mi tresari.
Ca o mare agitată...
Eşi, — arătă-te, — apari !
Negrul Acheron
Chiar de-ar fi să-l trec îndată,
O voiesc, — o cer, — ordon.
(Spiritul apare într'o flacără)

SPIRITUL

Cine — şi de ce mă chiamă ?

FAUST

O! vedenie grozavă !

SPIRITUL

Invocarea ta se scurse arzătoare ca o lavă,
Răscolit-a tot văzduhul, — deci priveşte-mă !

FAUST

De loc
Nu mă pot uita la tine, — eşti de beznă şi de foc.

SPIRITUL

Şi rugatu-m'a el singur să răspund l-a lui chemare,
Iar de faţă când se află ce-a dorit cu înSetare,
Iată: spaima mistueşte chiar pe omul ce-a urcat
Mai presus de ceilalţi oameni, şi trufia şi-a uitat.
Ha! şi unde e 'ndrăzneţul care-o lume 'nchipuise
Şi trăia închis într'însa: vis semeţ răpit de vise ?
Faust te chiamă, ori un altul îl zăresc 'naintea mea,
Te-avântaşi prin corp şi suflet şi ceruşi a mă vedea
Iar azi tremuri ca un vierme până 'n fundul vieţii tale...
Te privesc, — întorci privirea. 'Naintez,—te tragi din cale.

FAUST

Eu s'am teamă de-o nălucă? Nu, pe viul Dumnezeu !
Faust sunt eu, chiar eu,—nu altul,—şi egalul îţi sunt eu.

SPIRITUL

Din zorii dimineţii,
Prin valurile vieţii
Mă urc sau mă cobor.
Plutesc peste tot locul,
Pământu-l înfăşor.
Sunt aerul, sunt focul,
Cuprind în mine toate,
Sunt cântec, sunt avânt,
Sunt leagăn, sunt mormânt —
Sunt tot ce-a fi se poate.

Trad. inedită de ALEXANDRU MACEDONSKI

Cu prilejul reprezentării lui Faust

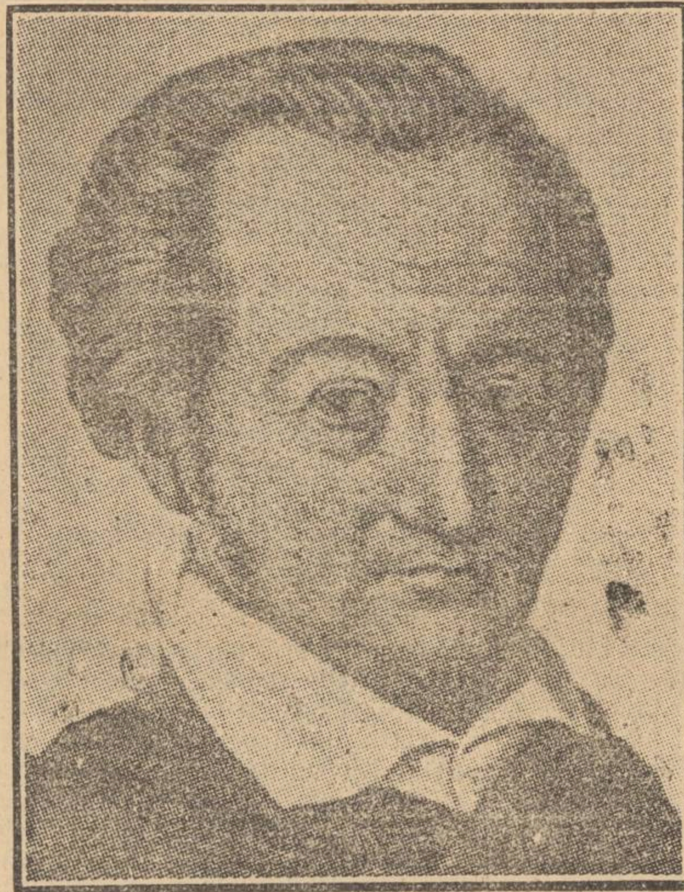
Un traducător în româneşte al lui Goethe

Prima traducere românească mai întinsă, din Goethe a apărut la 1842, în tipografia Curţii, a lui Fr. Valbaum. Titlul : „Suferinţele junelui Werther". Cartea nu poartă, pe copertă, numele traducătorului. Dar Dimitrie Iarca, „vechiu profesore şi inspector de şcoale",—în repertoriu-i chronologic sau catalog general de cărţile române tipărite dela adoptarea imprimeriei („diumetate seclu XVI") până la 1865 — pomeneşte, pentru anul 1842, de o traducere din Werther al lui Goethe, făcută de către Gavriil Munteanu.

Şi George Bariţiu, în „trăsurile biografice" ale lui Gav. Munteanu, cetite într'o şedinţă privată a Societăţei academice române din Septembrie 1870, spune despre colaboratorul său la dicţionarul germano-român :

„In anul 1842, Munteanu ne surprinse cu publicarea Suferinţelor lui Werther, traduse după Goethe. **Numai aşa ceva nu aşteptam noi dela seriosul nostru Munteanu".**

Seriosul Munteanu,—pe când era încă profesorul Seminarului Sfintei Episcopii din Buzău, iar dela „Meditaţii religioase" făcea întâiele „pasuri laice" spre tălmăcirea unui „romanţ",—scria „fără ţeremonii" şi într'o limbă **aprovizionată cu bilşug.** Abia mai târziu,—după ce, în dubla-i calitate de autor didactic de peste munţi şi de director la Gimnaziul Mare Românesc Greco-Oriental din Braşov, inima-i austeră prinsese să-i balanseze între şcoala pumnistică şi cea latinistă—el avea să explice învăţăceilor săi odele şi epodele lui Horaţiu, cu următorul vocabular: nestemperativitate, amoniţiune, metru verbos, merfecerul marinar, persoana alocută, inimicul vincitor. Vorbind de strofele asclepiadice, în care versul gliconic variază cu cel asclepiadic minor, avea să spue că acesta „are mai mult patos şi mişcământ fluctuitiv decât precedentele"; pe Arhiloch îl numea inventatorul „iambului pugnace"; ispăşirea o traducea prin **împăcăţiune;** şi arăta Gabriele Munteanu că „precum într'o strofă se depinge afectul suitor şi clătinitor", într'alta se exprimă „o discordaţiune dupre cercustări".

GOETHE

Dar în epoha când cumpănitul Gavril ieşea din ţepeneala-i insuflătoare de vază şi păşia la nelipsita (credem noi) de vrednicie traducere a patimei primejdioase ce l-a răpus pe tânărul Werther, el stăpânea toată „avuţia şi frumseţa", neştirbită de teorii lingvistice, a graiului de atunci.

Şi de aceea, cu tălmăcirea din Werther, dânsul va conta în istoria culturii româneşti, mai mult chiar decât cu traducţiunile-i din „Operile lui Caiu Corneliu Tacitu, date în tipariu sub auspiciile societatei academice dupa decessulu din vieta a traductoriului".

Pentru versiunea românească a lui Werther, Gavril Munteanu găsise nu numai termeni „tresăritori" dar şi îmbinări de vorbe întru zugrăvirea stărilor sufleteşti cari privesc „înturnarea în sine". Scrisului său de atunci nu i se poate aduce mustrarea pe care Werther o face nobililor „cari s'ar teme să nu piardă din vredniciile lor prin apropiere de lăcuitorii de treapta de gios". Gavril Munteanu nu nesocoteşte nici expresiile cele mai familiare (cari, şi ele, în afară de faptul traducerii în sine a unui roman de dragoste, trebue să-l fi scandalizat pe rigidul G. Bariţiu);

„Nu ştiu ce lipici atrăgător vor fi găsind oamenii în mine, căci mă caută, să ţin de mine", traduce el într'un loc; iar într'altul găsim: „ei se cârmesc cu **gogoşi** şi cu nuiaua". Şi mai departe: „după ce dobândesc ceeace doresc, o papă cu poftă şi strigă mai dă-mi". Până şi diminutizările acestui om de adâncă învăţătură sunt fermecătoare: „să dea **isprăvşoarelor** sau chiar patimilor, nişte titluri zgomotoase".

Un început de purism pumnistic se vede şi în această traducere; cetim (între altele): „în lăuntrul sfântuariului" (adică al sanctuarului). Poate n'ar fi rău ca termenul totuşi să fie adoptat tocmai de moderniştii noştri.

Cred nemerit să transcriu pe de a'ntregul tălmăcirea predosloviei către cititor, din Werther :

„Tot ce am putut găsi din întâmplările nenorocitului Verter, am strâns cu osârdie şi vă pui înainte acestea. Ştiu că o să-mi mulţămiţi. Duhul şi haracterul lui vă va umplea de mirare şi dragoste; soarta-i, de lacrimi.

„Iar tu, suflete bun, tu care acum tocmai arzi de asemenea foc, trage răcoreală din chinurile lui, şi îngădue ca această cărticică să-ţi fie prieten, dacă din preursită sau (din) greşeala-ţi nu poţi găsi pe altul mai deaproape".

Din „trebşoarele ostenicioase" în cari Gavril Munteanu şi-a pus fericirea, desigur că tălmăcirea din Werther e cea mai „durătoare".

BARBU LAZAREANU

CRONICA TEATRALA

Faust

„Faust" este cea mai de seamă operă germană, cea mai de seamă operă a veacului XIX- lea şi una din cele mai de seamă opere ale literaturii universale — o operă la care Goethe a meditat treizeci şi opt de ani, şi în care acest rival al lui Shakespeare şi al lui Omer, deci al poporului elin, a clădit o lume aparte de cugetare şi de poezie. Cineva a spus că Goethe i-a făcut impresia lui Zevs: când l'a văzut întâia oară, aştepta să-l audă vorbind greceşte....

De această operă şi de acest scriitor s'a apropiat familiar d. Soricu — şi nu pentru o traducere gospodărească în proză, ci pentru una în versuri.... prin urmare pentru o adevărată colaborare. Numai pentru această pretenţie d. Soricu merită pedeapsa, pe care un erou al d-lui D. D. Patraşcanu o aplică oamenilor politici ai ţării....

Totuşi, mulţumită unui contact îndelungat cu Goethe, d. Soricu a reuşit din loc în loc să transcrie şi unele versuri armonioase.

Traducătorul are însă un mare merit: a scoborît opera lui Goethe până la înţelegerea tuturora. Din acest punct de vedere, credem că d. Corneliu Moldovanu a procedat bine, jucându-i lucrarea pe scena Teatrului Naţional.

La vulgarizarea lui „Faust" a contribuit mult şi regizorul care a făcut textul „harcea-parcea", — iertaţi-mi expresia, — şi care, atrăgând atenţia spectatorilor spre limbile de foc din cazan şi spre liniile divine ale unei drăcoaice care se târa în patru labe dela rampă către fund, a reuşit să-l treacă pe al doilea plan pe Faust. Cu chipul acesta, meditaţiile filozofului ne mai putând fi urmărite, piesa a pierdut din monotonie. Astfel în scena orgiei, Faust spunea nu ştim ce... Noi însă n'am auzit nimic: Eram ocupaţi cu liniile semi-nude ale unei balerine, care işi contorsiona picioarele pe braţele unui atlet. Interesul piesei a crescut. D. Soare a fost la rampă.

Regizorul a avut dreptate şi din altă pricină. Intr'adevăr, consideraţiile filozofice, biblioteca, biroul... într'un cuvânt: atmosfera de carte, nu oferă nimic interesant publicului. Mai ales că însuşi Faust iese ca dintr'o pivniţă la lumină, căutând fericirea în dragoste, după ce mai înainte o căutase zadarnic printre rânduri şi pe liniile de păienjen ale semnelor cabalistice.

Dar spectatorii, şi mai ales spectatoarele, nu înţeleg nici desfăşurarea evenimentelor. De ce atâta panică, în sufletul Margaretei, pentru o greşală? De ce s'a alarmat „opinia publică" a târguşorului? De ce regrete, omor, nebunie..... când toate s'ar fi putut aranja atât de uşor, aşa cum se aranjează lucrurile astăzi — când nimeni nu dă atâta importanţă faptelor banale de inimă, cu consecinţe anatomice — deci chirurgicale!....

O vecină de stal a suspinat: — Vai, ce rău era pe atunci!...

Iată deci, spre surprinderea noastră, că nici durerea omenească din „Faust" nu mai este actuală. Are şi durerea, moda ei....

Pentru ce şi-a consacrat Goethe toată viaţa acestei opere, cântărind şi ajustând fiecare cuvânt—aşa că fiecare pagină se poate comenta într'un volum? N'au mai multă dreptate poeţii noştri cari lucrează o operă ca „Faust" în trei săptămâni? Ei scriu sub dicteu divin. In clipa când cerul şi-a tras obloanele şi glasul dumnezeiesc a tăcut, — poetul işi desface degetele înţepenite de pe condei şi începe să facă gimnastică cu braţul drept. După un ceas de fuziune între sufletul poetului şi al Dumnezeirii, corectarea unui cuvânt ar avea caracterul unei profanări...

Actorii şi-au dat toate silinţele să intre în intenţiile traducătorului. Cât priveşte pe regizor, — opiniile lui sunt obligatorii...

D. Vraca însă, fără să ţină seamă de focul de artificii din juru-i, a jucat cu artă. Bătrânul filozof (mai ales) şi tânărul pasionat—au fost interpretaţi cuadâncime, cu precizie, cu căldură.... Un glas limpede şi blând a izbutit, cu şoapta lui, să „bată" câteva muzici militare dintre culise.

Rolul Martei, deşi nepotrivit cu talentul d-sale, a fost redat cu fineţă şi vervă de d-na Lucia Hotineanu care, după ce a susţinut cu succes atâtea roluri prime pe scena ieşană, a căpătat în sfârşit şi aici un rol de mâna a doua. D-sa însă a reuşit să facă o creaţie minunată. Incă o dovadă că nici o conspiraţie şi nici o desconsiderare nu pot pune în umbră un adevărat talent.

D-na Aura Buzescu s'a achitat conştiincios de rolul Margaretei.

Iar d. Bulfinski ne-a făcut să ne gândim la un Mefisto tânăr, care n'ar juca după „moda veche" ci... puţin mai omeneste!

M SEVASTOS

Anecdote

In Anglia, în tren :

Un domn, singur în compartiment, aţipeşte. La o staţie se suie alt domn, care aşează în reţea, cu multă grijă, deasupra celuilalt, un paner acoperit. După ce trenul s'a pus în mişcare, o picătură cade pe plastronul celui somnoros care se trezeşte. Acesta fiind un beţiv de frunte, cearcă cu arătătorul picătura, după care pune degetul pe limbă :

— Whisky ? întreabă el pe stăpânul panerului.

— No, Fox-Terrier — răspunde celălalt.

* * *

Intre doi soţi, după un bal costumat:

— Ce sensaţii de artă ! Ce spectacol... de pildă când a intrat Amfitrita...

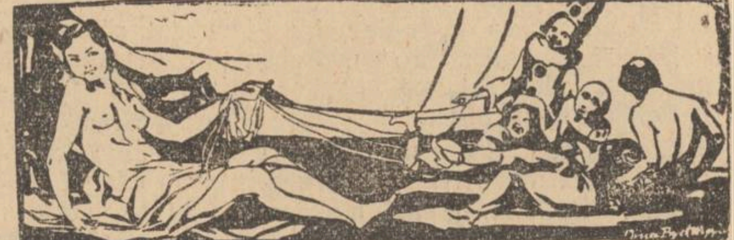
— Amfitrita ?

— Da, Amfitrita... cred însă că tu nu şti ce-i aia...

Jignită, femeia îi răspunde :

— Cum să nu ştiu ? E o boală de pântece.

Confundase pe Amfitrita cu... enterita.

CARŢI ŞI REVISTE

ION AGÂRBICEANU: „SINGURĂTATE"
Nuvele şi Schiţe
Biblioteca „Dimineaţa No. 42

Noul volum de nuvele al d-lui Agârbiceanu aminteşte aceeaş atitudine, aceeaş preocupare de a analiza elementele sufleteşti ale unei lumi noui, lumea Ardealului de după războí, pe care le-am mai întâlnit şi în volumul „Desamăgiri“, apărut anul trecut. Autorul nu desfăşoară energia unei concepţiuni poetice, dar stărue să imprime operii caracterul moral, ilustrat printr'o particulară strălucire sufletească. Astfel în nuvela „La post“ nota aceasta se evidenţiază prin descrierea caracterului preotului Ion Albu, care luptă cu spiritul revoluţionar de după război al sătenilor, până ce reuşeşte — prin bunătatea lui — să-i aducă la dreapta judecată. E acelaş caracter dârz, aceeaş înaltă pornire morală ca în „Popa Tanda“ lui Ion Slavici, fără însă larga putere de evocare şi analiză a acestuia.

Alteori scrisul d-lui Agârbiceanu pare însufleţit de tendinţa unei morale sociale, în care autorul realizează uşoara durere a unui bătrân care — luând obiceiul aperitivelor, plânge, după treizeci şi cinci de ani de căsnicie, pe „cealaltă“, pe care o iubise în tinereţe: „treizeci şi cinci de ani nu m'am gândit la ea şi mi-a fost dragă“. Simplu fapt divers din care autorul scoate tendinţa, cu toată semnificaţia ei: „Ţi-am spus de sute de ori: nu-s pentru tine, om trecut, aperitivele ce au ieşit acum la modă. Iţi zătoneşti stomacul cu mâncările acele claie pe grămadă, iar ţuicile, iată că-ţi strică şi dreapta judecată. Dar las' că-ţi tai eu drumul spre bodegă! Uite, eşti beat turtă: văd după cum te razimi să nu cazi. De aceea n'ai putut mânca nimic la masă! Acum la culcare! Uite tu cu ce istorii să vie acasă un om bătrân! Doamne Dumnezeule! România asta mare! Şi bătrânii se scrintesc“.

Cu o mare putere de reprezentare — exemplu strălucit „Singurătate“ sau „Zavati“, aceasta din urmă cu o notă tragică ce nu ajunge însă la demonstrarea finală —autorul izbuteşte în cea mai naturală plastică să dea un mănunchiu de schiţe şi nuvele psihologice, în care fondul se armonizează cu stilul dând astfel operei o superioară valoare literară. — *George Baiculescu.*

MIŞCAREA LITERARĂ (19 Septembrie). — In articolul „Cartea şi scriitorul“, d. Liviu Rebreanu — vorbind despre arte, literatură, etc. — spune că „Statul înfiinţând un minister anume pentru ele, a făcut demonstraţia evidentă că înţelege să se intereseze de-aproape de dezvoltarea şi propăşirea artelor“.

Prin ce echilibristică logică ajunge d-sa la această concluzie?

Statul înfiinţând un minister al artelor, a făcut „demonstraţia evidentă“ că nu şi-a putut caza toţi partizanii la ministerele existente. Atât şi nimic mai mult.

Cu netăgăduitu-i spirit de obiectivitate, — suntem siguri că d. Rebreanu va face *mea culpa* şi se va aşeza, baremi în această chestie, alături de noi.

SOCIETATEA DE MINE (20 Septembrie). — D. Onisifor Ghibu scrie câteva emoţionante rânduri despre d. Lutz Korodi, fost secretar general al instrucţiunii în Consiliul Dirigent. D-sa fusese scos din această demnitate şi trimis ca director al unui liceu din Timişoara. Acum ministerul instrucţiunii l-a scos la pensie. D. Korodi a refuzat pensia şi s'a expatriat în Germania.

D. Korodi, reprezentant al Saşilor, a dus mulţi ani
Ne părăseşte un spirit de elită.
lupta împotriva maghiarilor alături de românii ardeleni. Prigonit de unguri, d-sa a fost silit să se refugieze în Germania.

Acest publicist de valoare, după războiu, a lucrat în Consiliul Dirigent.

— „Mă simt dator să recunosc, — spune d. Ghibu, — că Korodi a fost nu numai un bun coleg, ci şi un conştiincioş funcţionar de stat. El se identificase perfect cu ideia de stat român, şi numai prin prizma acestuia aprecia şi interesele poporului său“.

„D. Korodi, — urmează autorul articolului, — acest prieten al nostru din zile grele şi, apoi, din zile mari, simţind că în ţara noastră în care la 1919 s'a întors cu aceiaşi dragoste fierbinte, cu care s'au întors şi refugiaţii români, nu mai poate răsufla, — întristat până în adâncul sufletului, — pleacă din nou în ţări străine pentru ca să moară acolo“.

ORPHEUS (No. 5). — Una dintre revistele noastre de specialitate, revistă pentru cultura clasică, „Orpheus“ interesează totdeauna prin câteva studii asupra limbilor şi literaturilor vechi, cât mai ales prin traducerile pe care le publică. In No. acesta continuă d. C. Papacostea cu traducerea în hexametri a Odyseei şi d. Murăraşu cu poemul lui Lucreţiu „De rerum natura“, din care am publicat şi noi câteva fragmente. Este armonizarea metrului vechiu cu accentul tonic al limbii române, improprie în tot cazul dactilului şi siguranţa fixării expresiei. Mai departe: o dare de seamă despre cartea „Ideile rustice ale lui Teocrit“ de T. A. Naum, o parte dintr'un studiu literar asupra „părintelui poeziei pastrale“, cu traducerea cărora, în româneşte, se îngrijeşte d. Naum, care a mai dat în versiune românească rimată „Bucolicele“ lui Virgiliu.

IDEEA EUROPEANA (No. 174). — Aduce un articol, în care d. St. Zeletin arată că istoria concepută ca ştiinţă, adică studiu al cauzalităţii istorice, nu poate fi decât o istorie sociologizată.

Pe când istoria cronologică este o înşirare de autori, de creatori personali ai faptelor istorice, istoria socială este cu desăvârşire anonimă. Pentru istoricul social nu există individualităţi creatoare: istoria se creează ea însăşi, prin atenţiunea colectivă a societăţii; ea se plămădeşte prin propria ei cauzaţie socială.

GRAFICA ROMANA (No. 32, 1925).— Revistă pentru desvoltarea artelor grafice române, apare la Craiova, sub conducerea d-lui V. Molin. Departe de a fi numai un magazin de reclame de breaslă, revista se ocupă despre tot ceeace stă în legătură cu mişcarea grafică din lumea întreagă, publicând articole de orientare profesională, studii şi observaţiuni, precum şi numeroase informaţiuni şi reproduceri după cele mai bune compoziţii eşite la diferitele concursuri ale revistei. Intr'o vreme când toţi profesioniştii îşi au organele lor de întreţinere a relaţiunilor şi cunoştinţelor de care au permanentă nevoe, este îmbucurător că reprezentanţii artelor grafice dela noi îşi dau interesul să susţină această revistă, spre stimularea înfrumuseţării tiparului, a cărui largă extindere a ajuns atât de imperioasă necesitate publică şi pe care „Grafica“ îl cinsteşte cu o îngrijire şi estetică nouă.

In numărul acesta d. V. Molin, care a vizitat expoziţia internaţională a cărţii, inaugurată la Florenţa, în primăvara trecută, continuă descrierea secţiilor: italiană, germană, franceză, engleză, siameză, poloneză şi cehoslovacă, după ce într'un număr anterior a vorbit despre secţia românească.

LA CULTURA (No. 11). — O revistă italiană care nu publică decât studii, remarcabile prin justeţea observaţiunilor şi siguranţa metodică a concluziunilor. Apare sub conducerea profesorului Cezare da Lollis. Un articol „Rafaello şi valoarea universală a artei“ de Achille Bertini Colosso, în care sunt fixate legile universităţii artei lui Raffaello. Spirit care rezumă în sine curentele cele mai vii şi mai admirate din arta contimporană, pictor care pare să fi fixat norme irevocabile şi inderogabile expresiunii figurative, maestru a cărui şcoală se perpetuiază în decursul veacurilor, Raffaello nu este mare pentru rezultatele care stau la suprafaţa acestor trei consacrări a unei critice prea obiectivă. Adevăratele cauze ale măreţiei sale, adică a valorii universale, şi prin urmare eternă, a artei sale, sunt mult mai intime. Câtă conştiinţă, câtă abnegaţie în renunţarea la repetiţia acelor figuri şi scene pe care ştia să le înfăţişeze ca un adevărat maestru, pentru a nu întipări imagini zădarnice, cărora să nu le fi precedat o aleasă viziune intimă; această muncă neobosită în a reîncepe în fiecare zi dela capăt, pentru ca opera de astăzi să fie nu mai puţin profundă şi nu mai puţin demnă ca acea de ieri, Achille Bertini o admiră, o preţueşte. Dar numai aşa artistul poate să scape de acea ruină a manierei, numai pe drumul acesta aspru ajunge să scoată din mii de contigenţe accidentale şi foarte variate, acea comoară preţioasă a unităţii.

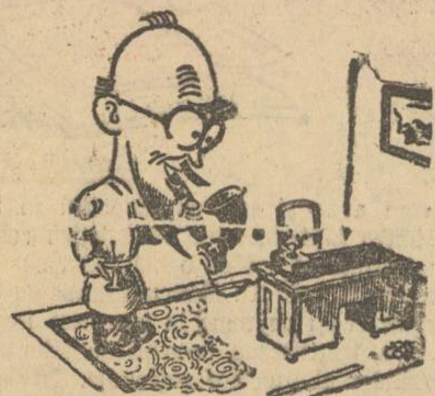
Dacă Raffaello a ştiut să exalteze fasturile credinţei creştine cu un accent pe care am voi să-l numim grecesc, aceasta provine din aceia că în spiritul său s'a elaborat adânc viziunea lumii clasice şi a lumii religioase contimporane, până într'atâta, că de aici a luat naştere un sistem figurativ, cu legitimaţie artistică, pentru ca obiectul întregului să se elibereze de orice suprapunere. E anevoe şi zadarnic să urmăreşti cercetarea, scumpă controlului esteticei normative, dacă Raffaelo a fost mai mare în desen sau expresiune, în graţie sau colorit, în clar-obscur sau perspectivă, în inventiune sau compoziţie, sau în unele din aceste cerinţe combinate, sau în toate acestea contopite la olaltă. Raffaello e mare pentrucă în arta sa niciunul din aceste elemente nu apare de prisos sau separabil, sau numai distinct în minunata armonie picturală care rezultă dintr'o vastă şi neîncetată pregătire, mai puţin ca dintr'o elaborare sinceră şi profundă.

L'EUROPE NOUVELLE (No. 394, 395). Un articol semnat: Gabriel Marcel, pe marginea unei noui cărţi de Adriano Tilgher: „La scena e la vita“. Locul pe care-l ocupă Adriano Tilgher în mişcarea literară italiană este acela al unui critic pătrunzător şi erudit. Dacă amintim numai monumentala lucrare asupra teatrului lui Pirandello, ceeace a făcut ca întreaga intelectualitate universală să se intereseze mai deaproape de teatrul dramaturgului italian, este suficient ca să arătăm cât datoreşte cultura italiană spiritului de analiză şi adâncă cunoaştere al lui Adriano Tilgher. In această din urmă lucrare Tilgher reuneşte studiile publicate în „Stampa“ în care, cu o competenţă deosebită şi o largă cultură filozofică, caracterizează principalii reprezentanţi din dramaturgia europeană. In ochii criticului italian orice operă originală exprimă o viziune a vieţii, — ceeace Germanii numesc „Liebensanschung“, — al cărei interes stă tocmai în a arăta cum se oglindeşte în operă această închipuire a vieţii.

Astfel, recunoaşte Gabriel Marcel, Tilgher ajunge la o sistematizare excesivă, bazat pe un sistem de critică impresionist. Relevăm părerile criticului numai asupra unora dintre autorii dramatici europeni, cari sunt mai cunoscuţi şi mai mult gustaţi la noi. In teatrul lui Bataille, de pildă, Tilgher nu vede decât o supravieţuire a romantismului, dar a unui romantism desbrăcat de orice ambiţiuni metafizice; şi dacă, la fel ca în George Sand, în opera lui amorul ocupă locul central, Bataille nu caută, prin el, o explicare a misterelor vieţii şi universului. In felul acesta îşi ascunde sărăcia ideilor şi intuiţiei, neridicându-se niciodată asupra cazurilor particulare. „Personagiile nu trăesc aci decât pentru a iubi; toată viaţa lor se reduce la amor — amorul susţinut din lacrimi, din suspine, din nostalgie, din regrete, — amorul sensual, pământesc“. Romantism individualist, anarhic, anteburghez şi pesimist, care tratează amorul ca pe o forţă primitivă şi pe care civilizaţia încearcă în zadar s'o stăvilească. Adevăratele succese, cele mai bune piese ale lui Bataille, Tilgher le socoteşte pe acelea care pun în scenă femeea ajunsă în apropierea declinului şi a cărei pasiune capătă, prin aceasta, o intensitate excepţională.

Cu totul deosebit este Tilgher faţă de François de Curel. „Teatrul acestuia — spune el — înfige rădăcinile sale în viziunea darvinistă a vieţii, în care acest suflet de vânător pasionat a trăit în imediat contact cu natura sălbatică, găsind astfel cu ce să-şi traducă mai propriu tendinţele sale intime.“ Personagiile lui, Tilgher le găseşte cu voinţă lucidă, cu inteligenţă clară, încordaţi până la afirmarea puternică a personalităţii lor. In afară de această forţă primitivă, care este resortul lor esenţial, se mai află în ei o altă realitate, o individualitate mai mult spirituală; idealul aci nu mai e vaporos sau eterat. Teatrul lui Curel, pune în scenă numai faliţi; personalitatea superioară, edificată cu preţul multor suferinţe, pe solul vulcanic al instinctelor se răstoarnă prin turburările pe care le determină. Pesimismul lui Curel capătă astfel un fundament logic.

Fără să mai insistăm asupra părerilor lui Tilgher despre teatrul lui Lenormand, remarcăm observaţiunile lui despre teatrul actual al Europei. Una din caracteristicile culturii actuale constă în ochii lui Tilgher dintr'un efort determinat de a cunoaşte sau de a traduce viaţa în puritatea sau libertatea ei infinită. In aceste condiţiuni dramaturgul va căuta să ajungă la ceeace întrece conştiinţa fiinţelor, chiar când acestea sunt susceptibile de a lua cunoştinţă de propria lor natură; astfel că teatrul tăcerii derivă în mod logic din vitalismul bergsonian. Şi fără îndoială că numai aci stă sensul încercărilor lui Maeterlinck. Astăzi, conchide Gabriel Marcel, se agită însă ideea de a transpune pe un plan realist, între contingenţele vieţii actuale, ceeace nu s'a încercat decât în domeniul simbolului, la care proces cercetările lui Freud contribuesc în a uşura trecerea dela un plan la altul.

Din practica doctorului Nesângerescu

1

Păstraţi! Va urma.

„Allo! Allo Casa doctorului Nesângerescu ?

— „Da, cine e acolo ?“

— „Aicea este camerista domnişoarei Madeleine Pedesudetio.

„A celebra artistă de cinematograf? Ce s'a întâmplat ?“

„Domnişoara roagă pe domnul doctor, să vie numai decât. A cerut pedicuristului ei, să-l taie o bătăţură, şi mi se pare că a tăiat cam adânc, căci curge sângele berechet şi evenimente sângeroase nu plac domnişoarei mele decât la cinematograf. A leşinat.

„Vezi, astea sunt urmările, când taie nepricepuţi.

Spune-i, să kukirolizeze

Voi veni imediat. Intre timp adu din farmacia sau drogheria cea mai apropiată ceeace spun: notează te rog: întâi un pachet Kukirol de baie pentru picioare. Asta ar trebui să fie în fiecare casă, mai ales dacă ai un nume aşa ominoa ca domnişoara Pedusidatio. Pentru baia întâia e de ajuns un pachet mic pentru..... lei, pachetul mare costă.....lei. Baia *Kukirol* are efect desinfectant. Intăreşte muşchii şi nervii, împiedică sudoarea abondentă, şi arsuri a picioarelor. Ce spui ? Domnişora a făcut băi cu acid chromic ? Eşti dată dracului ? Nu ştiu, cine e medicul, eu ori d-ta ? Este foarte regretabil, că se recomandă atât băile de picioare cu acidul chromic; de fapt înlătură sudoarea distrugând însă anumite celule a pielei. Să nu-mai îţi vie în gând să faci o baie de picioare cu acid chromic, ci să întrebuinţezi numai adevăratul **Kukirol**. Pentru al doilea cumpără un pachet pudră pentru picioare **Kukirol**. Baia se face seara şi pudra se întrebuinţează dimineaţa. Baia face ca seara să ai cald la picioare, şi din această cauză se recomandă în ceasuri de insomnie, care în multe cazuri îşi are origina în picioare reci; pudra are acelaş efect în cursul zilei. Se ştie că oameni cu sudoare la picioare întotdeauna sunt mai mult expuşi răcelei decât alţii. Pentru al treilea o să ceri un pachet de plastru *Kukirol*, care va îndepărta în mod sigur bătăturile nesângeros, fără dureri şi pericol. Seria întreagă de medicamente necesare pentru îngrijirea picioarelor, nu costă decât lei——.Dar să fii atent ca să ţi se dea de fapt *Kukirol* cu marca „Cap de cocoş“. Peste cinci minute voi sosi în persoană“.

Secţia noastră ştiinţifică, care este sub conducerea de medici, trimite gratuit sfaturi în toate chestiunile relativ la îngrijirea picioarelor, numai contra mărcei pentru răspuns. Mai trimite la cerere broşura instructivă despre necesitatea îngrijrii a picioarelor.

Fabrica de kukirol. Gross-Salze lângă Magdeburg.

Reprezentanţă generală pentru toată România: ANTON STEINER, Bucureşti, str. Popa-Russu No. 4.

Depozite pentru en gros: Drogueria „Apollo“; drogueria „Standard“; drogueria Opreanu, Rudeanu şi Săvuleanu; drogueria „S-ft. Gheorghe“; drogueria „I. Zaharia“ şi drogueria „Centrală“.

Figuri din literatura italiană de azi

Ardengo Soffici

După ce s'a afirmat încet-încet, este azi un nume al literturii italiene. Criticii (Serra, Papini, Prezzolini, Russo, Flora) îl socotesc drept cel mai desăvârşit „artist“ dat la iveală de mişcarea futuristă în ţara lui F. T. Marinetti. Este în orice caz educatorul tinerelor generaţii de literaţi şi de pictori de acolo, prin introducerea experienţei impresioniste, din Franţa mai ales, formându-se el însuşi în mediul artistic al Parisului de după 1900. S'a luptat pentru introducerea literaturii de avangardă în Italia şi a învins. A arătat concetăţenilor săi ce este Impresionismul, din punct de vedere teoretic (critică de artă şi literară), dar şi din punct de vedere practic (tablouri şi cărţi). Astăzi Soffici are şcolari (Pietro Jahier în orice caz).

Dar cu tot acest cosmopolitism al său, rămâne o figură florentină prin spiritul şi prin acea „schietezza“ toscană care-i însufleţeşte scrisul. De altfel însăşi afirmarea lui ca artist şi scriitor se leagă de mediul florentin, atât prin ceeace este pitoresc în viziunile sale, cât şi prin participarea la mişcarea de la revista „La Voce“. Pentru a nu mai vorbi de incapacitatea sa de-a se înstrăina de clasicism (Ugo Foscolo), cu toate exagerările futuriste la care s'a dedat (Chimisme lirice), cu toate silinţele sale de-a se complica din punct de vedere intelectual.

Pe scara valorilor estetice (în conştiinţa criticei crociane mai ales), stă mai sus cu o treaptă decât Marinetti şi Papini. Ii lipseşte — pentru a fi artist întreg — puterea analizei şi adâncimea în reflecţii, puterea de-a creia fiinţe, pătrunderea psicologică. Mare stilist, se uită uneori în lungimi de începător şi se lasă încântat de prea multe efecte uşoare.

Intreaga lui dogmă estetică stă în gustul pentru „cuvântul artistic“. Prin aceasta, schimbând viaţa în artă, o binecuvântează.

Lipsit de-o lume lirică organică şi unitară („nucleele lirice“ ale crocianilor), trece drept cel mai bine înzestrat dintre diletanţii literaturii contimporane. Arta lui adevărată este o artă de semne, de suggestii, de fragmente coloristice, de străfulgerări aurite. „Adevăratul Soffici este pictor“, chiar când scrie (de fapt este şi apreciat pictor, peisagist, cu pânze expuse în Pinacotecile Statului: victoria cea mai dureroasă a avangardismului său).

Vede totul în raport de coloare. Este un descriptiv prin excelenţă. Totodată atâta de liniar, încât suggeră lui Francesco Flora această formulă: „Soffici scrie cu lumina“.

Născut într'un cătun din apropierea Florenţei (1879), s'a afirmat târziu, pela 30 de ani, după ce fusese şcolar dizident, student la Belle-Arte, impiegat de birou, desenator pe la ziare. Papini are şi meritul de a-l fi descoperit şi apreciat cel dintâi (1905), cu toată faima lui de „nimicitor de reputaţii“, incapabil de o înţelegere mai omenească.

Istoria picturei şi a prozei italiene din prima jumătate a veacului al XX-lea va trebui să vorbească de Ardengo Soffici.

In stadiul de „autobiografism“ în care se găseşte această literatură, ar fi cu neputinţă ca puternica personalitate a acestui scriitor să nu se impună. Diletantismul lui Soffici (e pictor, poet, prozator, critic, gravor,... sociolog), găseşte cel mai necondiţionat sprijin în scepticismul său total, cu o singură excepţie: Arta! Iată singura lui credinţă. Ea îl mântue de unele exagerări, în numele ei îi sunt trecute cu vederea unele violenţe de limbaj (de tipul Papini-Giuliotti-Beceri), ori unele excentrităţi; cultul pentru Artă l-a scăpat de excesele futuriste (efr. cartea intitulată Bif§zf+18), care-i puteau fi fatale.

De aci şi respectul lui Soffici faţă de lucrul tipărit. Poligrafomaniei contemporanilor săi, opune numai câteva cărţi: un roman cu substrat liric, autobiografic, rău construit, aproape scos din circulaţie („Lemmonio, Boreo“; tendinţe satirice, sociale, plus cadru de aventuri donquişoteşte; rămân totuşi din el „fragmente“ de antologie); câteva opere de doctrină futuristă, de netăgăduită valoare istorică pentru cultura italiană modernă; o serie de remarcabile articole de critică literară şi artistică (Cezanne, Rejas, Ganguin, Renoir, Rousseau, Picasso), prin revistele pariziene, dar mai ales în „La Voce“; o carte de războiu—cea mai izbutită „carte de războiu“ a Italiei, „Kobilek“, mai izbutită decât „Come ho visto il Friuli“ a lui Mario Puccini; un „Jurnal de bord“ (1915), cu care are meritul de a fi introdus un nou „gen“ în literatura italiană, şi care a făcut apoi şcoală: fragmentarismul cu substrat liric-autobiografic (lansat de Renato Serra, acestui „ziar sentimental“ îi datoreşte Soffici popularitatea sa); în fine cele două „cărţi“ (nu sunt altceva!), în care mi se pare a găsi tot ce este mai bun în Ardengo Soffici: „Giostra dei sensi“, dar mai ales „Arlechino“.

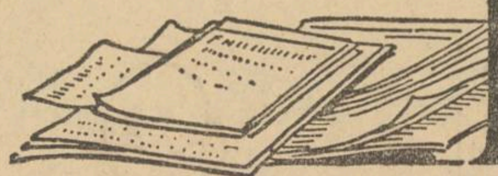
Iată unde se găseşte „pagina scrisă cu lumină“ din activitatea sa de literat. Coprinzând „fragmente“ publicate mai întâi prin reviste, acest „Arlecchino“ este expresia cea mai aproape de valorificarea lirică a întregei sale personalităţi, cu delicateţea, sentimentalismul, frăgezimea, simpatia larg-omenească şi tot odată cu scepticismul de care e în stare; cu rafinăria, impresionismul şi suggestionismul care-i caracterizează scrisul. Iată deci „cartea cea mai sofficiană“. De altfel simplă culegere de divagări estetico-filosofice şi de schiţe rustice (săracul Renato Fucini!)

Plecând dela Baudelaire şi de la Rimbaud, Soffici a ajuns la Soffici. Este el. A făcut „şcoală“ (şi-ţi vine une ori să te întrebi cu ce ?) Intr'o vreme de Romantism (post-dannunzian şi de Verism post-verghian. Soffici, „a avut intuiţia lirică a unei literaturi libere de anecdotă, de preocupări istorice, de motive exterioare, de elocvenţă, de desen. S'a oprit la lirica pură“ (G. Papini). Iată secretul activităţii sale şi rostul admiraţiei cu care l'au privit imitatorii. A apărut la timp. Lui Papini şi Marinetti (cari căutau acelaş lucru) le-a luat înainte prin „calităţile plastice“ înăscute, prin calităţile mai mult picturale decât muzicale care'i caracterizează opera.

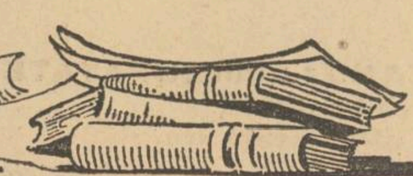
Trebue luat aşa cum se dă. Se impune. Aci stă şi dovada trăiniciei sale. Zadarnic am zăbovi să facem rezerve şi mustrări. Defectele i le vede oricine Dar oricine se va simţi înfiorat de „bucuria vieţii nemijlocite“, citind cele mai multe pagini din „Arlecchino“. S'a înfiorat din capul locului Renato Sena:

„...Şi-apoi, găseşti în opera lui Soffici încercări de poezie aproape în versuri, cât se poate de nenorocite— Palazzeschi lipsit de mişcarea ritmică; adică, fără nimic altceva—: găseşti idile şi dialoguri şi alte lucruri de prisos. Dar în sfârşit vine timpul în care Soffici iese din ceaţă şi-o porneşte prin lume; colindă grădina granducală, ori pe malul mării trândave, ori sub ploaia de April; priveşte o vacă ce se duce la taur, ori nişte boboci de gâscă pescuind în noroi, Muntele Morello sub lună, ori nunta a doi melci; intră într'o cafenea, zăboveşte în faţa vitrinelor cu panglici şi mătăsuri în nemişcata lumină electrică; şi-aduce aminte de-o femee, de-o seară, de-o floare de „magnolier“; ori pune câteva fire de iasomie într'un pahar cu apă. Scrie aceste lucruri şi e o sărbătoare“.

ALEXANDRU MARCU

INSEMNĂRI

Consiliul literelo

Vasăzică vom avea și noi un Consiliu al literelor, a cărui lipsă o simțea atât de mult beletristica română. Bin înțeles socotim înființarea lui ca o măsură transitorie, fiin mai mult decât siguri că d. Al. Mavrodi nu se va opri numa la un biet început, ci își va pune la încercare irezistibila s influență pentru a transforma această subalternă instituți într'un mare minister al literelor naționale. Titular s'ar găs ușor, fie dintre literații străluciți ai guvernului, fie din șefii d provincie nemulțămiți. Asemenea minister a fost și in Franța căci tot din Franța s'au inspirat și creatorii Consiliului li terar dela noi. Și dacă a fost acolo, de ce-am rămânea no mai pe jos?

Anume, pe timpul Imperiului al doilea, în ministeru lui Emile Ollivier, format în Ianuarie 1870 și căzut în Au gust acelaș an, Maurice Richard a fost primul titular al po menitului departament. Cel mai însemnat act pe care l-a făcut acest ministru, (singurul de altfel) după care firește că s'au resimțit literele franceze, a fost decretul din 15 Maiu 1870 redactat astfel:

„Art. 1. Administrația hergheliilor se desparte de Ar tele frumoase trecându-se în atribuția Ministerului Agricul turii și al Comerțului".

Cu căderea lui Richard, odată ce hergheliile au fost pla sate la locul lor, nimeni nu s'a mai gândit să înființeze în Franța vreun minister al literelor, și n'am putea spune dacă mișcarea intelectuală de acolo s'a resimțit sau nu de această omisiune.

Mai dăunăzi însă, guvernul francez a creat, pe lângă Ministerul instrucțiunii publice, un Consiliu al literelor, destinat să asiste pe ministru în studiul tuturor chestiunilor literare. Avea și un drept de inițiativă putând aduce în discuție orice problemă care ar fi interesat ramura de activitate pe care era chemat s'o stimuleze. Fiecare corporație literară își trimetea în sânul acestui Consiliu unul sau mai mulți reprezentanți, după importanță. Programul lui care semăna aidoma cu al nostru (simplă coincidență desigur) — mai puțin pornografia — n'a avut vreme să dee nici un rod, de oarece d. François Albert, urmașul d-lui M. H. Jouvenel, creatorul acestui așezământ, l-a desființat pur și simplu ca pe ceva nefolositor. Consiliul literelor a trăit numai o lună, așa că azi nu mai există.

Și tocmai acuma ne-am găsit și noi să-l înființăm copiindu-l pe cel mort. Nevoie absolută nu era, mai ales că hergheliile și toate celelalte cirezi au fost regulate la timp de către d. Alex. Constantinescu. Dar să nu anticipăm. Poate că rezultate grandioase vor răsări de pe urmele acestei instituții. Să fim optimiști! Se poate întâmpla ca subt influența Consiliului, copiii dela țară să se nască nu numai știutori de carte, ci chiar literați desăvârșiți, așa că, în loc să se înscrie mai târziu în școlile primare, să frecventeze cenaclul literar al d-lui Lovinescu, sau să analizeze capodopere naționale în Institutul d-lui Dragomirescu; judecătorii și oamenii de legi să-și reformeze limbajul lor împestrițat înlocuindu-l cu unul neaoș strămoșesc; cărțile de școală să se transforme în albumuri literare și artistice; raporturile dintre public, autor și editor să fie atât de strânse încât să nu-i mai putim scoate pe unii din brațele celorlalți; scriitorul român să-și confecționeze pantalonii cu anumit fel de buzunare, ca să aibă unde să-și puie drepturile de autor, iar pornografia — pe care își propune s'o combată anume comitetul — să-și ridice fustele în cap, de rușine, și sfărâindu-i călcâiele să se bage în gaură de șarpe. Rămâne hârtia: în privința acestui articol Consiliul se va înțelege cu cei dela Letea...

Cine va îngriji însă de formarea acestui folositor așezământ? Este cine, fiți liniștiți: o comisiune compusă tot din bărbați însemnați în litere, arte și științe. Vedem acolo pe d. I. Pillat, nepotul d-lui Prim-ministru; pe d. Furtună, nepotul d-lui Pilat; pe d. Rotică, nepotul d-lui Nistor; pe d. Mavrodi simpaticul socru literar și artistic al tuturor junilor căsătoriți, în operă, dramă și comedie, în pastorală comică și în istorică pastorală; pe d. Corneliu Moldovanu, autorele celor care țin o poemă 'n mână și care, după cum se știe, „a dat scriitorului român o funcție socială nobilă..."

Inzestrat cu asemenea puternice ajutoare și proptit pe stâlpi atât de solizi, — nu putem fi decât cu totul încrezători, deși monta dela Cizlău funcționează de mult. Așteptăm deci comitetul și consiliul la lucru. Până atunci, dacă am ști pe cineva care să ne poată spune la ureche răspunsul, am întreba încetișor:

Cui prodest? That is the question.

„Euritmic și șerpuitor"

Primim următoarea scrisoare căreia îi facem loc cu plăcere considerând înserarea ei ca un fel de **nostra culpa**:

Domnule Director,

In numărul trecut al **Adevĕrului literar** citim că „d. Eugen Lovinescu, în calitate de reprezentant autorizat al literelor române revendică pe Matei Cantacuzino".

Socotesc că este o eroare. Nu în calitate de reprezentant al literelor române (și este!) își însușește d-sa pe fostul profesor dela Iași — ci în numele cenaclului său. Căci d. Lovinescu — după cât îl cunosc — și mă mândresc cu această cunoștință ca unul ce nu lipsesc dela nici un ceaiu literar — a înțeles că Matei Cantacuzino a fost un produs sufletesc al operelor sale, al curentului patronat de d-sa încă dela **Sburătorul** și deci numai în această calitate l-a revendicat. Mai ales fiind vorba de stil.

Regretând că ați putut comite asemenea eroare, sper că rândurile de față vă vor da ocaziunea să reveniți pe calea adevărată, rămânând al d-voastră, cu toată stima literară pe care o meritați.

(ss) Camil

Nu știm cine e d. Camil... (să fie oare poetul ?) dar, vorba scriitorului francez „oricui i se poate întâmpla să-l cheme Camil" însă, deși corespondentul nostru își păstrează semianonimatul, am citit încă odată cele ce spune d. Lovinescu și am văzut că d. Camil are perfectă dreptate : „Ni-l revendicăm nu pentru linia unui stil plin de grațiile veacului al XVIII, euritmic și șerpuitor..." Da, da... „euritmic și șerpuitor..." este o aluzie directă la influența cenaclului d-sale asupra stilului ilustrului dispărut. Facem deci scuzele noastre pentru năpăstuirea cenaclului din strada Câmpineanu — dacă nu spunem cumva vreo erezie...

O singură nedumerire am avea, dar aceasta e în afară de meritele cenaclului d-lui Lovinescu. D-sa vorbește de un stil literar al veacului al XVIII. Noi știm că stilul „euritmic și șerpuitor" a fost în veacul al XVII, veacul literar prin excelență. Ori poate d-sa a înțeles că stilul e din veacul XVII și numai grațiile sunt din al XVIII — sau poate stilul e din veacul XX și grațiile din al XVIII. In sfârșit ar fi bine să descurce magistrul această chestiune pentru ca să nu mai rămâie nici un fel de îndoială unde-i stilul și unde-s grațiile

„Curentul nou"

Un poet francez — îi zice Marcel Lesvignes — a publicat nu de mult un volum de „poeme" întitulat : **Odor di femina.** Intru una din aceste bucăți citim următoarele versuri :

„Se numește Eugenia, însă eu îi zic Pépée. Electroscop ideal, matasă și soc, pendulă sentimentală, oare nu i s'ar putea aplica faimoasa formulă :

$$t + = \pi \sqrt{\frac{l}{g}}$$

pentru a caracteriza oscilația perversă și regulată a trupului ei".

Nu ne îndoim că formulua de mai sus conține lucruri foarte poetice, dar cei mai mulți din cititorii d-lui Lesvignes (presupunem că-i are) nu vor putea citi semnele acestea cabalistice neștiind grecește și poate nici limbajul algebric. De aceia am propune ca la o viitoare ediție (presupunem că va avea-o) să se transcrie cu vorbe apla această formulă a pendulei — dacă cumva nu ne înșelăm.

Premiu literar

„Ideea Europeană" a instituit un premiu literar de 20.000 lei pentru cărțile publicate în intervalul dela 1 Ianuarie 1924 până la 1 Aprilie 1925. Primele patru cărți ieșite la concurs prin sufragiile cititorilor au fost : „Roș-galben și albastru" de Ion Minulescu, „Ulița copilăriei" de Ionel Teodoreanu, „Pădurea Spânzuraților" de Liviu Rebreanu și „Satul meu" de Ion Pillat. Un nou vot va prefera din acestea numai două, după care ultimul va prefera, probabil, numai una, aceea căreia i se va acorda premiul.

Mai întâi de toate se poate vedea că poezia nu mai e citită, față de cele 201 voturi pentru proză, poezia („Satul meu" n'a întrunit decât 24) e în complectă minoritate.

Epoca actuală de materialism feroce nu convine de loc poeziei.

Inima noastră răbdătoare

Ultimul număr din **„Analele Ministerului Sănătății publice"** din România, publică un studiu statistic asupra cauzelor mortalității la noi pe intervalul 1912—1924.

Cred că e interesant de relevat în această statistică fenomenul creșterii treptate a proporției de morți prin **bătrânețe** (senilitate). Așa în anul 1912 au murit de bătrânețe **74** inși la fiecare mie de morți înregistrați ; în 1923 au murit 98 la mie, iar în 1924 în țara întreagă proporția a fost de **110 la mie !**

Idealul, — și'n această privință firescul — este de sigur, ca numai cei bătrâni să moară... moartea prin senilitate fiind moartea naturală și se pare că am început și noi să ne apropiem de acest ideal. Concluzia aceasta optimistă a mea este întunecată de faptul, că prin bătrânețe se înțelege vârsta de la 60 de ani în sus. Pe când în alte părți procentul celora care trăesc până la 70 și 80 de ani e destul de mare, la noi e relativ mai mic. Rar sunt oamenii care să atingă suta de ani. In Franța un statistician a constatat nu de mult existența unui mare număr de centenari în regiunea masivului central.

In luna trecută s'a serbat în satul **Brioude** în Franța. a 107-a aniversare a unei doamne Gaillard, născută la 1819. Medicii care au examinat pe această bătrână, care se bucură de toate facultățile ei mintale și sufletești, constatară **„că are o inimă de... 20 de ani !"** Totdeauna când e vorba de a constata vitalitatea unui individ, medicii au obiceiul de a-i asculta inima și a-i simți pulsul și totuși nu inima e aceea care declanșează în cele mai multe cazuri mecanismul morții. Inima e organul cel mai răbdător și între cauzele mortalității pe care le publică „Analele ministerului" se vede că **nu bolile de cord** produc cele mai multe cazuri de moarte.

Am avut acum vre-o 15 ani prilejul să văd un caz interesant de câtă rezistență e în stare să dea dovadă inima omului ! Fusesem rugat de d. comandor P. să-l vizitez pe părintele său bolnav de hematurie. După ce examinasem pe bătrân la organele abdominale, mi-am pus urechea și la inima lui. Era de speriat ! Toate sgomotele din lume se concentraseră în ea! Era o inimă grav atinsă. M'am dus să spun d-lui comandor P. rezultatul examenului și prognosticul grav din cauza cordului și căpătai asigurarea, că leziunile grave ale cordului bătrânului datau de vre-o 25 de ani ! Și bătrânul bolnav era în vârstă de 107 ani ! Vrea să zică, iată o inimă. care bătea de 107 ani zi și noapte neîntrerupt, iar de un sfert de veac era grav deranjată și totuși, funcționa înainte ! Care aparat de fier sau oțel ar putea funcționa atâta timp și neîntrerupt ? Au deci dreptate lăutarii noștri, când având încredere în rezistența ei, îi strigă :

„Rabdă inimă și taci!". — *Dr. Y-grec*

Teodor Deubler

Puternicul scriitor german Theodor Deubler, cunoscut prin originalitatea stilului său — e unul din părinții expresionismului în literatură — și prin căldura temperamentului său, a trecut prin București, zilele acestea. El a venit în țara noastră, numai de dragul locurilor noastre.

Scriitorul trăește mai mult prin țările de Sud. A trăit și a glorificat Italia, iar de câțiva ani trăește în Grecia de unde scrie articole și cărți pentru poporul său.

E demn de remarcat faptul că deși la noi literatura germană e foarte puțin cunoscută, ziarele au luat cunoștință de prezența lui Theodor Deubler, iar unii scriitori români, foarte entusiasmați pentru toți conferențiarii superficiali care ne vin din unele țări-surori, au găsit câteva cuvinte de bună-venire pentru profund originalul scriitor german.

Prilejul e bine-venit pentru ca revistele mari literare să ofere publicului românesc, câteva pagini — oricât ar fi ele de greu de tradus — din Theodor Deubler.

François Coppée

O doamnă care ducea campanie academică pentru bărbatul ei, îi spuse lui François Coppée:

— Vă rog votați pentru dânsul. Dacă nu va fi ales, are să moară.

Coppée îl votă. Domnul însă nu fu ales, dar nici nu muri.

Nevastă-sa, cu al doilea prilej, îl rugă din nou pe Coppée.

— A! nu, doamnă, îi răspunse Coppée. Eu mi-am făcut datoria față de bărbatul dumitale. Intâia oară mi-am ținut promisiunea. De ce nu și-a ținut-o și el pe-a lui!?

MARUNTE :

— Va apare în Biblioteca „Dimineața" volumul „Radeș" de D. N. Teodorescu.

— A apărut „Pe alături de Viață", roman de Alexandru Vițianu. Un elegant volum cu copertă semicarton, lei 25. Depozit general „Cartea Românească", Bul. Academiei 3, București.

— A apărut No. 30 (An. II) din revista „Cuvântul liber" cu colaborarea d-lor: M. Sevastos, N. Davidescu, C. R. Ghiulea, Camil Petrescu, Mihai D. Ralea, Alexis Nour, Leon Feraru și Dem. Teodorescu.

— „Prometeu", tragedie în cinci acte de Victor Eftimiu, a apărut în limba italiană, în colecția „Sriitori stranieri"; traducerea e lucrată de A. Pernice și S. Marcu.

— Numărul 38 din „Lumea", Bazar săptămânal, aduce colaborarea d-lor: M. Sadoveanu, Emil Serghie, Otilia Cazimir, G. Topârceanu, T. Bobeș și Herbert Eulenberg.

— A apărut la Craiova revista „Suflet românesc", An. I, No. 1, cu versuri și proză de Ion Pillat, N. Plopșor, T. Păunescu-Ulmu, N. I. Herescu și Radu Gyr, cu un cuvânt înainte care fixează un program tradiționalist.

— „Impărăția de dincolo de neguri" se numește un nou volum de d. Mihail Sadoveanu, care va apare în curând în editura „Cartea Românească".

— Au apărut primele fascicole din lucrarea d-lui Mihail Dragomirescu: „Știința literaturii".

— „Aripi fantastice" se numește volumul de poezii al d-lui Donar Munteanu, apărut în editura Casa Școalelor.

— Primul volum din „Originile Românilor" de Al. Philippide a apărut de curând, cu peste 1000 de pagini și costă 1000 lei. Opera va avea încă două volume.

— A apărut la libraria Gallimard din Paris volumul: „L'esprit de Sacha Guitry" de Léon Treich.

— „Candide" publică în ultimul număr (78) două nuvele mari: „La Bataille de Scutari" de Jean Casson și „Histoire immorale (peut-etre)" de André Birabeau.

— In „Revue des études historiques" un articol despre „Acțiunea civilizatoare a Franței în România", semnat Rosenthal.

— Polonia a pierdut un mare savant, umanistul Casimir Moranski, președinte al Academiei de Științe și profesor la Universitatea din Cracovia.

— In Italia se lucrează la o mare Enciclopedie Treccani, pusă sub auspiciile actualului guvern, și sub directa supraveghere a filosofului Giovanni Gentile, reformatorul Școalei Italiene.

— Din inițiativa urmașilor lui Giacomo Leopardi, și sub auspiciile Comunei Recanati (locul său de naștere), s'a lucrat și se va tipări în curând ediția critică definitivă a celor două opere ale sale mai cunoscute: „I. Canti" și „Operette morali". Lucrarea a fost încredințată întâi lui G. Carducci căruia i-a urmat prof. Francesco Moroncini; se isprăvește după douăzeci de ani.

— Numărul pe August al revistei italiene „Nostri Quaderni", care se publică la Lanciano, este pe de-a 'ntregul închinat literaturei jugoslave.

— In ediția parizienei „Nouvelle Revue Française" a apărut cel dintâi volum din „Teatrul Complect" al lui Luigi Pirandello, tradus de Benjamin Crémieux: „Six personnages en quête d'auteur-Chacun sa vérité". Al doilea volum, gata de tipar, va cuprinde: „Henri IV — Vêtir ceux qui sont nus".

— Cu prilejul Expoziției de Artă Românească veche și modernă, deschisă în sala Muzeului parizian Luxemburg („Jeu de Paume") în vara aceasta, s'a tipărit un admirabil catalog, însoțit de planșe, reproducând cele mai de seamă obiecte și tablouri expuse acolo.

Henri Focillon, profesor la Universitatea din Paris și membru corespondent al Academiei noastre, iscălește un substanțial articol îndrumător asupra „Artei și istoriei în România"; G. Bals se ocupă de „Arta veche" și Jean Cantacuzène de „Pictura modernă".

Pe lângă alte câștiguri de pe urma acestei expoziții (mutată acuma la Geneva), ne rămâne această monografie, ca să adaoge o fișă la bibliografia românească săracă în materie.

Curiozități

Bărbierirea Mitropolitului.

Moravurile greco-turce persistă la Constantinopole. Detaliile „bărbieririi" mitropolitului grec Hermanos din Constantinopole, sunt următoarele: — In ajunul alegerilor de Patriarh, la casa mitropolitului Hermanos sosi un automobil de lux, din care eșiră trei necunoscuți.

Aceștia sunară la poartă. Lăsați să intre în casă, necunoscuții spuseră mitropolitului că directorul general al poliției vrea să-i vorbească cu privire la alegerile de mâine. Mitropolitul nebănuind nimica plecă în grabă cu necunoscuții. In strada Toscoparan, din dosul hotelului Pera-Palace, lângă vechiul cimitir turcesc, automobilul se opri. Aci strada e pustie și întunecoasă. Doi dintre necunoscuți îl apucară pe mitropolit de mâini, iar al treilea, scoțând un aparat de ras, începu să-l bărbierească. Tot părul de pe corp, inclusiv sprâncenele și subsoarele, fură rase. Apoi necunoscuții îl aruncară pe mitropolit peste gardul cimitirului și dispărură cu mașina...

O nouă rasă în Siberia.

Din Moscova se comunică, că profesorul Gorodcov, șeful unei expedițiuni științifice din Siberia Orientală, a descoperit acolo o nouă rasă omenească, a cărei ultimi reprezentanți locuesc în raza râului Pura. Rasa se compune din trei neamuri și nu numără decât 600 suflete. Samoezii îi numesc Pian-Ha-Sovo, adică „oamenii pădurilor". Iar înșiși Pian-Ha-Sovo se numesc în limba lor Nessen, ceeiace înseamnă simplu: oameni. Ei diferă de alte triburi de prin împrejurimi, prin culoarea pielei și a părului și prezintă o rasă brună ca Hindușii sau Figanii. Limba lor seamănă puțin cu a nomazilor siberieni.

Nessen n'au nici o legătură cu celelalte popoare din Siberia, nici nu duc măcar vreun negoț de schimb. Ei nu apar pe râu decât către începutul sezonului de pescuit; restul anului stau în pădurile virgine, unde produc toate articolele de care au nevoie. Profesorul Gorodcov a fost cel dintâi alb, care a călcat teritoriul acestei rase.

Extremism

O comisie comunistă din Rusia, a întreprins curățarea generală a instituțiilor publice și a școalelor de elementele înapoiate, obscurantiste. Citām din „Pravda"

— Ce este Dumnezeu?
— Dumnezeu este o fantezie.
— Ce este religia?
— Religia este o fantezie.
Președintele: — Sunteți liberă!
— Slavă ție Doamne, slavă ție Doamne, — șoptește fata-funcționară, trecând spre eșire și făcându-și mărunt semnul crucei.

* * *

— Ivanov, unde trăește Lenin?
— In inima poporului.
— Petrov, unde trăește Troțki?
Petrov, conștient de desbinarea cea mare dintre guvernanți și Troțkiști, răspunde strălucit:
— In ficații bietului popor.

* * *

— Care este diferența între Hristos și Troțki?
— Hristos călărise pe un singur măgar și îl hrănise bine, iar Troțki a crezut că poate călări pe 120 milioane de măgari și să nu aibă grijă de hrana lor.
— De unde se vede aceasta?
— Din ideile și programul economic al lui Troțki.

Ars longa, vita brevis est.

Mareșalul englez Douglas Haig cu soția, se află acuma în Canada, unde li se fac recepții strălucite. La Toronto, ziariștii intervievând pe doamna Haig, i-au pus o întrebare:

— Ce anume v'a frapat mai tare în Canada?.... Doamna mareșal a răspuns cu un surâs:

— Numai în Canada am priceput că trebuie să înveți mereu ceva nou cât trăești. Asta m'a uimit mai mult decât orice. Eu și cu bărbatul meu numărăm împreună peste o sută de ani. Totuș numai aci în Canada am învățat să zbor cu aeroplanul și să-l conduc, așa că sunt aproape toată ziua ocupată cu zborurile. Iar bărbatul meu a învățat dansul și nu-l mai scoți acuma din dancing toată seara și toată noaptea. Așa că nu ne mai vedem...

Clubomania engleză.

La Londra s'a organizat „Clubul triștilor". Pentru a fi primit în numărul membrilor, amărâtul trebue să-și declare cauza tristeții, care se examinează apoi de o comisie de admitere. Cea mai obicinuită cauză, este — căsătoria. S'a căsătorit omul și s'a întristat — deci e candidat bun. Unii sau unele, din contra, sunt cuprinși de amărăciune din cauza amorului neîmpărtășit. Logodnicii și logodnicele, cari sunt respinși, intră de-asemeni în club.

O domnișoară a declarat că pricina tristeței sale este severitatea părinților, care nu-i permit să poarte ciorapi de mătasă.

Ea a fost imediat primită... Clubul organizează excursii pe la cimitire — locuri unde tristețea incurabilă a amatoarelor de ciorapi de mătasă își găsește cadrul cel mai potrivit.

O hartă gigantică

Și acest record aparține Americei, continentul recordurilor. Guvernul american a însărcinat o comisiune de geografi să lucreze o hartă a Americei, compusă din 600 hărți, fiecare hartă fiind cât un perete de mare. Lucrarea aceasta cartografică va costa 50 milioane dolari (10 miliarde lei).